

Π Ρ Α Κ Τ Ι Κ Α
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1938

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1939

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
1. Εὑεργέται	δ'
2. Διοικητικὸν Συμβούλιον	ε'
3. Ἐπίτιμοι σύμβουλοι	ς'
4. Ἐπίτιμοι ἑταῖροι	ζ'— θ'
5. Ἀντεπιστέλλοντες ἑταῖροι	ι'
6. Τακτικοὶ ἑταῖροι	ια'— ιδ'
7. Γενικὴ ἔκθεσις τοῦ Γραμματέως περὶ τῶν πεπραγμένων	1— 27
8. Ἀνασκαφαὶ Ἱερᾶς Ὀδοῦ ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου καὶ Ι. Τραυλοῦ	28— 34
9. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐλευσίνι ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτου καὶ Ι. Τραυλοῦ	35— 40
10. Ἀνασκαφὴ ἐν Ἐλευθεραῖς Βοιωτίας (Πανάκτου) ὑπὸ Εὐσταθίου Γ. Στίκα	41— 49
11. Ἀνασκαφαὶ ἐν Νεῆα Ἀγχιάλῳ ὑπὸ Γ. Α. Σωτηρίου	50— 52
12. Ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι ἐν τῇ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ ὑπὸ Ἀντ. Δ. Κεραμοπούλλου	53— 66
13. Ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναῶ τῆς ἁγίας Σοφίας ὑπὸ Μ. Γ. Καλλιγᾶ	67— 75
14. Ἀνασκαφὴ ἐν Καβάλα καὶ τοῖς πέριξ ὑπὸ Γ. Μπακαλάκη	75—102
15. Ἀνασκαφὴ Νεολιθικῶν συνοικισμῶν Ἀκροποτάμου καὶ Πολυστύλου ὑπὸ Γ. Ε. Μυλωνᾶ καὶ Γ. Μπακαλάκη	103—111
16. Ἀνασκαφαὶ ἐν Νικοπόλει ὑπὸ Γ. Α. Σωτηρίου	112—117
17. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀρχαίᾳ Ἀχαΐᾳ ὑπὸ Ν. Κυπαρίσση	118—119
18. Ἀνασκαφαὶ ἐν Σικυῶνι ὑπὸ Ἀναστ. Κ. Ὀρλάνδου	120—123
19. Ἐρευναι ἐν Σπέτσαις ὑπὸ Γ. Α. Σωτηρίου	124—129
20. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀμνισσῶ (Κρήτης) ὑπὸ Σπ. Μαρινάτου	130—138
21. Βιβλιοθήκη τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1938	139—143
22. Συνέλευσις τῶν Ἐταίρων	144
23. Ἐκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς	145—149
24. Ἀπολογισμὸς ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἔτους 1938	150—151
25. Κίνησις τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἐταιρείας	152—154
26. Κίνησις φωτογραφιῶν καὶ φωτογρ. δελταρίων τῆς Ἐταιρείας	155—158
27. Δημοσιεύματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας	159—162

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΘΩΝ
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΡΧΑΙΩΝ
Η ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩΙ ΕΛΛ. ΚΟΙΝΟΤΗΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΝΙΔΗΣ
DUC DE LUYNES
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΝΑΡΔΑΚΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΣΑΚΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ
ΣΙΜΩΝ Γ. ΣΙΝΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
HILARION ROUX

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΝΕΓΡΟΠΟΝΤΗΣ
ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΝΕΓΡΟΠΟΝΤΗΣ
HEINRICH SCHLIEMANN
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΧΙΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ
ΣΟΛΩΝ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Ι. ΠΡΩΙΟΣ
ΟΘΩΝ Α. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
BENIAMIN ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ
GEORGES CLEMENCEAU
Α. Ε. Η. ΓΟΕΚΟΡΠ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΕΤΙΑΝ 1936-1938

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Α. Μ. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β΄.

Α΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Α. Β. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΝΙΚΟΛΑΟΣ († 8-2-1938)

Β΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚ. ΒΕΛΤΣΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΒΟΛΟΝΑΚΗΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΒΟΡΕΑΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΦΙΛΩΤΑΣ ΠΑΤΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΥΓΕΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ

Ο Δ ΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΕΠΙΤΙΜΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

- Ἡ Α. Β. Υ. ὁ πρίγκιψ Διάδοχος τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος.**
Edward Capps.— University, Princeton N. J., U.S.A.
Alessandro Della Seta.— Viale glorioso 16, Roma, Italia.
Waldemar Deonna.— Chemin des Fourches, par Chêne, Genève,
(Suisse).
Charles Diehl.— 72 Avenue de Wagram, Paris XVIIe, France.
Wilhelm Dörpfeld.— Hortensienstr. 49, Berlin - Lichterfelde I.
Deutschland.
Charles Dugas.— 13 Quai Saint - Clair, Lyon I, France.
Sam Eitrem.— Gimle Terrasse 3, Oslo, Norvège.
Sir Arthur Evans.— Youlbury Berks, near Oxford, England.
Sir James Frazer.— Albemarle Club, 37, Dover Street, London, W. 1.
England.
Fr. Hiller von Gärtringen.— Ebereschentallee 11, Berlin - Westend,
Deutschland.
Georg Karo.— University Cincinnati, U.S.A.
Sir Frederic Kenyon.— Kirkstead, Goldstone, Surrey, England.
William Miller.— Ὀδὸς Βησσαρίωνος 10, Ἀθήναι.
Gabriel Millet.— 6, Av. Paul Appell, Paris XIVe, France.
Biagio Pace.— Camera dei Deputati, Roma, Italia.
Roberto Paribeni.— Via dei Prefetti 22, Roma, Italia.
Axel Persson.— Sturegatan 13, Uppsala, Suède.
Ernst Pfuhl.— Schönbeinstrasse 42, Basel, Schweiz.
Charles Picard.— 16 Av. de l'Observatoire, Paris VIe, France.
Frederik Poulsen.— Hambroes Allé 12, Hellerup, Dänemark.
Camillo Praschniker.— Universität, Wien I, Deutschland.
Sir W. M. Ramsay.— 32 Wentworth Ave. Bournemouth, England.
Gerhart Rodenwaldt.— Holbeinstr. 53, Berlin. Lichterfelde - West,
Deutschland.
Gaetano de Sanctis.— Via Santa Chiara 61, Roma, Italia.
Pierre Roussel.— Rue du Val de Grâce 8, Paris V^e, France.
Hermann Thiersch.— Merkelstr. 9/0, Göttingen, Deutschland.
Otto Walter.— Λεωφόρος Ἀλεξάνδρου 18, Ἀθήναι.
Adolph Wilhelm.— Wasagasse 8, Wien IX. Deutschland.
Ulrich Wilcken.— Nussbaumallee 24, Berlin - Charlottenburg 9,
Deutschland.

ΕΠΙΤΙΜΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

- Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Ρουμανίας Κάρολος.
Carlo Anti. — R. Università, Padova, Italia.
Παναγιώτης Ἀριστόφρων. — Κηφισιά.
John Davidson Beazley. — Holywell 100, Oxford, England.
James Gordon Bennett. — New York, U.S.A.
Helmuth Berve. — Universität, Leipzig, Deutschland.
Erich Bethe. — Gletschersteinstr. 33, Leipzig O 24, Deutschland.
Robert de Billy — France.
Friedrich Wilhelm Frhr. von Bissing. — Oberaudorf a. Inn (Bayern),
 Deutschland.
Carl William Blegen. — University Cincinnati, Ohio, U.S.A. — Πλου-
 τάρχου 9, Ἀθήναι.
Max. Bonnet. — Villa aux Roses (Pierre Rouge), Montpellier, France.
Eberhard Bruck. — Niedenau 49 II, Frankfurt a. M. Deutschland.
Heinrich Bulle. — Konradstr. I, Würzburg, Deutschland.
Ernst Buschor. — Archäol. Seminar d. Universität, München,
 Deutschland.
Veselin Čaikanović. — Gledstonova 22, Belgrade, Yougoslavie.
Rhys Carpenter. — Bryn Mawr College, Bryn Mawr Penna U.S.A.
Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρῦσανθος.
H. Lamar Crosby. —
Ludwig Curtius. — Via Flaminia 318, Roma 25, Italia.
R. M. Dawkins — Plas Dulas, Llandulas N. Wales.
Robert Demangel. — École française d'Archéologie, Διδότου 6, Ἀθήναι.
Prince Demidoff. — Λεωφόρος Βασιλίσσης Σοφίας 55, Ἀθήναι.
Léopold Dor. — 39 rue Scheffer, Paris XVIe, France.
Βίκτωρ Δούσμανης. — ὁδὸς Μεγάλου 35, Ἀθήναι.
Hans Dragendorff. — Freiburg i. Br. Lugostr. 17, Deutschland.
Engelbert Drerup. — St. Annastraat 149, Nijmegen, Holland.
George W. Elderkin. — II Haslet Ave. Princeton N. J., U. S. A.
Adolf Erman. — Peter - Lenné - Strasse 22, Berlin - Dahlem,
 Deutschland.
Ernst Fabricius. — Goethestrasse 44, Freiburg i. Br., Deutschland.
Giannino Ferrari. — R. Università, Padova, Italia.
Ernst Fiechter. — Freiestr. 20 II, Zürich VII, Schweiz.
Bogdan D. Filow. — Krakra 26, Sofia, Bulgarie.

- Roy Flickinger.**—University Iowa City. - U. S. A.
Sir Edgar John Forsdyke.—British Museum, London, W.C.1. England.
Ernst Arthur Gardner.—Recess, Boyne Hill, Maidenhead, England.
Stanislaw J. de Gasiorowski.—Ul. Jozefa Pilsudskiego 6, Cracovie,
Pologne.
Ὁ Παναγ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος.
Jeanne Goekoop de Jongh.—Willelminapark 15, Breda, Holland.
Earl Granville.—England.
Henri Grégoire.—45 rue des Bollandistes, Bruxelles, Belgique.
Le R. P. Guillaume de Jerphanion.—7 Piazza S. Maria Maggiore,
Roma, Italia.
Anton Hekler.—Palfy ter 5, Budapest II, Hongrie.
Edouard Herriot.—Mairie de Lyon, Lyon (Rhône), France.
Bert Hodge Hill.—ὁδὸς Πλουτάρχου 9, Ἀθήναι.
André Joubin.—3 rue Michelet, Paris VIe, France.
Walther Judeich.—Beethovenstr. 30, Jena, Deutschland.
Walther Kolbe.—Silberbachstr. 21, Freiburg i Br., Deutschland.
Hâmit Zübeyr Kosay.—T. C. Kültür Bakanlığı, Ankara, Turquie.
Paul Koschaker.—Winklerstr. 13, Berlin - Grunewald, Deutschland.
Otto Kern.—Friedenstr. 23, Halle a. d. Saale, Deutschland.
Johannes Kirchner.—Sponholzstr. 24, Berlin-Friedenau, Deutschland.
Hubert Knackfuss.—Franz Josef-Str. 28 III 1, München, Deutschland.
Pierre de La Coste Messelière.—2 rue Lamennais, Paris VIIIe,
France.
Scarlat Lambrino.—36e Strada Londra, Bucarest, Roumanie.
Philippe Ernest Legrand.—15 r. de la Chappe, Bourges (Cher), Lyon,
France.
Louis E. Lord.—Oberlin College - Ohio U. S. A.
Lucien Magne.—Rue de l'Oratoire du Louvre 6, Paris, France.
Gustave Mendel.—Rue de l'Observatoire, Paris VIII, France.
Benjamin Dean Meritt.—Alexander Street 69. Princeton, New Jer-
sey, U. S. A.
Ernst Meyer.—Universität, Zürich, Schweiz.
Kazimierz Michalowski.—Brzozowa 12, Varsovie, Pologne.
Mrs William Moore.—4 East 54th St., New York City, U. S. A.
Kurt Müller.—Dahlmannstr. 10 I, Göttingen, Deutschland.
John Myres.—13 Canterbury Road, Oxford, England.
Martin Paul Nilsson.—Bredgatan 25, Lund, Suède.
Charles Nizet.—7 Avenue de Bréteuil, Paris, France.

- Ettore Pais.**— Via Nicola Fabrizi 8, Roma 5, Italia.
- Alfred Philippson.**— Königstrasse 1, Bonn, Deutschland.
- Princesse Edmond de Polignac.**—43 Avenue Henri Martin, Paris XVIe, France.
- Νικόλαος Πολίτης.**—17 rue Auguste Vacquerie, Paris XVIe, France.
- Georges Radet.**—9bis Rue de Cheverus, Bordeaux (Gironde), France.
- La Comtesse de Riencourt.**— Λεωφόρος Ἀμαλίας 34, Ἀθήναι.
- Giulio Rizzo.**— Via Palestro 75, Roma 6, Italia.
- David Moore Robinson.**— Club Road 300, Baltimore Md., U.S.A.
- John Rockefeller Jr.**— Rockefeller Center, New York City N.Y. U.S.A.
- Otto Rubensohn.**— Dufourstrasse 42. Dufourhaus Basel, Schweiz.
- Martin Schede.**— Alte Schildowerstr. 77-78, Glienicke - Nordbahn, über Berlin - Hermsdorf, Deutschland.
- Hans Schrader.**— Taunusplatz 18 I, Frankfurt a. M. Deutschland.
- Henri - Arnold Seyrig.**— Grand Sérail, Beyrouth (Syrie).
- Theod. Leslie Shear.**— 2 Battle Road, Princeton, New Jersey U.S.A.
- Sir Cecil Smith.**— London, England.
- Antonio Sogliano.**— Via Carlo Altobelli 25, Napoli, Italia.
- Vittorio Spinazzola.**— Museo San Martino, Napoli, Italia.
- Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σπυρίδων.**
- Mrs Eugénie Sellers-Strong.**— Via Balbo 35, Roma 22, Italia.
- Josef Strzygowski.**— Würzburggasse 29, Wien. XIII/10, Deutschland.
- Hidenaka Tanaka.**— Imperial University, Kyoto, Japan.
- Albert Trapman.**— England.
- Percy Neville Ure.**— University, Reading, England.
- René Vallois.**— 43 rue Ausone, Bordeaux (Gironde), France.
- Lincoln Mac Veagh.**— Ἀμερικανικὴ Πρεσβεία, Ἀθήναι.
- Alan John Bayard Wace.**— Little St Mary's Lane, Cambridge, England.
- Carl Watzinger.**— Staufenstr. 7, Tübingen, Deutschland.
- Carl Weickert.**— Altes Museum, Am Lustgarten. Berlin C 2, Deutschland.
- Wilhelm Wilberg.**— Mozartgasse 4, Wien. IV, Deutschland.
- A. Willems.**— Université, Bruxelles, Belgique.
- Arthur Maurice Woodward.**— 395 Fulwood Road, Sheffield, England.
- Walter Wrede.**— Deutsches Archäologisches Institut, Φειδίου 1, Ἀθήναι.
- Gerard Mackworth Young.**— British School Σπυρίδων 50, Ἀθήναι.
3 Lymington Road, London N.W. 6.

ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΕΣ ΕΤΑΙΡΟΙ

Richard David Barnett.— 41, Ossington Street, London W. 2, England.

Oscar Broneer.— American School of Classical Studies,
Σπυσιππου 52, Ἀθῆναι.

Henri Ducoux.— École française d'Archéologie, Ἀθῆναι Διδότου 6.

Tomar J. Dunbabin.— 78, Holland Park London W. 11 England.—
British School ὁδὸς Σπυσιππου 50, Ἀθῆναι.

Karl Kübler.— Deutsches Archäologisches Institut, Φειδίου 1, Ἀθῆναι.

Paul Lemerle.— École française d'Archéologie, Ἀθῆναι, Διδότου 6.

Kyril Nedeff.— Βουλγαρικὴ Πρεσβεία, Κάιρον.

Ibraim Noshy.— Egyptian University of Cairo, Egypt.

Iwan Velkoff.— Musée National, Sofia, Bulgarie.

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Σημ.—Οί δι' άστερίσκου σημειούμενοι έταίροι είναι ισόβιοι.

1. Ἄβραμέας Εὐστράτιος. 2. * Ἀγγελόπουλος Θεόδωρος. 3. * Ἀθανασάκης Ἰωάννης. 4. * Αἰγινήτης Βασίλειος. 5. Ἀλεξάκης Χαρίλαος. 6. Ἀλεξόπουλος Νικόλαος. 7. Ἀλιβιζᾶτος Ἀμίλιας. 8. Ἀναγνωστόπουλος Ἰωάννης. 9. Ἀναστασιάδης Ἀναστάσιος. 10. Ἀξελὸς Ἰωάννης. 11. * Ἀποστολάκη Ἄννα. 12. Ἀποστολάκης Δημήτριος. 13. Ἀποστολίδης Χρήστος. 14. * Ἀρβανιτόπουλος Ἀπόστολος. 15. Βαλάσης Θωμᾶς. 16. Βάλληγδας Πέτρος Γ. 17. Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου Εἰρ. 18. * Βέλτσος Γεώργιος Νικολ. 19. * Βερναρδάκης Κωνσταντῖνος. 20. * Βιζουκίδης Περικλῆς. 21. * Βολονάκης Μιχαήλ. 22. * Βορέας Θεόφιλος. 23. Βουγιούκας Γεώργιος. 24. Γαλανὸς Σπυρίδων. 25. Γεδεὼν Μανουήλ. 26. * Γερογιάννης Κωνσταντῖνος. 27. Γεωργόπουλος Μελέτιος. 28. Γιαννόπουλος Δημήτριος. 29. Γκίζης Βαρθολομαῖος.	30. Γουδῆς Δημήτριος. 31. Γροῦνδμαν Ἀχιλλεύς. 32. Δέγλερης Ἀλέξανδρος. 33. * Δεμερτζῆς Ἀλέξανδρος. († 19.5.38) 34. * Δηλιγιάννης Ἐπαμεινώνδας. 35. Δημητριάδης Δημήτριος. 36. * Δημητριάδης Χρῖστος. 37. Διαμαντοπούλου Ἄγνη. 38. Διαμαντόπουλος Ἀνδρέας. 39. Διαμαντόπουλος Διονύσιος. 40. Διαμαντόπουλος Ἡρακλῆς. 41. Δόσιος Κωνσταντῖνος. 42. * Dörpfeld Wilhelm. 43. Δουκάκη Εὐανθία. 44. Δραγάσης Ἀθανάσιος Ἰακ. 45. Δραγούμης Φίλιππος Στ. 46. Δρόσος Ἰωάννης Ἄντ. 47. * Δυοβουνιώτης Γεώργιος. 48. * Δυοβουνιώτης Κωνσταντῖνος. 49. Ἐμπεδοκλῆς Γρηγόριος. 50. * Ἐμπειρῖκος Μιχαήλ. 51. * Ἐξαρχόπουλος Νικόλαος. 52. Ἐξαρχος Νικόλαος. 53. Εὐαγγελίδης Δημήτριος. 54. Εὐαγγελίδης Τρύφων. 55. Ζαρίφης Γεώργιος. 56. * Ζέγγελης Κωνσταντῖνος. 57. * Ζηλήμων Ἀντώνιος. 58. Ζωγράφος Γεώργιος.

59. Ζωγράφος Κωνσταντῖνος.	98. Κούζης Ἀριστοτέλης.
60. Ἡλιόπουλος Βασίλειος.	99. Κουκουλῆς Φαίδων.
61. Ἡλιόπουλος Παναγιώτης.	100. * Κουμανούδης Πέτρος.
62. * Θεοδωράκης Γεώργιος.	101. * Κουρουνιώτης Κωνσταντῖνος.
63. † Θεόκλητος Καλαβρ.-Αἰγιαλείας.	102. Κρανιώτης Ἰωάννης.
64. Θεοφανείδης Βασίλειος.	103. Κρητικὸς Εὐάγγελος.
65. Θρεψιάδης Ἰωάννης.	104. Κριεζῆς Ἀλέξανδρος.
66. Ἰγγλέσης Σωτήριος.	105. * Κριεζῆς Ἀνδρέας.
67. Ἰωαννίδης Ἰωάννης Γ.	106. * Κριεζῆς Ἐμμανουήλ.
68. * Καβαλλιεράτος Ἄννινος Μιλτ.	107. Κριμπᾶς Ἀθανάσιος.
69. Καλαποθάκης Δημήτριος.	108. Κριμπᾶς Βασίλειος.
70. Καλιτσουνάκης Δημήτριος.	109. Κριμπᾶς Ἡλίας.
71. Καλιτσουνάκης Ἰωάννης.	110. * Κυπαρίσσης Νικόλαος.
72. Καλογερίκου Μαρία.	111. * Κύρης Μιχαήλ.
73. Καλογερόπουλος Διονύσιος.	112. Κυριαζῆς Ἀθανάσιος.
74. Κανελλόπουλος Παναγιώτης.	113. * Κυριαζῆς Σπυρίδων.
75. Καντᾶς Ἡλίας.	114. Κυριακὸς Ἰωάννης Π.
76. Καντιάνης Νικόλαος.	115. Κωνσταντῖνου Ἰωάννα.
77. Καπερώνης Νικόλαος.	116. Κώττα Βενετία.
78. Καπρουλᾶς Γεώργιος.	117. Κωττάκης Λεωνίδα.
79. Καραγιαννόπουλος Γεώργιος.	118. Λαμπίκης Βασίλειος.
80. Καραθανάσης Δημήτριος.	119. Λάμπας Γεώργιος.
81. * Καραθεοδωρῆ Κωνσταντῖνος.	120. Λιβιεράτος Σπυρίδων.
82. Καρακάλος Νικόλαος.	121. Λιμπερόπουλος Παναγιώτης.
83. Καρανδρέας Ἀπόστολος.	122. Λογοθέτης Κωνσταντῖνος.
84. Καραχάλιος Θεμιστοκλῆς.	123. Λῶ Πειρουνάκη Αἰκατερίνη.
85. * Καρκούλιας Ἡρακλῆς.	124. Μαγιάσης Σωτήριος.
86. Καρούζου Παπασπυρίδου Σέμνη	125. Μακαρόνας Χαρίλαμπος.
87. Καρούζος Χρῖστος.	126. Μακρᾶ Ξενθήπιη Π.
88. * Καστόρχης Δημήτριος.	127. * Μακκᾶς Δημήτριος.
89. Κάτσανος Νικόλαος.	128. * Μακρῆς Γεράσιμος.
90. Καψιλῆς Ἰωάννης.	129. * Μακρόπουλος Ἰωάννης.
91. * Κεραμόπουλλος Ἀντώνιος.	130. * Μαλιέζος Κωνσταντῖνος.
92. Κολλιναίτης Ἡλίας.	131. * Μανέτας Ἰωάννης.
93. Κολλιναίτης Σπυρίδων.	132. * Μαντζούφας Ἀνδρέας.
94. Κολοκοτσᾶς Εὐάγγελος.	133. Μαντζούφας Γεώργιος.
95. Κοσμόπουλλος Δημήτριος.	134. Μαντούδης Μιχαήλ.
96. Κοτζιάς Νικόλαος.	135. Μαργαρίτης Σπυρίδων.
97. * Κουγέας Σωκράτης.	136. Μαριδάκης Γεώργιος.

137. Μαρινᾶτος Σπυριδων.	176. * Παπαδάκης Νικόλαος.
138. * Μαρκόπουλος Βασίλειος.	177. Παπαδημητρίου Ἰωάννης.
139. Μανρούλιας Ἰωάννης.	178. Παπαδόπουλος Θωμᾶς.
140. Μέγας Γεώργιος.	179. Παπαηλιού Χαράλαμπος.
141. * Μερκούρης Σπυριδων.	180. Παπαθανασίου Πάνος.
142. Μέρμηγκας Κωνσταντῖνος.	181. Παπαϊωάννου Γεώργιος.
143. * Μεσολωρᾶς Ἰωάννης.	182. Παπαϊωάννου Ἰωάννης.
144. Μεσολωρᾶς Παναγιώτης.	183. Παπαϊωάννου Κωνσταντῖνος.
145. Μηλιάδης Ἰωάννης.	184. Παπαϊωάννου Πάνος.
146. * Μητσόπουλος Χρῖστος.	185. Παπακωνσταντίνου Κωνστ. Δ.
147. Μιχαηλίδης Μιχαήλ.	186. Παπαμιχαήλ Γρηγόριος.
148. Μπαβαβέας Ἀδαμάντιος.	187. Παπαναστασίου Σπυριδων.
149. Μπαλᾶνος Νικόλαος.	188. * Παπανδρέου Γεώργιος.
150. * Μπάρτ Γουλιέλμος.	189. Παπανδρέου Πάνος.
151. Μπαχαρίας Στυλιανός.	190. Παπαντωνίου Ἀπόστολος.
152. * Μπενάκης Ἀντώνιος.	191. Παπαντωνόπουλος Νικόλαος.
153. * Μπένσης Βλαδίμηρος.	192. * Παπαστράτος Ἐπαμεινώνδας.
154. * Μπέρτος Νικόλαος.	193. * Παπαστράτος Ἰωάννης.
155. Μπουρνιαῖς Ἀντώνιος.	194. * Παπαστράτος Σωτήριος.
156. Μυλωνᾶς Γεώργιος.	195. Παπαφλέσσας Γρηγόριος.
157. * Νεγροπόντης Μιλτιάδης.	196. Παπαφλέσσας Ἰωάννης.
158. * Νικολαΐδης Λουδοβίκος.	197. Παπαφλέσσας Κωνσταντῖνος.
159. Νομικὸς Δημήτριος.	198. * Παπαφράγκος Στάμος.
160. Νομικὸς Μᾶρκος.	199. Παχνὸς Ἀλέξανδρος.
161. Ξυγγόπουλος Ἀνδρέας.	200. Πεζόπουλος Ἐμμανουήλ.
162. Οἰκονόμος Ἀλέξανδρος.	201. * Πελεκίδης Εὐστράτιος.
163. * Οἰκονόμος Γεώργιος Π.	202. Πεσματζόγλου Γεώργιος.
164. Οἰκονόμου Ἄγγελος.	203. * Πετιμεζᾶς Θρασύβουλος.
165. Οἰκονόμου Ἰωάννης.	204. Πετρακόπουλος Θεόδωρος.
166. Οἰκονόμου Μιχαήλ.	205. * Πετροκόκκινος Δημήτριος.
167. * Ὀρλάνδος Ἀναστάσιος Κ.	206. Πετρόπουλος Γεώργιος.
168. * Παλαμᾶς Κωστῆς.	207. Πίστης Νικόλαος.
169. Πάλλας Δημήτριος.	208. * Πιτίδης Μιχαήλ.
170. Παμπούκας Ἀπόστολος.	209. Πλυτᾶς Ἀμβρόσιος.
171. Παναγιωτόπουλος Μιχαήλ.	210. * Πολίτης Νικόλαος.
172. Πανταζῆς Παναγιώτης.	211. Πολυχρονιάδης Κωνσταντῖνος.
173. * Παντελίδης Ἐμμανουήλ.	212. Πορτοκάλης Ἀλέξανδρος.
174. Παπαγεωργίου Φιλώτας.	213. Πουλίτσας Παναγιώτης.
175. Παπαδάκης Κωνσταντῖνος.	214. Πουλόπουλος Ἀπόστολος.

215. * Πουρῆς Μιλτιάδης.	251. Σταυρόπουλος Σπυρίδων.
216. Πουρναράς Κωνσταντῖνος.	252. Σταυρόπουλλος Φοῖβος.
217. Πρινάρης Κίμων.	253. * Στεργιόπουλος Δημήτριος.
218. * Πῶπ Γεώργιος.	254. * Στεφανόπουλος Ἄνδρ. († 7-2-38)
219. * Ράλλης Γεώργιος.	255. * Στρέϊτ Γεώργιος.
220. * Ράλλης Κωνσταντῖνος.	256. Σφήκας Δημήτριος.
221. * Ρεδιάδης Περικλῆς. († 8-2-38).	257. * Σωτηριάδης Γεώργιος.
222. Ρινόπουλος Μιχαήλ.	258. * Σωτηρίου Γεώργιος Α.
223. Ροζάκης Σταμάτιος.	259. Τεγοπούλου Ἡλιοῦ Ἀλεξάνδρα
224. Ρουμπάνης Γεώργιος.	260. Τεγόπουλος Στυλιανός.
225. Ρούνιος Κωνσταντῖνος.	261. Τραυλός Ἰωάννης.
226. * Ροῦφος Κανακάρης Λουκάς.	262. * Τριανταφυλλᾶκος Νικόλαος.
227. Ρωμαΐδης Ἰωάννης.	263. Τριανταφυλλίδης Περικλῆς.
228. * Ρωμαῖος Κωνσταντῖνος.	264. * Τρικούπης Σπυρίδων Κ.
229. * Ρωμᾶνος Ἄθως.	265. Τσακαλῶτος Ἀθανάσιος.
230. Σαδούκας Χρῖστος.	266. Τσακαλῶτος Πολύβιος.
231. Σακελλαρίου Γεώργιος.	267. * Τσιπούρας Δημήτριος.
232. Σαρσέντης Λυκοῦργος.	268. * Fabricius Ernst.
233. Σάρρος Δημήτριος. († 5-11-38).	269. * Φιλαδελφεὺς Ἀλέξανδρος.
234. Σάρρου Αἰμιλία.	270. Φιλιππίδης Λεωνίδα.
235. Σεργόπουλος Ἰωάννης.	271. * Φίλων Ἀλέξανδρος.
236. * Σκάσης Ἐρρίκος.	272. Φίξ Ἰωάννης Καρόλος.
237. Σκάσης Θωμᾶς.	273. Φουντούλης Δημήτριος.
238. * Σκλαβοῦνος Γεώργιος.	274. Φωτόπουλος Δημήτριος.
239. Σκοτίδας Εὐάγγελος.	275. * Χαβιαρᾶς Νικήτας.
240. * Σκοῦφος Θεόδωρος. († 9-10-38).	276. Χαριτάκης Γεώργιος.
241. Σούλης Γεώργιος.	277. Χαρίτος Ἰωάννης.
242. * Σοφούλης Θεμιστοκλῆς.	278. * Χατζάκος Ματθαῖος.
243. Σπυρόπουλος Παναγιώτης.	279. * Χατζῆς Ἀντώνιος Χ.
244. Σταθακόπουλος Παναγιώτης.	280. * Χατζιδάκις Γεώργιος.
245. * Σταθαῖτος Ἀντώνιος.	281. Χόνδρος Δημήτριος.
246. * Σταμελλάτος Γεώργιος.	282. Χοστέβας Δημόφιλος. († 23-8-38).
247. Στάμος Ἰωάννης.	283. Χουδαβεροδόγλους Σοφοκλῆς.
248. * Σταμούλης Μιλτιάδης.	284. Χριστίδης Δημήτριος.
249. * Σταυρόπουλος Ἀγγελος.	285. Χριστόπουλος Μιχαήλ.
250. Σταυρόπουλος Κωνσταντῖνος	286. Χρυσούλης Γκίκας.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1938

ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΤΗ 26^Η ΜΑΡΤΙΟΥ 1939

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ,

Τὸ ἐτήσιον μνημόσυνον τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀποθανόντων συνεργατῶν καὶ φίλων τοῦ ἡμετέρου ιδρύματος περιλαμβάνει πλείονας διακεκριμένους ἄνδρας ἔν τε τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, οἵτινες εἴτε ὡς ἐπίτιμοι εἴτε ὡς ἰσόβιοι εἴτε ὡς τακτικοὶ ἑταῖροι ἐνίσχυσαν τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα ἡμῶν, καταλείπουσι δὲ διὰ τῆς τιμίας αὐτῶν μνήμης ἱερὸν κεφάλαιον αὐξάνον τὴν ἠθικὴν δύναμιν τῆς ἐν τῷ καθιδρούματι τούτῳ συντελουμένης ἐθνικῆς πνευματικῆς ἐργασίας. Ἐπιτίμους ἑταίρους ἀπώλεσεν ἡ Ἐταιρεία τὸν Ἐμμανουήλ Loewy, τὸν Παῦλον Perdrizet, τὸν Παῦλον Collinet καὶ τὸν Περικλέα Ῥεδιάδην.

Ὁ Ἐμμανουήλ Loewy, καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης καὶ μέλος τῆς Βιενναίας Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἄλλοτε δὲ καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ῥώμης, συνέδεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς

ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἰδίᾳ τῆς πλαστικῆς. Ἡ συναγωγὴ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν Ἑλλήνων ἀγαλματοποιῶν εἶναι θεμελιῶδες βοήθημα τῶν ἀρχαιολόγων, ἡ δὲ «ἀπόδοσις τῆς φύσεως ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν» ὑπῆρξεν ἔρευνα πλήρης λεπτοτάτων καὶ γονιμωτάτων παρατηρήσεων διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Ὡσαύτως φωτεινοτάτη ὑπῆρξεν ἡ μονογραφία περὶ τοῦ Πολυγνώτου ὡς καὶ πλεῖσται ἄλλαι πραγματεῖαι ἀπαρτίζουσαι ὀγκώδη τὴν ἐπιστημονικὴν συμβολὴν τοῦ Ἐμμανουὴλ Lœwy.

Ὁ Παῦλος Perdrizet, ἄλλοτε καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τοῦ Nancy καὶ τοῦ Στρασβούργου καὶ μέλος τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῆς Φιλολογίας, ὑπῆρξεν εἰς τῶν πολυμερεστέρων ἀρχαιολόγων καὶ ἱστορικῶν τῆς τέχνης καθ' ὅλου, ἀσχοληθεὶς μετ' ἴσης εὐστοχίας καὶ πρωτοτυπίας περὶ τε τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν μεσαιωνικὴν τέχνην καὶ τὴν τέχνην τῆς ἀναγεννήσεως, περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκείας καὶ τὴν λαογραφίαν, τὴν ἀρχαίαν τοπογραφίαν καὶ ἱστορίαν καὶ ἐπιγραφικὴν, τῆς δὲ ἀσχολίας αὐτοῦ ταύτης ἔχομεν πρὸ ἡμῶν σημαντικὰς πραγματείας καὶ συγγράμματα, τὰ ὁποῖα πρόκεινται μνημεῖα πολυμαθείας καὶ διαυγείας κρίσεως. Μετὰ τῆς Ἑλλάδος συνέδεσαν τὸν ἄνδρα ἡ συνεργασία αὐτοῦ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς καὶ ἐν τοῖς δημοσιεύμασι τῶν Δελφῶν καὶ ἡ περιήγησις καὶ μελέτη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἐξ ὧν ἐξεπήγασαν λαμπραὶ τοπογραφικαί, μυθολογικαί, θρησκευτικαὶ καὶ ἱστορικαὶ μελέται οἷα ἡ περὶ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, τῶν μύθων τοῦ Παγγαίου καὶ περὶ τῆς Σκαπτῆς Ὑλῆς.

Ἐν βαθεῖ γήρατι καὶ πλήρης ἐπιστημονικῆς εὐδοξίας ἀπέθανεν ὁ ἐπιφανέστατος Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ νομισματικὸς Percy Gardner, εἰς τὸν ὁποῖον πλεῖστα ὀφείλει ἡ ἀρχαιολογία. Νεώτατος ἀκόμη συνέγραψε μετὰ τοῦ πολλοῦ Imhoof Blumer τὸ Νομισματικὸν ὑπόμνημα εἰς τὸν Πausanίαν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιούργησεν

ἀξιολογώτατον καὶ μόνιμον βοήθημα τῶν ἀρχαιολογικῶν μελετῶν. Πολύτιμον εἶναι ὡσαύτως τὸ περὶ τῶν Τύπων τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων ἔργον αὐτοῦ ὡς καὶ τὸ πρό τινων ἐτῶν ἐκδοθὲν σύγγραμμα περὶ τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου, ὅπου συνεκέντρωσε τὰς πολυετεῖς αὐτοῦ ἐρεῦνας. Ταῦτα καὶ ἄλλαι πολυάριθμοι πραγματεῖαι τοῦ Gardner τάσσουσι τὸν ἐκλιπόντα ἄνδρα εἰς τοὺς ἀριστεῖς τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης.

Ἐξέλιπεν ὡσαύτως ὁ κορυφαῖος νομοδιδάσκαλος καὶ ιστορικὸς τοῦ ἀρχαίου, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου Παῦλος Collinet καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας, ἡμέτερος δὲ ἐπίτιμος ἐταῖρος.

Ὁ ναύαρχος Περικλῆς Ῥεδιάδης ἀπέθανεν ὡς Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν πιστὸς καὶ εὐσυνείδητος ἐκτελεστῆς τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος. Διακεκριμένος ναυτικός, οἰκονομολόγος καὶ ἐρευνητῆς τῆς ἀρχαίας ναυτικῆς ἱστορίας εἶχε συνδεθῆ διὰ τῶν μελετῶν αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἣ δὲ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς ἐφιλοξένησε πλείονας αὐτοῦ ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐκτὸς τῆς χώρας ταύτης ἔτυχον προσοχῆς. Ἡ στοργὴ καὶ τὸ διαφέρον, τὸ ὁποῖον ὁ ἀείμνηστος Ῥεδιάδης κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ἐξεδήλου ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας καὶ ὑπὲρ τῆς ἐξασφαλίσσεως τῶν πόρων αὐτῆς, ἐπιβάλλουσιν εἰς πάντα συνδεόμενον μετὰ τοῦ ἔργου ἡμῶν εὐγνώμονα τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἀρίστου φίλου καὶ συναγωνιστοῦ.

Ἐκ τῶν ἰσοβίων ἐταίρων ἐξέλιπον οἱ ἐπὶ μακρὸν ὑπηρετήσαντες τὴν πατρίδα ὡς πολιτικοὶ καὶ ὡς Ὑπουργοὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Παιδείας Ἀλέξανδρος Σκουζῆς καὶ Ἀνδρέας Στεφανόπουλος, ὁ Ἀλέξανδρος Δεμερτζῆς καὶ ὁ ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ἀφωσιωμένος συνεργάτης ἐν τῷ Συμβουλίῳ Δημήτριος Μακκᾶς καὶ ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διακεκριμένος καθηγητῆς Θεόδωρος Σκοῦφος.

Ἐκ τῶν τακτικῶν ἐταίρων ἀπωλέσαμεν τὸν Δημήτριον Χοστέβαν, ὅστις ἦτο σημαντικὸς συντελεστὴς τῆς παπυρολογικῆς συλλογῆς τῆς Ἐταιρείας, καὶ τὸν Δημήτριον Σάρορον, ἄλλοτε Ἐκπαιδευτικὸν σύμβουλον, ὅστις μετὰ πολλῆς στοργῆς παρηκολούθει τὸ ἔργον τῆς Ἐταιρείας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1938 ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία παρὰ τὰς λαμπρὰς ἐορτάς, διὰ τῶν ὁποίων ἐπανηγύρισε τὴν ἑκατονταετηρίδα αὐτῆς, διεξήγαγε καὶ τὰς ἐξῆς ἀνασκαφικὰς ἐργασίας.

1. Ἡ κατὰ τὴν Ἱερὰν ὁδὸν ἔρευνα ἐξηκολούθησε διὰ τοῦ κ. Ἰω. Τραυλοῦ, ἐργασίαι δὲ ἐγένοντο ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ πέραν τούτου πρὸς Δ εἰς μῆκος 1500 μέτρων πρὸς ἐξακριβώσιν τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ καὶ συμπλήρωσιν τῶν προτέρων κατὰ τὰ ἔτη 1936 καὶ 1937 γενομένων ἐργασιῶν.

Τὸ ἀπὸ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς Μονῆς Δαφνίου ἀρχόμενον ῥεῦμα ἐξηκριβώθη ὅτι εἶναι γνώμων τῆς κατευθύνσεως τῆς ὁδοῦ, διότι παρακολουθεῖ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ὄχθην μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ παρὰ τὴν σημερινὴν ὁδὸν Ἐλευσῖνος ἡ Ἱερὰ ὁδὸς εὐρέθη εἰς βάθος 0^μ,80, ἔπειτα αὕτη καλύπτεται ὑπὸ τὴν σημερινὴν ὁδόν, μόνον δὲ εἰς ἀπόστασιν 100 μέτρων ἀνεφάνη μικρὸν τμήμα ταύτης. Περαιτέρω δὲν εὐρέθησαν ἴχνη, διότι φαίνεται ὅτι τὸ ῥεῦμα κατέστρεψεν αὐτὴν μέχρι τοῦ λοφίσκου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ πάλιν ἀνευρέθησαν τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἄριστα διατηρουμένης. Τὸ κατάστρομα τῆς ὁδοῦ εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ μικρῶν λίθων καὶ ἔχει πάχος 0,18, κατὰ δὲ τὸν ἄξονα αὐτῆς εὐρέθησαν τοποθετημένοι κατὰ σειρὰν μεγάλοι πλακοειδεῖς λίθοι, χρησιμεύοντες ὡς ὁδηγοὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ στρώματος.

Πρὸς νότον τῆς ὁδοῦ ὑπάρχουσι χθαμαλὰ ἀργόλιθα κρά-

σπεδα, πρὸς βορρᾶν δὲ τριπλοῦς τοῖχος (ὑψους 0,60) ἀναλημματικὸς σκοπὸν ἔχων, ὅπως συγκρατῆ τὰ ὑψηλότερα ἐκεῖ χώματα.

Τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ εἶναι 4,80 μ., κατὰ δὲ τὸ βόρειον αὐτῆς ἥμισυ ἀνευρέθησαν αἱ ἀυλακώσεις τῶν τροχῶν τῶν ὀχημάτων (πλ. 0,09, βᾶθ. 0,08 - ἀπόστασις τροχιῶν ἀπ' ἄξονος εἰς ἄξονα 1,39).

Στρώσεις τῆς ὁδοῦ διεκρίθησαν τρεῖς.

Εἰς ἀπόστασιν 1200 μ. ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης εὐρέθησαν τὰ λείψανα περιβόλου κατεσκευασμένου ἐκ κροκαλοπαγῶν λίθων μεγάλων ($1 \times 0,70 \times 0,45$) καὶ περικλείοντός ποτε τάφους, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν τεμαχίων πωρίνων σαρκοφάγων καὶ λειψάνων καύσεως καὶ πλειόνων ἀγγείων τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος. Ἡ ἐν μέρει καὶ ὑπὸ τὸ στρῶμα τῆς ὁδοῦ θέσις τῆς πυρᾶς παρέχει πολύτιμον χρονολογικὸν πόρισμα.

2. Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἑλευσίνος ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διὰ τοῦ κ. Κ. Κουρουνιώτου καὶ τοῦ κ. Ἰ. Τραυλοῦ.

Ἡ συνέχεια τῆς ἐρεῦνης τῶν ἀρχαιοτέρων στρωμάτων τῆς ἱερᾶς οἰκίας ἀπεκάλυψε κάτωθεν τοῦ δωματίου Α (τοῦ 7^{ου} π. Χ. αἰῶνος) ἐρείπια κτισμάτων ἀνηκόντων εἰς τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους, κατὰ τὸ τέλος τῶν ὁποίων ἀνηγέρθη καὶ ἡ ἱερὰ οἰκία.

Κατὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς ἱερᾶς οἰκίας εὐρέθη τάφος νεανίου τῶν γεωμετρικῶν χρόνων, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν πέριξ καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ ἐντὸς πυρῶν εὐρεθέντων γεωμετρικῶν ἀγγείων. Τὸ ὄλον ἐκαλύπτετο ὑπὸ μικροῦ τύμβου, ὅστις μετὰ τῶν ἄλλων ἐνδείξεων μαρτυρεῖ περὶ τῆς τελουμένης ἐκεῖ νεκρικῆς λατρείας.

Ἄλλη ἔρευνα γενομένη ἔξωθεν τοῦ φερομένου ὡς Λυκουργείου περιβόλου τοῦ ἱεροῦ, διδάσκει, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάπτοντος, ὅτι ὁ περίβολος οὗτος εἶναι παλαιότερος τοῦ Λυκούργου.

Σπουδαιότερα ὑπῆρξεν ἡ ἀνασκαφὴ ἢ ἀποκαλύψασα ἐν μέρει σημαντικὸν οἰκοδόμημα τοῦ 4^{ου} πιθανῶς π. Χ. αἰῶνος ἀπέναντι τῶν Μεγάλων προπυλαίων τοῦ Ἱεροῦ. Τὸ οἰκοδόμημα ἔχει διεύθυνσιν ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς καὶ διάγραμμα ὀρθογώνιον,

μήκους μὲν 62 μ. πλάτους δὲ 42 (41) μ. Οἱ τοῖχοι καὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν σφύζονται εἰς ὕψος 1 μ., ἀποτελοῦνται δὲ ἐκ μεγάλων πωρίων πλινθίδων Αἰγινητικῶν, ἐδραζομένων ἐπὶ στερεοῦ βαθέος θεμελίου ἐπίσης πωρίνου. Ἡ λαμπρὰ ἀπεργασία καὶ ἡ σύνθεσις τῶν λίθων τάσσουσι τὸ οἰκοδόμημα εἰς τὸν 4^{ον} π. Χ. αἰῶνα. Ὡς πρὸς τὸν προορισμὸν τοῦ περιβόλου τούτου δύναται νὰ λεχθῶσι πλείονες εἰκασίαι ἢ ὅτι δηλαδὴ πρόκειται περὶ τοῦ τεμένους τοῦ Τριπτολέμου (Παυσαν. I, 38, 6) ἢ ὅτι τοῦτο ἦτο ὁ ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν ἀναφερόμενος δόλιχος (IG II² 1672) ἢτοι πιθανῶς τύπος ἀθλητικῶν ἀσκήσεων, ἢ, τρίτον, πομπεῖον ἢτοι οἰκοδόμημα πρὸς παρασκευὴν τῶν πομπῶν οἷον μνημονεύεται ἐν ἐπιγραφῇ (IG II² 1673). Ὅπως δὲ ποτε καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα τὸ οἰκοδόμημα εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων τῆς Ἐλευσίνας, ἐπειδὴ δὲ μέγα αὐτοῦ μέρος εὐρίσκεται ἐντὸς ἰδιωτικοῦ χώρου, εἶναι εὐκταία ἡ ἀπαλλοτριώσις πρὸς ὀλοσχερῇ ἀνασκαφῇ.

Παρὰ τὰς ἀνακαλύψεις ταύτας ἀξία λόγου εἶναι καὶ ἡ εὕρεσις Μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου παρὰ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ λόφου τοῦ φέροντος τὸν φραγκικὸν πύργον. Οἱ τάφοι εἶναι θῆκαι κατεσκευασμένοι δι' ὀρθῶν πλακῶν καὶ ἔχουσαι διαστάσεις ἐνίοτε πολὺ μεγάλας (3,55 × 1,12). Τὰ κτερίσματα δὲν ἦσαν πλούσια. Τὰ ὀλίγα γραπτὰ ἀγγεῖα ἀνάγονται εἰς τὴν δευτέραν περίοδον.

Τὸ νεκροταφεῖον ἐχρησιμοποιήθη καὶ κατὰ τὴν γεωμετρικὴν καὶ κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον, ἐξ ἧς προέρχονται ὠραῖαι λευκαὶ λήκυθοι καὶ πήλινα εἰδώλια.

3. Ἐν τῷ πρὸς Βοιωτίαν συνοριακῷ Ἀττικῷ φρουρίῳ τῶν Ἐλευθερῶν - Πανάκτου εἰργάσθη ὁ ἀρχιτέκτων κ. Στίκας πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ τε ἀρχαίου περιβόλου καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ ὀρθογωνίου οἰκοδομήματος, ἔχων δὲ τὴν πεπειραμένην ἀρωγὴν τοῦ κ. Ὁρλάνδου, ἠδυνήθη νὰ καταρτίσῃ πληρέστερον τῶν ἤδη γνωστῶν διάγραμμα καὶ νὰ μελετήσῃ πολλὰς ἀρχιτεκτονικὰς λεπτομερείας τῶν τε πυλώνων καὶ τῶν πύργων ὡς καὶ τοῦ περιπάτου ἢ περιδρόμου, τοῦ ὑπάρχοντος καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν τοῦ τείχους

καὶ ἐπικοινωνοῦντος μετὰ τε τῶν πύργων ἀπ' εὐθείας καὶ μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ φρουρίου διὰ λιθίνων κλιμάκων.

Ἡ ἐν τῷ ὀρθογωνίῳ οἰκοδομήματι, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκτισμένον κατὰ τὸν πολυγωνικὸν τρόπον, γενομένη ἔρευνα ἀπέδωκε μεταξὺ ἄλλων ὀλίγων κινητῶν εὐρημάτων καὶ λύχνους σφαιροειδεῖς μελαμβαφεῖς τῶν κλασσικῶν ἀκόμη χρόνων. Παρὰ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εὐρέθησαν τὰ λείψανα ἄλλων εὐτελεστέρων οἰκημάτων.

Κατὰ ταῦτα ἡ ὅλη ἔρευνα ἀπέβη λίαν ὠφέλιμος, συνεχιζομένη δὲ θὰ συντελέσῃ, ὥστε ἀκριβέστερον νὰ γνωρίσωμεν τὰ κατὰ τὸ φρούριον τοῦτο.

4. Ἐν Νέα Ἀγγιάλῳ ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας καὶ πάλιν ὁ κ. Γ. Σωτηρίου, ἡσχολήθη δὲ περὶ τὴν ἐξακριβώσιν τῶν προσκτισμάτων τῶν ἀνευρεθειῶν βασιλικῶν.

Ἡρευνήθη ὁ ἀνατολικῶς τῆς ἀψίδος τῆς βασιλικῆς Α ἡχώρος, εὐρέθη δὲ εἰς ἀπόστασιν 6 μέτρων ἰσχυρὸς περίβολος περιβάλλον τὸν ναὸν καὶ διατηρούμενος εἰς μῆκος μ. 33,50. Ἐν τῷ περιβόλῳ τούτῳ ὑπάρχουσι δύο πύλαι ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς πυλίδας τὰς ἐκατέρωθεν τῆς ἀψίδος.

Εἰς ἀπόστασιν 4 μ. ἀπὸ τοῦ περιβόλου εὐρέθη ὁδὸς τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἐπεστρωμένη διὰ μεγάλων πραιοφαιῶν τραχυτῶν λίθων.

Ὡσαύτως ἀνευρέθησαν μέρη τοῦ περιβόλου τῶν ἄλλων πλευρῶν τοῦ ναοῦ, ὡς καὶ ὀλόκληρον τὸ πρόπυλον τῆς βασιλικῆς, τὸ ὁποῖον συνδέεται μετὰ τοῦ ἄλλοτε εὐρεθέντος λουτρῶνος διὰ στενῆς διόδου. Δεξιὰ αὐτοῦ ἀνεφάνησαν τὰ θεμέλια μεγάλου οἰκοδομήματος. Οὕτω συμπληρωθείσης τῆς ἐρεύνης τῆς βασιλικῆς Α δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πλέον ἄρτιον τό τε διάγραμμα αὐτῆς καὶ τὸ ἄμεσον αὐτῆς περιβάλλον, διαπιστοῦται δὲ ἤδη πλήρης ἀντιστοιχία πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς πηγὰς καὶ δὴ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου παρεχομένην περιγραφὴν τῆς βασιλικῆς τῆς Τύρου τῆς ἀνεγερθείσης ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Παυλίνου. Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην ἐγένοντο καὶ πολλὰ κινητὰ εὐρήματα περιλαμβάνοντα κυρίως

ἀρχιτεκτονικά μέλη, ἰδίᾳ δὲ τοῦ ἄμβωνος, ὥστε οὗτος νὰ ἀποκατασταθῇ ἀσφαλέστερον, οὕτω δὲ ἐπλουτίσθη σημαντικῶς ἢ ὑπὸ τοῦ κ. Σωτηρίου ἰδρυθεῖσα ἄλλοτε τοπικὴ Βυζαντινὴ Συλλογὴ.

5. Ἐν Δυτικῇ Μακεδονίᾳ ἐξηκολούθησε τὰς ἀρχαιολογικὰς καὶ τοπογραφικὰς ἐρεῦνας τῆς Ἑταιρείας ὁ κ. Κεραμόπουλλος.

Ἡ ἔρευνα περιεστράφη περὶ πλείονας τόπους, ἐβεβαιώθη δὲ ἢ ὑπαρξίς ἀρχαίων συνοικισμῶν καὶ νεκροταφείων εἰς Σαράντα Γκορτσὲς (παρὰ τὸ Τσοτύλιον), εἰς Περιστέραν, εἰς θέσιν Καρακάση παρὰ τὸ Ἀηδονοχώριον, εἰς θέσιν Σπαχταλὸν αὐτόθι, παρὰ τὴν Νεάπολιν, παρὰ τὸ χωρίον Πλατανιά καὶ δὴ ὑπὸ τὸν λόφον Προφήτην Ἡλίαν, παρὰ τὸ Ὀρεστικὸν Ἄργος (τὴν ἄλλοτε Χροῦπισταν) εἰς θέσιν Ἀρμενοχώρι ἢ Ἐρημοχώρι.

Ἐκ τῶν σπουδαιότερων πορισμάτων τῆς περυσινῆς ἐρεύνης εἶναι ἢ διαπίστωσις παναρχαίων λιμναίων οἰκήσεων παρὰ τὴν λίμνην τῆς Καστορίας. Ἡ παρατήρησις διευκολύνθη διὰ τῆς ἀποχετεύσεως μεγάλου μέρους τοῦ ὕδατος τῆς λίμνης καὶ καταβιβάσεως τῆς στάθμης αὐτῆς δι' ἐκβαθύνσεως τοῦ βραχίονος τοῦ Ἀλιάκμονος τοῦ ἐκδεχομένου τὰ πλεονάζοντα ὕδατα τῆς λίμνης.

Αἱ ἐργασίαι αὗται, αἱ ὁποῖαι ἀπέδωκαν εἰς τοὺς παροχθίους κατοίκους τῆς λίμνης εὐρύτεραν τινὰ ζώνην γῆς πρὸς καλλιέργειαν καὶ δημιουργίαν παροχθίου ὁδοῦ, ἀπεκάλυψαν εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν ὀφθαλμὸν τὴν κατὰ διάφορα σημεῖα ὑπαρξίν λιμναίων κατοικιῶν στηριζομένων ἐπὶ πασσάλων. Μεγάλῃ συστάς τοιούτων λιμναίων κατοικιῶν ἀπεκαλύφθη πρὸς Α τῆς Καστορίας παρὰ τὸ χωρίον Δισπηλειὸ (τοὺς ἄλλοτε Δουπιάκους) καὶ μεταξὺ τῆς νησίδος τῆς φερούσης τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀναλήψεως καὶ τῶν σημερινῶν ὑδάτων τῆς λίμνης. Ἡ νησίς φέρει πόλισμα τετειχισμένον πιθανῶς τῶν χρόνων τοῦ Ἀρχελάου, ἀλλ' ἢ μεταξὺ τῆς πρῶν νησίδος καὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης ἀποξηρανθεῖσα γῆ εἶναι κατάσπαρτος ὑπὸ πασσάλων, τῶν ὁποίων ἐμετρήθησαν περὶ τοὺς πεντακοσίους. Τινὲς ἐξετασθέντες εὐρέθησαν κέδρινοι, κέδροι δὲ φύονται ἀκόμη καὶ σήμερον κατὰ τὸν λόφον τῶν Δουπιάκων. Μικρὰ τις σκαφὴ ἔδειξεν

ὅτι εἰς τὸ βάθος παρὰ τοὺς καλῶς διατηρουμένους πασσάλους εὐρίσκοντο ἄλλοι ἀπανθρακωθέντες ὑπὸ πυρκαϊᾶς. Περὶ πυρκαϊᾶς ἐμαρτύρουν καὶ σποράδην εὐρεθέντες ἄνθρακες καὶ τιτανόλιθοι ἀσβεστοποιηθέντες κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ὑπὸ τοῦ πυρός. Περὶ τῆς περιόδου δὲ μαρτυροῦσι καὶ τεμάχια ὀψιανοῦ, ὄστρακα χειροποιήτων ἀγγείων, λίθινα ἐργαλεῖα λελεασμένα, διάτρητος πέλεκυς, κἄ. Ὅπωςδῆποτε ἡ ἔρευνα ὀφείλει νὰ συνεχισθῇ.

Τὰ χωρία Νεστορίον καὶ Τσούκα ἔχουσιν ἀκροπόλεις ἀτειχίστους, ἀλλὰ φύσει ὄχυράς. Ἡ τοῦ Νεστορίου παρέχει ἐρείπια ὑστέρων χρόνων πιθανῶς Ῥωμαϊκῶν.

Ἐκ Τσούκας δὲ καὶ Νεστορίου περισυνελέγησαν πλείονα ἀρχαῖα καὶ κατετέθησαν ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ Νεστορίου ὑπὸ τῶν ἀξιεπαίνων δημοδιδασκάλων αὐτοῦ κ.κ. Λιούπα, Καλαπούτη καὶ Χατζῆ. Μεταξὺ τῶν ἀρχαίων τούτων εἶναι χαλκοῦς Ἐρμῆς καθήμενος καὶ προτομὴ χαλκοῦ σατυρίσκου φέροντος κράνος ἀναπίπτον καὶ περὶ τὴν κόμην σταφυλᾶς καὶ φύλλα κλήματος. Ἡ προτομὴ φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐξ ἀρχαίας κλίνης.

6. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐξηκολούθησαν αἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι διὰ τοῦ κ. Μαρίνου Καλλιγᾶ.

Κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ναοῦ ἀνατολικώτερον τοῦ προηγουμένως ἀνασκαφέντος χώρου καὶ εἰς βάθος 2^μ,86 ἀπὸ τοῦ κρασπέδου τοῦ παραθύρου ἀνευρέθη τοῖχος, πλάτους 1,25, καταστραφεὶς ὑπὸ τῶν οἰκοδομησάντων τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, διὰ τοῦτο δὲ ἀνήκων εἰς προγενέστερον τοῦ ναοῦ κτίσμα ἦτοι πρὸ τοῦ 8^{ου} αἰῶνος. Ἐκ τῆς κατασκευῆς συνάγεται ὅτι ὁ τοῖχος ἀνήκει εἰς τὴν περὶ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον περίοδον, ἐνισχύεται δὲ τοῦτο καὶ ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων.

Κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν εὐρέθη ἄλλο λείψανον τοίχου τοῦ αὐτοῦ πλάτους καὶ τῆς αὐτῆς λιθοδομίας, ἔχοντος δὲ παράλληλον τὴν κατεύθυνσιν πρὸς τὸν τοῖχον τῆς βορείας πλευρᾶς, ἐκ τούτου δὲ δύναται μετ' ἀσφαλείας νὰ συναχθῇ ὅτι ἀμφότεροι οἱ τοῖχοι

ἀνήκουσιν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα, πλατύτερον τοῦ σημερινοῦ ναοῦ καὶ ἐστεγασμένον πιθανῶς διὰ ξυλίνης στέγης, ὅπως εἰκάζεται ἐκ τινος λεπτοῦ στρώματος ἀπληθρακωμένων ξύλων. Καὶ ἄφθονα τεμάχια τοιχογραφιῶν εὐρέθησαν, ἀλλὰ τὸ ἐλάχιστον αὐτῶν μέγεθος δὲν ἐπιτρέπει οἰονδήποτε συμπέρασμα περὶ τοῦ εἴδους τῶν παραστάσεων πλὴν μικρῶν τινῶν κλάδων. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τοίχου διατηρεῖ ἀκόμη κονίαμα ἔγχρωμον μετ' ἀπομιμήσεως πλακῶν ἐπενδύσεως πλάτους 0,67. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια καὶ μάλιστα τὸ ἀνώτερον ταύτης τμήμα δεικνύουσι τρόπον ἀργολιθοδομίας καὶ ἀφθόνου χρήσεως κονιάματος, οἷος ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἀρχικὰ τμήματα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος εἶναι πιθανώτατα κτίσμα σύγχρονον πρὸς τὴν ἀψίδα τοῦ Γαλερίου. Κατὰ ταῦτα διὰ τῶν ἀνασκαφικῶν τούτων ἐρευνῶν διαπιστοῦται ὑπὸ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν μεγάλων διαστάσεων κτίσμα τῶν ἀρχῶν περιῖπου τοῦ 4^{ου} μ. Χ. αἰῶνος. Σημειωτέον ὅτι καὶ τὰ εὐρεθέντα εἰς ἱκανὸν βάθος νομίσματα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου δὲν ἀντίκεινται πρὸς τοῦτο.

Κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν τοῦ σημερινοῦ ναοῦ καὶ εἰς μικρὸν βάθος εὐρέθη τοῖχος (ὑψ. 0,75) ἀψίδος παρεκκλησίου προσηρημένου εἰς τὸν ναόν, ἐντὸς τῆς ὁποίας διακρίνονται σαφῆ λείψανα ἡμικυκλικοῦ συνθρόνου ἐκ λεπτῶν μαρμαρίνων πλακῶν, ἔχοντος ἐν τῷ μέσῳ ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον καὶ καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν μικρὸν ὑποπόδιον, τοῦ ὁποίου ἐσώθησαν τμήματα. Τὰ διασωθέντα τμήματα τοῦ συνθρόνου ἐπιτρέπουσιν, ὅπως καθορισθῆ μετὰ τινος ἀσφαλείας τὸ μέγεθος τοῦ παρεκκλησίου. Τὸ δάπεδον ἦτο ἐπεστροφόμενον διὰ λεπτῶν ὀρθογωνίων πλακῶν, τῶν ὁποίων ἡ προσαρμογὴ μαρτυρεῖ περὶ ἐπιμεμημένης ἐργασίας. Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἀψίδος εὐρέθη τὸ ἐγκαίνιον τοῦ παρεκκλησίου, ἀποτελούμενον ἐκ πλακῶν, ἀλλὰ κενόν. Λείψανα τοιχογραφιῶν εὐρέθησαν ἱκανά, ἀλλὰ μόνον δύο ὁπωσδήποτε μεγαλύτερα μετὰ προσώπων ἐπιτρέπουσι τὴν χρονολόγησιν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 14^{ου} αἰῶνος, ἔνεκα τῆς ὁμοιότητος αὐτῶν πρὸς τὰ ψηφιδωτὰ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων τῆς Θεσσαλονίκης, τὰ ὁποῖα τίθενται εἰς τοὺς χρόνους ἐκεῖνους.

Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι καὶ τὸ ὅλον παρεκκλήσιον εἶναι τῶν αὐτῶν χρόνων, διότι καὶ ἡ καινὴ αὐτοῦ τοιχοδομία καὶ ἡ ἐν αὐτῇ χρῆσις παντοῦ ὑλικοῦ μαρτυρεῖ περὶ ὑστέρων χρόνων.

Παρὰ ταῦτα ἡ ἔρευνα τοῦ κ. Καλλιγᾶ ἐστράφη πρὸς τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἡ δὲ σκαφή ἀπέδειξεν ὅτι τὸ τεράστιον ὄντως θεμέλιον τοῦ ναοῦ φθάνει μέχρι βάθους ἕξ μέτρων καὶ ἐξήκοντα ἑκατοστῶν, τὸ δὲ πλάτος διὰ τὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον μόνον εἶναι ἕξ μέτρων καὶ ἐξήκοντα ἑκατοστῶν. Ὡσαύτως παρατηρήθη ὅτι τὸ πλάτος τῶν θεμελίων κυμαίνεται κατ' ἀναλογίαν τοῦ βασταζομένου βάρους, ἡ δὲ μεγίστη αὕτη ἐπιμέλεια καὶ προσοχὴ δεικνύει ὅτι τὸ σχέδιον καὶ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ὅλου ἔργου ἦσαν ἐνιαῖα μετὰ τῶν θεμελίων, τῶν ὁποίων ἐμελετήθησαν πλείονες τεχνικαὶ λεπτομέρειαι. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ αἱ ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι τὸ σταυροθόλιον τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ νάρθηκος εἶναι μεταγενέστερον τοῦ τῆς βορείας. Ὡσαύτως φαίνεται ἐπιβεβαιουμένη ἡ προγενεστέρα εἰκασία τοῦ ἐρευνῶντος ὅτι κατὰ τὴν ΝΔ γωνίαν τοῦ νάρθηκος ὑπῆρχεν ἄλλοτε κλίμαξ πρὸς τὸν γυναικωνίτην, ὁποίαν ἔχουσι καὶ ἄλλα Βυζαντινὰ μνημεῖα.

Καὶ ἐν τῷ γυναικωνίτῃ παρατηρήθησαν νεώτεραι, πιθανῶς Τουρκικαὶ διασκευαὶ καὶ ἄλλαι ἀξιόλογοι παρατηρήσεις ἐγένοντο περὶ τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τοῦ ναοῦ ἐνταῦθα καὶ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν πρόσοψιν αὐτοῦ.

Οὕτω ἡ ἔρευνα τοῦ σημαντικωτάτου τούτου Βυζαντινοῦ μνημείου τῆς Θεσσαλονίκης προσλαμβάνει ὅλως ἰδιάζον ἐνδιαφέρον.

7. Ἐν Καβάλα ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας ὁ κ. Γ. Μπακαλάκης.

Α. Ἐν τῷ Ἱερῷ τῆς Παρθένου, ὅπου καὶ προηγουμένως εἶχε γίνεи σκαφή, ἀνευρέθησαν καὶ πάλιν ἱκανὰ μαρμάρια ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τοῦ μεγάλου Ἰωνικοῦ περιπτέρου ναοῦ τῆς Θεᾶς εἴτε ἐν τῇ ἐπιχώσει εἴτε ἐντετειχισμένα. Ὡσαύτως εὐρέθησαν ἄφθονα τεμάχια ἀγγείων, ἄνω μὲν διαφόρων χρόνων, ἐντὸς δὲ τοῦ κατωτέρου στρώματος καθαρῶς ἀρχαϊκά, ἥτοι Λακωνικά, Κοριν-

θιακά, Ναυκρατιτικά, Βορειοϊωνικά καὶ κατ' ἐπικράτησιν Ἀττικά μελανόμορφα. Ἐρυθρόμορφα Ἀττικά ἠλλείπουσιν ἐντελῶς. Ἐπί τινος τεμαχίου μελανομόρφου διεσώθη μέρος τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ τεχνίτου, ἣ ὁποία συμπληροῦται [Τλέσον ἡο Νεάο]χο ἐποίησε[ν καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸν γνωστὸν καὶ ἄλλοθεν Ἀθηναῖον ἀγγειογράφον Τλήσωνα. Παρὰ τὰ ἀγγεῖα εὐρέθησαν καὶ ἀρχαῖα πῆλινα εἰδῶλια.

Μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἀγγείων εἶναι πολλὰ μεγαρικῶν σκύφων κατεσκευασμένων ἐπὶ τόπου.

Β. Ἄλλη ἔρευνα ἐγένετο ἐν τῷ Ἄντροφ τῶν Νυμφῶν παρὰ τὴν Νέα ν Ἡρακλείτσαν, ἀπέχουσαν 6 περίπου μίλια ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς Καβάλας καὶ κειμένην κατὰ τὰ παράλια κράσπεδα τοῦ Συμβόλου ὄρους, οὐχὶ μακρὰν τοῦ λιμένος τῶν Ἐλευθερῶν, ὅπου σήμερον ἡ Νέα Πέραμος.

Τὸ δυσπρόσιτον ἀπὸ τε θαλάσσης καὶ ἀπὸ ξηρᾶς σπήλαιον ἀπέχει 1 περίπου ὥραν ἀπὸ τῆς Νέας Ἡρακλείτσας, ἔχει δὲ τὴν εἴσοδον ἀπὸ τῶν ΒΑ. Ὀλικὸν μῆκος αὐτοῦ εἶναι 45 μ., μέγιστον πλάτος 24 μ., τὸ δὲ ὕψος τῆς ὀροφῆς κυμαίνεται φθάνον ἐνιαχοῦ τὰ 25 μ. Τὸ σπήλαιον ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς προθαλάμου, ἐξ ἑνὸς τριγωνικοῦ θαλάμου καὶ ἐξ ἑνὸς τρίτου θαλάμου, ὀλόκληρον δὲ εἶναι πλήρες σταλακτιτῶν καὶ σταλαγματῶν, τῶν ὁποίων εἰς ὀγκώδης δίκην κίονος στηρίζει τὴν στέγην τοῦ δευτέρου θαλάμου ὁ δεύτερος οὗτος θάλαμος ὁ τριγωνικὸς ἀφθονεῖ εἰς σταλακτίτας καὶ σταλαγματίτας, ἧτο δὲ προωρισμένος νὰ στεγάσῃ λατρείαν ὡς ἐφάνη ἀμέσως κατὰ τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν ἐκ τοῦ στρώματος τέφρας, ὀστῶν ζῶων καὶ παντοδαπῶν ὀστρεῶν θαλασσίων καὶ τεμαχίων ἀγγείων, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον τὸ δάπεδον αὐτοῦ. Ἡ ἐξερεύνησις ἦτο δύσκολος καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς φωτὸς καὶ διὰ τὴν ὑπαρξιν σκληροῦ ἐπιπάγου κατὰ τὸ δάπεδον. Τὰ ἀρχαιότερα ἐν τῷ σπηλαίῳ ὀστρακα ἦσαν ἐξ ἀγγείων χονδροειδῶν χειροποιήτων τῆς νεολιθικῆς περιόδου.

Ἐκ τῶν ἱστορικῶν χρόνων προέρχονται τεμάχια ἀγγείων τοῦ 6^{ου} π. Χ. αἰῶνος καὶ ἄλλα, τὰ νεώτατα, τῶν Ἑλληνιστικῶν λεγο-

μένων χρόνων. Μεταξὺ τῶν τεμαχίων ἀγγείων ὑπάρχουσι καὶ Κορινθιακὰ καὶ Πρωτοαττικὰ καὶ μελανόμορφα Ἀττικὰ καὶ ἐρυθρόμορφα καὶ μελαμβραφῆ, τῶν ὁποίων ἐν φέρει ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν συμπληρουμένην πιθανῶς:... ἀ[νέθηκεν] Δ]ήμητρι ἢ Δ]ημήτρι[ος. Ὡσαύτως εὐρέθησαν πῆλινα εἰδώλια γυναικὸς καθημένης ἀρχαϊκοῦ τύπου.

Ἐπὶ τεμαχίου τινὸς σκύφου ὑπάρχει ἐγγάρακτος ἐπιγραφὴ συμπληρουμένη εἰς: Ν]ΥΜΦΑΙ[ε καὶ ὑποδηλοῦσα λατρείαν τῶν Νυμφῶν. Τὴν λατρείαν ταύτην τῶν Νυμφῶν ἀποδεικνύει καὶ ἐπιγραφὴ ἐπὶ λιθίνου τετραπλεύρου βάρου λέγουσα τὰ ἐξῆς: Νύμφαις ἀνέθηκε με [ὁ δεῖνα] | [καὶ οἱ] ἑταῖροι: Διοσκουρίδης Στράτων: Σωσιμένης, Φᾶνις | Σῶσις: Θαλίαρχος: Ἀλκίμαχος | Ἡρογεῖτων.

Πρόκειται προφανῶς περὶ ἀναθήματος θρησκευτικοῦ τινος θιάσου λατρείας Νυμφῶν. Ἐξ ἄλλης δὲ εὐρεθείσης ἐπιγραφῆς μανθάνομεν ὅτι... Ἄπαυλος, συμπόται εὐξάμενοι πελανῶ μνημεῖον ἔθηκαν, δυνάμεθα δὲ νὰ συναγάγωμεν ὅτι καὶ λατρευτικὰ συμπόσια ἐγίνοντο ἐν τῷ σπηλαίῳ, ὅπως ἄλλωστε ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀφθόνων ὀσίων ζώων καὶ ὀστρέων.

Τὰ ἀξιόλογα ταῦτα ἄλλα εὐρήματα τοῦ Ἄντρου τῶν Νυμφῶν, ἐνθαροῦνουσι καὶ νέαν ἀνασκαφὴν, ἢ ὁποία εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ διαφωτίσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν σημασίαν τοῦ σπηλαίου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ παναρχαίας λατρείας.

Γ. Τρίτην ἔρευναν ἐξετέλεσεν ὁ κ. Μπακαλάκης κατὰ τὴν ἀρχαίαν χώραν Βιβλίαν ἢ Βιβλίνην, ἣτις ἐξετείνεται ἀπὸ Καλαμίτσας μέχρις Ἐλευθερῶν καὶ κατελάμβανε τοὺς πρόποδας τοῦ Συμβόλου ὄρους, ἐπέτυχε δὲ νὰ ταυτίσῃ διὰ μικρᾶς σκαφῆς καὶ σχετικοῦ ἐνεπιγράφου εὐρήματος τὴν πόλιν Οἰσύμην, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰκάσει πρότερον ὁ Collart.

8. Ὀγδόην ἀνασκαφὴν ἐξετέλεσεν ἡ Ἐταιρεία κατὰ τὴν Νέαν Πιερῖαν διὰ τοῦ κ. Γεωργίου Μυλωνᾶ, καθηγητοῦ

ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, συνεργασθέντος μετὰ τοῦ κ. Γ. Μπακαλάκη καὶ ἔχοντος γενναίαν χορηγίαν καὶ παρὰ τοῦ εἰρημένου Ἀμερικανικοῦ Πανεπιστημίου.

Σκοπὸς τῆς νέας ταύτης ἀνασκαφῆς ἦτο ἡ ἐξερεύνησις νεολιθικῶν συνοικισμῶν παρατηρηθέντων ὑπὸ τῶν ἀνασκαφάντων κατὰ τὴν κοιλάδα τῆς Νέας Πιερίας.

Οἱ σημειωθέντες συνοικισμοὶ εἶναι ὁ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀκροποτάμου, ὁ τοῦ Ὀρφανίου καὶ ὁ τῶν Λακκοβικίων οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἀμφιπόλεως, ἐξερευνήθη δὲ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1938 ὁ συνοικισμὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀκροποτάμου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν τύμβον τοῦ Πολυστύλου ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Φιλίππων.

Ὁ Ἁγιος Γεώργιος εἶναι λόφος πλησίον τοῦ χωρίου Ἀκροποτάμου (τῆς ἄλλοτε Μπόμπλιανης). Ἡ σκαφὴ ἔφερεν εἰς φῶς λείψανα τῆς νεολιθικῆς περιόδου καὶ τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Ἰχνη οἰκημάτων νεολιθικῶν ἐλάχιστα εὐρέθησαν, πλουσία ὅμως ἦτο ἡ συγκομιδὴ τεμαχίων ἀγγείων. Τὰ σπουδαιότερα τούτων εἶναι τὰ ἔχοντα γραπτὴν διακόσμησιν καμπυλόγραμμον καὶ σπειροειδῆ διὰ χρώματος μέλανος στιλπνοῦ ἐπὶ πεδίου ἐρυθροῦ, ἀνήκουσι δὲ ἰδίως εἰς καλυκοσχήμεους φιάλας. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀγγείων καὶ ὁ ῥυθμὸς τῆς διακοσμῆσεως συνδέονται πρὸς ὁμοίαν τάξιν νεολιθικῶν ἀγγείων τῆς Θεσσαλίας, ἀνασκαφέντων ὑπὸ τοῦ Τσουντα.

Ἄλλη ὁμὰς ὀστράκων τοῦ Ἀκροποτάμου, εὐρεθέντων εἰς βαθύτερον στρώμα, ἔχουσι τὴν ἐπιφάνειαν στιλπνὴν ὑποκίτρινον, τὰ δὲ γραμμικὰ κοσμήματα διὰ στιλπνοῦ καστανοφαίου χρώματος. Καὶ ταῦτα ἔχουσι τὰ ἀντίστοιχα αὐτῶν ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλων Θεσσαλικῶν νεολιθικῶν ἀγγείων εὐρέθησαν τὰ ἀντίστοιχα εἰς πάντα τὰ στρώματα. Ἀλλὰ καὶ ὄλως ἀκόσμητα μελαμβραφῆ καὶ ἄλλα μετ' ἐγκαράκτου διακοσμῆσεως ἀνευρέθησαν ὅμοια πρὸς τὰ τῆς Ὀλύνθου, τοῦ Δικελί-Τάς, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Φωκίδος καὶ ἄλλων τόπων.

Ὡσαύτως ἀνευρέθησαν λίθινοι πελέκεις ὅμοιοι πρὸς τοὺς Θεσσαλικούς καὶ τοὺς τῆς Ὀλύνθου, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τινα

πήλινα ειδώλια γυναικεῖα, γνωστοῦ Θεσσαλικοῦ τύπου, ὡς καὶ δύο πήλινα ὁμοιώματα ποδῶν, τῶν ὁποίων ἐν ἡδύνατο νὰ ἀναρτηθῇ διὰ διατηρήτου θηλῆς. Ὅστ' αὐτὰ ζῶων εὐρέθησαν πολλά, τινὰ τῶν ὁποίων εἶχον χρησιμοποιοηθῇ ὡς καρφίδες, ὡς στιλβωτῆρες καὶ ὡς περιόπτα.

Μετὰ τὴν νεολιθικὴν περίοδον ὁ τόπος ἐγκαταλειφθεὶς κατ' ἀρχὴν ἐκ νέου μόνον κατὰ τὸν 4^{ον} ἴσως π. Χ. αἰῶνα, τὸ δὲ ἱστορικὸν τοῦτο στρώμα εἶχεν ἐλάχιστον πάχος, 0,20 μόνον. Μεταξὺ τῶν τεμαχίων μελαμβραφῶν ἀγγείων εὐρέθη καὶ μία λαβὴ ἀμφορέως ἔχουσα τὴν ἐπιγραφὴν ΜΙΚΙ/ΩΝΟΣ. Εἰς τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον ἀνήκει καὶ νεκροταφεῖον γειτονικοῦ λόφου, τοῦ ὁποίου πολλοὶ τάφοι εἶχον συληθῇ, τινὲς δὲ εὐρέθησαν ἄθικτοι.

Ἡ τούμπα τοῦ Πολυστύλου παρέσχεν ἄγραφα μονόχρωμα τεμάχια ἀγγείων. Αὐτὴ δὲ ἡ τούμπα, ὕψους 4 μέτρων, ἔχει σχηματισθῆ ἐξ ἐπαλλήλων λειψάνων ἀρχαιοτάτων συνοικισμῶν. Τὰ δύο ἀνώτερα μέτρα ἔχουσι τεταραγμένα τὰ χρώματα, περιέχουσι δὲ τεμάχια προϊστορικῶν, ἀλλὰ καὶ Ῥωμαϊκῶν καὶ Βυζαντινῶν ἀγγείων, ἐν ᾧ τὰ δύο κατώτερα μέτρα ἀποτελοῦνται ἐκ καθαρῶς νεολιθικῆς ἐπιχώσεως. Ἐν τῇ ἐπιχώσει ταύτῃ εὐρέθησαν μελαμβραφῆ νεολιθικὰ ὄστρακα, ὅμοια πρὸς εὐρεθέντα ἐν τῇ Βορείᾳ Στερεᾷ Ἑλλάδι, ὡς καὶ πολύχρωμα κατὰ τὰ ἀνώτερα στρώματα, πρὸς δὲ τούτοις συνήθη εἶναι καὶ τὰ μονόχρωμα ἰριδίζοντα. Σπανιώτερα εἶναι μικρὰ τριποδικὰ τριγωνικὰ μετ' ἐγκαρᾶκτου διακοσμῆσεως. Τὰ γραπτὰ εἶναι πολὺ ὀλίγα, φέρουσι δὲ ἀμελῆ καὶ πρωτόγονον γραμμικὴν διακόσμησιν διὰ χρώματος καστανοφαίου ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ. Ὡσαύτως εὐρέθησαν δύο πήλινα νεολιθικὰ ειδώλια, πελέκεις λίθινοι, ὁστέϊνα ἐργαλεῖα, πεσσοὶ σφενδονῶν καὶ σφονδύλια.

Μέλλουσα ἐργασία θὰ ἀυξήσῃ τὰ σημαντικὰ ταῦτα τεκμήρια τοῦ νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μακεδονίας, ὁ ὁποῖος εἶναι μέχρι τοῦδε ἀτελέστατα γνωστός, ἔχει δὲ μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐθνογραφικῆς καταστάσεως τῆς χώρας κατὰ τὰς ἀπωτάτας ἐκείνας περιόδους.

9. Αἱ ἐν Νικοπόλει ἐργασίαι ἐξηκολούθησαν διὰ τοῦ κ. Γ. Σωτηρίου, ἐνισχύθησαν δὲ αὐταὶ καὶ ὑπὸ τοῦ Δήμου Πρεβέζης διὰ 30.000 δραχμῶν.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφικὴν ταύτην περίοδον ἀπεκαλύφθη ὁ νάρθηξ, τὸ αἶθριον καὶ μέρος τῆς πρὸ τοῦ αἶθριου στοᾶς, ἡ ὁποία περιέβαλλε τὸ ὅλον συγκρότημα τῆς μεγάλης βασιλικῆς τῆς Νικοπόλεως μετὰ τῶν προσκτισμάτων αὐτῆς.

Ὁ ναὸς εἶναι ἐκ τοῦ νάρθηκος προσιτὸς διὰ πέντε πυλῶν, τῶν ὁποίων ἡ μέση μεγαλητέρα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα ἐξαιρομένη διὰ τετρακιοτίου. Ὁ νάρθηξ, κατὰ παρέκκλισιν ἀπὸ τοῦ συνήθους, ἐκτείνεται ἐκατέρωθεν τοῦ σώματος τοῦ ναοῦ καὶ ἔχει πρὸς Β καὶ πρὸς Ν τριβήλους διόδους. Ἀριστερὰ ὑπάρχει προσέτι μικρὸν διαμέρισμα, ὑπόλειμμα πιθανῶς τοῦ κλιμακοστασίου τῶν ὑπερώων.

Τὸ δάπεδον τοῦ νάρθηκος εἶναι ψηφιδωτόν, ἀποτελεῖται δὲ ἢ διακόσμησις αὐτοῦ ἐκ δύο ἐξωτερικῶν ζωνῶν διαφόρου πλάτους, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη περιλαμβάνει τόξα βαίνοντα ἐπὶ κιονίσκων καὶ φέροντα ἐν τῷ μέσῳ φύλλον κισσοῦ, ἡ δὲ δευτέρα περιλαμβάνει ἐναλλάξ τετράγωνα καὶ στρογγύλα σχήματα μετὰ μικρῶν σταυρῶν. Ἡ διπλῆ αὕτη ζώνη περικλείει κεντρικὸν διακοσμητικὸν πεδίον, ἀποτελούμενον ἐκ τετραγώνων ἐνὸς μέτρου, πλαισιουμένων διὰ πλοχμῶν καὶ ἐγκλειόντων διαγωνίους ἢ ἰσοσκελεῖς σταυροὺς σχηματιζομένους διὰ μεγάλων λογχοειδῶν φύλλων καὶ μικρῶν κισσοφύλλων καὶ ἄλλων κοσμημάτων.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ἐντὸς τοῦ νάρθηκος εὐρέθησαν καὶ πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, τῶν ὁποίων ἱκανὰ εἶναι εἰλημμένα ἐκ παλαιότερων Ῥωμαϊκῶν οἰκοδομημάτων.

Τὸ ἀποκαλυφθὲν αἶθριον εἶναι ἀξιολογώτατον, διότι καὶ τοῦτο ἔχει ἀσυνήθη σχηματισμόν. Ἐκατέρωθεν δηλ. τοῦ ὑπαίθρου χώρου ὑπάρχουσι δύο στοαί, ἑκατέρα τῶν ὁποίων ἔχει ὀκτὼ μὲν ἐλευθέρους κίονας, δύο δὲ προσκεκολλημένους εἰς τὰς παραστάδας — πρὸς δυσμὰς ὑπάρχει κιονοστοιχία ἐπτὰ κίωνων, ἡ ὁποία ὅλος ἀσυνήθως συνενοῦται μετὰ τῆς πρὸ τοῦ αἶθριου στοᾶς, τῆς περιβαλλούσης, ὡς εἶδομεν, ἐξωτερικῶς τὸ ὅλον ἱερὸν συγκρότημα.

Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῆ στοᾶ εἶναι εὐρὺς διάδρομος σχηματιζόμενος διὰ τόξων καὶ σταυροθολίων, στηριζομένων ἐπὶ τῶν ἀνευρεθεισῶν παραστάδων, κατὰ τόπους δὲ διὰ κιονοστοιχιῶν πλησίον τῶν τοίχων. Δεξιὰ ὑπάρχει εὐρεία πύλη, ἔχουσα ἑκατέρωθεν ἀνὰ ἓνα κίονα καὶ εὐρισκομένη ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τῆς δεξιᾶς πλαγίας στοᾶς τοῦ αἰθρίου, διὰ τῆς ὁποίας ἐτελεῖτο ἡ συγκοινωνία μετὰ τοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ κυρίως ναοῦ.

Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ αἰθρίου εἶναι κλειστὴ καὶ ἔχει προσκεκολλημένην μακρὰν κτιστὴν δεξαμενὴν ἐπέχουσαν τὴν θέσιν τῆς ἄλλως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αἰθρίου εὐρισκομένης φιάλης. Τὸ μῆκος τῆς δεξαμενῆς ταύτης εἶναι 12 μέτρων, τὸ πλάτος 1^μ,50, τὸ δὲ σφζόμενον ὕψος 1^μ,10. Πρὸ τῆς δεξαμενῆς καὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου ὑπῆρχον κατ' ἀποστάσεις μεγάλαι λεκάναι μαρμάριναι δμ. 1^μ, τῶν ὁποίων ἐσώθη μία ἀκέραιος καὶ ἄλλων τεμάχια. Εἰς τὰς λεκάνας ταύτας ἔρρεε προφανῶς τὸ ὕδωρ δι' ἀντιστοιχῶν κρουσῶν, ἵνα οἱ πιστοὶ ἀπονίπτωσι χεῖρας καὶ πόδας πρὶν εἰσέλθωσιν εἰς τὸν ναόν, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ὁ Εὐσέβιος ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ 10: εἶσω δὲ παρελθόντι πυλῶν οὐκ εὐθύς ἐφήκεν ἀνάγνοις καὶ ἀνίπτοις ποσὶ τῶν ἔνδον ἐπιβαίνειν ἀγίων καὶ κατωτέρω: ἱερῶν δὲ ἐνταῦθα (δηλ. ἐν τῷ αἰθρίῳ) καθαρσίων ἐτίθει σύμβολα, κρήνας ἀντικρυς εἰς πρόσωπον ἐπισκευάζων τοῦ νεὸ πολλῶ τῷ χεύματι τοῦ νάματος τοῖς περιβόλων ἱερῶν ἐπὶ τὰ ἔσω προῖοῦσι τὴν ἀπόρρουψιν παρεχομένης.

Τὴν ἀρχαϊκωτέραν καὶ ἀσυνήθη ταύτην διάταξιν τῆς φιάλης συμπληροῖ ἡ ἑκατέρωθεν ταύτης ἐπίσης ἀσυνήθης καί, μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον, μοναδικὴ ὑπαρξίς δύο μεγάλων μαρμαρίνων λουτήρων (μῆκους 2^μ,80 καὶ πλάτους 1^μ,10) δι' ἱαματικὰς ἴσως λούσεις. Ὁ ὑπαιθρος χώρος τοῦ αἰθρίου ἔχει τὸ δάπεδον μαρμαρόστρωτον, αἱ δὲ στοαὶ ψηφιδωτῶν.

Ὑπολείπεται ἀκόμη ἡ ἔρευνα τῶν προσκισμάτων τῆς μεγάλης ταύτης βασιλικῆς, ἵνα συμπληρωθῇ ἡ ἀνάκτησις τοῦ σπουδαιοτάτου μνημείου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἤδη γενομένων ἐργασιῶν

ἐφάνη ἡ μεγίστη διὰ τὴν ἐπιστήμην σημασία τῆς ἀποκαλυφθείσης βασιλικῆς, μήκους συνολικοῦ 80 περίπου μέτρων, καὶ προφανῶς μητροπόλεως τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης τῆς Ἡλείρου Νικοπόλεως.

Ἡ Νικόπολις ἀποκαλύπτεται ὁσημέραι ὡς τόπος οὐχὶ μόνον ἐξαιρέτου ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ καὶ Ἑλληνικῆς χριστιανικῆς σημασίας.

10. Ἐν τῷ παρὰ τὰς Πάτρας Μυκηναϊκῷ νεκροταφείῳ, τὸ ὁποῖον εἰκάζεται ὡς ἀνήκον εἰς τὴν προϊστορικὴν Ἄνθειαν, ἐξηκολούθησαν αἱ ἐργασίαι διὰ τοῦ κ. Ν. Κυπαρίσση.

Ἐν τῷ κτήματι τοῦ Ἀντωνίου Σκόντρα ἀνεσκάφησαν τέσσαρες ἀκόμη τάφοι καὶ εὐρέθησαν ἐντὸς αὐτῶν πάμπολλα ἀγγεῖα ὑστερομυκηναϊκὰ παντοῖου σχήματος καὶ μεγέθους, ὅμοια πρὸς τὰ ἄλλοτε εὐρεθέντα πρὸς δὲ τούτοις καὶ ξίφος χαλκοῦν (μήκους 0,4^μ 65), λόγχη χαλκῆ καὶ λεπίδες μαχαιριῶν.

11. Ἐν Σικυῶνι ἐξηκολούθησαν αἱ ἀνασκαφαὶ διὰ τοῦ κ. Ὁρλάνδου.

Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ γυμνασίου προέβη ἐν τῷ σκάμματι περαιτέρω καὶ ἐφάνησαν πλέον εὐκρινῶς καὶ ἡ βορεία κρήνη καὶ ἡ μέση κλίμαξ καὶ τὸ ἀνάλημμα τὸ μεταξὺ τοῦ κάτω καὶ ἄνω ἀνδρήρου.

Ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ἀπεκαλύφθη ἡ νοτία πλευρὰ καὶ ἐξηκριβώθη ὅτι ἡ εὐθυντηρία καὶ ἡ πρώτη στρῶσις εὐρίσκονται ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν θέσει, αἱ δὲ δύο ἀνώτεραι ἔχουσι διαταραχθῆ κατὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ οἰκοδομήματος εἰς λουτρον ἐπὶ τῶν Ρωμαίων. Ἡ σχεδιαζομένη ἀναστήλωσις τῶν λίθων θὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν πλευρὰν ταύτην ὕψος 1,84. Κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ βουλευτηρίου εὐρέθησαν μεγάλα τεμάχια σίμης τομῆς μεγάλου λεσβίου κυματίου φέροντος ἐξωτερικῶς ἔγχρωμα ἀνθέμια.

Πρὸς δυσμὰς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος εὐρέθησαν τὰ θεμέλια στωικοῦ οἰκοδομήματος, ἔχοντος μῆκος 25 μέτρων, κατὰ δὲ τὸ νότιον πέρας ἐξέχουσαν πτέρυγα, ὅπισθεν δὲ καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἡμικυκλικὴν ἐξέδραν καὶ ἑκατέρωθεν ταύτης διπλὴν σειρὰν δωματίων.

Πρὸς νότον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος εὐρέθη μαρμάρινον βᾶθρον χαλκοῦ ἀνδριάντος φέρον τὴν Λατινικὴν ἐπιγραφὴν:

L(ucius) Cornelius L(uci) f(ilius) Sulla imper(ator)
Martei

ἔξ ἧς ἐμφαίνεται ὅτι ὁ Σύλλας ἀνέθηκεν ἀνδριάντα τοῦ Ἄρεως μετὰ τὸ 82 π. Χ., ὅτε ἐγένετο στρατηγὸς αὐτοκράτωρ.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χωρίου Βασιλικοῦ καὶ παρὰ τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον ἐν τῷ χώρῳ τῆς ἀρχαίας Σικυῶνος ἐντὸς στοφιδάμπελου εὐρέθη ψηφιδωτὸν δάπεδον εἰκονίζον ἐντὸς κυκλικῆς ζώνης κενταύρους καλπάζοντας, φέροντας ἐν τῇ ἀριστερᾷ κλάδους δένδρων, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς χειρονομοῦντας. Ἡ ζώνη τῶν κενταύρων περιβάλλει ἐσωτερικὸν κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τρέχουσι κύκλω αἴγαγρος, γρῦψ καὶ ἄλλο νῦν κατεστραμμένον ζῶον. Τὰ γωνίας πληροῦσι καλλίγραμμα ἀνθέμια. Αἱ ψηφίδες εἶναι θαλάσσιαι λευκαὶ καὶ τεφρόχροοι, τὸ δὲ ὅλον σχέδιον καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐκτελέσεως ἀνάγουσι τὸ ἔργον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 4^{ου}, ἂν μὴ καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος. Εἶναι ἄξιον προσοχῆς ὅτι καὶ προηγουμένως εἶχον ἀνευρεθῆ κατὰ τὸν χώρον τοῦτον παρόμοια ψηφιδωτὰ δάπεδα, ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνει ὁ κ. Ὁρλάνδος ὅτι πρὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ ἡ ἀρχαιότερα πόλις ἔκειτο ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν προβούνων τοῦ ὄροπεδίου τῆς Νέας Σικυῶνος. Καὶ τὰ εὐρήματα τοῦ παρελθόντος ἔτους δεικνύουσι, καίπερ εὐάριθμα, τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Σικυῶν ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως.

12. Ἐν Σπέτσαις ἐξακολουθῶν τὰς ἀνασκαφικὰς ἐρεῦνας τῆς Ἑταιρείας ὁ κ. Γ. Σωτηρίου συνεπλήρωσε τὴν ἀποκάλυψιν τῆς παρὰ τὸν Μύλον τοῦ Βρούστη βασιλικῆς καὶ ἔφερεν εἰς φῶς ὀλόκληρον τὸν νάρθηκα αὐτῆς, ἔχοντα πρὸς δυσμὰς κεντρικὴν πύλην καὶ ἀνὰ μίαν πυλῖδα κατὰ τὰς στενὰς πλευράς. Ἀντὶ αἰθρίου ἔχομεν πρὸς δυσμὰς τοῦ νάρθηκος πλακόστρωτον αὐλήν, οὕτω δὲ ἐν τῷ συνόλῳ ἀποτελεῖται παλαιοχριστιανικὴ βασιλική, ἐπαρχιακοῦ τύπου, ἀνήκουσα εἰς τὸ δευτέρον ἡμισυ τοῦ 5^{ου} μ. Χ. αἰῶνος διὰ τε

τὸν ἀρχιτεκτονικὸν αὐτῆς τύπον καὶ διὰ τὸ σχῆμα τῆς ἀψίδος ὡς καὶ διὰ τὰ ἀνευρεθέντα τεμάχια ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, τῶν ὁποίων ἐν προέρχεται καὶ ἐξ ἀρχαιοτέρων ἐκεῖ Ῥωμαϊκῶν κτισμάτων. Προσέτι δὲ καὶ νομίματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀνευρέθησαν ἐκεῖ. Ἐν δὲ χρυσοῦν νόμισμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' (518-527) εὑρέθη ἐν τῇ κάτωθεν τῆς βασιλικῆς παραλίᾳ. Κατὰ τὴν συνοικίαν τῆς Ἀναλήψεως εὑρέθη παλαιοχριστιανικὸν νεκροταφεῖον.

Ἀναζητῶν ὁ κ. Σωτηρίου ἔχνη τῶν κυρίως βυζαντινῶν χρόνων ἦτοι μεταξὺ 9^{ου} αἰῶνος καὶ τῆς ἀλώσεως, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρη τοιοῦτον συνοικισμόν, ἐκ δὲ τούτου συνάγει ὅτι ἡ νῆσος ἦτο ἐγκαταλελειμμένη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Μόνον δὲ κατὰ τὸν 16^{ον} αἰῶνα ἀναφαίνονται ἔχνη μεταβυζαντινοῦ συνοικισμοῦ κατὰ τὴν θέσιν Καστέλλι, ὅπου οὗτος ἐκτείνεται ἐπὶ βουνοσειρᾶς βορειοδυτικῶς τῆς νήσου παρὰ τὴν συνοικίαν τῆς Κουνουπίτσας.

Εἰς τὸν συνοικισμόν τοῦτον ἀνήκουσι τρεῖς ναοί, εἰς μὲν ὁ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τοῦ τέλους τοῦ 16^{ου} αἰῶνος, ἄλλοι δὲ ὁ τῶν Ταξιαρχῶν καὶ ὁ τῆς Ἀγίας Τριάδος τοῦ 18^{ου} αἰῶνος. Ὁ συνοικισμὸς οὗτος κατεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1769 ἕνεκα τῆς συμμετοχῆς τῶν Σπετσιωτῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλώφ, τότε δὲ ἡ πόλις ἐτράπη πρὸς τὴν παραλίαν, ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς θέσιν.

Οὕτως ἀνασυγκροτεῖται ἡ ἱστορία τῶν Σπετσῶν ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον.

13. Τελευταία κατὰ τοπογραφικὴν σειρὰν ἀνασκαφὴ τῆς Ἑταιρείας εἶναι ἡ ἀπὸ ἐτῶν ἐκτελουμένη ἐν Ἀμνισῷ τῆς Κρήτης διὰ τοῦ κ. Σπ. Μαρινάτου, βοηθούτων τοῦ τε ἐπιμελητοῦ κ. Πέτρου καὶ τοῦ ἐκτάκτου ὑπαλλήλου κ. Ἰω. Ρίζου. Τὰ σχέδια ἐξετέλεσεν ὁ ἀρχιτέκτων κ. Στίκας. Κατὰ τὸ 1938 ἐκαθαρίσθη σχεδὸν ὅλη ἡ ἀνασκαπτέα περιοχὴ μέχρι βάθους ἐνὸς μέτρου, ὥστε νὰ δύναται ἀκωλύτως νὰ προχωρήσῃ βαθύτερον ἡ πραγμα-

τική ἔρευνα. Ὅπου ἐγένετο ἡ ἔρευνα αὕτη διεπιστώθη καὶ πάλιν ἡ αὐτὴ διαδοχὴ τῶν στρωμάτων ἦτοι α) μέχρι βάρθους 1 μέτρου στρῶμα ρωμαϊκῆς καὶ χριστιανικῆς πρώιμου ἐποχῆς, β) βαθύτερον στρῶμα καθαράς ἄμμου καὶ γ) βαθύτερον ἀκόμη μελανὸν στρῶμα περιέχον ἄφθονα κεκαυμένα καὶ ἄκαυστα ὄστᾶ. Ἐπειτα ἀπεκαλύφθη περαιτέρω ὁ μέγας Μινωικὸς τοῖχος μέχρι 44 μέτρων ἐν συνόλῳ. Ὁ τοῖχος εἶναι ἐκ πωρίνων λίθων οὐχὶ τῆς αὐτῆς κατασκευῆς ἐφ' ὅσον προχωρεῖ πρὸς νότον, ἔχει δὲ κατὰ διαστήματα κλίμακας. Πιθανώτατον πόρισμα τῆς ἀνασκαφῆς εἶναι ὅτι ὁλόκληρος ὁ τοῖχος εἶναι τῆς Μινωικῆς περιόδου, παρ' ὅλον ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη σαφῆς ὁ προορισμὸς τοῦ οἰκοδομήματος. Ὁ κ. Μαρινᾶτος εἰκάζει ὅτι τὸ βορειότατον τμήμα τοῦ τοίχου τούτου, συγκείμενον ἐκ μεγάλων πωρολίθων, τῶν ὁποίων τὸ μῆκος φθάνει ἐνίοτε μέχρι 2^μ,80, ἀνήκει εἰς τὴν Μεσομινωικὴν περίοδον, ἡ δὲ ἐπέκτασις αὐτοῦ κατέρχεται μέχρι καὶ τῆς ὑστάτης ἴσως Ὑστερομινωικῆς περιόδου.

Ἐπὶ τοῦ Μινωικοῦ τούτου κτίσματος ἔχει κατασκευασθῆ κατὰ τὴν πρώιμον Ἑλληνιστικὴν περίοδον, ἴσως δὲ ἤδη κατὰ τὸν 4^{ον} π. Χ. αἰῶνα, τοῖχος ἐλαφρότατα ἀποκλίνων τοῦ Μινωικοῦ, συγκείμενος δὲ ὁμοίως ἐκ πωρολίθων καλῶς κατειργασμένων, διατηρούντων δὲ ἀκόμη τὸ ἔξεργον τῆς μετακινήσεως. Μία σειρὰ μόνον τῶν λίθων τούτων σφύζεται, ὑπ' αὐτὴν δὲ ὑπάρχει κατὰ τόπους ὑποδομὴ σχηματίζουσα μετὰ τῶν Μινωικῶν λίθων τὴν εὐθυνητηρίαν τοῦ Ἑλληνιστικοῦ τοίχου. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῖχος οὗτος προφανῶς ὁμοειδῆς πρὸς τὸν Μινωικὸν βαίνει κατ' εὐθειαν ἄνευ τινὸς γωνίας ἢ ἄλλης ἐνδείξεως, ὡς πρὸς τὸν ἄγνωστον ἀκόμη προορισμὸν τοῦ οἰκοδομήματος, καὶ χαρακτηριστικὸς διὰ τὴν συνέχειαν τῆς παραδόσεως καὶ τῆς λατρείας. Τῆς λατρείας ταύτης τεκμήριον εἶναι ὅτι πρὸ τοῦ τοίχου τούτου καὶ καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ εὐρέθησαν τὰ ἴχνη μεγάλου ὑπαιθρίου βωμοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ κέντρον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν βορειοτέραν κλίμακα. Τοιχάριά τινα ἐντὸς τῆς ἐκτάσεως ταύτης φαίνεται ὅτι ἦσαν ἀναλημματικὰ τῶν στρωμάτων τῶν θυσιῶν τοῦ βωμοῦ, τὰ ὁποῖα

καλύπτουσι στρώματα τέφρας πλήρη ὀστέων καὶ ἄλλων ἀναθημάτων χαρακτηριστικῶν ἤτοι τεμάχια χαλκῶν τριπόδων, ἀκέφαλον εἰδῶλιον γυναικὸς γυμνῆς, πῆλινον πτηνόν, ἥμισυ διπλοῦ πελέκεως, μικρὸν ἀσπίδιον ἔχον ἐπίσημον προτομὴν λέοντος, κατὰ τόπους δὲ γεωμετρικὰ ὄστρακα καὶ ἀκέραια μικρὰ ἀγγεῖα μικρὸς χρυσοῦς ῥόδαξ, πράγματα ἐκ χαλκοῦ, φαγεντιανῆς καὶ ὑαλομάξης, κατὰ δὲ τὰ δυτικὰ κράσπεδα τοῦ βωμοῦ πλῆθος Ἑλληνιστικῶν ἀρυβαλλοειδῶν ληκυθίων.

Κατὰ τὸν χῶρον τοῦ βωμοῦ, ἀλλ' ὑπεράνω τοῦ μεσολαβοῦντος στρώματος τῆς ἄμμου ἀνευρέθησαν λείψανα κατοικιῶν εὐτελεστάτης κατασκευῆς, ἀνηκουσῶν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν περίοδον. Κινητὰ εὐρήματα εἶναι λύχνοι, ἀγγεῖα ἄχρωμα ἢ μετ' ἀραιοῦ γανώματος, τεμάχια τῆς Ἀρρετινῆς ἐρυθρᾶς ἀγγειοτεχνίας μετ' ἀναγλύφου διακοσμῆσεως, χαλκῶματα κ.ἄ. Μεταξὺ τούτων εὐρέθη καὶ ἐλεφάντινος Ἑλληνιστικὸς «σουγιᾶς» ἐν εἴδει ἀνθρωπίνης κνήμης φερούσης εἶδος ἐνδρομίδος. Πρὸς τούτοις εὐρέθη πῶρινος ἀετὸς ἐπὶ βάρθρου καταλήγοντος εἰς ἔλικα, ἔχων περίπου φυσικὸν μέγεθος.

Παρὰ τὸν Ἑλληνιστικὸν τοῖχον εὐρέθη ὡσαύτως μικρὸς λάκκος θυσιῶν, πλήρης τεμαχίων μικρῶν ὀστέων κεκαυμένων ἐξ ἐριφίων ἢ ἀμνῶν γαλαθηνῶν, μικρῶν μονώτων κοτυλίσκων καὶ τεμαχίων ἀγγείων.

Βαθὺ δοκιμαστικὸν φρέαρ σκαφέν μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου εἰς βάθος 4^μ, 40 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ, ἀπεκάλυψε τὸν βράχον ἰσοπεδωμένον καὶ διατεμνόμενον ὑπὸ τεχνητῶν αὐλακώσεων (0,15×0,15). Ἐντὸς τούτων εὐρέθησαν ὄστρακα ἀγγείου Μεσομινωικοῦ ἔχοντος μελαμβραφῆ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ γραμμικὴν ἐρυθρὰν διακόσμησιν.

Μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν ἱστορικῶν στρωμάτων προερχομένων ἐπιγραφῶν, μία ἔχει ἐξαιρετον σημασίαν, διότι λύει ὀριστικῶς τὸ πρόβλημα τῆς ἐκεῖ λατρευομένης θεότητος.

Ἡ ἐπιγραφή λέγει: Οἱ κόσμοι οἱ σὺν Ὑπε|ργένει τῶ|
Κ|οίχιος Τηνὶ Θε|νάτα, διδάσκει δὲ σαφῶς ὅτι ὁ λατρευόμενος ἐκεῖ θεὸς εἶναι ὁ Ζεὺς Θενάτας, ἔχων τὸ ἐπίθετον ἀπὸ τῆς

πόλεως Θεῶν τῆς Κρήτης. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης συμπληροῦνται ἀσφαλῶς καὶ ἡ ἄλλοτε, τῷ 1934, εὑρεθεῖσα ἐκεῖ ἐπιγραφὴ: Τηνὶ Θενάτα|Παιδ]έρως, οὕτω δὲ ἡ λατρεία τοῦ Διὸς Θενάτα πιστοῦται διὰ διπλοῦ ἐπιγραφικοῦ μαρτυρίου.

Περὶ τῆς σχέσεως τῶν Θεῶν καὶ τοῦ Ὀμφαλίου πεδίου πρὸς τὸν Δία παρέχουσι πληροφορίας καὶ ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος καὶ ἰδίᾳ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης V, 70, 4 καὶ ὁ ὕμνος εἰς Δία τοῦ Καλλιμάχου στ. 42 ἑ., ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ὅτι μεταφερομένου τοῦ νηπίου Διὸς ὑπὸ τῶν Κουρήτων παρὰ τὰς Θενάς ἀπέπεσεν αὐτοῦ ὁ ὀμφάλιος λῶρος, τὸ δὲ πεδίον ἐπεκλήθη Ὀμφάλιον. Πρόκειται ἄρα περὶ τοῦ Κρηταγενοῦς Διὸς, οὕτω δ' ἐρμηνεύεται ἡ μακροτάτη ἐν Ἀμνισῷ λατρεία διατηρηθεῖσα ἀδιάσπαστος ἀπὸ τῆς Μινωικῆς μέχρι τῆς Ῥωμαϊκῆς περιόδου, προσδίδουσα δὲ ἰδίαν σημασίαν ἱστορικὴν εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Ἀμνισοῦ.

Ὁ κ. Μαρινᾶτος ἀφορμὴν λαμβάνων ἐκ τῶν ἐπιγραφικῶν τούτων εὐρημάτων ἐξετάζει λεπτομερέστερον ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ καὶ τὸ τοπογραφικὸν ζήτημα περὶ τῆς θέσεως τῶν Θεῶν καὶ τοῦ Ὀμφαλίου πεδίου, ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἀμνισόν, τὸν ποταμὸν Τρίτωνα καὶ τὰ ἄλλα συναφῆ καὶ ἐξαιρετοῦ σημασίας ζητήματα.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πλουσία συγκομιδὴ τῆς ἀνασκαφικῆς ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1938, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε διὰ τὸ Ἴδρυμα ἡμῶν καὶ ἔτος χαρᾶς καὶ πανηγύρεως.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἀπὸ τῆς 23^{ης} μέχρι τῆς 27^{ης} Ὀκτωβρίου 1938 ἐώρασε τὴν συμπλήρωσιν τῆς πρώτης αὐτῆς ἑκατονταετίας μετὰ λαμπρότητος καὶ πανελληνίου τε καὶ διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως, ἡ ὁποία κεντρίζει βαθύτατα τὴν φιλοτιμίαν αὐτῆς καὶ ὑπεκκαίει ζωηρότατα τὸν ζῆλόν της πρὸς μέλλουσαν συνέχειαν ἀνταξίαν καὶ ὑπερέραν τῆς προηγηθείσης δράσεως.

Προεξάρχοντος τοῦ Σεπτοῦ ἡμῶν Προέδρου καὶ Βασιλέως, συμπαραστατοῦντος δὲ καὶ συνεπικουροῦντος προθυμότατα τοῦ Ἐξοχωτάτου Πρωθυπουργοῦ τῆς χώρας συνεκεντρώθησαν τῇ 23^ῃ Ὀκτωβρίου ἐπὶ τῆς αἰωνίας Ἀκροπόλεως πατοῦντες μετ' εὐλαβείας

τὸ ἱερὸν δάπεδον μνημείου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ἀκατάλυτον σύμβολον τοῦ Ἑλληνικοῦ δαιμονίου, διὰ δὲ τὴν ἡμετέραν Ἑταιρείαν τὴν κολυμβήθραν τοῦ Ἐθνικοῦ αὐτῆς βαπτίσματος — πενήκοντα ἄλλοδαποὶ ἀντιπρόσωποι ἐκπροσωποῦντες δέκα τέσσαρας ξένας χώρας καὶ πενήκοντα ὀκτὼ ἔνδοξα ξένα ἐπιστημονικὰ καθιδρύματα, συνεώρτασαν δὲ μετὰ τῶν 26 Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων καὶ ἀπειροπληθῶν θαυμαστῶν καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἐν Ἀθήναις διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων τὴν λαμπρὰν δρᾶσιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας ἐπευφημοῦντες ἐπὶ τῇ εὐτυχεῖ συντελείᾳ ἑκατονταετῶν ἀγώνων καὶ μόχθων ὑπὲρ τῆς κατ' ἔξοχὴν Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης.

Ὅτε δὲ κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν συνεκεντρώθη καὶ πάλιν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἀθηνῶν ἡ ἱερὰ θεωρία, ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία βαθύτατα συγκεκινημένη καὶ εὐγνώμων ἐδέχθη τοὺς πλήρεις εὐμενεστάτης διαθέσεως πανηγυρικοὺς χαιρετισμοὺς τῶν ἐν τῇ διεθνεῖ ἐπιστήμῃ συναθλητῶν καὶ ἐγένετο ὁ στόχος τιμῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἡ μετριοφροσύνη ἡμῶν ἐμποδίζει πᾶσαν ἀλαζονείαν καὶ ὑπεροψίαν, ἡ δὲ κεντριθεῖσα φιλοτιμία ὠθεῖ πρὸς ἐργασίαν εἰς δικαίωσιν τῆς ἀγαθῆς γνώμης.

Καὶ τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς Ἀκαδημίας ἡμῶν καὶ τὸ περίπυστον μετάλλιον τοῦ Winckelmann τοῦ ἐν Βερολίνῳ Ἀρχαιολογικοῦ Καθιδρύματος τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους, τὸ τρίτον μόνις ἀπονεμόμενον ἀπὸ τῆς ιδρύσεως αὐτοῦ, καὶ τὰ ψηφίσματα καὶ πολυτελῆ συγχαρητήρια γράμματα καὶ αἱ ἀναμνηστικαὶ δωρεαὶ ὑπερενεήκοντα ἄλλων ξένων ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων, Ἀκαδημιῶν, Πανεπιστημίων, Ἐπιστημονικῶν Ἑταιρειῶν καὶ διαπρεπεστάτων ἀνδρῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἐξαίρομεν τὰ συγχαρητήρια γράμματα τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Πρίγκιπος Διαδόχου τῆς Σουηδίας Γουσταύου Ἀδόλφου, τῶν Ὑπουργῶν τῆς Παιδείας τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας, τῶν ἡμετέρων Πατριαρχείων, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Πανεπιστημίων καὶ τοῦ Πολυτεχνείου τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων καὶ Ἑταιρειῶν — πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσι δι' ἡμᾶς πολὺ-

τιμον θησαυρὸν καὶ ἀνεξάντλητον πηγὴν ἐπιρρώσεως τῆς ψυχῆς.

Ἄλλὰ μήπως ὁ πανηγυρικός τόμος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος, τοῦ ὁποίου μόνον τὸ ἥμισυ ἐξεδόθη, δὲν ἀποτελεῖ μνημεῖον τῆς διεθνοῦς ἐν τῇ Ἐταιρείᾳ συνεργασίας καὶ τῆς παγκοσμίου πρὸς τὸ ἔργον αὐτῆς στοργῆς;

Ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ ἐδημοσιεύθησαν πενήτηντα ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι ἀνήκουσαι ἕνδεκα μὲν εἰς Ἑλληνας, πέντε δὲ εἰς Ἀγγλους, ἕξ εἰς Ἀμερικανούς, μία εἰς Βέλγον, πέντε εἰς Γάλλους δέκα πέντε εἰς Γερμανούς, μία εἰς Δανόν, δύο εἰς Ἑλβετούς, μία εἰς Ἰταλόν, μία εἰς Νορβηγὸν καὶ δύο εἰς Ρουμάνους ἀρχαιολόγους, πραγματευομένους πάντας ἀξιολογώτατα θέματα.

Ἄλλὰ καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ πανηγυρικοῦ τόμου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ὑπὸ ἐκτύπωσιν, ἰσαριθμούς μέλλει νὰ περιλάβῃ πραγματείας καὶ τὴν αὐτὴν θὰ δεικνύῃ διεθνῇ σύνθεσιν.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι ἐξέδωκεν ἀντὶ πάσης Ἱστορίας τῆς δράσεως αὐτῆς ἀναμνηστικὸν τόμον ἐξ 104 σελίδων, περιέχοντα τὸ ἔργον τῆς Ἐταιρείας ἐν ἀλφαβητικῇ διατάξει εἰς δύο εὔρετήρια (τοπογραφικόν τε καὶ ὀνομαστικόν), ὥστε οὐχὶ μόνον ἡ πολυσχιδῆς τοῦ Ἰδρύματος δρασις νὰ εἶναι εὐσύνοπτος, ἀλλὰ καὶ αἱ μελέται τῶν ἀρχαιολόγων νὰ διευκολυνθῶσιν, ἰδίᾳ δὲ ὡς πρὸς τὰς παλαιότερας περιόδους τῆς Ἐταιρείας.

Παρὰ ταῦτα ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐξέδωκε τῶν Πρακτικῶν τὸν τόμον τοῦ 1937 καὶ ἤρχισε τὴν ἐκτύπωσιν καὶ τοῦ τόμου τοῦ ἔτους 1938 τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος, ἔδαπάνησε δὲ 84000 περίπου δραχμῶν πρὸς πλουτισμὸν τῆς Βιβλιοθήκης αὐτῆς, ἡ ὁποία συνυπολογιζομένων καὶ τῶν δωρεῶν καὶ τῶν ἀνταλλαγῶν ἠϋξήθη κατὰ 391 τόμους.

Ἐκ τῶν δημοσιευμάτων τῆς ἑκατονταετηρίδος εὐρίσκεται περὶ τὸ πέρας τῆς ἐκτυπώσεως τὸ Λεύκωμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἐταιρεία ἐνόμισε καθῆκον, ὅπως ἐκδηλώσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῆς δημοσιεύουσα τὰς εἰκόνας πάντων ἐκείνων, οἵτινες ἰδιαίτερον διεδήλωσαν στοργὴν πρὸς τὸ ἔργον τῆς Ἐταιρείας, εὐηργέτησαν

αὐτὴν εἴτε χρηματικῶς εἴτε ἐπιστημονικῶς καὶ ἐστήριξαν τὴν πολύμοχθον αὐτῆς σταδιοδρομίαν.

Ἄλλ' ἐπιθυμοῦσα ἡ Ἐταιρεία, ὅπως αἱ διεξαχθεῖσαι ἐορταὶ τῆς ἑκατονταετηρίδος καὶ αἱ γενόμεναι κατ' αὐτὰς ὀμιλίαι παραδοθῶσιν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τῶν ἐταίρων καὶ εὐρύτερον τῆς πνευματικῆς Ἑλλάδος πρὸς διδασκαλίαν καὶ τροφήν τῆς φιλοτιμίας καὶ συνέχειαν ἔργων ἀγαθῶν, θὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς ἴδιον τεῦχος.

Πάντα ὁμως ταῦτα δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀγάγῃ εἰς αἴσιον πέρασ ἡ Ἐταιρεία, ἐὰν δὲν ἐτύγχανε τῆς ἐκτάκτου χρηματικῆς χορηγίας ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως τῇ εὐμενεῖ συγκαταθέσει τοῦ Ἀρχηγοῦ αὐτῆς, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ πάλιν ἐκφράζει τὸ Συμβούλιον τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ καὶ πλήρη σεβασμοῦ εὐγνωμοσύνην. Ὡσαύτως τὸ Συμβούλιον ἀπευθύνει θεομὰς καὶ εὐχαριστίας πρὸς τὸν Ὑπουργὸν Διοικητὴν τῆς Πρωτευούσης κ. Κ. Κοτζίαν, διότι καὶ δι' ἰδίας συμβολῆς εὐηρεστήθη νὰ λαμπρύνῃ τὰς ἐορτὰς ἡμῶν, ἐκδηλῶν οὕτω τὴν ἐκτίμησιν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἔργον τῆς Ἐταιρείας.

Ὅμοίως ἐκφράζει τὸ Συμβούλιον θερμοτάτας εὐχαριστίας πρὸς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν καὶ τὸ Δ. Συμβούλιον τοῦ Β. Θεάτρου διὰ τὴν ἐνεργὸν αὐτοῦ καὶ πρόθυμον συμμετοχὴν εἰς τὰς ἐορτὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων καὶ τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν ἐκφράζει τὸ Συμβούλιον τὴν εὐλικρινῆ αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην, διότι διὰ τῆς πολυτίμου αὐτῶν συμμετοχῆς κατὰ τὴν πρῶτην πανηγυρικὴν συνεδρίαν σημαντικῶς συνετέλεσαν εἰς τὴν ὅλην ἀγαθωτάτην ἐντύπωσιν τῆς ἐορτῆς.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐπιθυμοῦσα νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν διεθνήν ἐπιστήμην τὰς πρὸς τὸ ἴδρυμα ἀπευθυνθείσας πολλαπλᾶς φιλοφρονήσεις ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τῆς ἑκατονταετίας, ἐθέσπισε μὲν δι' ἀποφάσεως τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἐταίρων τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτίμου συμβούλου, προωρισμένον εἰς παλαιμάχους ἀρχαιολόγους καὶ προϋπάρξαντας ἤδη ἐπιτίμους ἐταίρους, ὠνόμασε δὲ ἐπιτίμους συμβούλους τριάκοντα, ἐπιτίμους ἐταίρους

τριακόσια ἑπτὰ καὶ ἀντεπιστέλλοντας ἑταίρους ὀκτώ. Τὰ οἰκεία διπλώματα ἐπεδόθησαν εἰς τοὺς ἐκ τῶν τιμωμένων παρόντας κατὰ τὴν δευτέραν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς ἑκατονταετηρίδος.

Εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα, ὅστις ἠὺδόκησε νὰ προεδρεύσῃ τῶν συνεδριῶν τούτων περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν ΑΑ. ΒΒ. ΥΥ. τῶν Πριγκίπων καὶ Πριγκιπισσῶν τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου καὶ σήμερον εὐδοκεῖ καθ' ὅμοιον τρόπον νὰ τιμήσῃ τὴν Γενικὴν ταύτην Συνέλευσιν¹ συνεχίζων τὴν ὑψηλὴν Αὐτοῦ οἰκογενειακὴν καὶ προσωπικὴν παράδοσιν τὸ Συμβούλιον ἐκφράζει τὴν βαθυτάτην αὐτοῦ εὐλάβειαν καὶ εὐγνωμοσύνην.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, τῆς ὁποίας ἡ ἀποστολὴ ἐφάνη λαμπρότερον κατὰ τὸν πανηγυρισμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος, ὑπῆρξεν ὁ κυριώτατος πρόδρομος, νῦν δὲ συνεργάτης τῆς Ἀκαδημίας, ἀκαδημαϊκὸν καὶ αὐτὴ ἐπιτελοῦσα ἔργον, ἀνήκουσα δὲ εἰδικώτερον εἰς τὸ ἔθνος συσσωρεύει ὁσημέραι ἀφθονώτερον ἱστορικὸν θησαυρὸν καὶ ἀνυψοῖ τὴν ἠθικὴν πυραμίδα τοῦ Ἑθνους, ἡ ὁποία εἶναι ὁ μέγας δείκτης τῆς προόδου τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ «διὰ τὸ μηδεμίαν ἐτοιμοτέραν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις διόρθωσιν τῆς τῶν προγεγεννημένων πράξεων ἐπιστήμης».

¹ Κατὰ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς 26ης Μαρτίου 1939 πλὴν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως παρέστησαν καὶ ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος τοῦ Θρόνου Παῦλος μετὰ τῆς Α. Β. Υ. τῆς Πριγκιπίσσης Φρειδερίκης καὶ ἡ Α. Β. Υ. ὁ Πριγκιπ Χριστόφορος.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1938

1. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΙΕΡΑΣ ΟΔΟΥ

Καὶ κατὰ τὸ 1938 ἐσυνεχίσθη ἡ ἀνασκαφὴ ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ πέραν τούτου πρὸς δυσμὰς μέχρι ἀποστάσεως 1900 περίπου μέτρων πρὸς ἀποκάλυψιν καὶ μελέτην τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ παρελθόντος ἡρευνήθη τὸ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἱεροῦ τμήμα τῆς ὁδοῦ (ΠΑΕ 1937 σελ. 36). Τὸ ὑπόλοιπον τμήμα ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης μέχρι τῆς θαλάσσης, ὅπου ἡ ὁδὸς κάμπτεται καὶ ἡ συνέχειά της παρὰ τὴν λίμνην Κουμουνδούρου ἀσφαλῶς ἀνευρέθη (ΠΑΕ 1936 καὶ 1937), ἐσχεδιάσθη ἐπὶ τοῦ πίνακος I τῶν Πρακτικῶν τοῦ 1937 ἐπὶ τῇ βάσει ὀλίγων λειψάνων, τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἤρχισεν ἡ νέα ἀνασκαφὴ.

Ἐπὶ τοῦ παρατιθεμένου σχεδίου (εἰκ. 2) φαίνεται ὅλον τὸ ἀποκαλυφθὲν τὸ 1938 τμήμα τῆς ὁδοῦ καὶ ἡ ἀκριβὴς τῆς θέσις, ὀριζομένη συμφώνως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ. Διὰ διακεκομμένης γραμμῆς σημειοῦται ἡ ὁδὸς ὅπου αὕτη ἔχει ἐξαφανισθῆ. Ἐπίσης ἀπαραίτητον ἐκρίθη ἐπὶ τοῦ νέου σχεδίου νὰ σημειωθῇ ἡ κοίτη τοῦ ρεύματος διότι, ὡς ἐδείχθη, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς του, κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ περιβόλου τῆς Μονῆς Δαφνίου, ἡ ἀρχαία ὁδὸς παρακολουθεῖ τὴν γραμμὴν τούτου βαίνουσα δεξιὰ καὶ παραλλήλως τῆς κοίτης του μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ πλησίον τῆς σημερινῆς ὁδοῦ ἡ ἀρχαία ὁδὸς εὗρέθη εἰς βάθος 0,80 μ. (εἰκ. 1), κατόπιν ὅμως ἡ ὁδὸς χάνεται κάτωθεν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ καὶ μόνον εἰς ἀπόστασιν 200 περίπου μέτρων ἐφάνη μικρὸν τμήμα ταύτης ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ρεύματος (β ἐπὶ τοῦ σχεδίου). Ἡ συνέχεια τῆς ὁδοῦ μέχρι τοῦ λοφίσκου, ὅπου τὸ κτῆμα Μπαζιώτη δὲν ἀνευρέθη, διότι, ὡς φαίνεται, τὸ ρεῦμα, τοῦ ὁποίου ἡ κοίτη συνεχῶς μετατοπίζεται πρὸς βορρᾶν, παρέσυρε τὴν ὁδὸν καθ' ὅλον τὸ διάστημα.

Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως τούτου (ἐντὸς τοῦ κτήματος Μπαζιώτη) μέχρι τῆς θαλάσσης ἡ ὁδὸς παντοῦ ἀνευρέθη, διατηρουμένη μάλιστα εἰς θαυμασίαν

κατάστασιν εἰς βάθος 0,20-0,80 μ. ὑπὸ τὴν καλλιεργουμένην ἐπιφάνειαν τοῦ ἔδαφους.

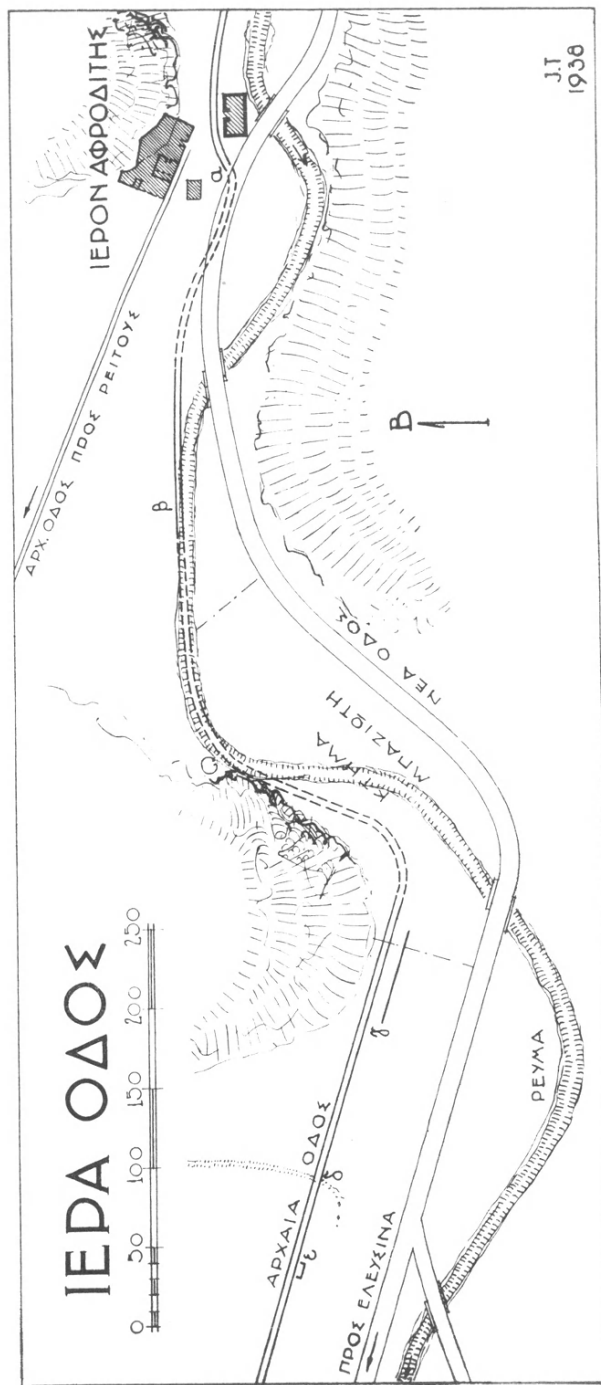
Μικρὸν μάλιστα τμήμα ταύτης δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς τὸ καλλίτερον διατηρηθὲν μέρος τῆς ὁδοῦ (σχεδ. εἰκ. 2, δ καὶ εἰκ. 3 καὶ 4) ὑπερτεροῦν ἀκόμη καὶ τὸ ἐπίσης καλῶς διατηρούμενον τμήμα τῆς ὁδοῦ πρὸ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης (ΠΑΕ 1937 σελ. 34 εἰκ. 13).

Εἰκ. 1. Ἡ ἀρχαία ὁδὸς ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης. Διὰ τοῦ γράμματος (α) σημειοῦνται τὰ κρᾶσπεδα τῆς ἀνευρεθείσης συνεχείας τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ.

Ἡ ὁδὸς κατεσκευάσθη ἐπὶ σκληρᾶς στρώσεως χώματος καὶ μικρῶν λίθων σχηματισθείσης διὰ προσχώσεως ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὁδός, τῆς ὁποίας ἡ κατεύθυνσις εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνατολικοδυτικὴ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ κατεσκευάσθη ἐπὶ ἔδαφους ἔχοντος κατωφέρειαν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, κάθετον δηλ. πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ὁδοῦ πρὸς σχηματισμὸν ἐπιπέδου ἐπιφανείας ἀνεσκάφη ἢ γῆ κατὰ τὸ βόρειον ἥμισυ τῆς ὁδοῦ εἰς βάθος 0,70 μ.

Ὅλον τὸ ἔδαφος τῆς ὁδοῦ ἐστρώθη διὰ λίθων μετρίου μεγέθους εἰς ὕψος 0,18 μ. ἐνῶ προηγουμένως κατὰ τὸν ἄξονα τῆς ὁδοῦ ἐτέθησαν κατὰ σειρὰν μεγάλοι πλακοειδεῖς λίθοι διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὀδηγὸς διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ στρώματος τῆς ὁδοῦ.

Εἰκ. 2. Σχέδιον τοῦ ἀποκαλυφθέντος νέου τμήματος τῆς ἀρχαίας Ἱερᾶς ὁδοῦ, πρὸς δυσμᾶς τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης.

Ἡ ὁδὸς πρὸς νότον περιορίζεται διὰ σειρᾶς λίθων, οἱ ὅποιοι ἐξέχουν τῆς στρώσεως τῆς ὁδοῦ 0,35 μ. πρὸς βορρᾶν δὲ διὰ μικροῦ τοίχου ὕψους 0,60 μ. ἐκτισμένου διὰ μεγάλων λίθων εἰς δύο καὶ τρεῖς σειρὰς καὶ ἔχοντος ὄψιν μόνον πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ. Ὁ τοῖχος οὗτος ἐχρησίμευεν ὡς μικρὸν ἀνάλημμα διὰ νὰ συγκρατῆ τὰ ὑψηλότερα χῶματα κατ' αὐτὴν τὴν πλευρὰν.

Τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ εἶναι 4,80 μέτρα, μόνον δὲ κατὰ τὸ βόρειον ἡμισυ αὐτῆς ἐπὶ τῆς στρώσεως τῶν λίθων οἱ ὅποιοι παρουσιάζουν μεγαλειτέραν ἐπιμέλειαν εἰς τὴν τοποθέτησιν καὶ εἶναι περισσότερον γυαλισμένοι ἐκ τῆς χρήσεως, ἀνευρέθησαν βαθεῖαι ἀυλακώσεις αἱ ὅποια προέρχονται ἐκ τῶν τροχῶν τῶν ἁμαξῶν. Τὸ πλάτος τῶν ἀυλακώσεων εἶναι 0,09 μ. καὶ τὸ βάθος 0,08 μ. εὐρίσκονται δὲ μεταξύ των εἰς ἀπόστασιν 1,39 μ. μετρούμενων ἀπὸ ἄξονος εἰς ἄξονα τῶν ἀυλακώσεων.

Κατὰ τινα ἐπισκευήν, τῆς ὁποίας λείψανα σφύζονται εἰς μικρὰ τμήματα τῆς ὁδοῦ τὸ ἔδαφος ταύτης ἀνυψώθη κατὰ 0,15 μ. διὰ τῆς τοποθετήσεως νέας στρώσεως μικρῶν λίθων μεταξύ τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν καὶ πολλὰ τεμάχια, ἀνήκοντα εἰς μικρὰν μαρμαρίνην λουτροφόρον.

Ἡ στρώσις αὕτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν στρώσιν (γ) τῆς ὁδοῦ, ἡ ὁποία ἀνεσκάφη παρὰ τὴν λίμνην τοῦ Κουμουνδούρου (ΠΑΕ 1937 σελ. 35 καὶ σχεδ. εἰκ. 14) ὅπως δὲ ἐκεῖ καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν μεταξύ τῶν δύο στρώσεων ἀνευρέθη στρώμα πάχους φθάνοντος καὶ μέχρι 0,04 μ. λεπτοτάτου λευκοῦ χῶματος, σχηματισθὲν ἐκ τῆς τριβῆς τῶν λίθων κατὰ τὴν πρώτην χρῆσιν τῆς ὁδοῦ.

Ἐπὶ τῆς νέας ταύτης στρώσεως, ἡ ὁποία εἰς πολλὰ σημεῖα ἔχει τελειῶς ἐξαφανισθῆ ἀνευρέθη βυζαντινὸν νόμισμα τοῦ 11^{ου} αἰῶνος καὶ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦλάχιστον ταύτης ἡ ὁδὸς ἐχρησιμοποιεῖτο.

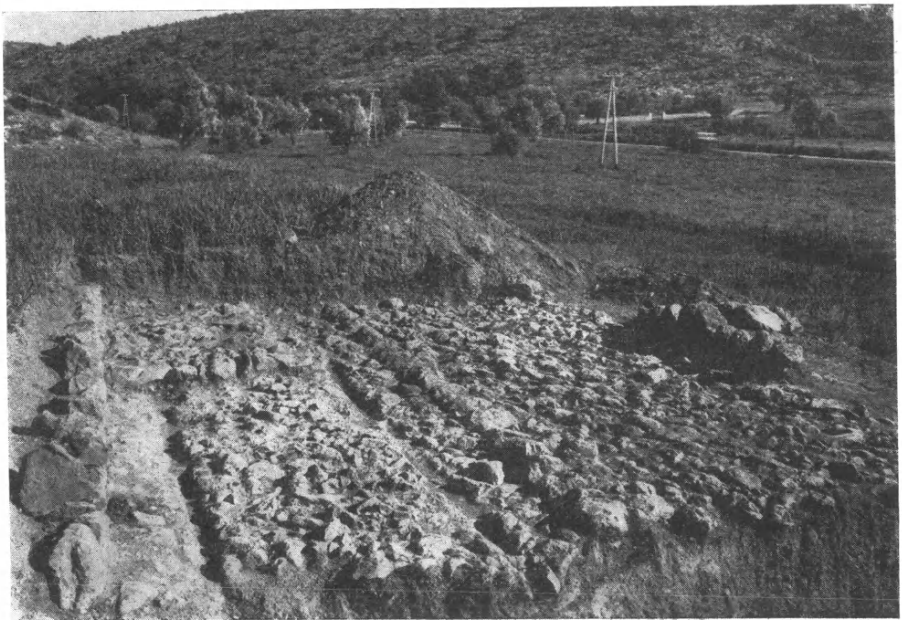
Εἰς ἀπόστασιν 12 μέτρων πρὸς νότον τῆς ὁδοῦ ἀνευρέθη τοῖχος, ὅστις ἔχει κατεύθυνσιν παράλληλον πρὸς τὴν ὁδόν. Ἡ ἀρχὴ τοῦ τοίχου τούτου ἐφάνη ἐντὸς τοῦ κτήματος Μπαζιώτη (σχεδ. εἰκ. 2, γ καὶ εἰκ. 5) καὶ προχωρεῖ πρὸς δυσμὰς μέχρις ἀποστάσεως 60 περίπου μέτρων. Ἔχει πάχος 0,80 μ. καὶ εἶναι ἐκτισμένος διὰ μεγάλων λίθων, οἱ ὅποιοι πολλάκις καταλαμβάνουν ὅλον τὸ πάχος αὐτοῦ.

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο φαίνεται ὅτι παλαιότερον ἢ κοίτη τοῦ ρεύματος εὐρίσκειτο πλησιέστερον τῆς ὁδοῦ καὶ πρὸς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν ταύτης ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ρεύματος ἐκτίσθη ὁ ἀνευρεθεὶς τοῖχος.

Τέλος εἰς ἀπόστασιν 800 μ. ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης εὐρέθησαν τὰ βαθύτερα μέρη τῶν τοίχων μικροῦ οἰκοδομήματος ἢ περιβόλου (σχεδ. εἰκ. 2, ε καὶ εἰκ. 6), ἐκτισμένου διὰ μεγάλων κροκαλοπαγῶν λίθων διαστ. $1 \times 0,70 \times 0,45$ μ.

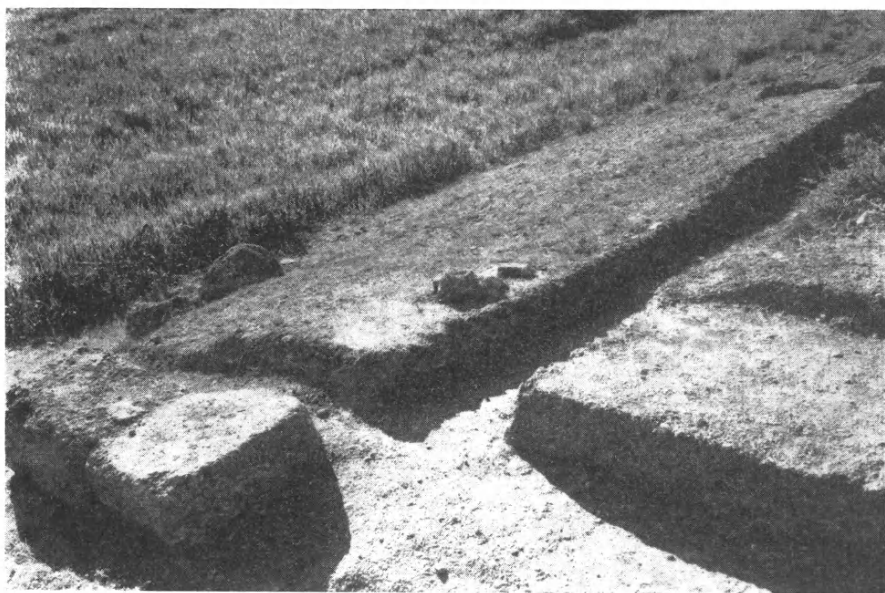
Εἰκ. 3. Τὸ καλλίτερον διατηρηθὲν τμήμα τῆς ἀρχαίας Ἱερᾶς ὁδοῦ, τὸ ἀνευρεθὲν πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης (ὄψις ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς).

Εἰκ. 4. Τὸ αὐτὸ τμήμα τῆς ὁδοῦ (ὄψις ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς).

Εἰκ. 5. Τμήμα τοῦ ἀνευρεθέντος τοίχου, ἐντὸς τοῦ κτήματος Μπαζιώτη (σχεδ. εἰκ. 2, γ).

Εἰκ. 6. Ὁ ἀνευρεθεὶς περίβολος τῶν τάφων (:). Κάτω δεξιὰ ἐπὶ τῆς εἰκόνας ἡ θέσις, ὅπου ἀνευρέθη ἡ πυρά.

Αἱ ἔξωτερικαὶ διαστάσεις τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, ὡς δύναται νὰ συμπληρωθῆ, εἶναι $9,50 \times 4$ μ. καὶ πιστεύομεν ὅτι περιέκλειε τάφους, τῶν ὁποίων πολλὰ πώρινα τεμάχια τῶν σαρκοφάγων ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν. Κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν τούτου ἀνευρέθη εἰς βάθος 0,15 μ. ἀπὸ τῆς ὁδοῦ μεγάλη πυρὰ, περιέχουσα πολλὰ ἀγγεῖα τοῦ τέλους τοῦ 4^{ου} αἰῶνος καὶ προερχομένη πιθανῶς ἐκ προσφορῶν εἰς τοὺς νεκρούς.

Τὰ ἀγγεῖα, σφζόμενα τὰ περισσότερα εἰς τεμάχια, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πυξίδια καὶ μόνωτοι ἄποδες φιαλίσκai μὲ μέλαν γάνωμα· μετὰ τούτων ὑπῆρχον καὶ δύο τεμάχια ὁμοίων ἀγγείων μὲ ὑπόλοιπα ἐρυθρῶν μορφῶν δυνάμενα νὰ χρονολογηθῶσιν εἰς τὸ τέλος τοῦ 4^{ου} αἰῶνος. Ἀξιοσημείωτον εἶναι καὶ πολὺ μέγα τρυβλίον ἐκ πηλοῦ, ἔχοντος λαμπρὰν κιτρίνην ἐπιφάνειαν, κεκοσμημένην μὲ καστανοχρόμους ῥόδακας.

Ἡ πυρὰ αὕτη προχωρεῖ ὀλίγον καὶ κάτωθεν τῶν λίθων τῆς στρώσεως τῆς ὁδοῦ ἢ χρονολογία ἐπομένως ταύτης μᾶς δίδει ἐν νέον χρονολογικὸν ὄριον ἀργότερον τοῦ ὁποίου ἀσφαλῶς θὰ κατεσκευάσθη ἡ ὁδός.

Καὶ πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς ὁδοῦ ὅμως ἐβεβαιώθη διὰ τῆς ἀνευρέσεως μιᾶς πολὺ σκληρᾶς στρώσεως κάτωθεν τῆς ὁδοῦ, ὅτι καὶ ἡ παλαιότερα ὁδὸς θὰ διήρχετο κατὰ τοῦτο τὸ μέρος.

Τὰ ἀποτελέσματα καὶ τῆς ἐφετινῆς ἀνασκαφῆς μας, τὰ ὁποῖα ἐπετύχομεν μὲ ἐλαχίστην δαπάνην, ἐνισχύουν τὴν ἐλπίδα μας, ὅτι θὰ κατορθώσωμεν νὰ εὕρωμεν καὶ νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν συνέχειαν τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ καὶ πέραν τῶν Ρειτῶν πρὸς τὴν Ἐλευσίνα. Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος φρονοῦμεν, ὅτι θὰ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συμπληρωθῆ ἐν πρώτοις ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης, ἢ ὁποῖα εἶναι ἀκόμη ἡμιτελής, καὶ νὰ ζητηθῆ ἡ ἱερὰ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ τέρατος αὐτῆς, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς Ἐλευσίνος πρὸς τὰς Ἀθήνας. Τὸ τέσμα τοῦτο παρὰ τὸ ἱερὸν καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ τούτου ἀπόστασιν γνωρίζομεν ἤδη.

2. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ

Ἡ σπουδαιότερα ἐργασία ἔγινε καὶ ἐφέτος πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐρεῦνης τῶν ἀρχαιοτέρων στρωμάτων τοῦ τεμένους τῆς «ἱερᾶς οἰκίας», καὶ τὴν ἀποκάλυψιν καὶ ἐξέτασιν τῶν ἐρειπίων, τὰ ὅποια σφύζονται ἐκεῖ. Ἡ ἐργασία μας ἐκεῖ ἦτο καὶ ἐφέτος ἀρκετὰ καρποφόρος. Πλησίον τῆς νοτιανατολικῆς γωνίας τοῦ τεμένους, κάτωθεν τοῦ διαπέδου τοῦ τετραγώνου δωματίου Α, τὸ ὅποιον ἐχαρκτηρίσαμεν ἤδη ὡς τὸ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἱερᾶς οἰκίας ἀκολουθήσαν ἐπὶ τοῦ χώρου ἱερὸν οἶκημα (ΠΑΕ 1937) καὶ ἐχρονολογήσαμεν ἐντὸς τοῦ 7^{ου} αἰῶνος, εὐρέθησαν ἐρείπια κτισμάτων ἀνηκόντων καὶ τούτων εἰς γεωμετρικοὺς χρόνους. Καὶ ἡ «ἱερὰ οἰκία», ἡ ὁποία εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ στρώματος ὑπερκειμένου τῶν κτισμάτων τούτων, ὑπῆρχεν εἰς τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους, ἀλλ' ἐκτίσθη πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου, ὅτε μετὰ τῶν γεωμετρικῶν ἀγγελίων ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸς ἀφθόνως καὶ πρωτοκορινθιακά.

Πλησίον τῶν κτισμάτων τούτων παρὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς «ἱερᾶς οἰκίας» ἀνεκαλύφθη τάφος νεανίου, ὁ ὁποῖος ἀνήκει καὶ αὐτός, ὡς ἐφάνη ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς, εἰς γεωμετρικοὺς χρόνους. Εἶναι ἔσκαμμένος ἐντὸς ἐδάφους περιέχοντος μόνον γεωμετρικὰ ὄστρακα, καὶ μέχρις ὀλίγον ὑπεράνω αὐτοῦ φθάνει μικρὸς τύμβος, εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὁποίου περιελήφθησαν καὶ ἀλλεπάλληλοι πυραὶ, δείγματα νεκρικῆς λατρείας ἐντὸς τῶν ὁποίων εὐρίσκονται σχετικῶς πολλὰ γεωμετρικὰ ἀγγεῖα. Πιστεύομεν, ὅτι καὶ ὁ τύμβος καὶ αἱ πυραὶ ἔγιναν ὡς προσφοραὶ εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ εὐρεθέντος γεωμετρικοῦ τάφου. Ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ τάφου οὐδὲν κτέρισμα ὑπῆρχε.

Μικραὶ σκαφαὶ ἔγιναν καὶ πρὸς καθορισμὸν τῆς χρονολογίας καὶ ἄλλων λεπτομερειῶν τοῦ φερομένου ὡς Λυκουργείου περιβόλου τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἱεροῦ, δηλαδὴ τοῦ τείχους, τὸ ὅποιον ἀπέκλεισε πρὸς νότον τὸ ἱερὸν τὸν 4^{ον} αἰῶνα, ἀφοῦ ἀὔξηθέντος τοῦ χώρου του πρὸς νότον κατερρίφθη τὸ ὑπὸ Περικλέους κτισθὲν νότιον τεῖχος. Ἔχομεν λόγους νὰ πιστεῦσωμεν, ὅτι τὸ τεῖχος εἶναι παλαιότερον τοῦ Λυκούργου, καὶ ὅτι καὶ ἡ μεταβολὴ εἰς τὸν χῶρον τοῦ ἱεροῦ δὲν ἔγινεν, ὅτε ὁ Λυκούργος ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς διοικήσεως τῶν Ἀθηνῶν, ἐπομένως εἶναι σφάλμα νὰ ἀποδίδωνται ταῦτα εἰς τὸν Λυκούργου. Ἠρηνήσαμεν πρὸς τούτοις διὰ σκαφῆς μέχρι τοῦ στερεοῦ τὸ ἔδαφος πρὸ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ τείχους τούτου, ἡ ὁποία μὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους τροποποιουήσεις της παρέχει πολλὰ τεκμήρια πρὸς διευκρίνισιν τῆς ἱστορίας τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς καταλύσεως τούτου, διότι διὰ τοῦ χώρου αὐτῆς διήρχετο ἀνεκάθεν καὶ ἡ φέρουσα εἰς τὴν νοτίαν εἴσοδον τοῦ ἱεροῦ ὁδὸς, τῆς ὁποίας αἱ ἀνασκαφαὶ μᾶς ἐφάνε-
ρωσαν τὰ ἴχνη.

Ἔγινε πρὸς τούτους ἀνασκαφὴ πρὸς μερικὴν ἀποκάλυψιν τοῦ εὐρεθέντος νέου μεγάλου οἰκοδομήματος τοῦ 4^{ου} πιθανώτατα π. Χ. αἰῶνος.

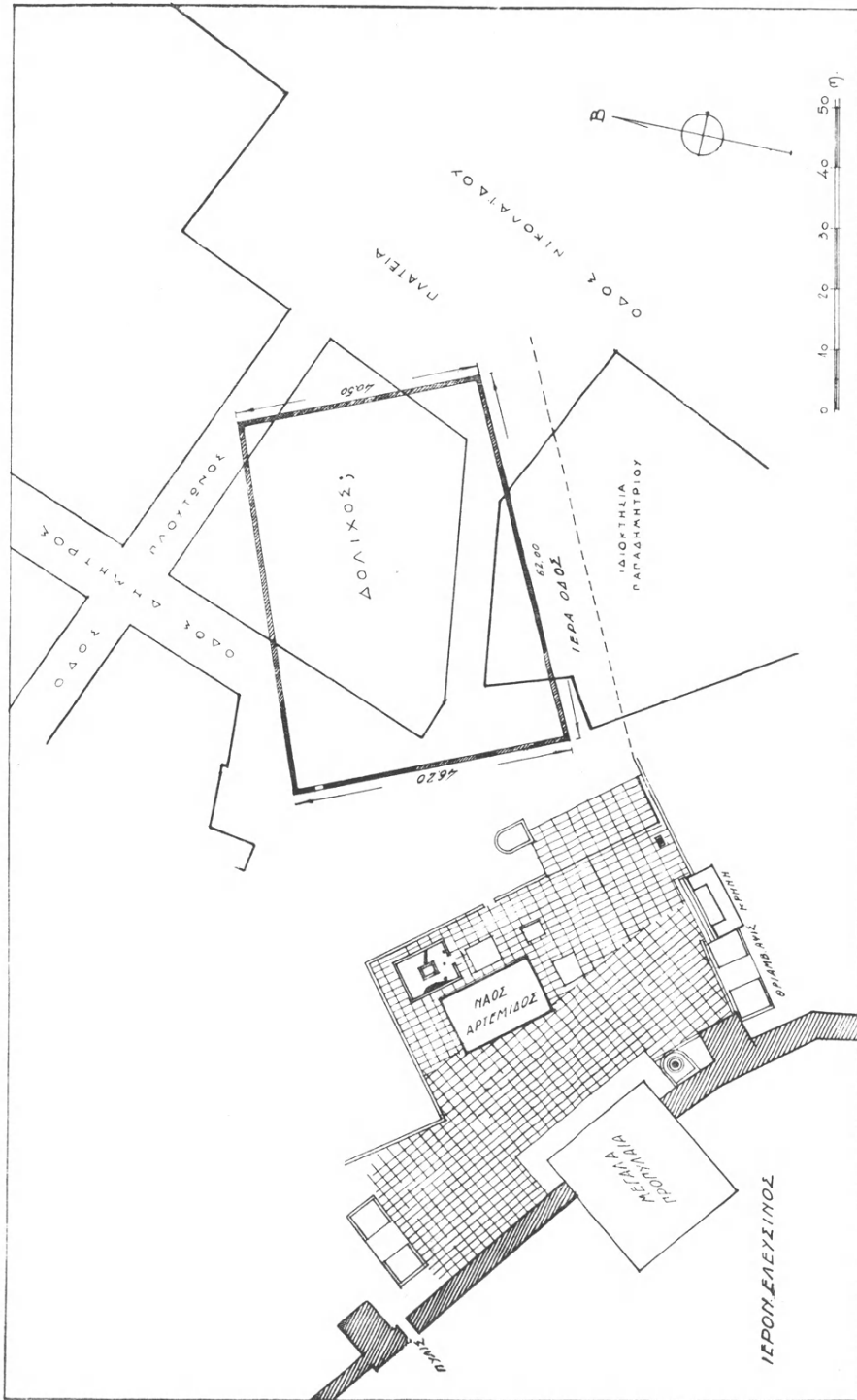
Κεῖται τοῦτο ἔξω καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ ἱεροῦ ἀπέναντι τῶν μεγάλων Προπυλαίων καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μόνον μέτρων ἀπὸ τῆς πλακοστρώσεως τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς αὐλῆς. Ἔχει διεύθυνσιν ἀνατολικοδυτικὴν καὶ κάτοψιν ὀρθογωνικὴν μὲ μικρὰν βράχυνσιν τῆς ἀνατολικῆς στενῆς πλευρᾶς (μῆκ. 62 πλάτ. 42 καὶ 41 μέτρων, σχέδ. 1). Ἡ νοτία μακρὰ πλευρά του φαίνεται, ὅτι ἐξετείνεται παραπλευρῶς τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, παρὰ τὸ τέρμα ταύτης πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν περίβολον τοῦ ἱεροῦ.

Τοῦ οἰκοδομήματος τούτου μόνον ὀλίγα μέρη ἠδυνήθημεν νὰ ἀνασκάψωμεν (εἰκ. 1), ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἡ ἔκτασις, ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομῆς καὶ ἡ μορφή του. Ὁλόκληρος ἡ ἀποκάλυψις τούτου, καὶ ἂν ἀκόμη εἴχομεν τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἀνασκαφὴν χρήματα, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ, διότι δυστυχῶς ὁ χώρος του ἀνήκει κατὰ μέγα μέρος εἰς ἰδιώτας καὶ καλύπτεται ὑπὸ οἰκιῶν. Ἐπὶ ἐτέρου μεγάλου ἐπίσης μέρους τοῦ χώρου ὑπάρχουν τμήματα τῶν δημοτικῶν ὁδῶν Δήμητρος καὶ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ Ἐλευσίνους.

Ἐκ τῆς γενομένης ἀποκαλύψεως διαφόρων μερῶν τοῦ οἰκοδομήματος ἐξηκριβωθῆ, ὅτι οἱ τοῖχοι καὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν σφῶνται εἰς ὕψος 1 μ. περίπου, σφῶνται δηλαδὴ καὶ εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς δύο συνεχεῖς δόμοι ἐκ μεγάλων πωρίνων πλινθίδων (μῆκ. 1,30 πλάτ. 0,98 ὕψ. 0,50 μ. ἐκάστης, πῶρου Αἰγίνης), αἱ ὁποῖαι στηρίζονται ἐπὶ στερεωτάτου βαθέος θεμελίου ἐξ ὁμοίως μεγάλων πωρίνων πλινθίδων ὄχι ὅμως ἐπίσης καλῶς κατεργασμένων. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς βορείας πλευρᾶς εἶναι ἐπὶ τῶν πλινθίδων τεχνικώτατα κατασκευασμένον τὸ ἄνοιγμα τοῦ κατωφλίου θύρας (εἰκ. 2), ἐπὶ δὲ τοῦ μέσου περίπου τῆς ἀνατολικοβορείας πλευρᾶς ἀπεκαλύφθη ἄλλη θύρα μὲ μαρμάρινον κατώφλιον εἰς ὑστερωτέρους, ρωμαϊκοὺς πιθανώτατα, χρόνους προστεθὲν εἰς τὴν θέσιν αὐτήν.

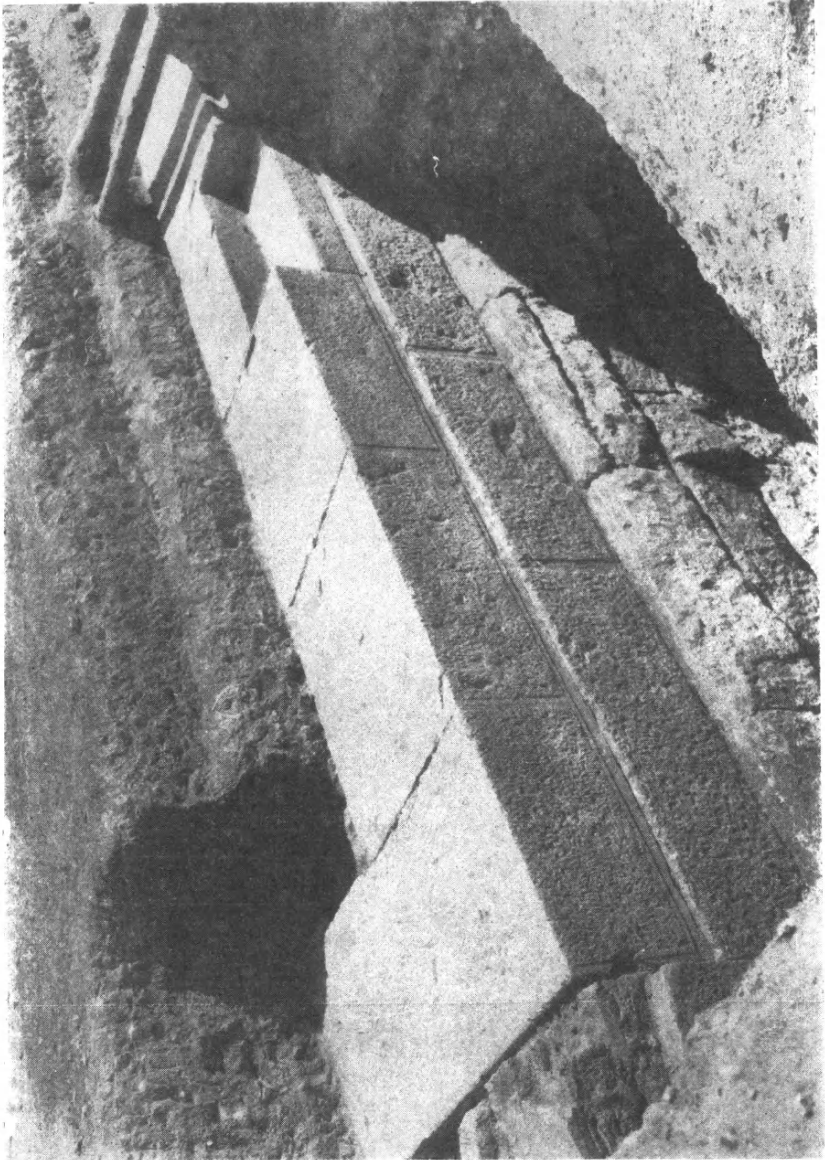
Ὁ τρόπος τῆς ἐξαιρέτου κατεργασίας καὶ συνθέσεως τῶν λίθων τῆς οἰκοδομῆς γίνεται φανερός εἰς τὴν συναπτομένην εἰς τὴν παρούσαν ἔκθεσίν μας φωτογραφίαν τοῦ βορείου ἄκρου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς. Δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς ἄλλους γνωστοὺς ἀρχαίους τοίχους τοῦ 4^{ου} αἰῶνος, ὡς π. χ. τοὺς τοίχους τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου.

Ἐκ τῆς γενομένης ἀνασκαφῆς δὲν μᾶς ἐδόθησαν σημεῖα δυνάμενα νὰ μαρτυρήσωσι τὸν προορισμὸν τοῦ κτιρίου. Ἐξ ἀρχαίων μαρτυριῶν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ σχετίσωμεν πρὸς τοῦτο τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πausανίου I, 38, 6 (Ἐλευσινίοις δὲ ἔστι μὲν Τριπτολέμου ναός, ἔστι δὲ Προπυλαίας Ἀρτέμιδος καὶ Ποσειδῶνος πατρός, φρέαρ τε καλούμενον Καλλίχορον), ἐκ τῆς ὁποίας δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Τριπτολέμου εὐρίσκετο πλησίον εἰς τὸν ναὸν τῆς Προπυλαίας Ἀρτέμιδος καὶ τὸ Καλλίχορον φρέαρ,

Σχέδ. 1. Τοποθέτησις ἀνακαλυφθέντος νέου μνημείου 4ου αἰώνος (Δολίχου);.

καὶ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα εἶναι ὁ περίβολος τοῦ τεμένου τοῦ Τριτολέμου καὶ ὅτι ἐντὸς τῆς περιοχῆς τούτου θὰ εὑρισκεται καὶ ὁ ναός,

Εἰκ. 1. Βορειοδυτικὴ γωνία οἰκοδομήματος 4ου αἰῶνος Δολίχου ;.

ἀλλὰ πρὸς τοιαύτην ὑπόθεσιν δὲν εἶναι διόλου εὐνοϊκὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς μικρᾶς [μας ἀνασκαφῆς. Δὲν παρουσιάσθη κατ' αὐτὴν οὐδὲ τὸ ἔλαχιστον

σημεῖον τῆς ὑπάρξεως ναοῦ εἰς τὸν χῶρον τοῦ κτιρίου. Ἄλλη ὑπόθεσις περὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ κτιρίου δύναται νὰ στηριχθῇ μὲ περισσοτέραν πιθανότητα εἰς τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφικὴν μαρτυρίαν. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν Inscr. Gr. II² 1672 (λογοδοσία τῶν ἐπιστατῶν τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἱεροῦ τοῦ 329 π. Χ.) προκειμένου λόγου περὶ δαπανῶν γενομένων εἰς τὴν ἐπισκευὴν διαφόρων

Εἰκ. 2. Κατώφλιον θύρας οἰκοδομήματος (Δολίχου ;).

μερῶν τοῦ παλαιοῦ τείχους, τοῦ πλησίον καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν βραδύτερον κτισθέντων Μικρῶν Προπυλαίων, ἀναφέρεται καὶ δαπάνη εἰς τὴν ἐπισκευὴν μέρους τοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει παρὰ τὸν Κηρύκων οἶκον, καὶ φθάνει ἄχρι τῆς πυλίδος τῆς ἀπαντροκῆ τοῦ δολίχου. Ὁ Κηρύκων οἶκος κεῖται ὀπισθεν τοῦ Πλουτωνίου, ἀπὸ τῆς θέσεως δὲ αὐτοῦ ἀρχίζει

μικρὸν σκέλος τοῦ παλαιοῦ τείχους τῆς Ἐλευσίνος, τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐπιγραφῆς ἐχρησίμευεν ὡς διατείχισμα μεταξὺ τῆς πόλεως Ἐλευσίνος καὶ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἔφθανε διευθυνόμενον πρὸς βορειοανατολικά μέχρι τῆς θέσεως τῶν βραδύτερον κτισθέντων Μεγάλων Προπυλαίων, ἐκεῖθεν δὲ ἐστρέφετο πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ παρὰ τὴν γωνίαν ὑπῆρχε πυλῖς. Τὸ μέρος τοῦ τείχους, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ἡ ἐπιγραφή, εἶναι ἐπομένως πιθανώτατον, ὅτι εἶναι τὸ τεῖχος τοῦτο, καὶ ἡ πυλῖς εὐρίσκετο ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν Μεγάλων Προπυλαίων ἀπέναντι τοῦ ἀναλυφθέντος κτιρίου, τὸ ὁποῖον διὰ τὴν μορφήν καὶ τὸ μέγεθός του ἠδύνατο κάλλιστα νὰ προορίζηται εἰς ἀθλητικὰ ἀσκήσεις καὶ νὰ ἔχη ὡς ἐκ τούτου τὴν ὀνομασίαν δόλιχος.

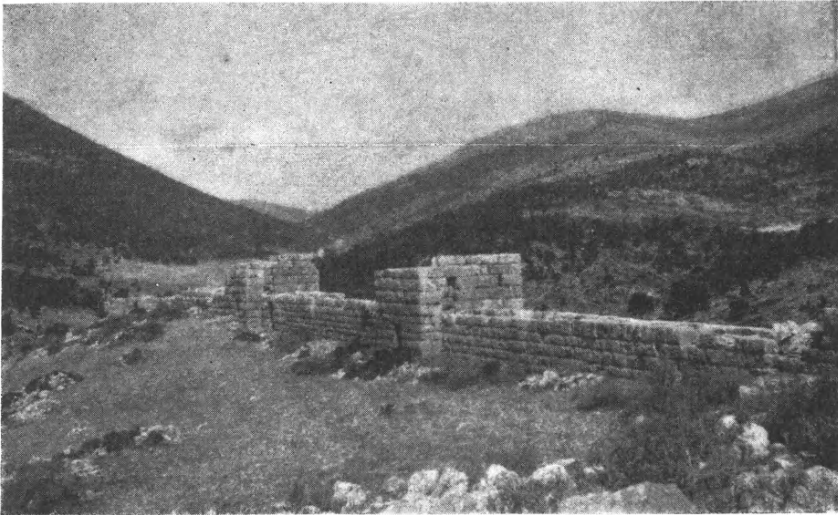
Τρίτη ὑπόθεσις, στηριζομένη ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ κτιρίου παρὰ τὴν ἐξ Ἐλευσίνος ἀρχὴν τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ, εἶναι ὅτι τοῦτο ἦτο Πομπεῖον καὶ ἐχρησίμευεν εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὴν ἐκκίνησιν τῆς πομπῆς κατὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἱερῶν ἐξ Ἐλευσίνος εἰς Ἀθήνας, μνημονεύεται δὲ πιθανῶς Πομπεῖον καὶ ἐν Ἐλευσίνι καὶ ἐν τῇ Ἐλευσινιακῇ ἐπιγραφῇ IG II² 1673. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀθλητικούς σκοποὺς ἂν ἦτο προωρισμένον τὸ κτίριον, θὰ ἐδύνατο νὰ χρησιμεύη συγχρόνως καὶ ὡς Πομπεῖον. Ὅπως δὲ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, εἶναι φανερόν ὅτι τὸ εὐρεθὲν οἰκοδόμημα εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιότερων κτιρίων τῆς Ἐλευσίνος καὶ ἡ ἀνασκαφή του θὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἐνδιαφέροντος εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἐλευσίνος καὶ θὰ προσθέσῃ νέον πολύτιμον κόσμημα εἰς τὸν λαμπρὸν ἀρχαιολογικὸν χώρον τῆς Ἱερᾶς πόλεως. Ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀνασκαφή του πρέπει νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ παντὸς τρόπου καὶ πρὸς τοῦτο εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα ἡ ἀπαλλοτριώσεις τοῦ ὑπὸ ἰδιωτῶν κατεχομένου χώρου του.

Καὶ ἄλλην πολύτιμον ἀνακάλυψιν εἴχομεν ἐφέτος εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Πρὸς βορρᾶν τοῦ ἱεροῦ, παρὰ τὸν βόρειον πόδα τοῦ λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται ὁ φραγκικὸς πύργος, ἀνεκαλύφθη μέρος τοῦ Μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου τῆς πόλεως. Ἀποτελεῖται ἐκ θηκῶν κτισμένων διὰ μεγάλων ὀρθίων πλακῶν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Εὗρομεν μέχρι τοῦδε τέσσαρας τοιούτους τάφους, τοῦ μεγαλειότερου τῶν ὁποίων αἱ διαστάσεις εἶναι 3,55×1,12 μ. Οἱ τάφοι παρουσιάζουν πολλὰς ἰδιορρυθμίας, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ἀναφέρωμεν, ἀφοῦ ἐξακριβωθῶσι καλύτερον διὰ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἄλλων τάφων. Τὰ κτερίσματά των ἦσαν πενιχρά, ὀλίγα γραπτὰ ἀγγεῖα τῆς δευτέρας ἐποχῆς τῆς Ὑστερομινωϊκῆς περιόδου. Εἰς ἓνα ἐκ τῶν τάφων εὐρέθη καὶ ἐν ὥραϊον χαλκοῦν μαχαίριον μετὰ τὴν λαβὴν ἐπενδεδυμένην δι' ὄστου.

Τὸ νεκροταφεῖον ἐχρησιμοποιήθη καὶ εἰς τοὺς κλασσικὸς καὶ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, ὅπου ἦσαν οἱ Μυκηναϊκοὶ τάφοι, εὐρέθησαν καὶ τάφοι τοῦ 5^{ου} αἰῶνος π. Χ. καὶ ἄλλος Ρωμαϊκός. Ἐντὸς τῶν τάφων τῶν κλασσικῶν χρόνων εὐρέθησαν ὥραϊα λευκαὶ λήκυθοι καὶ πήλινα εἰδώλια.

3. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ἘΛΕΥΘΕΡῶΝ (ΠΑΝΑΚΤΟΥ)

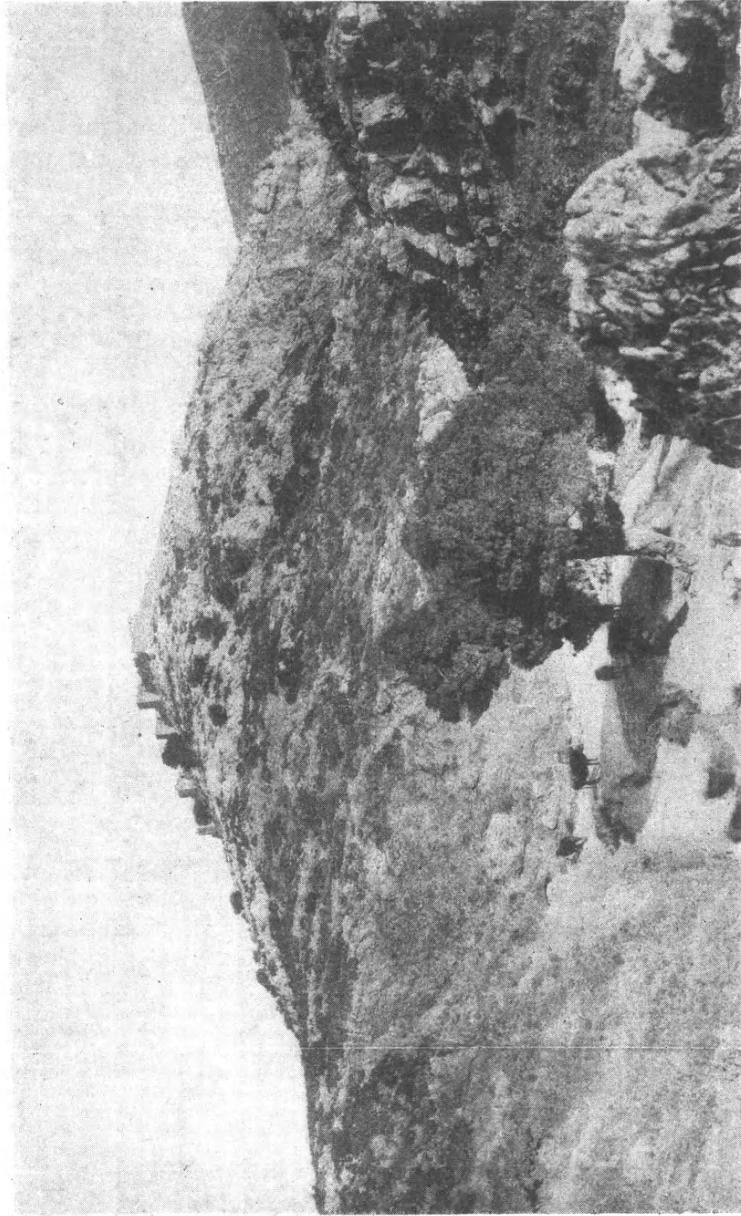
Τὸ κατὰ τὰ ὄρια Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἐπὶ τῶν στενῶν τοῦ Κιθαιρῶνος κείμενον ἀρχαῖον φρούριον τῶν Ἐλευθερῶν¹, κοινῶς Γυφτόκαστρο, εἶναι ἐν ἔκ τῶν καλύτερον σφζομένων φρουριῶν τῆς Ἑλλάδος. Εὕρισκόμενον ὀλίγον ὑπερθεν τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ Ἀθηνῶν-Θηβῶν (εἰκ. 2), παρουσιάζει ἰδίᾳ κατὰ

Εἰκ. 1. Πύργοι καὶ μεταπύργια τῆς βορείου πλευρᾶς, ὁρώμενα ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ φρουρίου.

τὴν βόρειον αὐτοῦ πλευρὰν μακρὰν σειρὰν πύργων καὶ μεταπυργίων (εἰκ. 1), σφζομένων ἐνιαχοῦ μέχρις ὕψους 8,50 μ. (εἰκ. 3). Λόγω τῆς καλῆς αὐτοῦ διατηρήσεως παρέχει τὸ φρούριον τοῦτο πολλὰ στοιχεῖα ἀποκαταστάσεως τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ ὄψεως, ἅτινα δυσκόλως εὕρισκομεν εἰς ἄλλα τείχη. Ἐπειδὴ δὲ τὰς λεπτομερείας ταύτας δὲν εἶδόν που δημοσιευόμενας ἀνέλαβον νὰ κάμω τὴν μελέτην των, ἦν θέλω λεπτομερῶς δημοσιεύσει εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα.

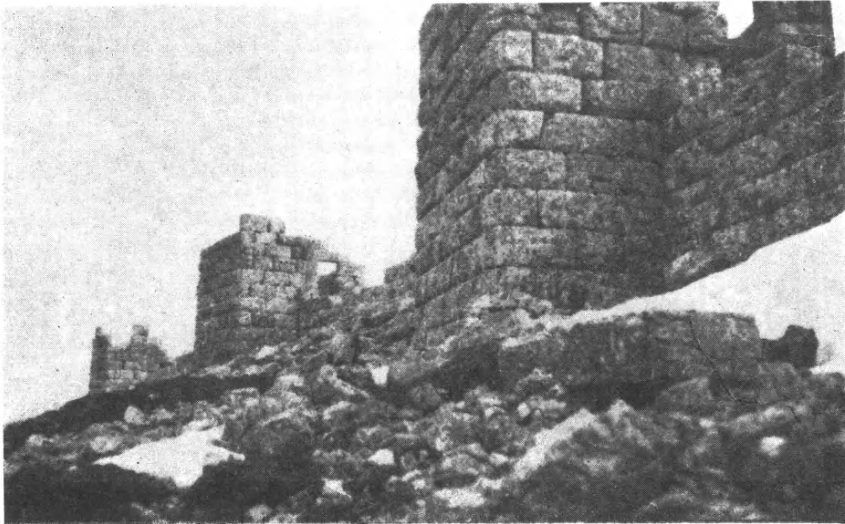
¹ Ὡς γνωστὸν ἡ ταῦτις τοῦ φρουρίου τῶν Ἐλευθερῶν πρὸς τὸ ὑπὲρ τὴν Κάζαν τοῦ Κιθαιρῶνος Γυφτόκαστρον ἠμφισβητήθη ἐσχάτως διὰ σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων. Οἱ νεώτεροι ἐρευνηταὶ δέχονται, ὅτι ἐνταῦθα πρέπει νὰ τοποθετηθῇ τὸ Πανάκτον καὶ τοῦτο διότι αἱ Ἐλευθεραὶ οὐδέποτε ἀναφέρονται ὡς φρούριον ἀλλὰ μόνον ὡς πόλις, ἣτις θὰ ἔκειτο ἐπὶ τῶν γειτονικῶν κλιτύων ἢ τῆς πεδιάδος. Ὅρα σχετικῶς Kahrstedt Athen. Mitt. 57, 1932, Beloch, Klio 11, 1911, 436. Chandler J.H.S 46 (1926) 8, Wrede Attische Mauern σ. 9 καὶ 33,

Εἰκ. 2. Ἀποψὲς τοῦ φρουρίου τῶν Ἐλευθερῶν (Πανάκτου) ἀπὸ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἀθηνῶν - Θηβῶν.

Κύριος σκοπὸς τῆς ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν «'Ελευθερῶν» (Πανάκτου) ἐργασίας μου ὑπῆρξεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἔλεγχος τῶν μέχρι τοῦδε ὑπὸ Stanhope¹ καὶ Le Bas² δημοσιευθέντων διαγραμμάτων του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ διεκρίνησις ἀρχιτεκτονικῶν λεπτομερειῶν τῶν πύργων καὶ τῶν πυλώνων ὡς καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὀρθογωνίου οἰκοδομήματος.

Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου παρέστη ἀνάγκη μικρῶν σκαφικῶν ἐρευνῶν, καθ' ὅσον πολλὰ τμήματα τοῦ φρουρίου ἐκαλύπτοντο δι' ἐπιχώσεως

Εἰκ. 3. Πύργοι καὶ μεταπύργια τῆς βορείου πλευρᾶς, ὁρῶμενα ἐξωτερικῶς.

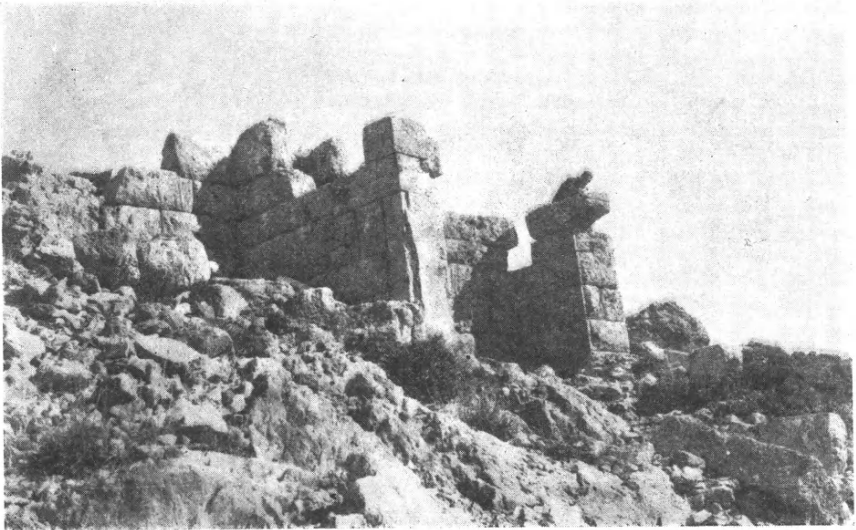
καὶ θάμνων, δι' ὧν ἀπεκρύπτοντο ἐνδιαφέρουσαι ἀρχιτεκτονικαὶ λεπτομέρειαι. Τὴν σκαφικὴν ἔρευναν παρηκολούθησε καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Ὁρλάνδος, ὅστις προθύμως μοὶ παρέσχε τὰ φῶτά του εἰς τὴν πρώτην μου ταύτην ἀρχαιολογικὴν ἔρευναν. Δρατιτόμενος δὲ τῆς εὐκαιρίας ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὸν διδάσκαλόν μου κ. Ἀ. Ὁρλάνδον, διότι οὐ μόνον ἐν Ἐλευθεραῖς με ἐβοήθησεν, ἀλλὰ καὶ διότι γενικῶς διὰ τῆς ἡθικῆς παροτρύνσεώς του, διὰ τῆς σοφῆς καὶ ἐμπνευσμένης διδασκαλίας του καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ ὀκταετοῦς περιηγήσεως, χάριν ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν, μεγάλου μέρους τῆς Ἑλλάδος, ἐξῆψεν ἐν ἐμοὶ τὴν μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην.

¹ Τὸ σχέδιόν του παρὰ Chandler J.H. S 1926 σ. 10.

² Voyage archéologique τ. I πίν. 11. Ὁ Wrede Att. Mauern 32, ἀναφέρει καὶ τρίτον σχέδιον δημοσιευθὲν ἐν Erbkamps Zeitschrift für Bauwesen, ὅπερ ὁμως δὲν ἠδυνήθην δυστυχῶς νὰ ἀνεύρω ἐν Ἀθήναις.

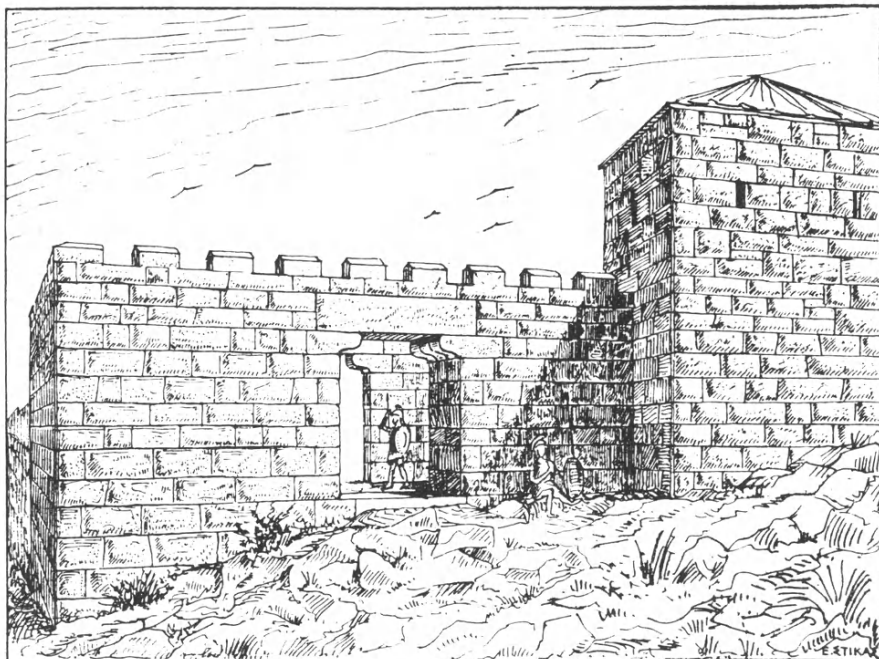

Εἰκ. 4. Ὁπίσ τῶ ἀνατολικῶ πυλῶνος.

Εἰκ. 5, Λεῖψανα τῶ δυτικῶ πυλῶνος.

Ἡ ἐκ νέου καταμέτρησις τοῦ φρουρίου, οὗτινος ἐπισυνάπτω νέον λεπτομερὲς διάγραμμα (πίν. 1), ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ σχέδια τῶν Stanhope καὶ Le Bas ἔχρηζον διορθώσεων εἰς τινὰ σημεῖα. Οὕτω π.χ. ὁ ἀριθμὸς τῶν πυλῶν ἀντιτεσσάρων, ἃς σημειώνει ὁ Stanhope, καὶ πέντε, ἃς ἀναγράφει ὁ Le Bas, εἶναι πράγματι ἕξ. Ἐκ τούτων αἱ μὲν τέσσαρες εἶναι πυλίδες στεναὶ (πλάτ. 1,30), αἱ δὲ ὑπόλοιποι δύο μεγάλοι πυλῶνες, οὓς ἰδιαίτερος ἐμελέτησα.

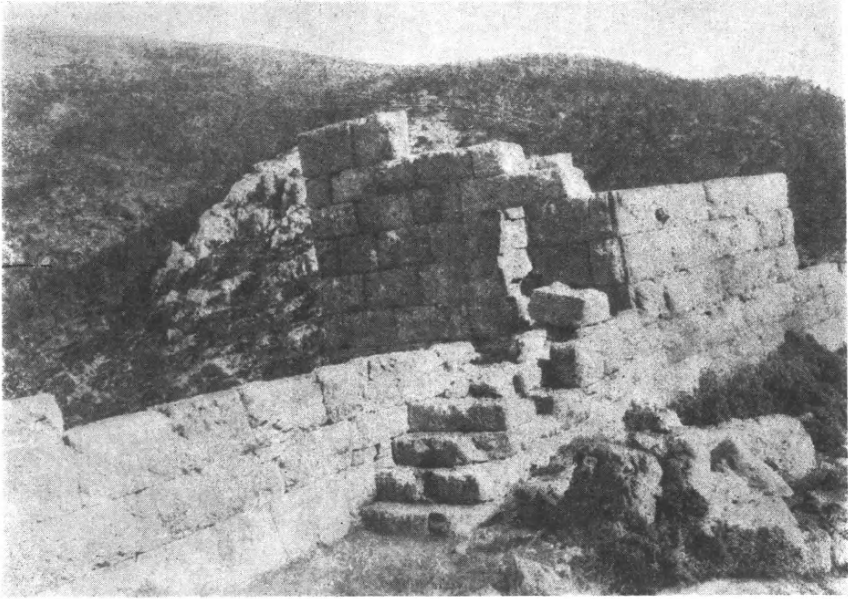

Εἰκ. 6. Ἀναπαράστασις τοῦ ἀνατολικοῦ πυλῶνος.

Οἱ δύο πυλῶνες οὗτοι κεῖνται εἰς τὸ νότιον τμήμα τοῦ περιβόλου καὶ δὴ ὁ μὲν εἰς κατὰ τὸ ἀνατολικὸν αὐτοῦ ἄκρον, ὁ δ' ἕτερος κατὰ τὸ δυτικὸν (ὄρα γενικὸν διάγραμμα, πίν. 1). Ἡ διάταξις τῶν εἶναι περίπου ὁμοία. Πρὸς τὸ παρὸν ἐμελέτησα λεπτομερῶς μόνον τὸν ἀνατολικόν. Οὗτος φέρει δεξιὰ τῆς πύλης τῆς εἰσόδου τριγωνικὸν πύργον τοποθετημένον ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, ἵνα προσβάληται ἢ ἀκάλυπτος πλευρὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου. Ἡ πύλη ἔχει ἀνοίγμα 2,45 μ., ὀπισθεν δ' αὐτῆς ὑπάρχει ὀρθογώνιος ὑπαίθρος αὐλῆ (5 μ. × 8 μ.) οἷαν βλέπομεν καὶ εἰς ἄλλους πυλῶνας ὡς π.χ. τοῦ τείχους τῆς Μαντινείας¹. Δευτέρα πύλη ἀνοίγεται εἰς τὴν ὀπισθεν πλευρὰν τῆς αὐλῆς φέρουσα πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ φρουρίου.

¹ G. Fougères Mantinée et l'Arcadie orientale Paris 1898 σ. 156.

Ἄμφοτέρων τῶν πυλῶν σφύζονται μόνον αἱ πρὸς βορρᾶν παραστάδες (εἰκ. 4 καὶ 5), ἀλλ' ἐνῶ τῆς ἐξωτερικῆς ἔχει ἡ παραστάς πᾶχος 2 μ. τῆς ἐσωτερικῆς ἔχει μόνον 0,63. Ἐνδιαφέρων εἶναι ὁ τρόπος ὑποστηρίξεως τῶν μὴ σφυζομένων ὑπερθύρων τῶν πυλῶν διὰ κιλλιβάντων ἐν σχήματι μεγάλου λεσβίου κυματίου, τεθέντων προφανῶς χάριν ἐλαττώσεως τοῦ ἀνοίγματος καὶ ἐπομένως πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀντοχῆς τοῦ μονολίθου ὑπερθύρου¹.

Εἰκ. 7. Ἀποκαλυφθεῖσα λιθινὴ κλιμαξ ἀνοδοῦ εἰς τὸν περιδρομον καὶ τὸν πύργον (B πλευρά).

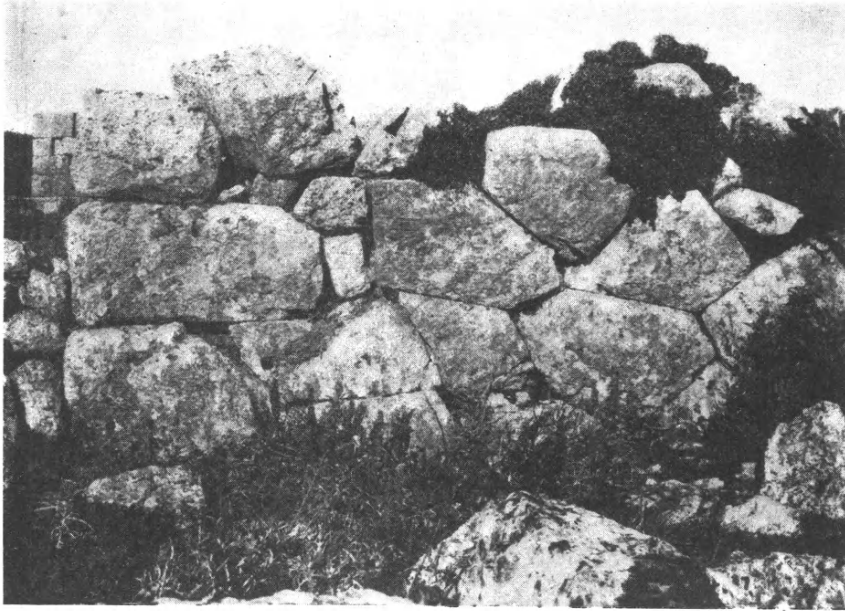
Ἡ συναπτομένη εἰκὼν 6 παρέχει πρόχειρον προοπτικὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ἀνατολικοῦ πυλῶνος.

Ἡ μελέτη τῶν πύργων καὶ τῶν μεταπυργίων ἀπέδειξεν ὅτι ὑπῆρχεν ὀπισθεν τῶν ἐπάλξεων περιδρομος ἢ περίπατος πλάτους 1,40, ἐφ' οὗ ἴσταντο ἢ ἐκινουῦντο οἱ μαχόμενοι πολεμισταί. Εἰς τὸν περιδρομον τοῦτον ἀνήρχοντο δι' ἐσωτερικῶν κλιμάκων λιθίνων, τοποθετουμένων παρὰ τοὺς πύργους. Ἐκ τῶν κλιμάκων τούτων ἀπεκάλυψα δι' ἐκσκαφῆς δύο (εἰκ. 7), ἐχούσας πέντε βαθμίδας πλάτους 1,15. Λόγῳ δὲ τῆς παρὰ τοὺς πύργους τοποθετήσεως τῶν

¹ Τοιοῦτοι ἐν σχήματι μεγάλου λεσβίου κυματίου κιλλίβαντες ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πρὸς παρεμφερεῖς σκοποὺς α) εἰς τὸν ὄροφον τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τοῦ Ὀρωποῦ (πρβ. E. Fiechter, *das Theater in Oropos* πίν. 5, 8) καὶ β) εἰς τὸ ἄβατον τῆς Ἐπιδαύρου (Lechat - Defrasse, *Épidaure*, σ. 135).

κλιμάκων συνάγεται, ὅτι αὐταὶ ἐξυπηρέτουν ταῦτοχρόνως καὶ τὸν ἄνω ὄροφον τῶν πύργων, οἵτινες διὰ τοῦτο φέρουσιν ἀνὰ μίαν πύλην κατὰ τὰς πρὸς τὸν περιδρόμον συνεχομένας πλευράς των.

Σήμερον τὸ πάτωμα τοῦ ὀρόφου δὲν ὑπάρχει, διότι ἦτο ξύλινον, ἐδραζόμενον ἐπὶ ἐσωτερικῆς ἐξοχῆς τοῦ τοίχου τῶν πύργων, ξυλίνη δ' ἐπίσης ἦτο καὶ ἡ στέγη του. Σημειωτέον δ' ὅτι διὰ τῶν ἐπὶ τῶν πύργων δύο θυρῶν

Εἰκ. 8. Δεῖγμα τῆς πολυγωνικῆς δομῆς τοῦ ὀρθογωνίου κτίσματος.

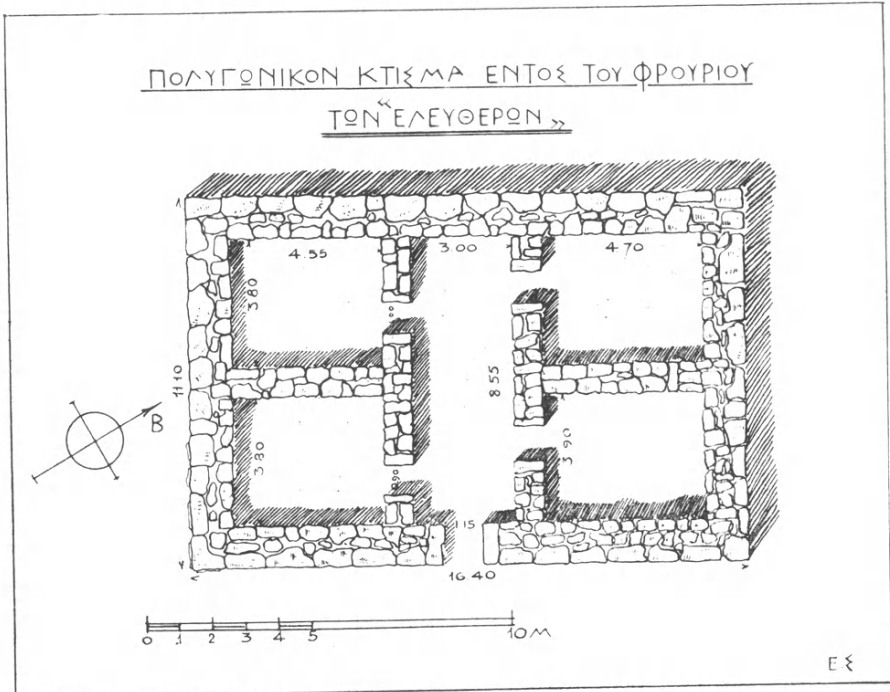
ἠδύνατό τις βαδίζων ἐπὶ τοῦ περιδρόμου νὰ μεταβῆ ἀκωλύτως ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τοῦ φρουρίου εἰς τὸ ἄλλο.

Τελευταῖον ἠρεύνησα τὸ ἐντὸς τοῦ φρουρίου πολυγωνικὸν κτίσμα, ὅπερ θεωρεῖται ὡς παλαιότερον, Βοιωτικὸν πιθανῶς, οἰκοδόμημα προγενέστερον τοῦ φρουρίου¹.

Τὸ κτίσμα τοῦτο ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιον (μήκους 16,40 καὶ πλάτους 11,10) σφίζεται δὲ εἰς ὕψος 1,70 μ. Ἡ τοιχοποιία του εἶναι πολυγωνικὴ (εἰκ. 8), ἔχουσα περιέργως κατὰ τὰς γωνίας τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην ὀρθογώνιον λάξευσιν, ἣν συναντῶμεν εἰς τὰ ἰσόδομα μόνον τείχη τοῦ 4^{ου} αἰῶνος.

¹ Chandler ἔ. ἀ. σ. 12, Wrede Attische Mauern σ. 9.

Πρὸς διευκρίνησιν τοῦ προορισμοῦ τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἀνέσκαψα αὐτὸ ἐσωτερικῶς, εὐρέθη δ' ὅτι τὸ ὅλον κτίσμα ὑποδιαιρεῖται διὰ παχέων (0,90) πολυγωνικῶν τοίχων εἰς τέσσαρα τετράγωνα δωμάτια (4,80×3,80), κείμενα ἀνὰ δύο ἐκατέρωθεν διαδρόμου πλάτους 3 μ (εἰκ. 9). Ἐκαστον δωματίον συγκοινωνεῖ πρὸς τὸν διάδρομον διὰ θύρας, δὲν ἐπικοινωνοῦσιν ὅμως μεταξὺ των.

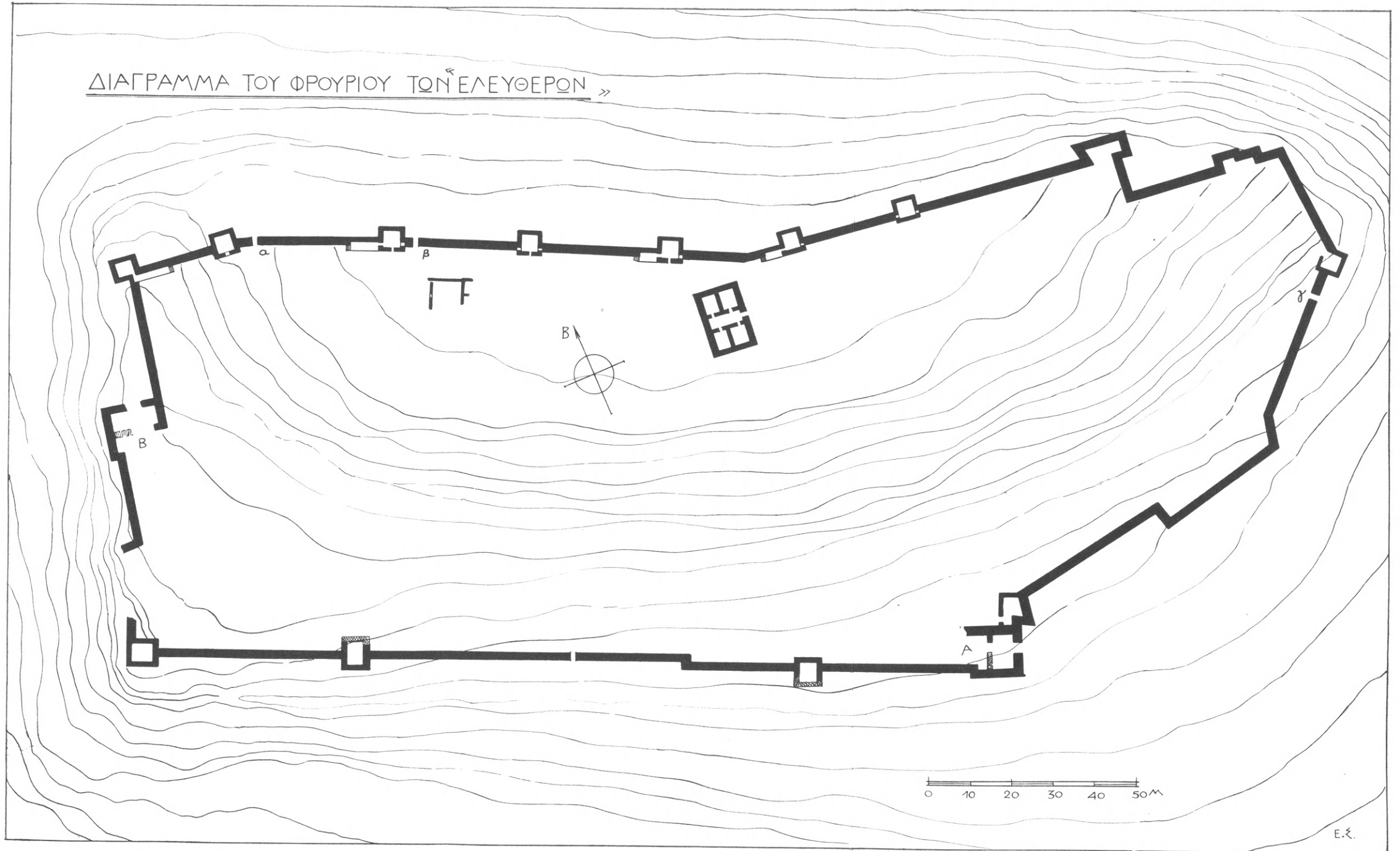
Εἰκ. 9. Κάτοψις τοῦ μετὰ πολυγωνικῆς τοιχοδομίας ἐσωτερικοῦ ὀρθογωνίου κτίσματος.

Μία μόνη θύρα εἰσόδου ὑπάρχει εἰς τὸ οἰκοδόμημα, εὐρίσκεται δ' αὕτη εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς, ἔνθα ἐκβάλλει ὁ διάδρομος (εἰκ. 9).

Κατὰ τὴν σκαφὴν τῶν δωματίων ἐγένοντο καὶ τὰ ἑξῆς εὐρήματα: 1) μεγάλα τεμάχια ἐλαφρῶς κοίλων κεράμων, προφανῶς τῆς στέγης τοῦ κτηρίου. 2) ἀγνύθες δύο, πῆλιναι μετὰ σφραγίδος τοῦ ἐργοστασίου εἰκονιζούσης ἀνδρικήν κεφαλὴν καὶ 3) λύχνιοι σφαιρόμορφοι μετὰ μέλανος γανώματος. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἀρχικῶς μὲν τὸ κτήριον δυνατὸν νὰ ἐξυπηρετεῖ πολεμικοὺς σκοποὺς ἀργότερον ὅμως ἐχρησίμευσεν ὡς κατοικία, πιθανῶς τοῦ φρουράρχου.

Μικρότεραι δοκιμαστικαὶ σκαφαὶ ἐνεργηθεῖσαι πρὸς δυσμὰς τοῦ μεγάλου κτίσματος ἀπεκάλυψαν τὰ λείψανα μικροτέρων εὐτελεστέρων οἰκημάτων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΤΩΝ «ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ» »

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΤΩΝ «ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ» (ΠΑΝΑΚΤΟΥ).

Μικρὰ εὐρήματα ἐγένοντο ἐκεῖ τὰ ἐξῆς: α) κιονόκρανον ἐξ ἔρυθροποῦ ἀμυγδαλίτου λίθου, ἔχον ἀρκετὰ ὑψηλὸν ἐξωγκωμένον ἀρχαϊκὸν ἐχίνον β) τρία νομίσματα, ὧν ἓν Ἐλευσῖνος, ἓν Λοκρῶν καὶ τρίτον Κορίνθου τοῦ 4^{ου} καὶ 3^{ου} π. Χ. αἰῶνος. Εὐρέθη τέλος γ) χαλύβδινον στρογγύλον ἀντικείμενον, φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως κύκλον μετὰ καμπύλων χαραγῶν, ὅμοιον πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐν τῷ ἐν Σπάρτῃ ἱερῷ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος εὐρεθέντα. Τὴν ἔρευναν πρὸς ὄλοσχερῆ ἐξακρίβωσιν τῶν λεπτομερειῶν εὐελπιστῶ ὅτι θέλω συνεχίσει κατὰ τὸ ἀρξάμενον ἔτος, ἐὰν τὸ Σὸν Συμβούλιον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εὐαρεστηθῇ νὰ μοὶ παράσχη καὶ πάλιν τὴν ὑποστήριξίν του.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ Γ. ΣΤΙΚΑΣ

4. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΝΕΑΙ ΑΓΧΙΑΛΩΙ

Σκοπὸς τῆς ἐφετινῆς ἀνασκαφῆς ὑπῆρξεν ὁ προσδιορισμὸς τῶν προσκτισμάτων τῶν ἐν Νεῖ Ἀγχιάλῳ ἀνευρεθεισῶν βασιλικῶν. Τὴν ἔρευναν τούτων εἶχον πάντοτε κατὰ νοῦν νὰ πραγματοποιήσω, καθ' ὅσον παρετήρουν κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ κυρίου σώματος τῶν ναῶν ὅτι εἰς τὰς ἐξωτερικὰς πλευρὰς συνείχοντο προβληματικοὶ τοῖχοι, ἀνέβαλον ὁμοῦς τοῦτο μέχρι τοῦδε καὶ ἔνεκα τῶν περὶ τοὺς ναοὺς μεγάλων ἐπιχώσεων καὶ ἔνεκα ἐπειγούσης ἐρεύνης ἐτέρων σημείων τῆς μεγάλης Θεσσαλικῆς χριστιανικῆς πόλεως.

Ἐφέτος ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐπὶ τοσοῦτο χρονιζούσης ἀπαλλοτριώσεως τῶν οἰκοπέδων Ζώτου καὶ Βαϊνόγλου, ἔνθα ἐκτείνονται μεγάλα τμήματα τῆς βασιλικῆς Γ, ἧς ἔχω μέχρι τοῦδε ἀνεύρει τοὺς νάρθηκας καὶ μέρος τοῦ δεξιοῦ κλίτους, ἐπεχείρησα τὴν ἔρευναν τῶν προσκτισμάτων τῆς βασιλικῆς Α, ἧς ἔρχισα δὲ τὴν ἔρευναν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ναοῦ.

Ἀνέσκαψα πρῶτον τὸν ἀνατολικῶς τῆς ἀψίδος χώρον, καὶ ἀνεῦρον εἰς ἀπόστασιν 6 μέτρων ἀπὸ τῶν ἐκατέρωθεν τῆς ἀψίδος τοίχων ἰσχυρὸν περίβολον (πάχ. 0,95 μ.), περιβάλλοντα τὸν ναὸν καὶ ἐκτεινόμενον εἰς μῆκος 35,50 μέτρων, ἐπιμελῶς διὰ τραχυτῶν λίθων καὶ πλίνθων ἐκτισμένον. Εἰς τὸν δυσκόλως ἀποκαλυφθέντα, ἔνεκα τῶν μεγάλων ἐπιχωματώσεων, περίβολον τοῦτον ἀνοίγονται δύο πύλαι, ὧν διατηροῦνται καλῶς τὰ μαρμάρια κατώφλια, ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς ἐκατέρωθεν τῆς ἀψίδος πυλίδας τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, ἃς κατὰ κανόνα συναντῶμεν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν βασιλικῶν χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν μέχρι τοῦδε τὸν σκοπὸν των (βλ. γενικὴν κάτοψιν εἰς τὸν προσηρημένον ἐνταῦθα πίνακα).

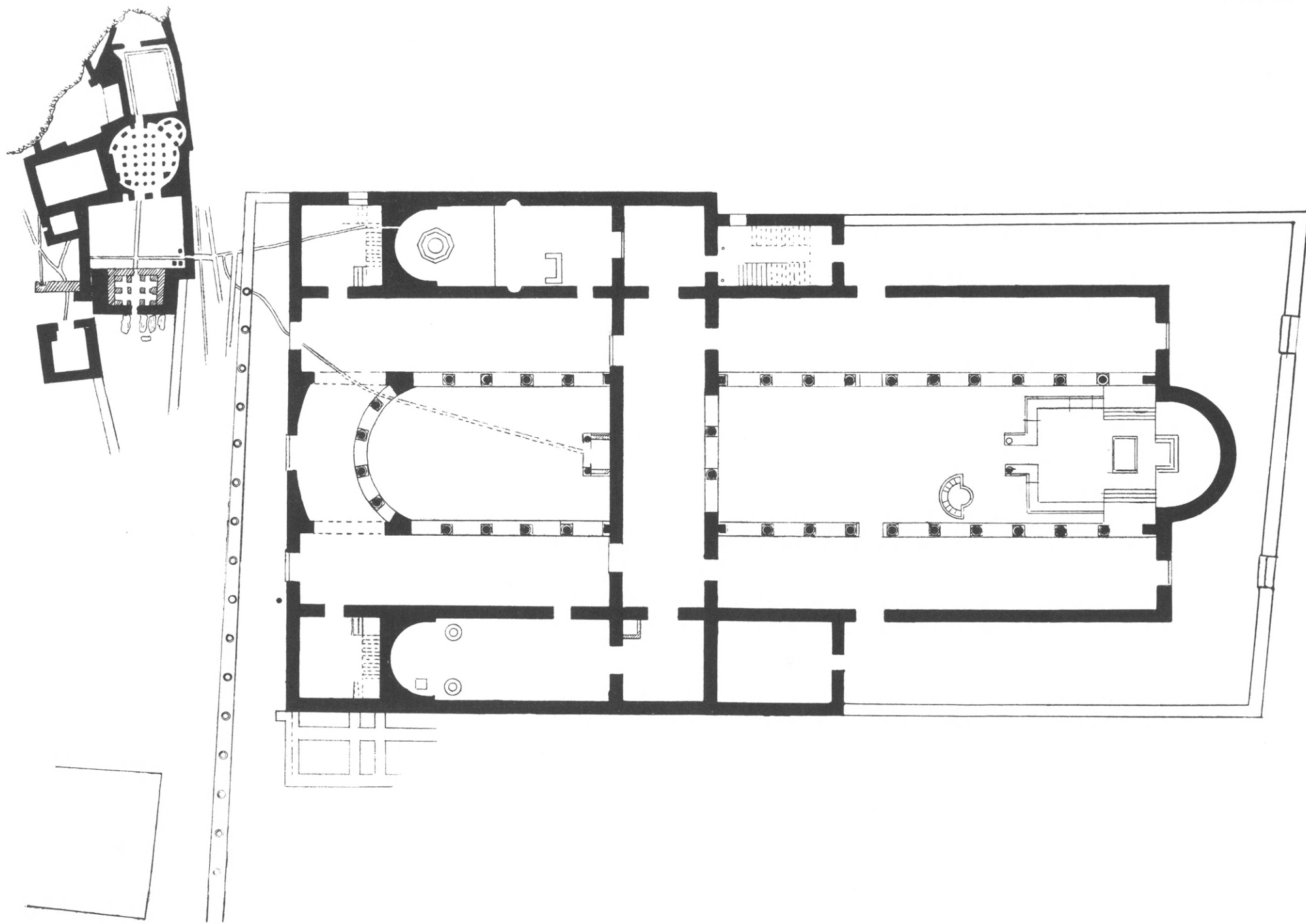
Ἄφ' ἑτέρου εἰς ἀπόστασιν μόλις 4 μέτρων ἀπὸ τοῦ περιβόλου ἀνεῦρον ὁδὸν τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἧς μεγάλα τμήματα ἀπεκάλυψα. Ἡ ὁδὸς αὕτη, ποικίλου πλάτους (3,80 μέχρι 5 μέτρων), εἶναι ἐπεστρωμένη διὰ μεγάλων προσινοφαίων τραχυτῶν λίθων (1,20×0,80 μ. καὶ 0,80×0,65 μ.), ἐκατέρωθεν δὲ αὐτῆς εὐρίσκονται κτίσματα, ἔχοντα ἐνίοτε πρὸ αὐτῶν στοάς. Ἀπεκάλυψα 20 μέτρα τῆς ὁδοῦ ταύτης χωρὶς νὰ προφθάσω νὰ ἐρευνήσω καὶ τὰ ἐκατέρωθεν αὐτῆς οἰκήματα.

Πλὴν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῆς βασιλικῆς Α, ἣν ἀπεκάλυψα ὁλόκληρον, προσδιώρισα καὶ μέρη τῶν πλαγίων πλευρῶν τοῦ περιβόλου καὶ τὰ πρὸ τῶν προσκτισμάτων τοῦ αἵθριου καὶ τοῦ νάρθηκος διαμερίσματα οὕτως, ὥστε νὰ δυνηθῶ νὰ ἀποκαταστήσω τὸ ὅλον συγκρότημα τῆς βασιλικῆς Α, ὡς δεικνύει τὸ συνημμένον σχέδιον (βλ. πίνακα). Τὰ διαμερίσματα παρὰ τοὺς πύργους τῆς βασιλικῆς ἀφῆκα νὰ ἐρευνήσω εἰς δοθησομένην εὐκαιρίαν, ἀπεκάλυψα μόνον ἐφέτος ὁλόκληρον τὸ πρόπυλον τῆς βασιλικῆς, ἐκτεινόμενον εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ αἵθριου καὶ δεξιὰ αὐτῆς. Μεταξὺ τοῦ προπύλου καὶ τοῦ ἀνευρεθέντος εἰς προηγούμενα ἔτη λουτρῶνος σχηματίζεται δίοδος, ἀνεφάνησαν δὲ δεξιὰ καὶ θεμέλια μεγάλου οἰκήματος καὶ μέγας ὄχτηος τῆς πόλεως (πλάτους 0,65 μ. καὶ ὕψους 1,68 μ.) ἐπεστρωμένος καὶ κεκαλυμμένος διὰ μεγάλων τραχυτῶν λίθων.

Συντελεσθεῖσης οὕτω τῆς ἐρένης τῆς βασιλικῆς Α δύνανται νὰ ἐξαχθῶσι νῦν γενικὰ τινα συμπεράσματα. Ἡ βασιλικὴ περιβάλλεται κατὰ τὰς τρεῖς αὐτῆς πλευρὰς ὑπὸ ἰσχυροῦ περιβόλου, εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ὁποίου ἀνοίγονται δύο πύλαι βλέπουσαι πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς πόλεως. Αἱ πλάγαι πλευραὶ δὲν φαίνονται νὰ ἔχωσιν εἰσόδους, καταλήγουσι δὲ εἰς τὰ ἐκατέρωθεν τῆς βασιλικῆς προσκτίσματα οὕτως, ὥστε νὰ ἀφίνωσιν ἐλεύθερον χῶρον περὶ τὸ κύριον σῶμα τῆς βασιλικῆς. Δυτικῶς ἐκτείνεται μέγα πρόπυλον, ὅπερ ὁδηγεῖ εἰς τὸ αἶθριον τῆς βασιλικῆς, ἀνοιγομένων εἰς τὴν δυτικὴν αὐτοῦ πλευρὰν τριῶν μεγαλοπρεπῶν εἰσόδων, ἃς περιγράφω εἰς τὸ περὶ Χριστιανικῶν Θηβῶν τῆς Θεσσαλίας ἔργον μου (ΑΕ 1929 σελ. 83 κέ.).

Τὸ σχῆμα τοῦτο χριστιανικῆς βασιλικῆς βλέπομεν περιγραφόμενον εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς πηγὰς. Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος λ. χ. ὁμιλῶν ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις τῆς βασιλικῆς τῆς Τύρου λέγει ὅτι ὁ ἀνεγείρας αὐτὴν Ἐπίσκοπος Παυλῖνος πρῶτον «τὸν ἔξωθεν (τῆς βασιλικῆς) ὠχυροῦτό περίβολον τῶ τοῦ παντὸς περιτειχίσματι, ὡς ἂν ἀσφαλέστερον εἴη τοῦ παντὸς ἔρκος» εἶτα «πρόπυλον μέγα καὶ εἰς ὕψος ἐπιηρόμενον ἀναπετάσας ἤδη καὶ τοῖς μακρὰν περιβόλων ἔξω ἱερῶν ἐστῶσι τῆς τῶν ἔνδον παρέσχεν ἀφθονίαν θεάς» (Εὐσεβίου Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, βιβλ. 10,37, ἐκδ. Schwartz, Leipzig, σελ. 380).

Ἡ περιγραφὴ τοῦ Εὐσεβίου ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν ἀνευρεθεῖσαν ἐν Νέᾳ Ἀγγιᾷ χριστιανικὴν βασιλικήν, ἥτις εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιο-

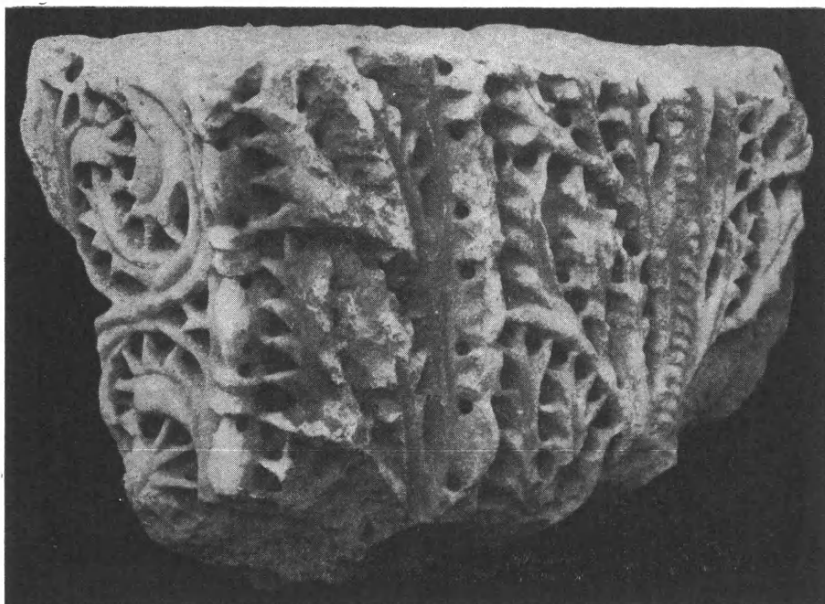

ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΝΕΑΙ ΑΓΧΙΑΛΩΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ Α.

τέρων γνωστῶν παραδειγμάτων μέχρι τοῦδε, ὅπερ παρουσιάζει πάντα τὰ παρατιθέμενα ὑπὸ τῶν πηγῶν γνωρίσματα.

Εὐρήματα: Κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν ἀπὸ τῶν μεγάλων ἐπιχωματώσεων τοῦ περὶ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς βασιλικῆς χώρου πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ ἦλθον εἰς φῶς πάμπολλα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ διακοσμητικὰ μαρμάρινα γλυπτὰ μέλη τῆς βασιλικῆς.

1. Ἀνευρέθησαν δύο κιονίσκοι τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ (ὑψ. 1,10×0,20 μ.)

Εἰκ. 1. Γλυπτὸν μαρμάρινον τμήμα τόξου τοῦ ἄμβωνος, ἀνευρεθὲν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς.

μὲ ἐγκοπὰς ἐκατέρωθεν καὶ μέγαν ἀνάγλυφον λατινικὸν σταυρόν. Τὸ σχῆμα τῶν κιονίσκων τούτων, διάφορον τῶν λοιπῶν ἀνευρεθέντων κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη κιονίσκων τέμπλων, εἶναι προφανῶς μεταγενεστέρων χρόνων τῆς βασιλικῆς (πιθ. τοῦ 7^{ου} αἰῶνος) καὶ προδίδει γενομένης ἐπισκευᾶς εἰς τὸν ναόν.

2. Ἀνευρέθη σειρὰ τεμαχίων ἐκ θωρακίων καὶ τόξων τοῦ ἄμβωνος (βλ. εἰκ. 1) ὁμοίων πρὸς τὰ ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς βασιλικῆς Α, δι' ὧν ὅμως δύναται νῦν ἀσφαλέστερον ν' ἀποκατασταθῇ ὁ ἄμβων τοῦ ναοῦ (βλέπε ἀνευρεθέντα εἰς προηγούμενας ἀνασκαφὰς τεμάχια ἐν ΑΕ 1929 σ. 90 κέ.).

3. Τέλος ἀνευρέθησαν καὶ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ περιβόλου καὶ κατὰ ἀνασκαφὴν τῆς ὁδοῦ πρὸ τοῦ προτύλου καὶ τοῦ ὄχετοῦ 20 χαλκᾶ νομίσματα τῶν περὶ τὸν Ἰουστινιανὸν χρόνων, ὅμοια πρὸς τὰ δημοσιευθέντα ἐν τῷ περὶ Χριστιανικῶν Θηβῶν ἔργῳ μου (σελ. 107 κέ.).

Πάντα ταῦτα ἐταξινομήθησαν εἰς τὴν καταρτισθεῖσαν ὑπ' ἐμοῦ συλλογὴν τῶν εὐρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν παρὰ τὴν βασιλικὴν Α.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἀναφέρω ὅτι ἡ Συλλογὴ αὕτη ἡ ἔχουσα πλουσιώτατον ὕλικόν, εἶναι καιρὸς πλέον νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Κράτους καὶ νὰ μετατραπῇ εἰς πραγματικὸν Μουσεῖον, παρεχομένων ὑπὸ τοῦ Σοῦ Ὑπουργείου πιστώσεων διὰ τὴν κατασκευὴν εὐπροσώπου οἰκήματος. Διὰ μικρῶν χορηγημάτων τῆς Κοινότητος Νέας Ἀγχιάλου καὶ διὰ προσωπικῆς ἐργασίας τοῦ ἀρίστου φύλακος Νέας Ἀγχιάλου Σταύρου Εὐαγγελοπούλου, κατωρθώθη, ὡς γνωστόν, ἡ μετατροπὴ ἀποθήκης τῆς Κοινότητος εἰς Συλλογὴν, εἰς ἣν προσέθεσα αὐτὴν περιπεφραγμένην διὰ περιβόλου καὶ δύο θυρῶν. Τὸ οἶκημα τοῦτο περιβάλλει ὠραῖος κήπος καὶ οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸ τιτλοφορούμενον «Μουσεῖον Νέας Ἀγχιάλου» ἐκφράζουσι τὴν ἱκανοποίησίν των διὰ τὴν παρατηρουμένην τάξιν καὶ εὐκοσμίαν. Πλὴν τούτου ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταβῇ καὶ εἰδικὸς συγκολλητῆς διατασσόμενος ὑπὸ τοῦ Σοῦ Ὑπουργείου διὰ τὴν συγκόλλησιν καὶ ἀποκατάστασιν πολυτίμων παλαιοχριστιανικῶν γλυπτῶν, ἅτινα δύνανται νὰ ἀπαρτίσωσιν ἀξιόλογον σειρὰν θωρακίων, ἐπιστυλίων, περιθυρωμάτων κλπ. μὴ ὑπάρχουσιν εἰς ἕτερα Μουσεῖα καὶ Συλλογὰς.

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

5. ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΔΥΤΙΚΗΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΙ

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1938 ἠρεύνησα εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας μεταξὺ Τσοτυλίου καὶ Καστορίας.

Σαράντα Γκορτσές (Πρβ. ΠΑΕ 1935, 47). Παρὰ τὴν παλαιὰν ἀνασκαφὴν τῆς προϊστορικῆς κώμης ἐν τῷ αὐτῷ ἀγρῷ ἀνεῦρον μόνον συντετριμμένους ὑπὸ τοῦ ἀρότρου πίθους καὶ τινὰ ἀρχαῖκὰ συντρίμματα ὡς καὶ ἐσκληρωμένην ὑπὸ πυρὸς γῆν ἐκ ξυλοπλέκτων καλυβῶν.

Περαιτέρω παρὰ τὴν ἀμαξιτὸν ἐν τῇ γειτονίᾳ εὔρον δύο τάφους ἄνευ ἀγγείων. Ὁ εἷς, ἔχων τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον, περιεῖχε πολλὰς χαλκᾶς διπλᾶς περόνας (ΑΕ 1927-8, 64, 108 ἐξ. Payne *Necrocorinthia* 1931, σ. 217 εἰκ. 98 bis ἐξ Αἰγίου *Jahreshefte* 1902, 212. Waldstein, *Argina Heraeum* II, pl. XLII ἐξ. LXXX. Thiersch παρὰ Furtwängler *Aegina* 404 πίν. 115. *The Sanctuary of Artemis Orthia* 257. πίν. 180 ἀριθ. 23, 24. 186 ἀριθ. 2, 3. πίν. 194 ἀριθ. 28-32. *Olympia* IV, pl. XXV), κρίκους σιδηροῦς, σιδηροῦν μαχαίριον τεθραυσμένον. Τὰ κτερίσματα πάντα σποράδην κατὰ τὸ στήθος.

Ὁ ἕτερος τάφος (ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ εἰς τὸ ΝΑ ἄκρον) περιεῖχεν ἐξ χαλκᾶς διπλᾶς περόνας, ὧν μίαν ἐξηρητημένην ἐξ ἀλύσεως κρικωτῆς χαλκῆς, τέσσαρας ψηφίδας μελαίνας ὡς ἐξ ὑάλου, δύο «τορευτάς» χαλκᾶς, μίαν ἐξ ὄστρεοῦ θαλασσίου, μίαν ἐπιμήκη ἐσχισμένην (ὡς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ), μίαν ὡς ἐξ ἠλέκτρον, βῶλον σιδηροῦν μεγαλύτερον τῶν ψηφίδων, δύο σιδηρᾶς περόνας τεθραυσμένας, πολλὰ πλακίδια ἐλεφάντινα κυκλικά ἔχοντα ὀπὴν πρὸς τὸ κέντρον, ἓνα δακτύλιον χαλκοῦν ἐλασματώδη ἢ συρματερόν καὶ ἐν περιβραχιόνιον χαλκοῦν. Ὁ δακτύλιος παρὰ τὴν κεφαλὴν, τᾶλλα κατὰ τὴν ἀγκάλην καὶ τοὺς πόδας.

Περαιτέρω πρὸς τὴν **Περιστέραν** (Μαρτίσι Πρβ. ΠΑΕ 1935, 50) κατὰ τὴν θέσιν Σταυρὸς εὔρομεν 4 τάφους ἄνευ κτερισμάτων.

Παρὰ τὸ ἐγγὺς χωρίον **Ἀηδονοχώρι** εἰς θέσιν Καρακάση (δεξ. πλευρὰ τῆς ἀμαξιτοῦ πρὸς Νεάπολιν) εὔρον τάφον περιέχοντα πολλὰ ὄστᾶ, σκύφον Μεγαρικὸν ἄρτιον, πινάκιον, νόμισμα Θεσσαλονίκης, μαχαίριον σιδηροῦν μετ' ὄστεινης λαβῆς, πόρπην χαλκῆν μὲ δύο βελόνας καὶ θραύσματα ἄλλου ἀγγείου μὲ λαβὴν.

Νεάπολις (Λιαψίστι). Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς κομποπόλεως ταύτης εὔρομεν ἓνα τάφον ἀκτέριστον. Ὁ νεκρὸς ἐκτάδην, ἡ κεφαλὴ εἰς τὸ Α ἄκρον. Ἐν ἑτέρῳ τάφῳ βεβλαμμένῳ ὑπὸ τοῦ ἀρότρου, ἡ κεφαλὴ ὡσαύτως εἰς τὸ Α ἄκρον. Κτέρισμα δ' ἦν λάγηνος στρογγύλη μόνωτος καὶ τινὰ θραύσματα ἐρυθροῦ Μεγαρικοῦ σκύφου. Ἐν τρίτῳ τάφῳ κατὰ τὴν θέσιν Σπαχταλῶν (= ἔς τοῦ Σπάχου τ' ἀλών) ἦσαν κτερίσματα νόμισμα χαλκοῦν (ἵππος βόσκων),

ἀγγεῖον δίωτον ἀβαφὲς ἐρυθρωπὸν τεθραυσμένον, σκύφος ὀλίγον ὑψηλότερος τῶν μεγαρικῶν καὶ πόρπη μὲ δύο βελόνας ὡς ἡ τοῦ Ἀηδονοχωρίου, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ θέσις Σπαχταλῶνι.

Ἐν Ἀηδονοχωρίῳ ἐδόθη ἡμῖν καὶ ῥαμφόστομον ἄρτιον ἀλλ' ἐξεσμένον πρὸς καθαρισμόν.

Πλατανιά (Μπομποῦσι). Τὸ χωρίον ἀποτελεῖται ἐκ δύο συνοικιῶν, αἵτινες εἶναι δημιουργήματα τῆς οἰκείας ἑκατέρω πλουσίας κρήνης. Χωρίζονται διὰ ρεύματος. Ὑπέρεκειται ὁ λόφος Προφήτης Ἡλίας ἐνθα εὔρομεν λείψανα Μυκηναϊκοῦ τάφου σφίζοντος ὀλίγα ὄστᾶ καὶ θραύσματα Μυκηναϊκοῦ ἐπεισάκτου ἀγγείου. Τὸ σχῆμα τοῦ τάφου ἀδιάνγνωστον.

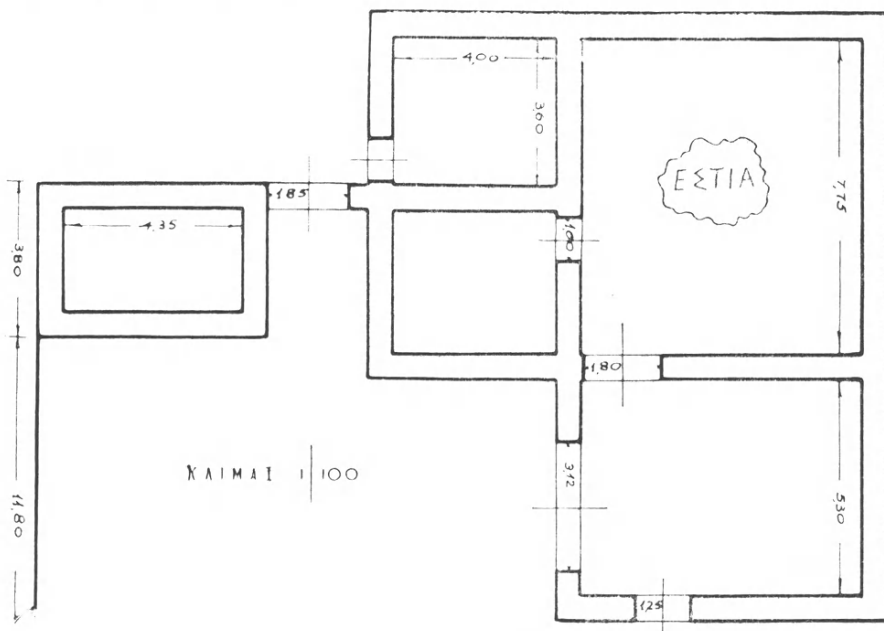
Ἄλλὰ καὶ ἄλλοι νεώτεροι τάφοι ἐνταῦθα. Εἷς κεκαυμένος ἄνευ κτερισμάτων. Ἄτερος περιεῖχεν ἐν χαλκοῦν βαθὺ ἀγγεῖον ἀλλ' ἔχον ὀριζοντίαν λαβὴν τηγανίου προσπεφυκυῖαν εἰς τὸ χεῖλος καὶ ἔχουσαν ἑκατέρωθεν τοῦ ἄκρου τῆς ἀνὰ μίαν κεφαλὴν νήσσης. Περὶ τὴν κοιλίαν γραμμικαὶ ζῶναι. Ὁ πυθμὴν ἀπεσπασμένος. Προσέτι εὐρέθη αὐτόθι κρατεροειδὲς ἐρυθρὸν Μεγαρικὸν μετ' ἐκτύπων εἰκόνων, κάνθαρος μέλας «τορευτός» καὶ Μεγαρικοῦ θραύσματα μετ' ἐκτύπων ὀστρέων ὑπὸ τὸν λόφον ἐν ἀγρῷ κειμένῳ μεταξὺ δύο ὁδῶν, ὧν ἡ μία ἄγει εἰς Μπομποῦσι ἡ δ' ἄλλη ἀριστερά, κεῖνται πολλοὶ εἰργασμένοι λίθοι, τινὲς φέροντες καὶ κυμάτιον ὅμοιοι λίθοι ἕξ εὐρηναὶ εἰς τὸν κῆπον τοῦ Κυριακοῦ Δικηγορίδου, εἰς δὲ καὶ ἐνεπίγραφος δηλῶν, ὅτι τὸ σύνολον οἰκοδόμημα ἦτο ἴσως μνημεῖον «ἐξόχου» τινὸς ἀνδρός.

Παρὰ τὸ Μπομποῦσι ἀνέσκαψεν ὁ Heurtley προϊστορικὴν κόμην ζήσασαν καὶ ἔπειτα (Annual of the British School at Athens XXVIII, 1926-7, σ. 158 ἕξ. Prehist. Macedonia 40 ἕξ. κ. ᾶ.).

Ὀρесьτικὸν Ἄργος¹ (Χρούπιστα). Παρὰ τὴν νῦν κωμόπολιν εἶναι τὸ Ἐρημοχώρι ἢ Ἀρμενοχώρι (τὸ ὄνομα ἐκ τῆς βοτάνης ἀρμένιον) ἦτοι ὁ πεδινὸς ἐρειπιῶν πόλεως τετειχισμένης ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀλιάκμονος. Τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἦτο ἀσβεστόκτιστον, κατεστράφη δὲ ὑπὸ τῶν λιθαγωγούντων κατοίκων τοῦ Ὀρесьτικοῦ Ἄργους, ὥστε τῶρα ἡ γραμμὴ αὐτοῦ διακρίνεται ἢ ἐκ τῶν βαθέων κοιλωμάτων, ἅτινα παρήχθησαν ἐκ τῆς λιθαγωγίας ἢ ἐκ τῶν ἀσβεστομάτων, ἅτινα περιχυθέντα κατέστησαν τὴν γῆν λευκάζουσαν. Ἡ ἕξ Ἄργους ἐρχομένη ὁδός, ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ τείχους, γίνεται βαθεῖα, ὅπερ δηλοῖ τὴν προαιώνιον χρῆσιν τῆς, χωρίζεται δὲ εἰς δύο βραχίονας, ὧν ὁ εἷς ἄγει εἰς τὸ χωρίον Μανιάκους. Ὁ βαθὺς βραχίων προφανῶς διήρχετο διὰ τῆς πύλης τοῦ τείχους.

¹ Πρακτικῶς τὸ ὄνομα Ἄργος Ὀρесьτικὸν εἶναι δύσχρηστον, ἀφ' οὗ μάλιστα ὑπάρχει καὶ τὸ Ἀργολικὸν Ἄργος. Ἴσως ἡ κωμόπολις ἔδει νὰ λέγηται Ἀργέσιαι ἦτοι κατὰ τὸ Μακεδονικὸν ὄνομα τοῦ λαοῦ ἢ τῶν κατοίκων. Οὕτω θὰ ἦτο μονολεκτικόν, εἰρηχρηστον καὶ ἀσύγχυτον.

Οἰκία. Ἀριστερὰ τῆς συμβολῆς ταύτης εἰς ἀπόστασιν 20 μ. περίπου ἀνεσκάψαμεν ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος Β. Καραγεωργίου μέγα μέρος ἀσβεστοκτίστου οἰκίας (εἰκ. 1), ἧς τὰ δωμάτια ἔχουσι διαστάσ. α' 3.70×4. β' 7×7, 75. γ' 3.70×4. δ' 7×5,30. Ἡ οἰκία ἦτο μονόροφος, αἱ δὲ κέραμοι τῆς στέγης ἐκάλυπτον ὡς στρῶμα τὴν πεπατημένην γῆν τοῦ δαπέδου. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεγίστου δωματίου ἦτο ἐστία. Ἐν τούτῳ τῷ δωματίῳ εὔρομεν 6 νομίσματα βυζαντινά, ὧν δύο εἶναι Ἀναστασίου τοῦ Β', τέσσαρα δὲ

Εἰκ. 1. Κάτοπις οἰκίας τῆς Διοκλητιανουπόλεως.

ἐφθαρμένα τοῦ δ' αἰ. μ. Χ. Προσέτι εὔρομεν ἐν ἀνθέμιον ἐξ ἀσβεστοκονίας (εἰκ. 2) καὶ τεμάχιον κεράμου φωταγωγῶ, ἐχούσης πρὸς τοῦτο ἔντεχνον ὀπήν, ἧς τὰ χεῖλη εἶναι ἀνάπλαστα, ὥστε νὰ μὴ εἰσέρχεται ἡ βροχὴ. Εὔρομεν προσέτι τεμάχιον πίσης, χαλκὴν πόρπην ζώνης πενιχρᾶς, ὑάλου μικρὰ λεπτὰ θραύσματα, ὅσα ζῶν. Τὰ βαθύτερα στρώματα τῆς γῆς εἶναι παρθένα.

Ἄλλαι τρεῖς οἰκίαι, ὧν τὰ ἐρείπια ἠρευνήσαμεν ἀτελῶς, ἦσαν διὰ λίθων καὶ πηλοῦ ἐκτισμένοι ἀνευ ἀσβέστου. Πιστεύω ὅτι τὰ ὑψηλότερα μέρη τῶν τοίχων ἦσαν ἐξ ὠμῶν πλίνθων.

Ἐν ὅμως κτίσμα ἦτο μεγαλοπρεπές, ἂν κρίνωμεν ἐκ μεγάλου ὑπερθύρου ἢ ἐπιστυλίου, ὅπερ ἀπόκειται περαιτέρω που ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως, εἶναι δὲ κεκοσμημένον διὰ πλουσίων κυματίων καὶ ἀνθεμίων καὶ πλοχοῦ ἐν

φυλλώδει ταινία. Ὅμοιως μεγάλοι λίθοι ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ πόλει μετακομισθέντες ἐξ Ἀρμενοχωρίου καὶ ἀπωτέρωθεν, εἷς δὲ προερχόμενος ἐκ κτιστοῦ «τάφου», ὡς λέγεται, ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν, ἣτις ἐδημοσιεύθη ἐν Ἀθηνῶν 1913 σ. 440, καὶ ἣτις παραληφθεῖσα ὑπὸ ἀξιωματικοῦ ἀπώλετο. Αὕτη ἀναφέρει τὸ «κοινὸν τῶν Ὀρεστών» καὶ ἐπειδὴ ἐκρίθη, ὅτι ἀπόφασις τοῦ Κοινοῦ καὶ ἴδρυμα ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ Κοινοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῶν Ὀρεστών, τῷ Ὀρεστικῷ Ἄργει, διὰ τοῦτο ἡ γειτονικὴ Χρούπιστα μετωνομάσθη Ὀρεστικὸν Ἄργος.

Εἰκ. 2. Ἄργος Ὀρεστικοῦ
ἀνθέμιον ἀσβέστινον.

Ἄλλ' ἐγὼ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ τὰς ἐντὸς τοῦ περιβόλου ἐρεύνας μου οὐδὲν ἀρχαῖον ὄστρακον εὗρον οὐδαμοῦ, οὐδὲν terra sigillata, οὐδὲν Μεγαρικόν, οὐδὲν προϊστορικόν, ἅτινα εἶναι τὰ συνηθέστατα ἐν Μακεδονίᾳ. Μόνον Βυζαντινὰ! Διὰ τοῦτο νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη, ὅτι ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ Ὀρεστικοῦ Ἄργους ἐκτίσθη ἡ Διοκλητιανούπολις (Βυζ. καὶ Νεοελλ. Χρονικὰ 1932, 55 ἐξ.), ἀλλ' ὅτι ὁ Διοκλητιανὸς ἔκτισεν ἐν ἐλευθέρῳ τόπῳ τὴν ἐπώνυμον πόλιν πεδινήν καὶ εὐεφοδον, ὡς λέγει ὁ Προκόπιος, τὸ δὲ Ἄργος θὰ ἔκειτο περαιτέρω που, ἀλλ' ἀκόμη δὲν γνωρίζομεν ποῦ ἀκριβῶς.

Τάφοι. Τὸ τεῖχος περιέβαλλε τὴν πόλιν καὶ πρὸς τὸν ποταμόν. Ἐξω δὲ τοῦ τεῖχους ἐπὶ τῆς πρὸς Ν ὑπολοίπου ταινίας τοῦ μαλακοῦ βράχου ἦσαν ἀνοικτοὶ 15 περίπου τάφοι λαξευτοὶ καὶ ἔχοντες ἐν μικροτέραις διαστάσεσι τὸ σχῆμα τῶν Μυκηναϊκῶν θαλαμοειδῶν, ἥτοι ἀποτελούμενοι ἐκ δρόμου, στομίου κλειομένου διὰ πλακὸς καὶ θαλάμου (εἰκ. 3), ὅστις ἐνίοτε ἔχει κόγχην τινὰ εἷς τινὰ παρεϊάν (πρὸς ἐναπόθεσιν λύχνου ἢ κανδήλας), ἢ κλίνην ἥτοι ὑψηλότερον μέρος τοῦ δαπέδου (πρὸς ἀπόθεσιν νεκρῶν), ἢ αὐλάκα ἐν τῇ προσεκβολῇ τοῦ δρόμου εἰς μικρὸν ἢ μέγα μέρος τοῦ μήκους τοῦ θαλάμου, ἔχουσαν δὲ βάθος καὶ πλάτος περίπου 0.30 μ., ἴσως πρὸς συλλογὴν τῶν διεισδυνόντων ὑδάτων.

Ἐν τῇ σειρᾷ τούτων τῶν τάφων ἔσκαψα καὶ ἐγὼ ἑτέρους τέσσαρας, θὰ ὑπάρχωσι δὲ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἄλλοι. Ἡ ἐργασία τῆς λαξεύσεως τοῦ βράχου ἦτο ἐπιμελής, ὄχι ὅμως καὶ ἡ ἀπόκλεισις τοῦ στομίου: τοῦτο ἐκλείετο ἢ διὰ τεμαχίων πλακῶν ἢ διὰ πλακὸς συμπληρωθείσης κατὰ τὰ ἄκρα. Ἐντὸς τῶν τάφων ἦσαν πολλοὶ νεκροὶ (μέχρι καὶ 15) φύρδην μίγδην (εἰκ. 4). Εἰς τὸν γ

εἰς σκελετὸς ἐπὶ τῆς κλίνης. Εἰς πάντας ὑπῆρχε πυθμὴν ἑνὸς ἢ πλειόνων πηλίνων κοινῶν ἀγγείων μετ' ἀνθράκων καὶ τέφρας ἐκ θυμιάσεων πιθανῶς.

Αἱ κυρίως διαστάσεις τῶν τεσσάρων τάφων εἶναι αἱ ἑξῆς:

	α	β	γ	δ
πλάτος δρόμου	1.10	1.35	1.00	0.66 - 1.20
πλάτος στομίου	0.57	0.66	0.74-0.58	0.57 - 0.46
πάχος παραστάδος στομίου	0.57	0.62	κλιμακοῦται-0.12	0.46
μῆκος πλευρᾶς θαλάμου ἀντικρῶ τῆς εἰσόδου	1.50	2.20	1.72	2.30
μῆκος καθέτου πλευρᾶς	1.10	2.05	2.12	2.10
μέγα ὕψος τοῦ θαλάμου	0.85	1.00(+30)	1.46	1.00(+30)
πλάτος τῆς ἐν μέσῳ αὐλακος		0.30		0.30
βάθος αὐλακος		0.27		0.30
ὕψος κλίνης			0.66	
πλάτος κλίνης			1.00	

Ὁ θάλαμος δ εἶναι 0.58 βαθύτερος τοῦ δρόμου.

Ὁ θάλαμος β εἶναι 0.20 βαθύτερος τοῦ δρόμου.

Εἰς τὸν α εὐρέθη χαλκοῦν νόμισμα.

Εἰς τὸν β εὐρέθη χαλκοῦς κρίκος δακτύλιος, ὡσαύτως δὲ εἰς τὸν δ.

Εἰς τὸν γ εὐρέθη ζευγὸς ἐνωτίων χαλκῶν καὶ καρφία σιδηρᾶ.

Εἰς τινα ἄλλον τάφον, ὃν ἀνέσκαψεν ὁ χωρικός Β. Μ. Κατσέλλας ἰδιοκτῆτης τοῦ αὐτόθι ἀγροῦ, εὐρέθη λύχνος (εἰκ. 5) φέρων ἀνάπλαστον Ἐρωτα, ὅστις δηλοῖ, ὅτι οἱ ταφέντες δὲν ἦσαν χριστιανοί, ἀφ' οὗ μάλιστα οὔτε πρότερον οὔτε κατὰ τὴν ἰδικήν μου ἀνασκαφὴν εὐρέθη που σταυρός τις ἐνταῦθα. Ὁ Κατσέλλας ἐν ἄλλῳ ἀγρῷ του μακρὰν τοῦ ποταμοῦ ὑψηλοτέρῳ δίκην ἀκροπόλεως, ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς Διοκλητιανουπόλεως εὗρε καὶ μικρὸν χαλκοῦν ἀγαλμάτιον (εἰκ. 6) δηλοῦν ὡσαύτως, ὅτι οἱ κάτοικοι

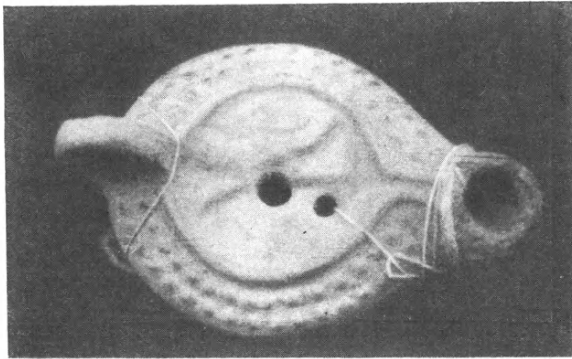

Εἰκ. 3. Στόμιον τάφου Ἄργους Ὀρεστικῷ (Χρούπιστας).

δὲν ἦσαν χριστιανοί, ἀνῆκον δὲ εἰς περίοδον χρόνον, καθ' ἣν πᾶσαι αἱ ἀρχαῖαι ἀγγειοπλαστικαὶ τεχνοτροπίαὶ εἶχον σβεσθῆ, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν ἀγρὸν ἐκείνον οὐδὲν ὄστρακον τῶν ἀνωτέρω καταλεχθέντων εὔρον. Ὡστε, ὡς εἶπομεν, ἡ Διοκλητιανούπολις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐπὶ χώρου ἀκατοικήτου

Εἰκ. 4. Ἄργος Ὀρεστικόν· περιεχόμενον τάφου.

Εἰκ. 5. Ἄργος Ὀρεστικόν· λύχνος ἐκ τάφου.

ἡ πόλις παραλιακὸν δρόμον, συγχρόνως δὲ κερδηθῆ καὶ ταινία ἀγρῶν καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν τῆς λίμνης, κατεβίβασαν τὴν στάθμην αὐτῆς ἐκβαθύναντες τὸν βραχίονα τοῦ Ἀλιάκμονος, ὅστις παραλαμβάνει τὰ πλεονάζοντα ὕδατα τῆς λίμνης. Οὕτω ἡ πόλις ἀπέκτησε παραλιακὸν δρόμον καὶ οἱ παραλίμνιοι κάτοικοι πάντες ταινίαν τινὰ ἀγρῶν.

Ἡ ταινία αὕτη ἐδείχθη, ὅτι ἐν προϊστορικοῖς χρόνοις εἶχεν εἷς τινα σημεῖα λιμναίας ἐπὶ πασσάλων στηριζομένης κατοικίας. Μία συστάς μεγάλη τοιούτων κατοικιῶν ἀπεκαλύφθη ἀπέναντι πρὸς Α τῆς Καστορίας, παρὰ τὸ

πρότερον. Ἐκ τῶν ἐρεπίων αὐτῆς μοι ἐπεδείχθησαν νομίσματα χαλκᾶ τοῦ Βαλεντινιανοῦ.

Διμναῖαι κατοικίαὶ παρὰ τὴν λίμνην τῆς Καστορίας. Ἡ Καστορία ἦτο ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τῆς ἐν τῇ ὁμωνύμῳ λίμνῃ χερσονήσου οὕτως, ὥστε αἱ παραλίμνιαι οἰκίαι ἦσαν κύριαὶ καὶ τοῦ μέρους τῆς παραλίας, ὅπερ ἀντεστοίχει εἰς τὸ αὐτόσε πρόσωπον αὐτῶν. Οὕτω παραλιακὴ ὁδὸς δὲν ὑπῆρχε, τὸ δὲ κύμα κατέκλυζε τὰς ιδιοκτησίας. Ἡ λίμνη δὲ ἦτο προσιτὴ μόνον διὰ τῶν ὁδῶν, αἵτινες κατέληγον εἰς αὐτὴν καὶ ὀνομάζονται ἀκόμη *ἀβγατὴ* (= ἐκβατὴ;) ἣτο ἀποβάθρα. Διὰ τὰ ἀπομακρύνωσι τὰ ὕδατα καὶ ἀποκτῆση

χωρίον Δουπιάκοι (νῦν Δισπηλειό). Ἐνταῦθα σχηματίζεται μικρὰ ἐλαφρῶς ὑψηλοτέρα τῆς λίμνης ἐπίπεδος νησίς, ἐφ' ἧς εἶναι ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀναλήψεως. Ἄλλοτε περιέπλεον τὴν νησίδα διὰ τῶν λέμβων, τώρα ὅμως εἶναι ξηρὰ περίξ. Ἡ νησίς περιβάλλεται ὑπὸ τείχους (ΑΕ 1932 σ. 94) ἐκ μεγάλων λίθων καλῶς λελαξευμένων (διακρίνονται τὰ κτυπήματα τῆς σφύρας) καὶ ἡρμοσμένων. Εἶναι πρὸς τὴν λίμνην κατεστραμμένον, διότι, ὡς φαίνεται, οἱ λίθοι ἀπήγοντο διὰ λέμβων εἰς Καστορίαν. Πρὸς τὴν ξηρὰν ἔχει πύλην διπλὴν (δίπυλον): τὸ ὄλον ἴσως εἶναι ἔργον τῶν χρόνων τοῦ Ἀρχελαίου (ΑΕ 1932, 106 ἔξ.).

Ἡ μεταξὺ τῆς νησίδος καὶ τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης, ξηρανθεῖσα νῦν ταινία γῆς εἶναι πρὸς τὸ μέρος τῆς λίμνης καὶ ἐν μέρει ἐντὸς τῶν ὑδάτων αὐτῆς κατάσπαρτος ὑπὸ τῶν ἐξηχόντων ἀκόμη πεντακοσίων σχεδὸν πασσάλων τῶν λιμναίων κατοικιῶν. Δὲν εἶναι πάντες καλῶς διακριτοὶ ἀλλ' ὡς δεικνύει καὶ ἡ εἰκ. 7, ἱκανοὶ ἐξέχουσι (μέχρι 0.30 μ.) φανερῶς τοῦ ἐδάφους καὶ εἶναι σκληροὶ ὡς ἀπρόσβλητοι ὑπὸ σήψεως. Τὸ ἄνω ἄκρον αὐτῶν εἶναι ἀποθερασμένον ἀνωμάλως. Ἡθέλησα νὰ ἐξαγάγω ἓνα, ἵνα ἴδω, ἂν τὸ κάτω ἄκρον ἦτο *πελεκημένον* ὀξύ, ἐξέλεξα δὲ τὸν λεπτότερον, ὑποθέτων ὅτι θὰ ἦτο καὶ ἀβαθέστερον ἐμπεπηγμένος. Οὗτος ἦτο κορμὸς κέδρου, οἷοι φύονται καὶ τώρα εἰς τὸν λόφον τῶν Δουπιάκων ἐνεπήχθη δὲ μετὰ τοῦ φλοιοῦ εἰς τὴν ὑποκύανον ἄργιλλον. Ἀπεδείχθη δὲ ὅτι εἶχεν ἐμπεπηγθῆ μετὰ τὴν κορυφὴν πρὸς τὰ κάτω καὶ μέχρι βάθους 1.50 μ. εἶχε δὲ τὸ ἄκρον *πελεκημένον* ὀξύ.

Πρὸς ἐξαγωγήν του ἐσκάψαμεν περίξ ὄρυγμα διαμέτρου 1 μ. περίπου καὶ εἶδομεν, ὅτι εἰς τὸν χώρον τοῦτον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὴν χλόην τοῦ ἐδάφους ἀφανεῖς ἐτηροῦντο, ἐγγὺς ἀλλήλων πυκνοὶ δέκα τοῦλάχιστον ἄλλοι πάσσαλοι, τινὲς τόσον σαθεοὶ, ὥστε τὸ πύον ἔκοπτεν αὐτοὺς ὡς ναπὸν μαλακὸν τυρόν: τὸ σῶμα αὐτῶν ἦτο κατειλημμένον ἐντὸς ὑπὸ ἀπείρων ῥιζιδίων καλάμων. Εἰς ἦτο μέχρι βάθους 0.65 μ. ἐμπεπηγμένος μετὰ ὀξύ *πελεκημένον* τὸ κάτω ἄκρον καὶ οἱ ἄλλοι δὲ δὲν ἦσαν ἐμπεπηγμένοι ὅσον ὁ κέδρινος βαθέως. Πάντες οὗτοι προήρχοντο προφανῶς ἐξ ἐπανειλημμένων πυρκαϊῶν τῶν χαλυβῶν ἀνεφεοῦντο δ' ἐκάστοτε, Πῦρ ἐμαρτύρουν ὅχι μόνον οἱ εὐρεθέντες

Εἰκ. 6. Ἄργος Ὀρεστικόν χαλκοῦν ἀγαλμάτιον.

σποράδην ἀνθρακες, ἀλλὰ κυρίως τιτανόλιθοι ξένοι, εὐρεθέντες αὐτόθι, ἔχοντες δὲ τὴν ἐπιφανείαν ἀπασβεστωμένην ἐκ τοῦ πυρός.

Ἡ ἀνασκαφὴ δὲν προυχώρησεν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς ἐπιφανείας συνελέξαμεν 4 τεμάχια ὀψιανοῦ τεφροῦ, 4 ἔχοντα χροῶμα σοκολάτας ἐρυθροπῆς πως καὶ ἐν κατάλοιπον nucleī μέλανος. Εἷς τῶν φαιῶν εἶναι πριόνιον. Προσέτι συνελέξαμεν ὄστρακα χονδρῶν χειροποιήτων ἀγγείων, τεμάχιον χειρομύλου ἐκ πορώδους σκληροῦ λίθου, τεμάχιον ἐπιμυλίου, καὶ 33 ἀκέραια ἢ

Εἰκ. 7. Οἱ πάσσαλοι τῶν λιμναίων κατοικιῶν τῆς λίμνης τῆς Καστορίας.

ἔλλιπῆ λίθινα ἐργαλεῖα λελεασμένα καὶ ἓνα λίθον βαρὺν σκληρὸν φέροντα ἀρχὴν πριονίσσεως πρὸς κατασκευὴν ἴσως δύο πελέκεων. Ἄλλὰ πῶς ἡ πριόνισις ἐν τῇ νεολιθικῇ ἐποχῇ; Ὅτι φαίνεται, μαρτυρεῖ περὶ μεταλλίνης λεπίδος. Γίνεται λοιπὸν φανερόν, ὅτι ἡ νεολιθικὴ τέχνη τοῦ ἰθαγενοῦς λαοῦ ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἑλλήνων ἐνταῦθα εἰς τοὺς χρόνους τοὺς ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τὴν πρωτοελλαδικὴν καὶ τὴν μεσοελλαδικὴν ἐποχὴν (πρβ. καὶ ΑΕ 1937, 369).

Τὰ ἐργαλεῖα εἶναι ἄτρητα πλὴν ἑνὸς περισυλλεγέντος παρά τινι χωρικῷ εἰς Δουσιάκουσ ὑπὸ τοῦ αὐτόθεν καταγομένου Σεβ. Μητροπολίτου Καστορίας κ. Νικηφόρου, ἀνδρὸς τὰ τε ἄλλα καὶ ἐπὶ φιλαρχαίσις αἰσθήμασι διαπρέποντος. Τὸ τετριμμένον τοῦτο ἐργαλεῖον ἀπόκειται ἐν τῇ Μητροπόλει Καστορίας.

Αἱ ἐπιλίμνιαι κατοικίαι διατηροῦμεναι καὶ ἐν ἱστορικοῖς χρόνοις, δὲν ἀγνοοῦνται ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς παραδόσεως. Ὁ Ἡρόδοτος V, 16 περιγράφει

τὰς λιμναίας κατοικίας τῆς Πρασιάδος λίμνης κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Μηδικῶν πολέμων, ὁμοίας δὲ κατοικίας ἀποδίδει ὁ Αἰσχύλος Πέροσ. 865 εἰς τὴν παραστρουμόνιον χώραν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Μακεδονία εἶχε πολλὰς λίμνας εὗρισκομένας μεταξὺ Καστορίας καὶ Στρουμόνος, πιστεύω, ὅτι καὶ εἰς τὰς μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀκραίων σημείων λίμνας θὰ ὑπῆρχον ἄλλαι. Δυστυχῶς δὲν ἐδόθη ἡ προσήκουσα προσοχὴ εἰς τοῦτο, καθ' ὃν χρόνον πολλὰι τῶν λιμνῶν τούτων ἀπεξηράνθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων τῆς Πρέσπας βεβαιοῦσιν ὅτι εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης φαίνονται λείψανα κτισμάτων (Kazarow, Beistr. zur Kulturgesch. der alten Thraker 26), ὡς γνωρίζω ἐγὼ τὸ αὐτὸ λεγόμενον καὶ περὶ τῆς μικρᾶς λίμνης τοῦ Ροῦδνικ ἢ τῆς Ρακίτας. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι προσέτι (Kazarow ἔ. ἄ.), ὅτι εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τῆς λίμνης Πρέσπας χωρίον τι καλεῖται Νάκολετς = ἐπὶ πασσάλων (πρβ. καὶ Hörnes, Urgesch. des Menschen 1892, 237 ἔξ.).

Νεστορίον (πρόην Νεστράμι) καὶ *Τσοῦκα*. Τὰ χωρία ταῦτα κεῖνται δυτικώτερον τῆς Καστορίας πρὸς τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας. Ἀμφότερα ἔχουσιν ἀκροπόλεις ἄνευ τειχῶν, ἀλλ' ἠὺπεριστέως ἄλλως, ὥστε πρὸς πολεμικὴν χρῆσιν νὰ εἶναι ἀπρόσιτοι. Ἐπὶ τῆς τοῦ Νεστορίου ὑπάρχουσι καὶ λείψανα ἀσβεστόκτιστα, ὥστε νομίζω, ὅτι εἶναι castra ἢ castella ἢ burgi ἤτοι φρούρια τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ ἔπειτα τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους (πρβ. Grosse, Römische Militärgeschichte von Gallienus bis zum Beginn der Themenverfassung σ. 66), ἅτινα ἐφρούρουσαν τὴν πλησίον ὀροθετικὴν γραμμὴν μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίας ἢ τῶν ἄλλων διοικητικῶν διαιρέσεων (Ἰλλυρικὸν κλ.), αἵτινες ἠκολούθησαν ἐν Ρωμαϊκοῖς καὶ Βυζαντινοῖς χρόνοις (πρβλ. Πρακτ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1939 Ὀκτώβριος).

Οἱ φιλότιμοι διδάσκαλοι τοῦ Νεστορίου Γ. Λιάππας, Παντ. Καλαπούτης καὶ Χαρίλ. Χατζῆς συνέλεξαν εἰς τὸ σχολεῖον ἱκανὰ ἀρχαῖα, μάλιστα ἐκ Τσοῦκας ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ἀποκεκρουμένη ἄνω καὶ δεξιὰ καὶ κάτω ἔξ ἐγχωρίου μαρμάρου στήλη ὕψ. 0.46, πλ. 0.35, πάχ. 0.04, δεικνύουσα ἄνω ἀνάγλυφον, ὑφ' ὃ ἐπιγραφὴ. Τὸ ἀνάγλυφον δεικνύει ἱματιοφόρον (ἢ κεφαλὴ λείπει) κρατοῦντα τῇ καθημένῃ ἀριστερᾷ τετραγώνον τι, ἕτερον δὲ τῇ δεξιᾷ πρὸ τοῦ στήθους, ἂν τὸ ὑπονοούμενον δὲν εἶναι κακὴ παράστασις τῶν χειρῶν. Δεξιᾷ δένδρον περὶ ὃ ὄφιν ἀνέρπων, ἀριστερᾷ δὲ παιδὸς δούλου τὸ κάτω μέρος γυμνόποδος με βραχὺν χιτῶνα (εἰκ. 8). Εὗρεθῆ εἰς τὰ χαλάσματα τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας τῆς Τσοῦκας.

Εἰκ. 8. Ἡ ἐκ Τσούκας ἀνάγλυφος ἐπιτύμβιος πλάξ, Παραπλεύρως ὁ Πάν.

Τὸ ἐπίγραμμα λέγει τάδε :

ΝΙΚΑΝΩΡΝΙΚΑΝΟΡΟΞΗΡΩ

ΧΑΙΡΕ

ΝΙΚΑΝΩΡ ΕΠΙΠΑΙΔΙ ΤΑΦΟΝ ΝΙΚΑΝΟΡΙ

ΘΗΚΕΛΙΘΟΣΔΕΝΕΠΕΙΤΑΥΤΑΠΑΡΓ

5 ΜΟΥΝΟΣΕΓΩΠΑΤΡΟΣΚΑΙΜΗΤΕΡΟΣΕΝΙ

ΘΡΕΦΘΗΝΑΛΛΑΙΔΗΣΟΥΚ·ΛΕΕΙΝΕΠ·Θ

ΛΛΑΜΕΔΩΔΕΚΕΤΗΡΟΝΥΠΟΧΘΟΝΟΣΗΓΑΓΕΙ

ΕΛΠΙΔΑΣΕΚΚΟΥΑΣΗΜΕΤΕΡΩΝΤΟΚΕΩ

ΚΕΙΜΑΙΔΗΘΕΩΝΤΕΚΑΙΕΥΣΕΒΕΩΝΕΝΙΧΓ

10 ΠΑΤΡΙΜΕΝΟΙΚΤΡΟΣΕΜΩΠΑΣΙΔΕΚΕΙΘΙΦΙΛΟ

ΤΟΥΤΟΔΕΜΗΣΓΝΩΜΗΣΑΣΤΟΙΣΕΤΙΝΗΠΙΑΧΓ

ΕΞΕΝΕΠΩΤΕΚΝΩΝΛΕΙΥΑΝΑΠΟΛΛΑΛΙΠΕ

ΩΜΑΣΙΝΕΙΓΑΡΚΑΙΤΙΠΑΡΑΣΦΗΛΕΙΙΣΑΙΣ

-ΚΡΑΔΙΗΙΠΕΝΘΟΣΟΜΟΙΟΝΕΙ

Νικάνωρ Νικάνορος ἥρω[ς]

Χαῖρε

- Νικάνωρ ἐπὶ παιδί τάφον Νικάνορι [τόνδε
θῆκε λίθος δ' ἐνέπει ταῦτα παρ[ερχομένοις
5 «μοῦνος ἐγὼ πατρός καὶ μητέρος ἐν [μεγάροισιν
θρέφθην· ἄλλ' Ἄιδης οὐκ [ἀ]λέεινε π[ά]θ[ος],
ἀ]λλά με δωδεκέτηρον ὑπὸ χθονὸς ἤγαγε [παῖδα,
ἐλπίδας ἐκκόψας ἡμετέρων τοκέω[ν
κεῖμαι δ' ἠιθέων τε καὶ εὐσεβέων ἐνὶ χ[ώρ]ωφ
10 πατρὶ μὲν οἰκτρὸς ἐμῶ, πᾶσι δὲ κείθι φίλο[ς]
τοῦτο δ' ἐμῆς γνώμης ἄστοις ἔτι νηπιαχ[ε]ύων
ἔξενέπω: τέκνων λείψανα πολλὰ λιπεῖ[ν
δ]ώμασιν· εἰ γὰρ καὶ τι παρασφήλειέ τις αἴσ[η]ι,
οὐπότ' ἄν ἐν]κραδίῃ πένθος ὅμοιον ἔ[χοι].

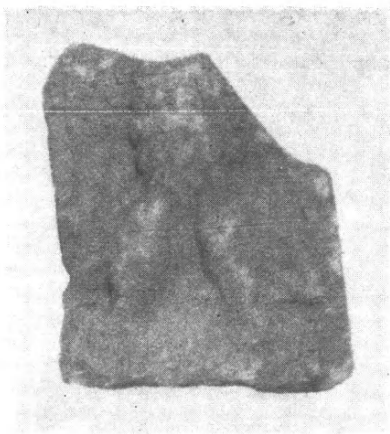
στ. 3. Ἡ ἑλλείπουσα λέξις θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναφέρηται ἢ εἰς τὸν πατέρα Νικάνορα ἐν ὀνομαστικῇ πτώσει ἢ εἰς τὸν παῖδα Νικάνορα ἐν δοτικῇ πτώσει ἢ εἰς τὸν τάφον ἐν αἰτιατικῇ πτώσει. Παρέχω μίαν συμπλήρωσιν τοῦ τελευταίου εἴδους, ὃ προτιμῶ.

στ. 5. Ἐντὶ τοῦ συμπληρωθέντος *μεγάροισιν* δύναται νὰ τεθῆ καὶ *θαλάμοισιν*.

στ. 6. Τὸ ἠγκυλωμένον Α τοῦ *ἀλέεινε* φαίνεται ὡς Ε ἐπὶ τοῦ λίθου· ἄλλ' ὁ στίχος οὗτος εἶναι πολὺ ἐπιτόλαιος κεχαραγμένος καὶ δυσανάγνωστος. Ἡ ἔννοια εἶναι ὅτι ὁ Ἄιδης δὲν ἀπέτρεψε, δὲν ἀπέφυγε νὰ πέμψῃ τὴν συμφορὰν, τὸ πάθημα.

στ. 9. *Ἡιθέων τε καὶ εὐσεβέων ἐνὶ χώρῳ*. Ἐκ τοιούτων ἐκφράσεων κατὰγονται ἔπειτα αἱ χριστιανικαὶ εὐχαὶ πρὸς τὸν Θεὸν «καὶ τάξον αὐτὸν ἐν τόπῳ χλοερῶ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως» κλπ. «ἐνθα οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται» κ. τ. ὄ.

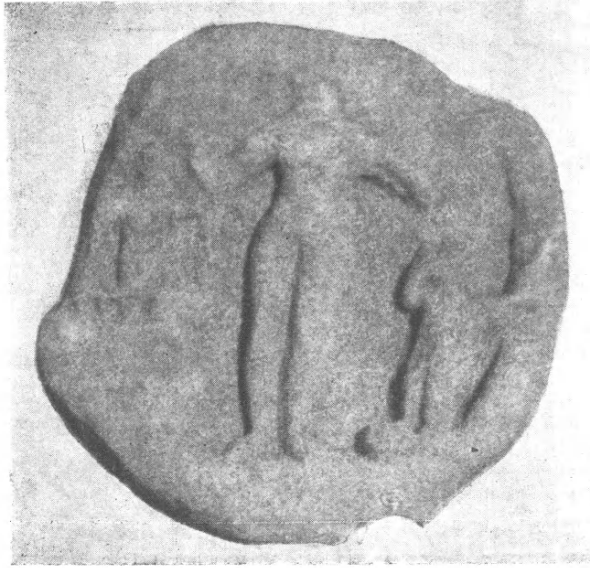
στ. 11. Ἡ συμβουλή, τὴν ὁποίαν ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τοῦ δωδεκαετοῦς παιδὸς ὁ συντάξας τὸ ποίημα (διδάσκαλός τις ἄρα γε τότε;), πρέπει, ὡς φρονεῖ ὁ συναδελφός κ. Οἰκονόμος νὰ ἐνέχη τὴν ἔννοιαν τήνδε: οἱ πολῖται πρέπει νὰ γεννώσιν πολλὰ τέκνα, ὥστε καὶ ἂν τι τούτων ἀποθάνῃ, νὰ μὴ εἶναι τὸ δυστύχημα ἐκρίζωσις τοῦ οἴκου, μηδὲ τὸ πένθος ὅμοιον πρὸς τὸ ἐπελθὸν μέ

Εἰκ. 9. Ὁ ἀετὸς ἐκ Τσοῦκας.

τὸν θάνατον τοῦ μονογενοῦς Νικάνορος. Ἄλλὰ τότε ἡ ἔννοια τοῦ παρασφάλλει (στ. 13), δι' οὗ ἔννοεῖ κατὰ λιτότητα τὸν θάνατον ὁ ποιητῆς (πρβ. τῶν δελφικῶν ἀπελευθερωτικῶν ἐπιγραφῶν τὸ «ἦν δέ τι πάθη [ὁ κύριος]» = ἐὰν ἀποθάνῃ), δὲν εἶναι παρατρέπειν τι, ἀλλὰ ἡπία ἔκφρασις μοιραίου (αἴση) δυστυχήματος.

2. Ἄετὸς ἀνάγλυτος ἐξ ἐγχωρίου πώρου τῆς Τσοῦκας λείπει τὸ ἄνω

Εἰκ. 10. Τὸ ἐκ Τσοῦκας ἀνάγλυφον, παραπλεύρως ὁ Ἑρμῆς ἀναπαυόμενος.

μέρος. Ὑψ. 0.25, πλ. 0.18, πάχ. μέγιστον 0.10. Ὑποκάτω ὀπῆ μικρὰ πρὸς στερέωσιν εἰς ὑπόβαθρον (εἰκ. 9).

3. Ἀνάγλυφον ἐξ ὁμοίου ἐγχωρίου πώρου, ἀνωμάλου περιφερείας, μᾶλλον δὲ ὠσειδοῦς. Τὸ ἐξέχον περιθώριον ἀπεθραύσθη ἄνω καὶ ἀριστερά. Εἰκονίζεται ἐν μέσῳ γυνή γυμνή ἀνωπός, ἣς αἱ ἄκραι χεῖρες λείπουν. Ἴσως Ἀφροδίτη. Δεξιὰ ἴσταται παῖς ὄρθιος ἐπὶ βάρου (λείπει ἡ κεφαλή), ἀριστερὰ δὲ ἕτερος παῖς ὄρθιος ἐπὶ βάρου καὶ ἴσως παρὰ θρόνον διασταυρῶν τὰ σκέλη. Φαίνονται ἀμφοτέρω γυμνοί. Ἐκ τῆς Ν πλευρᾶς τοῦ «Κάστρου τῆς Τσοῦκας» (εἰκ. 10).

4. Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον Ἑρμοῦ πιθανῶς, καθημένου ἐπὶ βράχῳ· φορεῖ πέτασον καὶ πέδιλα. Πτερὰ φαίνονται μόνον εἰς τὸν πέτασον. Ἡ κόμη μακρὰ

ὄπισθεν. Ἡ ἀριστερὰ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ βράχου. Ἡ δεξιὰ ἐκράτει κηρύκειον, οὗ σφύζεται ἡ κυλινδρική ὀπή ἐν τῇ κλειστῇ παλάμῃ. Κοῦλον ὑποκάτω (εἰκ. 11).

Ἐκ τῆς θέσεως Ἁγ. Νικόλαος τῆς δημοσίας ὁδοῦ Νεστορίου-Καστορίας εἰς ἀπόστασιν $3\frac{1}{2}$ χιλμ. ἀπὸ τοῦ Νεστορίου.

5. Προτομή χαλκῆ σατυρίσκου (εἰκ. 12), ὄπισθεν κενή, προσεκολλᾶτο δέ που πάλαι. Φορεῖ κράνος, οὗ ἡ κορυφή εἶναι φλογωτὸς τροχός, τὸ δὲ λοιπὸν ὡς ἐκτενισμένη κόμη, δις ἐξωσμένη διὰ συγκεκλωσμένων «σχοινίων», πρῶτον μὲν περὶ τὴν κορυφήν καὶ δευτερον χαμηλότερον, ὅπου προβάλλεται τὸ γεῖσον. Περὶ τὴν κόμην σταφυλαὶ καὶ φύλλα ἀμπέλου. Ἡ κεφαλή στρέφεται πρὸς ἀριστερά της, ἤτοι δεξιὰ τῶ ὄρωντι. Οἱ ὀφθαλμοὶ κοῖλοι εἶχον ἴσως ἔνθετον ποτε βολβόν. Πλατεῖα ἡ ῥίς, παχεῖαι αἱ παρειαί, ἡμιάνοικτον τὸ στόμα, φανεροὶ οἱ ὀδόντες τῆς ἄνω σιαγόνος, ἀνοικτοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ, δύο αἰγὸς ἐξαρτήματα ὑπὸ τὰς σιαγόνας, ὀξυκόρυφα τὰ πτερυγία τῶν ὠτων. Φορεῖ περὶ τὸ

Εἰκ. 11. Ὁ Ἑρμῆς ἀναπαυόμενος. Ἐξ Ἁγίου Νικόλαου Νεστορίου.

στήθος δορὰν ἐλάφου (νεβρίδα) δεδεμένην ὑπὲρ τὸν δεξιὸν ὤμον. Ἡ δεξιὰ χεὶρ κλειστὴ προσκολλᾶται ὑπὸ τὸν ὤμον ἐπὶ τοῦ στήθους, ὀπή δὲ διαπερᾶ τὴν κεκλεισμένην παλάμην κρατοῦσάν ποτε τὴν καλαύροπα ἢ ἀγκύλην («(ἀ)γκ(υ)λίτσαν»). Ἡ ἀριστερὰ κεκαμμένη πρὸς τὰ ἔμπρὸς κρατεῖ δράγμα

σταφυλῶν, σύκων καὶ ἄλλων καρπῶν. Ὁ πῖλος κάτωθεν τοῦ προέχοντος γείσου εἶναι ἐπτυχωμένος ὡς οἱ ἀμανῖται.— Εὐρέθη ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τῆς Τσούκας.

Εἰκ. 12. Ὁ Σατυρίσκος τῆς Τσούκας ἐν Νεστορίῳ.

Ἄλλα τινὰ ὄχι πολὺ παλαιὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ νομίσματα τῆς συλλογῆς τοῦ Νεστορίου δὲν περιεγράφησαν. Ἐπίσης δὲν ἀντεγράφησαν ἐπιγραφαὶ τινες ἐν Τσούκᾳ, ἐπειδὴ πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀντιγράψει αὐτὰς ὁ κ. Edson.

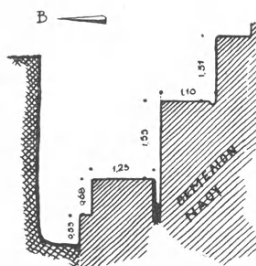
6. ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΤΩ, ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΙ
ΝΑΩ, ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Ἡ κατ' Ὀκτώβριον διενεργηθεῖσα ἀνασκαφή εἰς τὸν περίβολον τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Θεσσαλονίκης ἔφερεν ὀλίγα μὲν κινητὰ εὐρήματα εἰς φῶς, ἀπεκαλύφθησαν ὅμως δύο κτίρια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν παλαιότερον τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος ναοῦ, τὸ δὲ ἄλλο νεώτερον τούτου.

Αἱ ἀνασκαφαί περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὰς δύο πλευρὰς τοῦ ναοῦ (εἰκ. 1) καὶ εἰς μὲν τὴν βορείαν ἐξηκολούθησα ἀνασκάπτων ἀνατολικώτερον τοῦ τελευταίου ὑπ' ἐμοῦ ἀνασκαφέντος χώρου (ΠΑΕ 1936 σελ. 111 κέ.) ἀνεῦρον δὲ εἰς βάθος 2,86 ἀπὸ τοῦ κρασπέδου τοῦ παραθύρου (τὸ ἔδαφος εὐρίσκεται περὶ τὰ 0,50 χαμηλότερον) τοῖχον πλάτους 1,25 (τομὴ Η-Θ εἰκ. 2). Ἡ ἐσωτερικὴ πλευρὰ τοῦ τοίχου τούτου σχηματίζει μετὰ τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ θεμελίου τοῦ ναοῦ ὀξεῖαν γωνίαν. Εἰς τὸ σημεῖον τῆς συναντήσεως τῶν δύο τοίχων ὁ παλαιότερος καταστρέφεται ὑπὸ τῶν οἰκοδομούντων τὸν ναὸν τῆς Ἁγ. Σοφίας, ἵνα ἐπιτραπῇ ἡ ἀνέγερσις στερεωτέρου καὶ μεγαλειτέρου θεμελίου· τὸ ὅτι ὁ τοίχος εἶναι παλαιότερος τοῦ ναοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητον, καθ' ὅσον ἔχει λεπτὸν κονίαμα μέχρι τοῦ σημείου τῆς συναντήσεώς του μετὰ τὸ θεμέλιον· ἡ ἐπίχρισις ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ, διότι ὁ ἐνδιάμεσος χώρος εἶναι ἐλάχιστος. Ἀσφαλῶς λοιπὸν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι παλαιότερος τοῦ 8^{ου} αἰῶνος. Διὰ τὴν ἀκριβεστέραν χρονολόγησιν αὐτοῦ δὲν δύνανται νὰ μᾶς βοηθήσουν τὰ κινητὰ εὐρήματα, διότι εὐρέθησαν θραύσματα ἀγγείων ἀπὸ τῶν ἐλληνιστικῶν ἤδη χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας.

Ὁ τοίχος ἐκτίσθη δι' ἀργολιθοδομῆς, θὰ διεχωρίζετο δὲ κατ' ἀποστάσεις διὰ 2 ἢ 3 ἐπαλλήλων στρωμάτων μεγάλων πλίνθων· ἡ τοιχοδομία αὕτη εἶναι χαρακτηριστικὴ εἰς οἰκοδομὰς τῆς περὶ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἐποχῆς. Ὅτι δὲ ὁ τοίχος οὗτος ἀνήκεν εἰς οἰκοδόμημα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς θέλει καταδειχθῆ ἀσφαλῶς ἐκ τῶν κατωτέρω.

Ἐγκαταλείποντες πρὸς στιγμὴν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ, ἐρχόμεθα εἰς τὴν δυτικὴν καὶ εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἀντικρὺ τοῦ σημείου, ὅπου εἶδομεν καταστρεφόμενον τὸν παλαιότερον τοίχον. Εἰς τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο ὑπάρχει τοίχος τοῦ αὐτοῦ πάχους (1,25) πρὸς τὸν ἀνωτέρω ἀναφερόμενον, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ παράλληλος πρὸς αὐτόν· ὁ τοίχος ἐξικνεῖται πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἀπόστασιν 25 καὶ πλέον μέτρων, δὲν ἐγένετο δὲ δυνατὸν νὰ εὕρω τὸ τέρμα του λόγῳ τεχνικῶν δυσχερειῶν· πρὸς δυσμὰς

ΤΟΜΗ Η-Θ

Εἰκ. 2. Τοῦ βορ. τοίχου.

καταστρέφεται ὡς εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν. Ὁ τοῖχος ἀνῆκεν ἀσφαλῶς εἰς ἔν καὶ τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα μὲ τὸν προαναφερθέντα διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους:

α'. Τὸ αὐτὸ πάχος. — β'. Ἡ αὐτὴ τοιχοδομία - ἀργολιθοδομὴ μετὰ παρενθέτων πλινθίνων στρωμάτων — καὶ γ'. Ἡ αὐτὴ κατεύθυνσις, δηλαδὴ τὸ παράλληλον αὐτῶν.

Περὶ τοῦ μεγάλου τούτου οἰκοδομήματος ἐλάχιστά τινα δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν μετὰ βεβαιότητος. Φαίνεται ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἦτο πλατύτερον κατὰ τι τοῦ σημερινοῦ ναοῦ, ἦτο πιθανῶς ἐστεγασμένον διὰ ξυλίνης στέγης, διότι εὔρον στρωῶμα λεπτὸν ἀπηνθρακωμένον ξύλου. Τὸ κτίσμα τοῦτο ἦτο διακεκοσμημένον διὰ τοιχογραφιῶν, τῶν ὁποίων πλεῖστα εὐρέθησαν ὑπολείμματα, δυστυχῶς ὅμως τόσον μικρὰ τεμάχια, ὥστε καθίσταται ἀδύνατον νὰ συμπεράνη τις μετὰ βεβαιότητος περὶ τοῦ θέματος. Ἐκ τῶν τεμαχίων, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἦσαν ἐρυθρὰ καὶ μέλανα, μόνον μικροὶ κλάδοι κατέστη δυνατόν νὰ διαπιστωθοῦν, δὲν δύναται ὅμως νὰ συναχθῆ ἔκ τούτου ὅτι ἡ διακόσμησις ἦτο τυχὸν ἀπρόσωπος.

Ποία ἡ διαίρεσις τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ποῖον τὸ δάπεδον δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐξακριβωθῆ διὰ τῶν ἐφετεινῶν ἀνασκαφῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τοίχου διατηρεῖ ἀκόμη κονίαμα, ἀπομιμούμενον πλάκας ἐπενδύσεως πλάτους 0,67 (βλ. βορείαν πλευρὰν τῆς εἰκόνης 3), ἡ δὲ ἐξωτερικὴ πλευρὰ (βλ. νοτίαν πλευρὰν εἰκόνης 3) μᾶς δίδει στοιχεῖα ἀκριβεστέρας χρονολογίας τοῦ οἰκοδομήματος. Τὸ ἀνώτερον τμήμα τοῦ σφζομένου τοίχου, τὸ ὁποῖον διαιρεῖται εἰς ἄνισα τμήματα διὰ πλινθῶν, εἶναι ἐκτισμένον δι' ἀργολιθοδομῆς ὡς καὶ τὸ κάτω, ἀλλὰ διὰ μικροτέρων λίθων καὶ διὰ χρήσεως μεγάλης ποσότητος κονιάματος· ἡ τοιαύτη ποσότης κονιάματος ἐπέτρεπε ἰδιαίτεραν χάραξιν διὰ τοῦ μυστηρίου, οὕτως ὥστε νὰ δημιουργοῦνται γραμμαὶ ἀκαθορίστου σχήματος. Ἀπαράλλάκτως ὁμοία τοιχοδομία συναντᾶται καὶ εἰς τὰ ἀναμφισβητήτως ἀρχικὰ τμήματα τοῦ Ἀγ. Γεωργίου (Βυζαντινὸν Μουσεῖον), ὃ ὁποῖος εἶναι κτίσμα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σύγχρονον πρὸς τὴν ἀψίδα τοῦ Γαλερίου.

Ὅθεν μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι εὐρισκόμεθα πρὸ ἀγνώστου μέχρι σήμερον μεγάλου κτίσματος τῶν ἀρχῶν περιπτου τοῦ 4^{ου} μ. Χ. αἰῶνος.

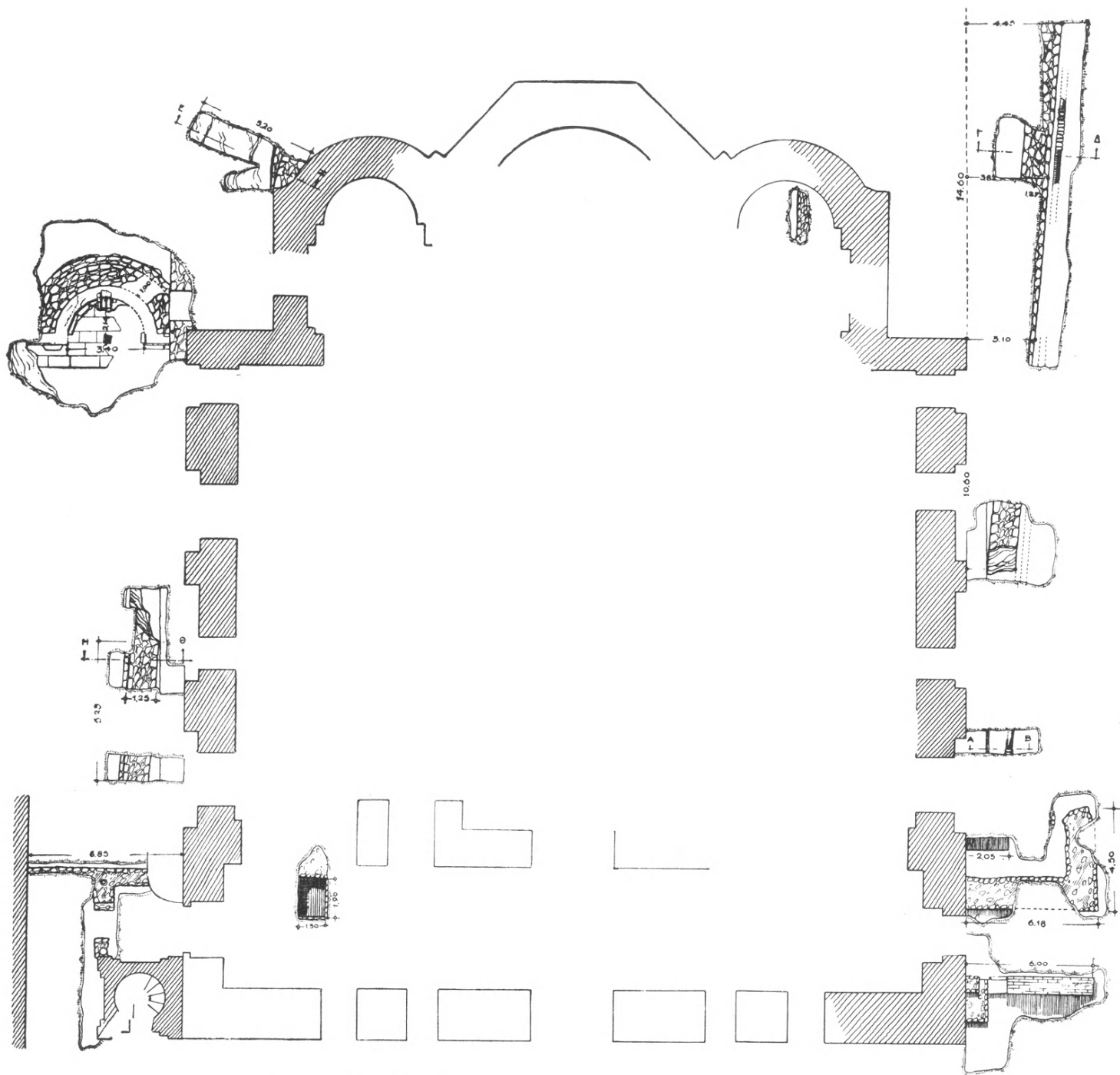
Τὸ εὐρεθὲν εἰς ἰκανὸν βάθος νόμισμα τοῦ Ἀρκαδίου δὲν ἀντίκειται πρὸς τὰ ἀνωτέρω.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο διὰ νὰ ἐξακριβωθῆ ἢ τε ἀρχιτεκτονικὴ του μορφῆ καὶ ἡ χρησιμότης του ἀπαιτεῖ ἀκόμη πολλὴν καὶ ἐπίπονον σκαφικὴν ἐργασίαν.

Ἐπανερχόμεθα νῦν καὶ πάλιν εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ναοῦ.

Εἰς τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν ἀκριβῶς καὶ εἰς ἐλάχιστον βάθος ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος εὐρέθη τοῖχος (περίπου 0,75 ὑψ.) ἀψίδος παρεκκλησίου προσηρημένου πρὸς τὸν ναὸν (βλ. εἰκ. 1). Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἀψίδος

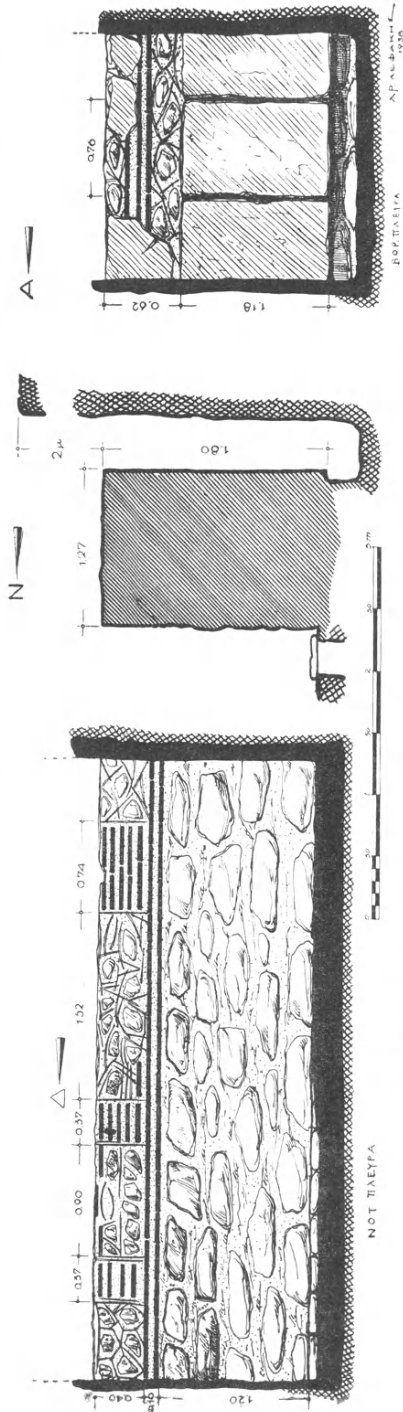
Παρένθετος Εικόν

ΕΙΚ. 1. ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ (1936 - 38).

σφύζονται σαφῆ τὰ ἴχνη κυκλικοῦ συνθρόνου, ἀποτελουμένου ἐκ λεπτῶν μαρμαρίνων πλακῶν, τῶν μὲν κατακορύφων, τῶν δὲ ὀριζοντίων. Εἰς τὸ μέσον τοῦ συνθρόνου ἀρχιεπισκοπικὴ ἔδρα διακόπτει τὸν κύκλον. Διεσώθη δ' εἰσέτι μικρὸν ὑποπόδιον πρὸ τοῦ συνθρόνου. Τὸ Ν τμήμα τοῦ συνθρόνου εἶναι σχεδὸν τελείως κατεστραμμένον, τὸ δὲ Β διατηρεῖται κάκιστα, οὐχ' ἦττον ὅμως τόσον, ὥστε νὰ καθορισθῇ τὸ μέγεθος τοῦ παρεκκλησίου μετ' ἀρκετῆς ἀκριβείας, ὡς φαίνεται τοῦτο εἰς τὸ σχέδιον. Τὸ δάπεδον ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ λεπτῶν ὀρθογωνίων πλακῶν, προσηρμοσμένων οὕτως ὥστε νὰ διαγράφωνται λεπτότατοι ἄρμοι. Ἔργασία προσεκτικὴ καὶ ἐπιμελεημένη.

Εἰς τὸ μέσον τῆς ἀψίδος εὐρέθη τὸ ἐγκαίνιον τοῦ παρεκκλησίου, ἀποτελούμενον ἐκ μαρμαρίνων λεπτῶν πλακῶν (ἀνὰ μίαν εἰς ἐκάστην τῶν 4 πλευρῶν, μίαν διὰ τὸ δάπεδον καὶ μίαν διὰ τὸ κάλυμμα). Δυστυχῶς οὐδὲν εὐρέθη ἐντὸς αὐτοῦ καὶ οὐδεμία ἐπιγραφὴ ἐφανερώθη διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ πιστοποιήσωμεν εἰς μνήμην τίνος ἐτιμᾶτο τὸ παρεκκλήσιον. Κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τοῦ χώρου εὐρέθησαν μικρότατα τεμάχια τοιχογραφιῶν, ἅτινα ὅμως δὲν ἐπέτρεπον χρονολόγησιν, οὐχ' ἦττον ὅμως μικρὸν τμήμα προσώπου ἐπέτρεψε νὰ πιστοποιηθῇ ὅτι τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς τεχντροπίας ἦτο καὶ ἐν ἄλλο τεμάχιον μεγαλύτερον, τὸ ὁποῖον εὐρέθη δυτικώτερον εἰς τὴν αὐτὴν πλευρὰν

Εἰκ. 3. Τοιμὴ μεσημβρινοῦ τοῖχου Γ-Δ τῆς Ἁγ. Σοφίας τῆς Θεσσαλονίκης.

ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός. Ἡ τοιχογραφία αὕτη ἀποτελεῖ τμήμα συνθέσεως, ἐκ τῆς ὁποίας διετηρήθησαν τρεῖς κεφαλαὶ καὶ ἐκ τούτων ἡ μία εἶναι εὐδιακριτωτέρα (εἰκ. 4). Ἡ τέχνη τῆς ὁμοιάζει πρὸς τὰ Μωσαϊκὰ τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων τῆς Θεσσαλονίκης, ἅτινα εἶναι χρονολογημένα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 14^{ου} αἰῶνος (1312-1315) (πρβ. A. Grabar *L'art byzantin*, Paris 1938. πίν.81 κατὰ φωτογραφίαν Ἄνδρ. Ξυγγοπούλου).

Ἐκ τῆς χρονολογήσεως τῆς τοιχογραφίας ταύτης ἄγεται τις εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι καὶ τὸ ὅλον παρεκκλήσιον εἶναι τῶν

Εἰκ. 4. Τοιχογραφία τοῦ παρεκκλησίου.

χρόνων τούτων, διότι ἡ διακόσμησις μικροῦ παρεκκλησίου, ὡς τὸ ὑπὸ συζήτησιν, εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι εἶναι σύγχρονος πρὸ τὸ κτίριον, καὶ πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἔρχεται καὶ ἡ κακὴ τοιχοδομία χαρακτηριστικὴ τῶν τελευταίων βυζαντινῶν χρόνων καὶ ἡ πλημμελεστάτη θεμελίωσις· θραύσματα κίωνων, τμήματα κιονοκράνων, συνονθύλευμα παντὸς εἴδους προχείρως καὶ ἀτάκτως ἐκτισμένον, μαρτυροῦν ἐποχὴν ἀπέχουσαν καλῆς ἀρχιτεκτονικῆς παραδόσεως.

Αἱ ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι ἀπέβλεψαν τέλος εἰς τὴν ἔρευναν τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ. Τεράστια ὄντως θεμέλια, ἔξικνούμενα εἰς βάθος 6,30

(τομὴ ΑΒ', ΕΖ, ΗΘ), ἐπιμελέστατα ἐκτισμένα, στηρίζουν τὸν ἔξωτερικὸν τοῖχον. Εἰς βάθος δὲ 1,31 ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ κρασπέδου τῶν παραθύρων τὸ θεμέλιον εὐρύνεται πρὸς τὰ ἔξω κατὰ 1,10 περίπου. Εἰς σημεῖα, ὅπου τὸ βάρος εἶναι μικρόν, ἡ προεξοχὴ αὕτη δὲν ὑπάρχει καθόλου. Ἀναλόγως δὲ τοῦ βάρους, τὸ ὁποῖον ἔχουν νὰ ὑποβαστάσουν τὰ θεμέλια, αὐξάνεται ἡ προεξοχὴ κατ' ἀνάλογον σχέσιν, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὴν τομὴν ΕΖ', ὅπου ὁ μὲν βορ. τοῖχος τῆς προθέσεως στερεῖται τελείως τοιαύτης προεξοχῆς, ἡ δὲ ἀψὶς τῆς ἰδίας, λόγῳ τοῦ ὅτι ἔχει νὰ ὑποβαστάσῃ τὴν πίεσιν τοῦ ἡμιθολίου, βαίνει αὐξανομένη ὅσον ὁ κύκλος προχωρεῖ πρὸς τὸ μέσον. Ἡ τοιαύτη ἐπιμέλεια καταδεικνύει ὅτι τὸ σχέδιον καὶ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου ὑπῆρξαν ἐνιαῖα, καὶ ὅτι ὁ ναὸς οὗτος κτίζεται ἐπὶ θεμελίων νέων δι' αὐτὸν κατεσκευασμένων διὰ τῆς ἐρεῦνης τῶν θεμελίων εἰς τὸ ἔξωτερικὸν δύνανται ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν προγενεστέραν μου ἀνασκαφὴν (ΠΑΕ 1936, 112) νὰ διαπιστωθῇ τὸ πλάτος τῶν θεμελίων, τὸ ὁποῖον μόνον διὰ τὸν ἔξωτερικὸν τοῖχον φθάνει εἰς ἕξ μέτρα καὶ 60 ἑκατοστά!

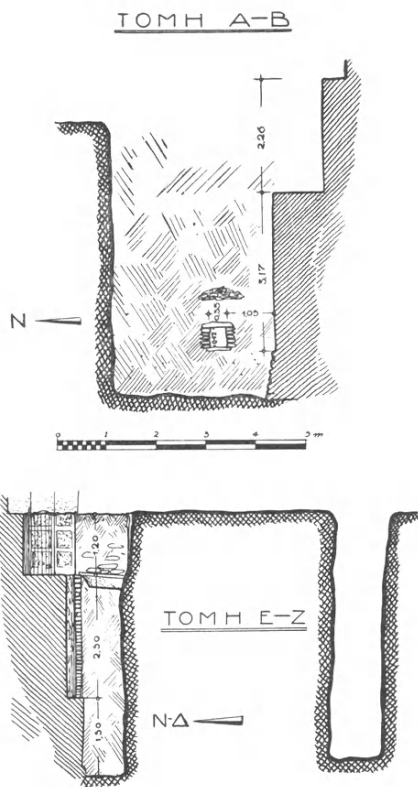
Παρατηρητέον ὅτι τὰ θεμέλια εἶναι ἐλαφρῶς ἐπικλινῆ πρὸς τὰ ἔξω (τομὴ ΑΒ' εἰκ. 5) τὸ δὲ κονιάμα τῶν εἶναι λευκόν, δὲν περιέχει δηλαδὴ ὡς ἡ τοῦ ἄνω τοῦ ἐδάφους οἰκοδομὴ μικρότατα θραύσματα κεράμων, ἅτινα προσδίδουν εἰς τὸ κονίαμα ἐρυθρὰν ἀπόχρωσιν. Εἶναι δέ, ὡς γνωστόν, στερεώτατον τὸ κονίαμα τοῦτο, ἅμα δὲ καὶ ἐλαφρόν. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ εὐρέθη εἰς πλάτος 5,20 ὕδωρ, ὅπερ εὐρίσκεται καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον πρὸς τὸ ἐν τῇ χριστιανικῇ κρύπτῃ, τῇ εὐρισκομένη εἰς τὸ παραπλεύρως πρὸς τὸν ναὸν κείμενον Ῥωμαϊκὸν νυμφαῖον.

Εἰς τὴν τομὴν ΕΖ' (εἰκ. 5) ἔσκαψα εἰς ἱκανὸν βάθος πρὸς τὸ ΒΑ μέρος τῆς τάφρου, ἵνα πιστοποιήσω ἂν ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ σημείου τούτου ὁ τοῖχος τοῦ προμνημονευθέντος μεγάλου οἰκοδομήματος, ὡς ὅμως καὶ ἐκ τοῦ σχεδίου καταφαίνεται, οὐδὲν ἐφάνη ἴχνος.

Κατὰ τὴν ἐσκαφὴν τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος ἀνεῦρον εἰς βάθος 3,80 καὶ ἐφαπτόμενον τοῦ τοίχου ὀχετόν, ὅστις ἔχει ῥύσιν πρὸς δυσμᾶς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ συνδιασμοῦ τῶν τομῶν ΓΔ' (ὅπου ὁ ὀχετὸς εἶναι εἰς βάθος 3,80) καὶ ΑΒ' (ὅπου εὐρίσκεται εἰς τὰ 4,20) εἰς ἀπόστασιν δηλαδὴ 28 περίπου μέτρων ἔχει κλίσιν 0,40. Ἀκολουθεῖ δὲ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος καὶ πέραν τοῦ σημείου τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ.

Αἱ ἐργασίαι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ναοῦ περιορίσθησαν καὶ ἐφέτος εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν κονιάματος α') εἰς τὴν ὀροφὴν τοῦ νάρθηκος καὶ β') εἰς τὸν γυναικωνίτην. Εἰς τὸν νάρθηκα ἐπιστοποιήθη ὅτι τὸ σταυροθόλιον τῆς νοτίας πλευρᾶς (1) εἶναι μεταγενέστερον καὶ κατεσκευασμένον κατὰ διάφορον ὅλως τρόπον τοῦ χαμηλοῦ θόλου τῆς βορείας (2). Εἰς τὴν εἰκ. 6 φαίνεται ἡ διάφορος κατασκευή.

Ἡ ὑπόνοια, τὴν ὁποῖαν ἐξέφρασα (ΠΑΕ 1936, 116), ὅτι εἰς τὴν ΝΔ γωνίαν τοῦ νάρθηκος ἦτο ἄλλοτε ἡ κλῖμαξ, φαίνεται ἐπικυρωμένη τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα Βυζαντινὰ μνημεῖα παρατηρεῖται

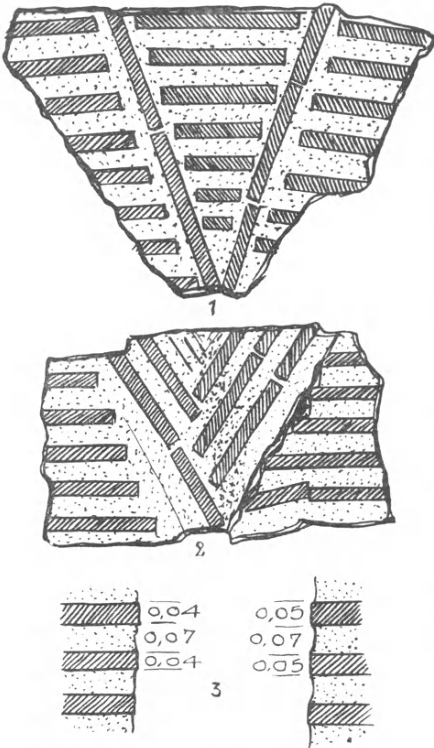

Εἰκ. 5. Τομαὶ βορ - ἀνατολ. τοίχου.

ἡ ὁμοία ἔλλειψις κλιμακοστασίον ἀντικαθίσταται δὲ αὕτη διὰ προχείρου μᾶλλον ἢ ἦττον κλίμακος ἐντὸς τοῦ νάρθηκος (π.χ. Παρηγορήτισσα Ἄρτης, ΑΔ 5 (1919) βλ. κάτοψιν α' ὀρόφου σελ. 31 (Ἄ. Ὀρλάνδος), Παναγία Χρυσοκεφάλου Τραπεζοῦντος, Ἀρχ. Πόντου 4 καὶ 5 (1933) ἐν Μητροπολίτου Χρυσάνθου

Ἡ Ἐκκλησία Τραπεζοῦντος σελ. 383. Ἡ Παναγία τῶν Χαλκῆων ἐν Θεσσαλονίκῃ, κακῶς δημοσιεύεται παρὰ Diehl — Le Tourneau — Saladin, Les monum. chr. de Salonique Paris 1918 πίν. L μετὰ κλίμακος, διότι αὕτη δὲν ὑπάρχει! Ἐπίσης παραδείγματα ἔχομεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸν ναὸν τὸν ὀνομαζόμενον Kalendar, τὸν τοῦ Παντεπόπτου (πρβ. A. v. Millingen, Byz. churches in Constantinople London 1912, σελ. 178, 217).

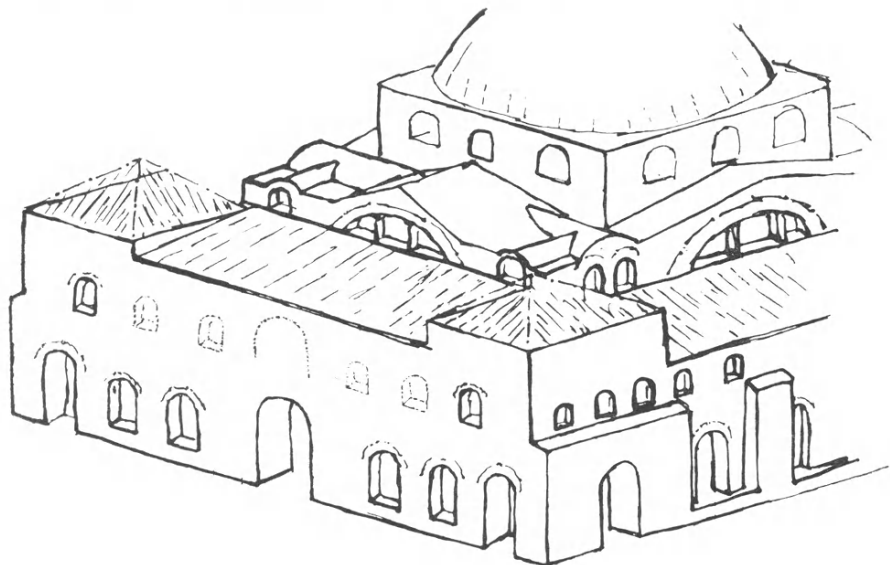
Εἰς τὸν γυναικωνίτην ἐπιστοποίησα τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς παραθύρου, εἰς τὴν βορ. πλευρὰν μετὰ τοῦ πρώτου (ἐκ Δ) καὶ τοῦ δευτέρου παραθύρου ἀκριβῶς εἰς ὃ σημεῖον σήμερον ὑπάρχει μικρὰ καὶ στενὴ ἐκ 4 βαθμίδων κλιμαξὶ διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ κλιμαξὶ αὕτη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἀρχική, πρᾶγμα ὅπερ καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς τοιχοδομίας τοῦ τοίχου τοῦ παραπλεύρως πρὸς αὐτὴν εὐρισκομένου. Περαιτέρω ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ κονιάματος εἰς τὸν γυναικωνίτην ἀπέδειξε ὅτι καὶ τὸ τμήμα τὸ περὶ τὴν σημερινὴν εἴσοδον ἔχει

Εἰκ. 6. Τοιχοδομικαὶ λεπτομέρειαι τοῦ νάρθηκος.

μετασκευασθῆ εἰς τουρκικοὺς πιθανῶς χρόνους, οὐχ' ἦττον ὅμως παρατηρεῖ τις ὅτι ἡ δευτέρα σειρά τῶν παραθύρων τῆς βορείας πλευρᾶς, ἣτις εἶναι τῶν τῶν τελευταίων Βυζαντινῶν χρόνων, κτίζεται εἰς τοῖχον ὀλιγώτερον παχὺν τοῦ ἀρχικοῦ, ὃ δὲ ἀρχικὸς τοῖχος, ὅπου δηλαδὴ ὑπάρχει ἡ πρώτη σειρά τῶν παραθύρων, ἔχει τὸ αὐτὸ πάχος καὶ τὴν αὐτὴν τοιχοδομίαν πρὸς τὸ δυτικώτερον τμήμα τοῦ βορείου τοίχου, τοῦ τμήματος δηλαδὴ τὸ ὅποιον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ πλάτος τοῦ νάρθηκος, τὸ ὅποιον ἔχει καὶ παχύτερον τοῖχον εἰς τὸν α' ὀρόφον ἐν εἴδει πλατείας ἀντηρίδος. Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὴν νοτιὰν πλευρὰν. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὰς 2 γωνίας

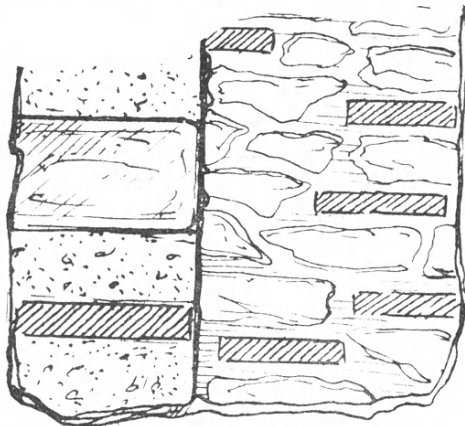
τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν δυτικὴν πρόσοψιν ἐδημιουργοῦντο μικραὶ προεξοχαὶ ἐν εἴδει χαμηλῶν πύργων (εἰκ. 7). Πάντως ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις δεῖται ἐπιμελε-

Εἰκ. 7. Σχέδιον ἀναπαραστάσεως τῆς προσόψεως.

στέρας ἔτι μελέτης καὶ ἐξετάσεως, ἵνα πιστοποιηθῆ ἡ ἀκριβεστέρη μορφή τῶν πύργων αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη ἐργασία δύναται μόνον κατόπιν τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ νεωτέρου Τουρκικοῦ κονιάματος νὰ γίνῃ, διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου θὰ φανῆ τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τῆς προσόψεως, τὸ ὁποῖον πάντως δὲν ἦτο λεῖον, ὡς φαίνεται σήμερον λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ κονιάματος.

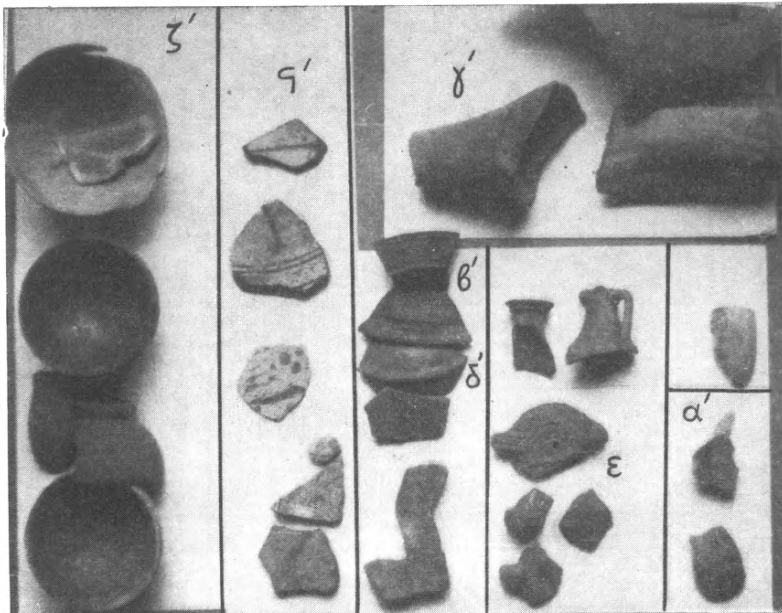
Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ πρόσοψις εἶχε διάφορα ἐπίπεδα, κοσμουμένη πιθανῶς διὰ τυφλῶν τόξων. Τὸ τοιοῦτον ἐπιστοποιήθη διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως μικροῦ τμήματος κονιάματος ἄνωθεν τῆς γωνίας τοῦ β' ἀπὸ τοῦ βορείου παραθύρου τῆς προσόψεως καὶ εἰς ὕψος περίπου 2,50 ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ παραθύρου.

Εἰκ. 8. Τοιχοδομικὴ λεπτομέρεια τῆς προσόψεως.

Εἰς τὴν εἰκ. 8 φαίνεται ἡ συμπλήρωσις τοῦ τυφλοῦ τόξου διὰ κακοτέχνου τουρκικῆς λιθοδομίας.

Κινητὰ εὐρήματα (εἰκ. 9), ἅτινα ἐναπέθεσα εἰς τὸ Μουσεῖον, εὑρον ὀλίγα σχετικῶς καὶ ἄνευ ἰδιαίτερας ἀξίας. Μνημονεύω ἐνταῦθα κυρίως (α) τὰ δύο μικρὰ θραύσματα ἀγγείων Ἑλληνιστικῶν χρόνων, ἴσως μάλιστα τοῦ 4^{ου} π. Χ. αἰῶνος (εὐχαριστῶ τὸν κ. Μακαρώναν ἐπιμελητὴν Ἀρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης, ὅστις ἐφεῖλκυσε τὴν προσοχὴν μου ἐπὶ τῆς σπάνεως τοιαύτης ἐποχῆς ἀγγείων ἐν

Εἰκ. 9. Διάφορα κινητὰ εὐρήματα.

αὐτῇ ταύτῃ τῇ Θεσσαλονίκῃ). Τὰ ἄλλα δὲν παρουσιάζουν οὐδὲν τὸ ἐνδιαφέρον, τῶν πλείστων δὲ μόνον μικρὰ θραύσματα εὐρέθησαν. Μελανὰ ἀγγεῖα (β), σφραγιστὰ διὰ μικρῶν ἀνθεμίων, ὄξυπύθμενοι ἀμφορεῖς (γ), terra sigillata (δ), μικρὰι λυχνία (ε), βυζαντινὰ πινάκια (ς) καὶ ἰσλαμικὰ δοχεῖα μονόχροα (ζ), εἶναι ἄρκετὰ κοινὰ εὐρήματα, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ μεγαλύτερος περὶ αὐτῶν λόγος ἐνταῦθα.

Νομίσματα εὑρον τρία ἐν ὄλῳ τοῦ Ἀρκαδίου 395-408

1) Λ 17 DNARCADI [] Προτομὴ τοῦ Ἀρκαδίου δεξιά.
VIRTVS [EXE] RCI ☩

Νίκη στέφουσα τὸν αὐτοκράτορα.

J. Sabatier Paris 1862 Pl. IV 17.

Λέων VI ὁ σοφὸς 886-912

2) X 25

LEON [BA SIL] eus ROIZI

Προτομή αὐτοῦ κατ' ἐνώπιον

LEO[n]

ehθEOBA

SILEVSR

OMEOM

B. M. C. Pl. LI. 13

3) X 18 Τελευταίων βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Εἰς τὴν διαπίστωσιν τῶν ἀνωτέρω νομισμάτων με ἐβοήθησεν εὐγενῶς προσφερθεῖσα ἡ κ. Βαρούχα-Χριστοδουλοπούλου τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου, ἣν καὶ εὐχαριστῶ θερμῶς.

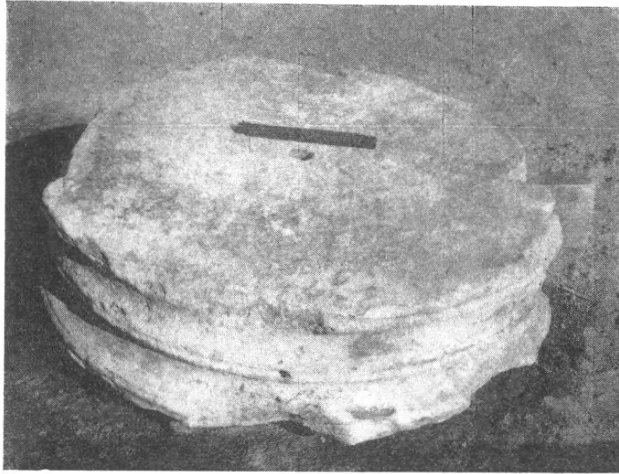
ΜΑΡΙΝΟΣ Γ. ΚΑΛΛΙΓΑΣ

7. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΝ ΚΑΒΑΛΑΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΠΕΡΙΞ

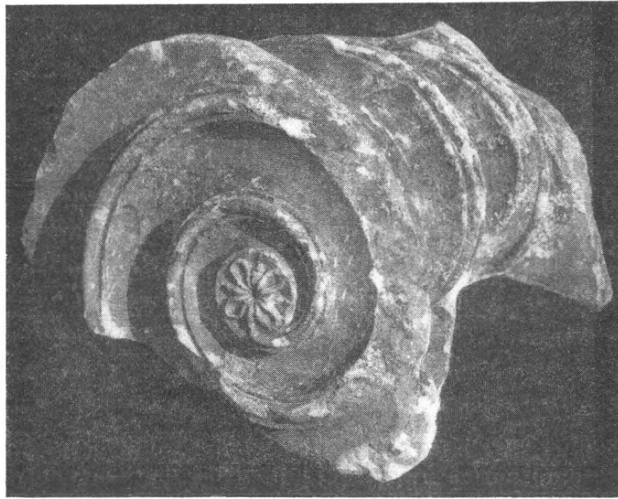
Α. Ἀνασκαφή ἐντὸς τῆς πόλεως Καβάλας καὶ τοῖς πέριξ. Ἡ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Παρθένου ἐν Καβάλα ἐφτεινὴ σκαφή ἐντοπισθεῖσα δυτικῶς τοῦ μαρμαρίνου τοίχου τ. μ. τῆς εἰκόνης 1 ΠΑΕ 1937 σ. 60 (βλπ. καὶ ΑΕ 1936 σ. 31 εἰκ. 43-45) ἔφερον εἰς φῶς πλεῖστα ὄσα μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τοῦ διαλυθέντος μεγάλου Ἴωνικοῦ περιπτέρου ναοῦ τῆς Θεᾶς. Ἐκειντο δὲ ἄλλα μὲν ἐν τῇ ἐπιχώσει καταπεσόντα ἐκ τῆς ἀρχικῆς των θέσεως, ἄλλα δὲ καὶ τὰ περισσότερα ἦσαν ἐντετοιχισμένα ὡς οἰκοδομήσιμον ὑλικὸν εἰς τοίχους καὶ θεμελιώσεις νεωτέρων χρόνων. Ὁ τρόπος βεβαίως τῆς εὐρέσεως καὶ ἡ κατάστασις των οὐδόλως συμβάλλουν εἰς τὴν γνῶσιν ἔστω καὶ μικροῦ τινος μέρους τῆς τοπογραφίας τοῦ Ἱεροῦ. Εἶναι ὅμως ἀρκοῦντως ἐνδιαφέροντα αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἐφ' ὅσον τινὰ ἐξ αὐτῶν διὰ πρώτην φορὰν ἀνευρίσκονται μεταξὺ τῶν μέχρι τοῦδε περισυλλεγέντων μελῶν τοῦ διαλυθέντος κτηρίου. Ἐκ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν: δόμων, σπονδύλων κίονων, τεμαχίων γείσων καὶ ἄλλων θραυσμάτων, τῶν ἀνευρεθέντων ἐκεῖ ἄξιαι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Μαρμάρινος τροχίλος βάσεως Ἴωνικοῦ κίονος προφανῶς ἐκ τῶν πτερῶν τοῦ ναοῦ (εἰκ. 1). Μάρμαρον Θάσιον· διάμετρος 0,86 μ. ὕψος 0,24 μ. περιφέρεια ὑπόκοιλος, κοσμουμένη ὑπὸ τριῶν διπλῶν δεσμῶν ὀριζόντων δύο πλατείας ἀυλακώσεις. Εἰς τὸ κέντρον ἀμφοτέρων τῶν σφαιρικῶν ἐπιφανειῶν του ὑπάρχουν τόρμοι διαμέτρου 0,045 μ. καὶ βάθους 0,050 μ. συνδέοντες τὸν τροχίλον πρὸς τὸ στυλοβάτην καὶ τὴν ἑλλείπουσαν σπεῖραν (βλπ. ΑΕ 1936

σ. 23). Ἡ ὅλη ἐμφάνισις καὶ ἡ τεχνικὴ τοῦ τεμαχίου ὑπενθυμίζει ἀνάλογα μέλη τῶν μεγάλων Ἰωνικῶν περιπτέρων ναῶν τῆς Μικρασιατικῆς Ἑλλάδος (Ἐφέσου,

Εἰκ. 1. Μαρμάρινος τροχίλος Ἰωνικοῦ κίονος ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Καβάλας.

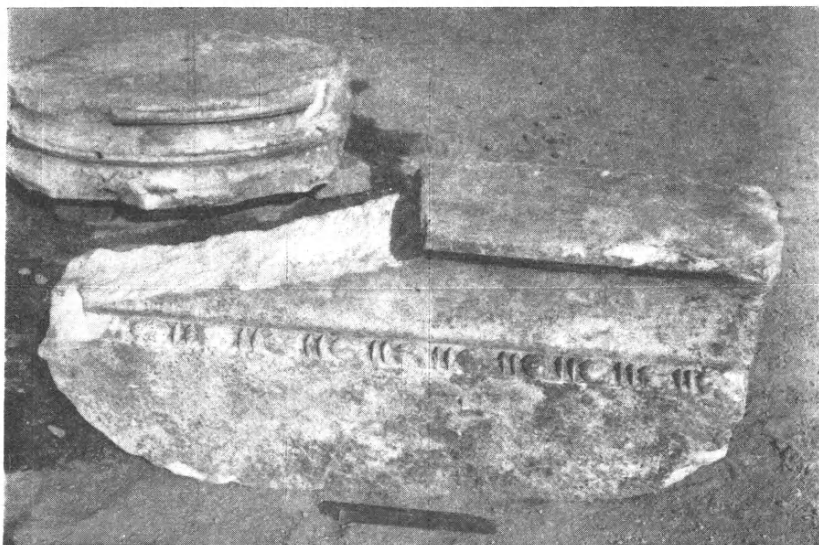

Εἰκ. 2. Ἡμίτομον Ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Καβάλας.

Μιλήτου, Σάμου AM 1937 σ. 13 ἐξ. πίν. 7 ἐξ.), τῶν ὁποίων τὴν σχέσιν πρὸς τὸν ἐν Καβάλα περιπτέρον ναὸν πολλάκις ὑπεδείξαμεν (AE 1936 σ. 18),

2) Ἡμίτομον Ἰωνικοῦ κιονοκράνου διατηροῦν ἀρίστως τόσον τὰς κυρτὰς τῆς ὀπισθίας καὶ κοίλας τῆς προσθίας ὄψεως ἀυλακώσεις, ὅσον καὶ τὸν θαυμασίον ῥόδακα τὸν κοσμοῦντα τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ἑλικος (εἰκ. 2). Τὸ Θάσιον μάρμαρον, αἱ διαστάσεις καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ τεμαχίου τούτου λεπτομέρειαι εἶναι αἱ αὐταὶ πρὸς τῶν ἐν τῇ ΑΕ 1936 σ. 8 καὶ ἐξῆς δημοσιευομένων κιονοκράνων τοῦ ἱεροῦ, τὴν σειρὰν τῶν ὁποίων ἐπαυξάνει.

3) Γείσων εὐρέθησαν περισσότερα τεμάχια, ἀλλὰ τὸ ἐν τῇ εἰκόνι 3 παρατιθέμενον εἶναι καλυτέρας διατηρήσεως. Μάρμαρον Θάσιον. Μῆκος

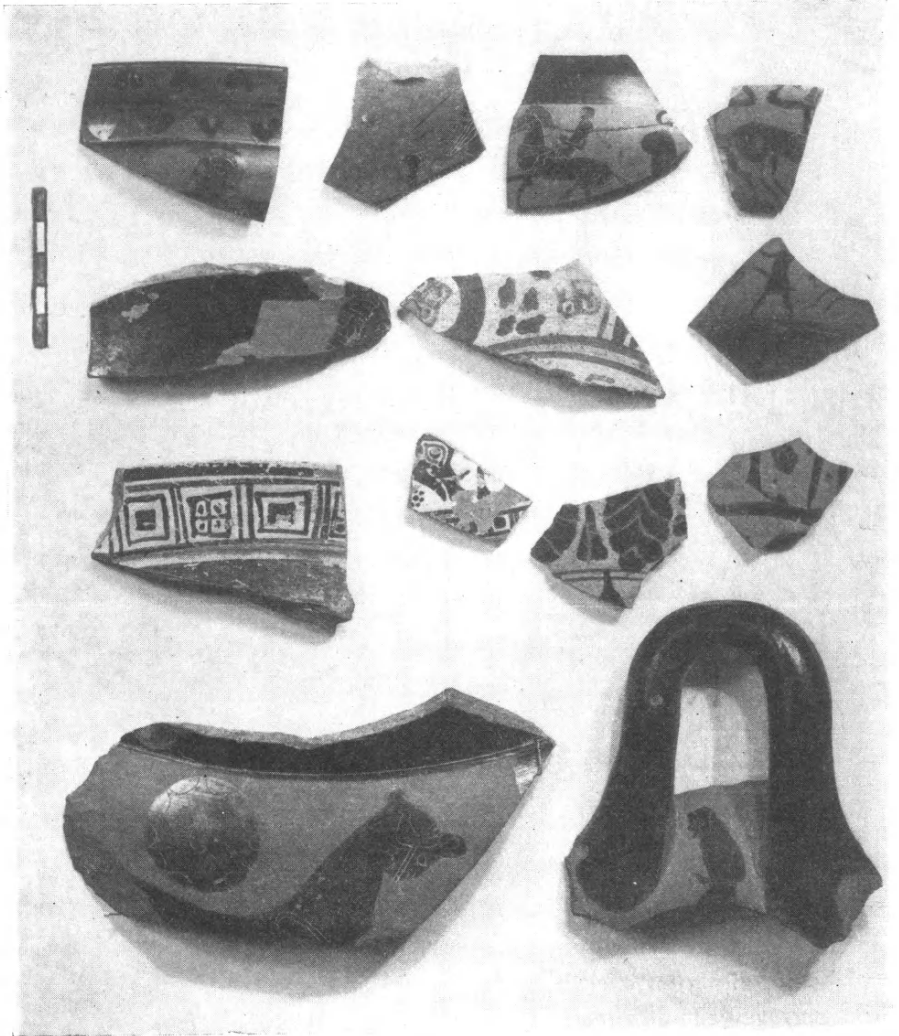

Εἰκ. 3. Τεμάχιον γείσου καὶ ὁ τροχίλος τῆς εἰκόνας 1 ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Καβάλας.

σφζόμενον 0,96 μ. πᾶχος 0,19 μ. Ἡ ἄνω κατὰ τὴν ἀρχικὴν τοῦ γείσου θέσιν ἐπιφάνεια φέρει λοξὴν ἐγκοπὴν διὰ τὴν θέσιν τῆς κεκλιμένης ξυλίνης δοκοῦ τῆς στέγης, διαστάσεων 0,16×0,11 μ. Τὴν αὐστηρῶς ἀπλὴν τοῦ γείσου πρόσοψιν κοσμεῖ κανὼν ἀστραγάλου (πρβ. ΑΕ 1936 σ. 27).

Ἐντὸς τῆς πτωχῆς εἰς πᾶχος ἐπιχώσεως τῆς σκαφῆς εὐρέθησαν ὄστρακα διαφόρων μὲν τῆς ἀρχαιότητος χρόνων εἰς τὸ ἄνω τεταραγμένον τμημὰ της, καθαρῶς δὲ ἀρχαϊκῶν εἰς τὸ ἀδιατάρακτον συμπαγὲς κατώτερον. Ἡ ἐπίχωσις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἦτο χρώματος ἐρυθροῦ, τοῦ χρώματος δηλαδὴ τῶν «στερεῶν» χωμάτων. Ἡ ἀποκλειστικότης τῶν ἀρχαϊκῶν ὄστράκων εἶναι μοναδική. Ποικίλη εἶναι ἡ προέλευσις τῶν ἀγγείων εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκον τὰ θραύσματα ταῦτα. Καὶ ἐδῶ ὡς καὶ εἰς τὰ ἐν ΠΑΕ 1937 σ. 61 ἀντιπροσωπεύονται, πλήν

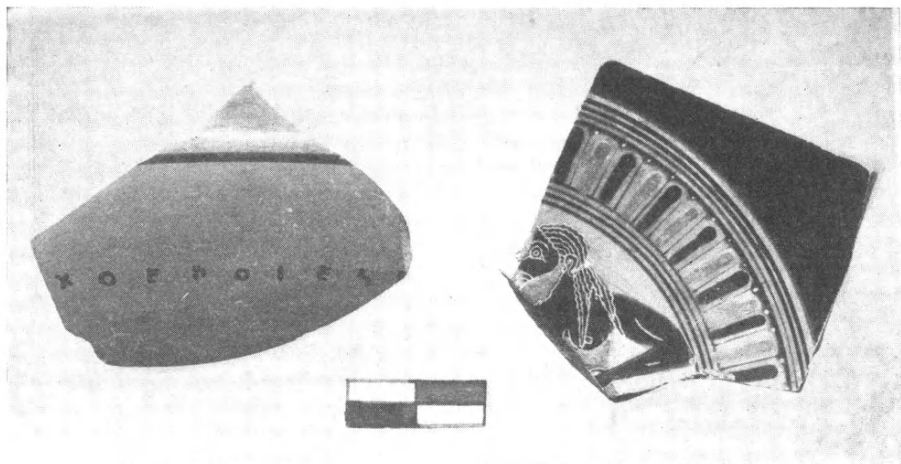
τῶν Λακωνικῶν, ὅλα τὰ εἶδη τῆς Ἑλληνικῆς κεραμεικῆς (εἰκ. 4) καὶ κατ' ἀναλογίαν ὑπερβάλλουσιν τὰ τῆς Ἀττικῆς μελανομόρφου. Εἶναι περιέργον ἢ παντελῆς ἔλλειψις δειγμάτων Ἀττικῆς ἐρυθρομόρφου τέχνης τῶν καλῶν χρόνων.

Εἰκ. 4. Μελανόμορφα Ἀττικά καὶ διάφορα Ἴωνικά ὄστρακα ἐκ τοῦ ἐν Καβάλα ἱεροῦ.

Οὔτε μεταξὺ τοῦ περιεχομένου τῆς τετραγαμῆνης ἐπιχώσεως παρουσιάζονται ἐρυθρομόρφα ὄστρακα, ἐνῶ ὑπάρχουν συγχρόνων τῶν κοινῆς χρήσεως ἀγγείων ὄστρακα.

Μεταξὺ τῶν ἐφετεινῶν Ἀττικῶν μελανομόρφων ὄστράκων τῶν μικρογραφικῶν κυλίκων (Kleinmeisterschalen) ἀναγνωρίζομεν καὶ τὴν ὑπογραφὴν

Εἰκ. 5. Ἐνυπόγραφον ὄστρακον μελανομόρφου κύλικος τοῦ τεχνίτου Τλήσωνος καὶ ἐσωτερικοῦ διακόσμου ἄλλης ὡσαύτως μελανομόρφου κύλικος τμήμα.

[ΤΛΕΣΟΝΗΟΜΕΑΡ]ΧΟΕΡΟΙΕΣ[Μ] εἰκ. 5 (πρβ. Horpin BF σ. 379. Beazley JHS. 52, 1932 σ. 195). Δυστυχῶς ἀπὸ τὴν προφανῶς χαρίεσσαν παράστασιν τοῦ

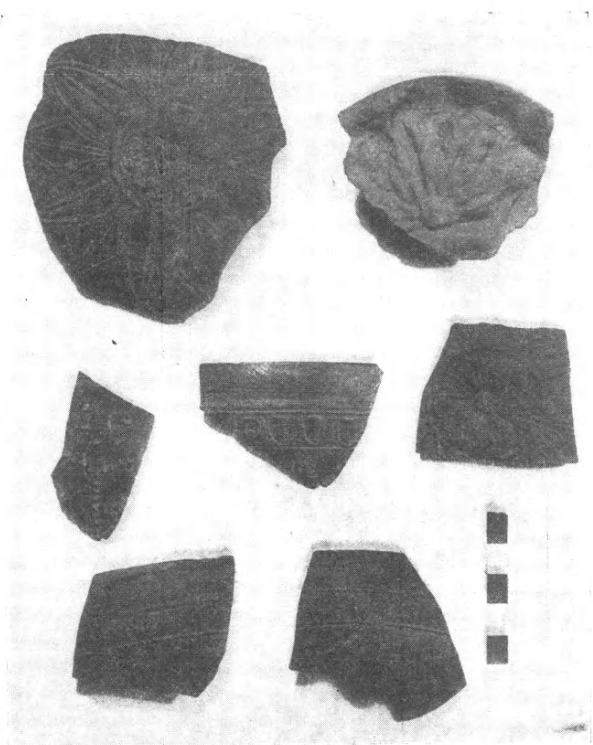
Εἰκ. 6. 2 Κορινθιακὰ ἀγγεῖα ἐκ τοῦ ἐν Καβάλα ἱεροῦ.

χείλους τῆς κύλικος οὐδὲ ἵχνος ἐσώθη, ἐπαξίως ὅμως ἀναπληρώνει τὴν ἀπώλειαν τὸ παρ' αὐτὴν εἰκονιζόμενον ἄλλο θραῦσμα ἐσωτερικοῦ διακόσμου

Εἰκ. 7. Θραύσματα εἰδωλίων καὶ πλαστικοῦ ἀγγείου ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Καβάλας.

κύλικος, ἴσης ὁμολογουμένως ἱκανότητος πρὸς τὴν τῶν ἐνυπογράφων τοῦ Τλήσωνος ἀγγείων.

Εἰκ. 8. Μήτρα καὶ ὄστρακα μεγαρικῶν σκύφων ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Καβάλας.

Ἐκ τῶν Κορινθιακῶν ἀγγείων τῶν ἐπομένων εἰς τὴν ἀναλογίαν τῶν Ἀττικῶν παραθέτομεν δύο ἀκέραια παραδείγματα. Ἡ παράστασις τοῦ λέοντος τοῦ βομβυλιοῦ εἶναι δεῖγμα καλὸν τοῦ εἴδους ἐκείνου (εἰκ. 6). Ἐκτὸς τῶν Ναυκρατικῶν καὶ ἐνὸς καλυκομόρφου μὴ εἰκονιζομένου, ἐφέτος ἔχομεν καὶ τινὰ «Βορειο - Ἴωνικά» «Αἰολικά» (J. Boehlau Aus ionischen und italischen Nekropolen σ. 86. Milesisches-aö-lisches. K. Schefold Arch. Anz. 1933 σ. 154 καὶ σημ. 1. 1934 σ. 402 ἐξ. Öjh 1932 Beiblatt. σ. 178 ἐξ. εἰκ. 90 - 92 F. u. H. Miltner).

Τὰ ἀρχαῖκά ὄστρακα συνοδεύονται καὶ ὑπὸ θραυσμάτων εἰδωλίων πηλίνων συγχρόνων των. Τὸ β' τῆς εἰκόνας 7 θραῦσμα ἀνήκει εἰς λαίμδον πλαστικοῦ ἀγγείου πιθανὸν Σαμιακῆς μήτρας. (Maximova Les vases plastiques dans l'antiquité σ. 128 κέξ. πίν. XVI, 64-66. πρβ. Ἐθν. Μουσείου ἀριθ. 2090, 5397, 5669, 6012.

Τοῦ τρίτου κάτω τμήματος εἰδωλίου καθημένης, διατηροῦντος ἀκόμη καὶ ἴχνη κυανοῦ χρώματος, ὁ πηλὸς εἶναι ἐντόπιος, χονδρὸς, ἐρυθρὸς, περιέχει μαρμαρυγίαν, ἐνῶ τῶν δύο προηγουμένων κτρινωπὸς, καθαρὸς. Ὁ τύπος τοῦ τρίτου εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν ἐκ τοῦ σπηλαίου Ἡρακλείτσας κατωτέρω εἰκ. 7

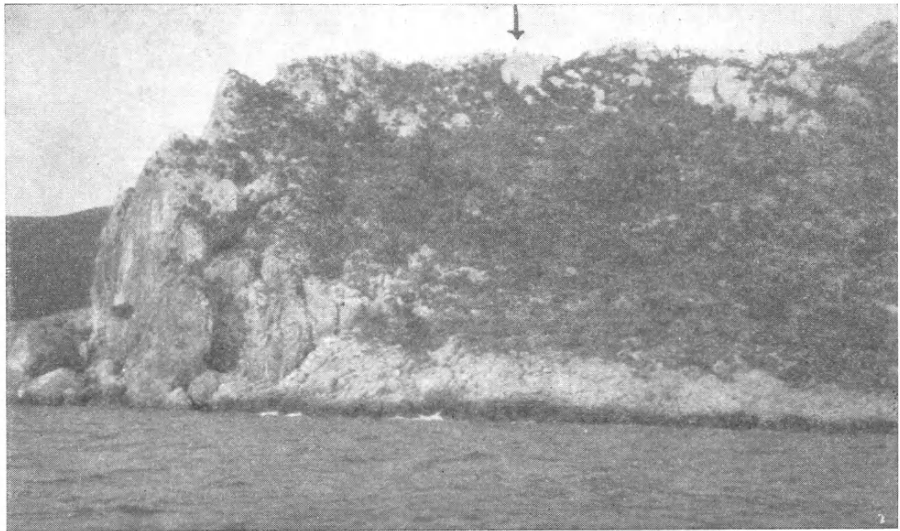
Ἐκ τῶν νεωτέρων ὄστράκων ἰδιαίτερας σημασίας εἶναι πολλὰ μεγαρικῶν σκύφων καὶ τμήμα πηλίνης μήτρας ὁμοίων ἀγγείων (εἰκ. 8), ἐξ οὗ ἀκόμη μίαν φορὰν ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ ἀγγεῖα ἐκεῖνα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος κατεσκευάζοντο.

Β. Ἀνασκαφή τοῦ παρὰ τὴν Ἡρακλείτσαν (Καβάλας) ἀντροῦ τῶν Νυμφῶν. Νοτιοδυτικῶς τῆς Καβάλας καὶ εἰς ἀπόστασιν ἕξ περιπτο ναυτικῶν μιλίων ἀπὸ τοῦ λιμένος της κεῖται ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν κρασπέδων τοῦ Συμβόλου ὄρους τὸ χωρίον Ν. Ἡρακλείτσα. Μεταξὺ τοῦ χωρίου τούτου καὶ τοῦ μεγάλου λιμένος τῶν Ἐλευθερῶν (Ν. Περάμου) παρεντίθεται ὄγκος ὄρεινός καταλήγων εἰς ἀποτόμους ἀκτὰς καὶ σχηματίζων δύο ἀκρωτήρια (ΑΕ 1936 εἰκ. 53. Collart Philíppe πίν. I καὶ XIV).

Ἐπὶ τοῦ πρὸς τὴν ἐκεῖ ὑπάρχουσαν ἔρημον νησίδα ἀκρωτηρίου, εἰς ὕψος 150 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εὐρίσκειται μέγα σπήλαιον τοῦ ὁποίου ἡ εἴσοδος εἶναι ἀπὸ τοῦ πλοίου ὄρατῆ (εἰκ. 1). Ἡ τοποθεσία καλεῖται ὑπὸ τῶν ποιμένων Ἀετοπλαγιά, ὄλος δὲ ὁ ὄρεινός ὄγκος εἶναι ἀσβεστολιθικῆς συστάσεως καὶ καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν πρίνων καὶ ἄλλων θαμνωδῶν. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὸ ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἶναι ἡ ἐνδεχομένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἄνοδος, σήμερον ὅμως αὕτη καίτοι εἶναι ἡ συντομωτέρα εἶναι δυσκολωτάτη καὶ διότι δὲν ὑπάρχει ἀτραπός, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἀκτὴ μόνον διὰ λέμβου εἶναι προσιτή. Ἀνέροχεται τις σήμερον εἰς τὸ σπήλαιον ἀκολουθῶν μίαν ἀτραπὸν διὰ μέσου ἐλαιῶνός τινος καὶ ἐκ τῶν νοτιοδυτικῶν του. Ἡ πέραν τοῦ ἐλαιῶνος καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῆς Ἀετοπλαγιάς διαδρομὴ εἶναι ἀρκοῦντως δύσκολος. Ἀπέχει ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου ἀπὸ τῆς Ν. Ἡρακλείτσας διὰ τῆς ὡς ἄνω ἀτραποῦ μίαν ὥραν σχεδὸν πεζῆ. Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὰ ΒΑ. Ὀλικὸν μῆκος τοῦ σπηλαίου κατὰ τὴν τομὴν ΤΓ' (εἰκ. 2) εἶναι 45 μέτρα, μέγιστον δὲ πλάτος 24 μ.

Ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ προθαλάμου Α, τοῦ ὁποίου τὸ ὁμαλὸν προφανῶς ἀρχικὸν δάπεδον οὐδὲως φαίνεται καταπεσόντων μεγάλων ὄγκολίθων ἐκ τῆς ὄροφῆς τοῦ σπηλαίου καὶ ἐξακολουθούτων εἰσέτι κατὰ τὸν χειμῶνα νὰ κατα-

πίπτουν. Οὕτω εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ ὕψος τῆς ὀροφῆς του φθάνει τὰ 25 μ. Διὰ τοῦ μοναδικοῦ κατωφεροῦς διαδρόμου Δ 1 κατερχόμεθα ἐκ τοῦ προθαλάμου Α εἰς τὸν τριγωνικὸν θάλαμον Β τὸν περισσότερον ἐνδιαφέροντα ἀρχαιολογικῶς. Ἡ ὀροφή εἰς τὸ σημεῖον τῆς εἰσόδου εἰς τὸν θάλαμον Β κατέρχεται τοσοῦτον πρὸς τὴν ἀντιθέτως ἀνυψουμένην βορειοανατολικὴν πλευρὰν τοῦ σπηλαίου, ὥστε μόλις μεταξὺ αὐτῶν νὰ ἀφίνηται ἄνοιγμα ὕψους ἐνὸς μέτρου ὡς φωταγωγὸς (εἰκ. 3). Δι' αὐτοῦ φωτίζεται κάπως περισσότερον ὁ θάλαμος Β μόνον τὴν πρωΐαν, ὅποτε ὁ ἀνατέλλων ἥλιος ἀντανακλᾷ ἐπὶ τῆς

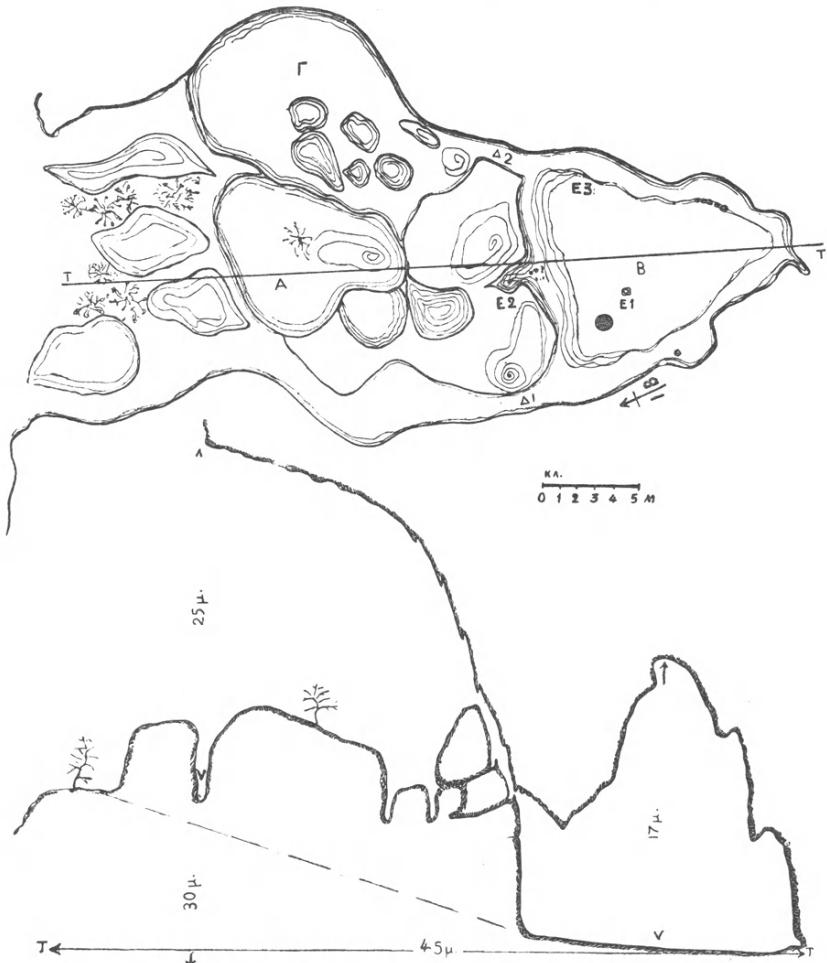
Εἰκ. 1. Ἡ Ἀετοπλαγιά ἀπὸ θαλάσσης. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦ βέλους ἢ εἰσόδου τοῦ σπηλαίου.

κυρίας εἰσόδου τοῦ σπηλαίου, ἀργότερον δυσκόλως ἄνευ φωτὸς δύναται τις νὰ βαδίση ἐντὸς αὐτοῦ. Μέγας σταλακτίτης εἰς τὸ σημεῖον Δ 1 τῆς εἰκόνης 2 δίκην κίονος τεχνητοῦ συγκρατεῖ καὶ ἐλαττώνει τὴν φαινομενικῶς ἀπειλοῦσαν στέγην. Ἐκ τοῦ θαλάμου Β καὶ διὰ τοῦ διαδρόμου Δ 2 εἰσερχόμεθα εἰς τὸν τρίτον θάλαμον Γ, μερικῶς καλυπτόμενον ὑπὸ στέγης καὶ φωτιζόμενον σχεδὸν ὅσον καὶ ὁ προθάλαμος Α (εἰκ. 4). Ἐκ τοῦ θαλάμου Γ μόνον ἀναρριχώμενος δύναται τις νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν προθάλαμον Α, ἄλλως ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ τοῦ Δ 2 διαδρόμου.

Ἡ στέγη καὶ τὰ τοιχώματα τοῦ σπηλαίου καὶ δὴ τοῦ θαλάμου Β καλύπτονται ὑπὸ γραφικῶν καὶ φαντασμαγορικῶν σταλακτιτῶν¹, τὸ δὲ δάπεδον

¹ Λατρεῖαν τῶν σταλακτιτῶν ἐν Κρήτῃ ὑπεστήριξεν ὁ Ν. Πλάτων ΑΕ 1930 σ. 160.

ὑπὸ πολλῶν σταλαγμιτῶν σχηματιζομένων καὶ σήμερον ἀκόμη, διότι οἱ μαστοειδεῖς σταλακίται ἐξακολουθοῦν νὰ στάζουν (εἰκ. 5)¹.

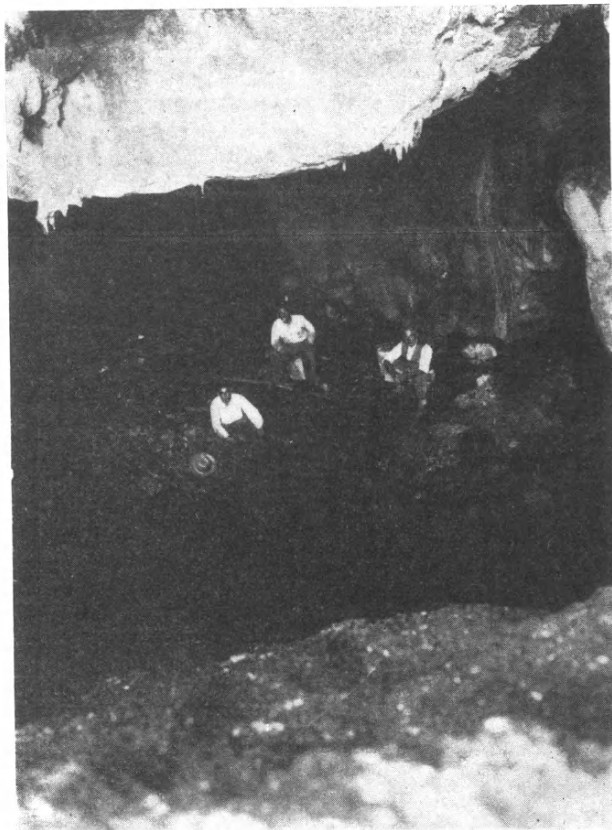
Εἰκ. 2. Κάτοπις καὶ τομὴ τοῦ ἄντρου τῆς Ἡρακλείτσας.

Ὁ θάλαμος Β μετὸ ἡμίφως, τὴν ἐπιβλητικὴν τρουλλωτὴν στέγην του, τοὺς σταλακίτας καὶ σταλαγμίτας, τὰ σμήνη τῶν ἐκεῖ ἐμφωλευουσῶν περιστε-

¹ . . . Πρβ. Πausanias IX, 34, 4 . . . «ἢ δὲ ἑτέρα Πέτρα γυναικὸς μαστοῖς εἰσιν εἰκασμένοι, καὶ ὅμοιον γάλακτι ὕδωρ ἀπ' αὐτῶν ἀνεισιν» X, 32, 7 «ἀπὸ τοῦ ὀρόφου στάζει . . . σταλαγμῶν ἴχνη».

ρῶν καὶ νυκτερίδων ἦτο εὐλόγον νὰ ἐξάψη τὴν φαντασίαν τῶν ἀρχαίων. Μόνον ἐξωτικά πνεύματα καὶ μυστικά δυνάμεις ἦτο δυνατόν νὰ λατρευθῶσιν ἐκεῖ.

Ἐπεσκέφθην τὸ σπήλαιον τὸ πρῶτον, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ χωρικοῦ ποιμένος Χρυσοστόμου Φραγκοπούλου κατὰ τὸν Ἰούνιον, τὸ ὄντως δὲ ἀρχαιο-

Εἰκ. 3. Ὁ φωταγωγὸς τοῦ θαλάμου Β τοῦ ἄντρου τῆς Ἡρακλείτσας.

λογικὸν ἐνδιαφέρον του δικαιολογεῖ τὴν μετὰ κόπου γενομένην ἀνασκαφὴν του. Τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου Β ἐκαλύπτετο ὑπὸ ἐπιχώσεως σχεδὸν 0,50 μ., πλήρους τέφρας, ὀστέων ζώων καὶ παντοδαπῶν θαλασσίων ὀστρέων. Ὅστρακα διαφόρων ἐποχῶν τῆς ἀρχαιότητος καὶ κατὰ κανόνα πύθων ὀξυπυθμένων ἐπλήρουν τὴν ἐπίχωσιν. Ἡ ἀνασκαφὴ ἦτο δυσκολωτάτη γενομένη διὰ λαμπτήρων πετρελαίου. Τὸ ἀσβεστοῦχον ὕδωρ τῶν σταλαγμιτῶν πηγνύμενον ἐσημάτισε παχυτάτους λιθίνους ἐπιπάγους καλύπτοντας τὴν ἐπίχωσιν καὶ δυσκόλως διὰ σιδηρῶν μοχλῶν ἀκόμη ἀποσπασμένους. Εἰς τὴν ἀδυναμίαν ταύτην τῆς

μετακινήσεως καὶ διαλύσεως ὄλων τῶν ἐπιπάγων ὀφείλεται τὸ γεγονός ὅτι ἐλάχιστα ἀκέραια εὐρήματα ἦλθον εἰς φῶς, χωρὶς τὰ τεμαχισμένα νὰ εἶναι βεβαίως ὀλιγώτερον διδακτικά.

α'. Ὅστρακα Νεολιθικά. Τὰ ἀρχαιότερα ἐν τῷ σπηλαίῳ εὐρήματα εἶναι ὄστρακα χονδροειδῶν χειροποιήτων προϊστορικῶν ἀγγελίων ἀσφαλῶς νεολιθικῶν χρόνων. Ὁ πηλὸς τῶν εἶναι μελανός, πλήρης τριμμάτων μαρμάρου, ἄμμου καὶ μαρμαρυγίου. Τὰ τοιχώματά των χονδρά. Ἡ ἐξωτερικὴ των

ἐπιφάνεια εἶναι κάπως λελεασμένη δι' ὄστεινου στιλβωτῆρος, ὥστε νὰ φαίνονται ἐν εἴδει μικρῶν ἀυλακώσεων τὰ ἐστιλβωμένα οὐχὶ ἐνιαίως σημεῖα τῆς ἐπιφανείας των. Κατατάσσονται μεταξὺ τῶν «plain καὶ Burnished Ware» τῆς Ὀλύνθου. Τινὰ ἐξ αὐτῶν φέρουν καὶ βαθύτερα ἀυλακώματα διὰ τοῦ ἰδίου τρόπου γενόμενα (G. E. Mylonas Excav. Olynthus I σ. 22, 31)¹.

Τὰ περισσότερα τῶν ὄστράκων τούτων εὐρέθησαν ἐν τῇ ἐπιχώσει τοῦ ἐστεγασμένου μέρους τοῦ θαλάμου Γ, ὀλιγώτερα δὲ ἐν τῷ θαλάμῳ Β. Ἐὰν φαντασθῶμεν ὡς μὴ ὑπάρχοντας ἀρχικῶς τοὺς καλύπτοντας τὸν χῶρον Α ὀγκολίθους, τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ σπηλαίου εἶναι τὸ καταλληλότερον διὰ κατοικίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἴσως εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἴχνη τοῦ οἰκισμοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐτάφησαν ὑπὸ τοὺς καταπεσόντας ὀγκολίθους, ὀφείλεται ὁ μικρὸς σχετικῶς ἀριθμὸς τῶν νεολιθικῶν ὄστράκων. Ἐν τῷ σκοτεινῷ καὶ ὑγρῷ θαλάμῳ Β μόνον ἐν ὑψίστη ἀνάγκῃ ἦτο δυνατόν νὰ καταφύγουν οἱ κάτοικοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

β'. Ἀγγεῖα καὶ ὄστρακα ἱστορικῶν χρόνων. Ἐλάχιστα ἀκέραια ἀγγεῖα καὶ ἀμύπολλα ὄστρακα γραπτῶν καὶ ἀγράφων ἀγγείων, εὐρεθέντα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ σπηλαίου, χρησιμεύουσιν ὡς χρονολογικὰ ὄρια τῆς ἐν αὐτῷ λατρείας τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

Πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι χονδρὰ καὶ κοινῆς χρήσεως, ἄλλα δὲ πάλιν καὶ εἰς πολὺ νεωτέρους χρόνους τῶν ἀσφαλῶς ἑλληνιστικῶν γραπτῶν δυνατόν νὰ κατέρχονται. Ἀντιθέτως τὰ ἀρχαιότερα ἀνέρχονται εἰς τὸν ἕκτον π. Χ. αἰῶνα. Κατωτέρω δίδομεν μερικὰς πληροφορίας ἐπεξηγηματικὰς περὶ τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων ἐκ τῶν εὐρημάτων.

Εἰκ. 6 ἄνω. Ὅστρακα Κορινθιακῶν μικροσκοπικῶν κοτυλῶν (miniature) πλὴν τοῦ πρώτου, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς ἀρύβαλλον καὶ τοῦ τελευταίου εἰς μεγαλυτέραν κοτύλην (Payne Nekroc. σ. 331, Late Corinthian II).

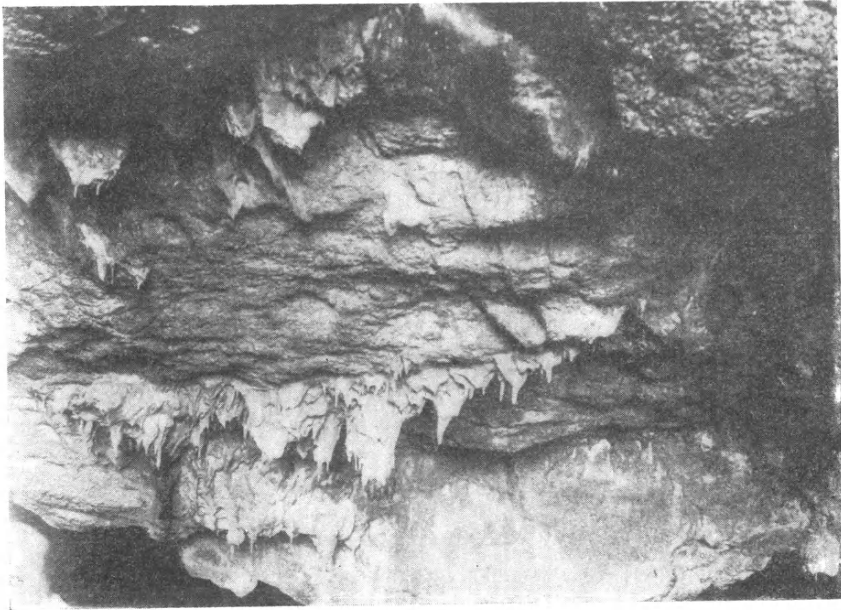
Εἰκ. 4. Ὁ σταλακτίτης εἰς τὸ σημεῖον Δ' τῆς εἰκόνης 2.

¹ Ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Ε. Μυλωνᾶς κατὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ συνεργασίαν ἡμῶν εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδῃ τινὰ τῶν ὄστράκων τούτων καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν χρονολόγησίν των ὡς νεολιθικῶν. Τὸν καθηγητὴν κ. Μυλωνᾶν καὶ ἐνταῦθα θερμῶς δι' ὄλας τὰς καθοδηγήσεις του εὐχαριστῶ.

α' Εἶναι ἀττικόν, διασφῆζον τὸ πρόσθιον μέρος παραστάσεως ζώου καὶ πτεροῦ μετ' ἐγχαράκτων γραμμῶν καὶ ἐπιθέτου ἰώδους χρώματος. β' Στεφάνη ἐρυθρομόρφου κρατήρος. γ' Ὀστρακὸν μελαμβανοῦς σκύφου Δ' π. Χ. αἰῶνος φέρον χαράγματα περὶ τὴν οἶσαν τῆς λαβῆς Α[ΝΕΘΗΚΕΝ] [Δ]ΗΜΗΤΡΙ[ΟΣ] ἢ [Δ]ήμητρι (;) ὁπότε πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ Δήμητρος ἐν τῷ σπηλαίῳ λατρείαν.

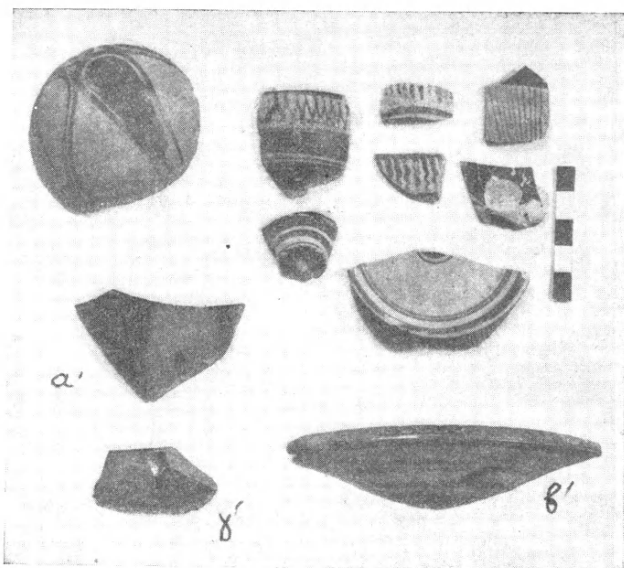
Εἰκ. 7. Ἄνω 3 Κορινθιακά ἀγγεῖα, τὸ τέταρτον μίμησις Ἀττικῆ Κορινθιακῆς κοτυλίσκης καὶ πέμπτον μικρὸν Ἀττικὸν δι' ἀνθεμίῳν κατὰ τὸν μελανόμορφον τρόπον κοσμούμενον ληκύθιον ἄνευ πυθμένος.

Κάτω. Εἰδώλιον καθημένης ἀρχαϊκοῦ τύπου μὲ καθειμένας τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν

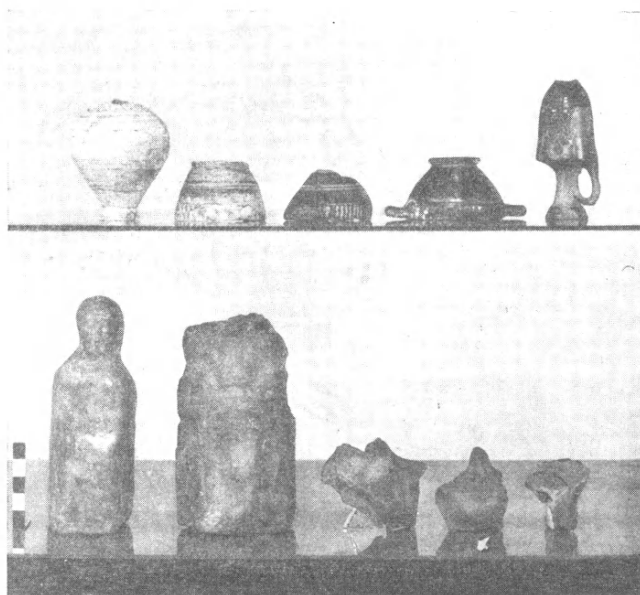

Εἰκ. 5. Σταλακτίται τῆς ὀροφῆς τοῦ σπηλαίου τῆς Ἡρακλείτσας.

γονάτων. Πηλὸς ἐρυθρόφαιος περιέχων μαρμαρυγίαν, ἐντόπιος. Ὑψος 0,13 μ. περιγράμματα ἐσβεσμένα. Δεύτερον ἀκέφαλον περισσότερο ἐξειλιγμένον τοῦ πρώτου καὶ πλαστικώτερον. Ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς ἐλλείπουν καὶ αἱ κατ' ἀγκῶνα κεκαμμένοι χεῖρες. Κάθεται ἐπὶ θρόνου, τοῦ ὁποίου δηλοῦνται οἱ πρόσθιοι πόδες· ἐπὶ τοῦ στήθους καταπίπτει ἡ κόμη εἰς βοστρύχους. Περὶ τὴν ὄσφυν καὶ κάτωθεν τῶν ἐλλειπουσῶν χειρῶν δηλοῦνται αἱ ὄξεις ἀπολήξεις τοῦ πέπλου. Τὸ σύνολον ἀποδίδει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἔργα τῆς γλυπτικῆς τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων. Ὑψος σφζ. 0,12 μ. πηλὸς ἐρυθρὸς περιέχων μαρμαρυγίαν. Τρίτον τεμάχιον στήθους κόρης καθημένης ὡσαύτως καὶ φεροῦσης τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τοῦ στήθους. Τέταρτον μέρος κεφαλῆς κόρης· ἀμφοτέρων ὁ πηλὸς εἶναι ἐντόπιος. Πέμπτον μέρος προσώπου γυναικείου. Πηλὸς ἐρυθροκίτρινος. Ὁφθαλμὸς, ὄφρυες καὶ ἴχνη κόμης γεγραμμένα διὰ μελανῶν ἐξηρημένων γραμμῶν.

Είχ. 6. Κορινθιακά και Άττικά όστρακα έν τοῦ ἄντρου τής Ἡρακλείτσας.

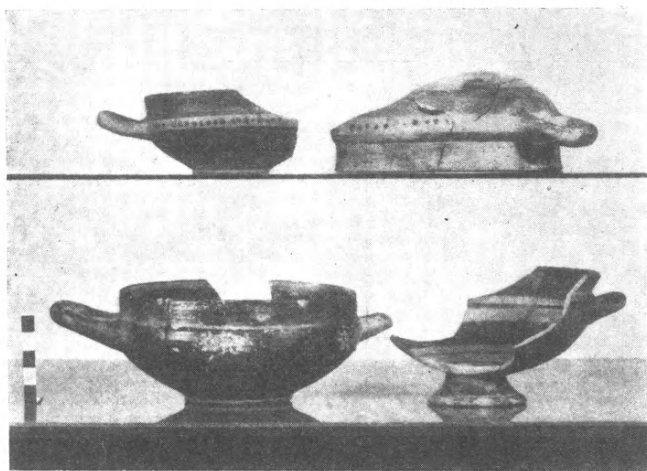

Είχ. 7. Κορινθιακά, Άττικά ἄγγεία και ειδώλια έν τοῦ ἄντρου τής Ἡρακλείτσας.

Εἰκ. 8. Ἄνω δύο κύλικες ἐξ ἐντοπίου πηλοῦ μετὰ βάσεως σφαιρικῆς. Ἡ πρώτη κοσμεῖται ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ὑπ' ἐρυθροῦ βερνικίου. Ἐπὶ τῆς μεταξὺ τῶν λαβῶν ἀβάφου ζώνης φέρει παχείας ἐρυθρᾶς στιγμάς. Διάμετρος 0,10 μ. Ὑψ. 0,04 μ. Ὁμοιοτρόπως ἀλλὰ διὰ καστανοῦ-μέλανος βερνικίου γεγραμμένον μέγα μέρος κύλικος εἰκονιζόμενον ἀνεστραμμένον διάμετρος 0,125 μ.

Κάτω ἀριστερά. Ἀκεραία σχεδὸν μεγαλυτέρα κύλιξ μετὰ σφαιρικῆς βάσεως καὶ αὐστηρῶς καθέτων χειλέων, κοσμουμένη ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς δι' ἐνιαίου καστανοῦ πρὸς τὸ ἐρυθρὸν βερνικίου. Διάμ. 0,125 μ. ὕψ. 0,06. Πηλὸς ὁμοῖος πρὸς τῶν προηγουμένων.

Κάτω δεξιὰ. Μέγα μέρος κύλικος ἐπὶ βάσεως κωδωνοσχήμου ἐξωτερικῶς καλύπτεται ὑπὸ ἐνιαίου ἐρυθροῦ χρώματος πλὴν τῆς μεταξὺ τῶν λαβῶν ζώνης καὶ τῆς ἀποκλι-

Εἰκ. 8. Κύλικες τοῦ ἔκτου π. Χ. αἰῶνος ἐκ τοῦ ἄντρου τῆς Ἡρακλείτσας.

νούσης στεφάνης. Ἐσωτερικῶς ζῶναι ὁμοιόχρωμοι καὶ περὶ τὸ κέντρον ἐγγεγραμμένους κύκλος. Πηλὸς ὁ αὐτὸς διάμ. 0,12 μ. ὕψ. 0,075 μ. Ὁμοία πρὸς τὰ ὡς ἄνω ἀγγεῖα δημοσιεύομεν προσεχῶς ἐκ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Καβάλας ἐν τῇ ΑΕ 1938 πρβ. τὰ ἐκ Καλαμίτσας ΠΑΕ 1938 σ. 35 εἰκ. 8. Δυνάμεθα πιθανῶς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ὀλύμπου, τῶν εὐρημάτων τῆς Καβάλας καὶ τῶν ἐκ Θάσου ἀδημοσιεύτων εἰσεῖτι νὰ συμπεράνωμεν ὅτι εἶναι ἐντόπια Μακεδονικὰ προϊόντα κατὰ τὰ ὑποδείγματα τῶν ἀδιακοσμητῶν Ἴωνικῶν κυλικῶν. Ἡ ἡλικία τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι τὸ πολὺ τὸ τέλος τοῦ 5' π. Χ. αἰῶνος.

Εἰκ. 9. Τρία μεγάλα μέρη σκύφων μετὰ γεωμετρικῆς διακοσμῆσεως, ἐξ ἐναλλὰξ καθέτων γραμμῶν καὶ συγκεντρικῶν κύκλων' πηλὸς σκληρὸς φέρων μαρμαρυγίαν, ἐσωτερικῶς ἐρυθρὸν ἐνιαῖον βερνίκι καὶ ἐξωτερικῶς τὸν περιγραφέντα διάκοσμον ἐπὶ τῆς ὄχι ὁμαλῆς ἐπιφανείας τῶν τοιχωμάτων του. Πρβ. Καλαμίτσας ΠΑΕ 1935, σ. 34 εἰκ. 8, 1936, σ. 75 εἰκ. 3. Ὁμοῖον ἀκέραιον ἀγγεῖον ἐξ ἀνασκαφῶν Ἀκροποτάμου ΠΑΕ 1938, σ. 104. Ὡσαύτως ἐξ Ὀλύμπου καὶ Θάσου πολλὰ. 5' π. Χ. αἰῶνος.

Δύο ὄστρακα ὤμων ὀξυπυθμένων ἀμφορέων φέροντα χαράγματα. Ὁ πηλὸς ἀμφοτέρων περιέχει μαρμαρυγιάν, τύπος γραμμάτων Δ' π. Χ. αἰῶνος, ὕψ. 0,010-0,015 μ. Ἐπὶ τοῦ πρώτου πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς εἰκόνας ἀναγινώσκομεν

]ΕΡΙΚΙ/[πιθανὸν ἐπὶ Κίμ[ωνος]

]ΔΟΞΕΣΑΠΑ[]ἔ]δοξε Σαπα[ίους];

Πιθανὸν νὰ ἔχωμεν τὸ ὄνομα Θρακικῆς φυλῆς τοποθετουμένης ἐντεῦθεν τοῦ Νέστου. (Collart Philippes σ. 196 κέξ. πίν. XXVIII RE τόμ. VIA σ. 407 (Lenk). Ἐπὶ τοῦ δευτέρου ὄστράκου δυστυχῶς ἀκόμη ὀλιγώτερα γράμματα σφύζονται μεταξύ τῶν

Εἰκ. 9. Ὅστρακα σκύφων καὶ ὀξυπυθμένων ἀμφορέων ἐκ τοῦ ἄντρου τῆς Ἡρακλείτσας.

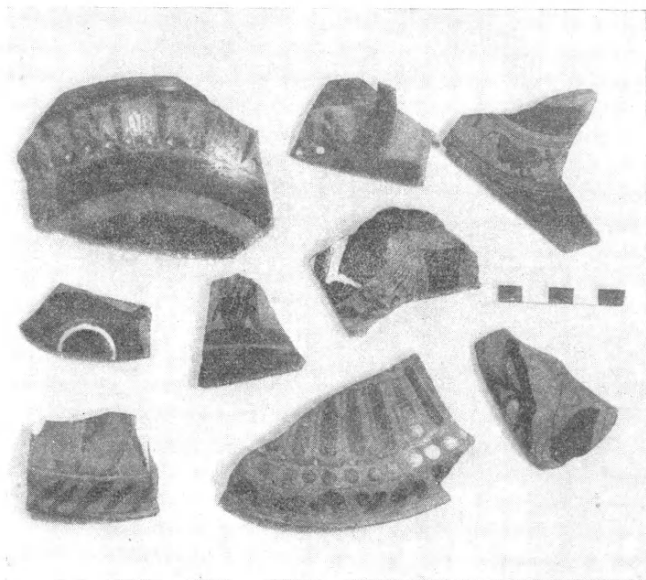
ὁποῖον μόνον ὁ σύνδεσμος καὶ ἀναγνωρίζεται. Ὑψ. τῶν γραμμάτων 0,020 μ. Χαράγματα ὑπάρχουν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ὄστρακα, κυρίως μελαμβαφεῖς ἢ ἐρυθροῦς πυθμένας ἀγγείων ἀλλ' ἄνευ νοήματος λ. χ. ἐπὶ πυθμένος κύλικος ΚΛΕ. ἐπὶ πυθμένος πελίκης (;) ΗΙΒ. ἐπὶ πυθμένος σκύφου ΑΥΤ. Ἐπὶ δύο πυθμένων κανθάρων Η καὶ ἐπὶ ἄλλου Δ' ἐπὶ χείλους σκύφου Ω' ἐπὶ πυθμένος πινακίου ΕΙ' ἐπὶ χείλους πρόχου ἀβάφου ΠΛ' ἐπὶ τοιχωμάτων σκύφου μελαμβαφοῦς]ΙΜΦΛΙ[πιθανὸν [Ν]ΥΜΦΑΙ[Σ].

Εἰκ. 10. Ἄνω. Ὅστρακα μελανομόρφων μικρογραφικῶν Ἀττικῶν κυλίκων τοῦ τέλους τοῦ ἔκτου π. Χ. αἰῶνος (Kleinmeisterschalen). JHS (52) 1932 σ. 189 «Horal handcups». Διὰ τὸ τρίτον κατὰ σειρὰν πρβ. JHS (52) 1932 σ. 63 εἰκ. 6 ἀριθ. 79 πίν. II 21. 24. (540-530 π. Χ. Uge).¹ Τεμάχιον ὀφθαλμοφόρου κύλικος (Augenschale), καὶ

¹ Ὑπὸ τοῦ Uge τὰ ἀγγεῖα ταῦτα χρονολογοῦνται κάπως ἀρχαιότερον, ἐνῶ καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος κατέρχονται.

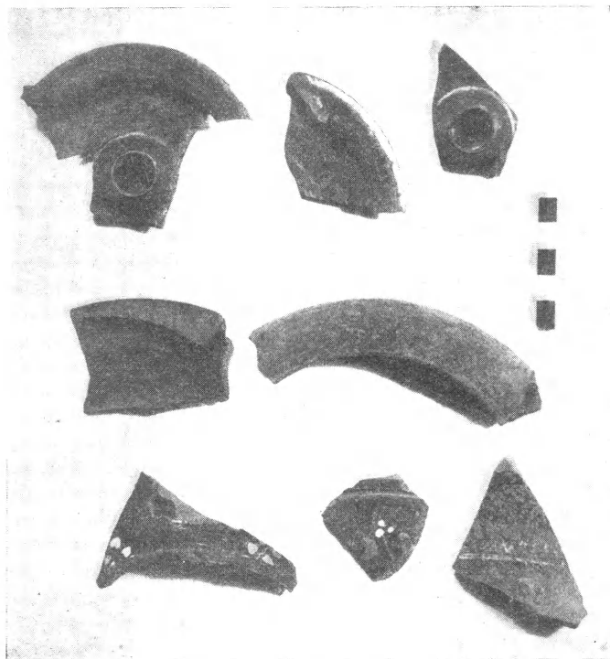
μελανομόρφου σκύφου, δύο ἐρυθρόμορφα ὄστρακα ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν σφίξει παράστασιν καθημένης γυναικὸς καὶ φερούσης ἔνδυμα πλουσίας πτυγώσεως τὸ δὲ ἄλλο τὰ κάτω ἄκρα ἐφήβου. Δύο τεμάχια πωμάτων Ἰωνικῶν μετ' ἐναλλάξ ἐπιθέτων λευκῶν καὶ ἰωδῶν χρωμάτων. Πηλὸς φαίος. Μέλαν χρῶμα ὠρίμου ἐλαίας· Ἀρχαῖκοι χρόνοι.

Εἰκ. 11. Ἄνω καὶ μέσον. Θραύσματα λύχνων τύπου Καλαμίτσας (ΠΑΕ 1935 σ. 37 εἰκ. 8) ἔκτου π. Χ. αἰῶνος, χρησιμοποιηθέντων ἢ πρὸς φωτισμὸν τοῦ σπηλαίου κατὰ τὰς ἐκεῖσε τελομένας ἐορτὰς ἢ ἀνατεθέντων ταῖς Νύμφαις. Λύχνοι εὐρέθησαν εἰς πολλὰ σπήλαια - Νυμφαῖα RE ἔ. ἄ. 1557 Abschn. 30. Κάτω. Τρία ἐκ τῶν ἐλληνιστικῶν ὄστράκων τοῦ σπηλαίου κοσμούμενα διὰ λευκῶν ἐπιθέτων φύλλων καὶ καρπῶν κισσοῦ.

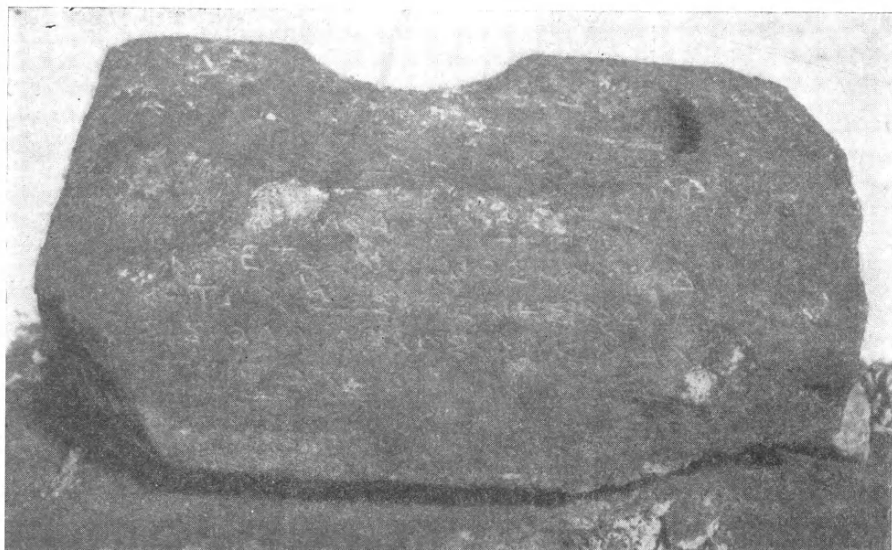

Εἰκ. 10. Διάφορα ὄστρακα ἐκ τοῦ ἄντρου τῆς Ἡρακλείτσας.

γ'. Ἐπιγραφαὶ καὶ ἄλλα ἐκ λίθου εὐρήματα. 1) Μαρμάρινον ἐνεπίγραφον τετράπλευρον βᾶθρον εὐρεθὲν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἐπιχώσεως τοῦ θαλάμου Β εἰς τὸ σημεῖον Ε 1 τῆς εἰκόνης 2 καὶ ἀφενδὲν ἐν τῷ σπηλαίῳ διότι δυσκόλως μεταφέρεται ἐκεῖθεν (εἰκ. 12). Διαστάσεις 0,62×0,45×0,22 μ. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας του φέρει τόρμον σχήματος ἀκανόνιστου τραπεζίου διὰ τὴν ἐνσφήνωσιν τῆς πλίνθου τοῦ ἐλλείποντος μαρμαρίνου ἀγάλματος. Διαστάσεις τοῦ τόρμου 0,35×0,40 μ. βάθος 0,05 μ. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ βᾶθρου, ἢ πρόσοψις καὶ αἱ δύο στεναὶ πλευραὶ εἶναι ἐξεργασμέναι, ἢ ὀπισθία καὶ κάτω εἶναι ἄδραϊ. Ἐκεῖτο ἄρα πρὸς τινὰ ἄκραν ἢ φυσικὴν κόγχην τοῦ σπηλαίου. Αἱ διάφοροι ἔδραι τοῦ βᾶθρου καὶ κυρίως τῆς ἐνεπιγράφου προσόψεώς του εἶναι ἀποκεκρουμένα. Ἐπὶ τῆς προσόψεως πεντάστιχος ἀναθη-

Εἰκ. 11. Θραύσματα λύχνων καὶ Ἑλληνιστικὰ ὄστρακα ἐκ τοῦ ἄντρου τῆς Ἡρακλείτσας.

Εἰκ. 12. Τὸ ἐνεπίγραφον βάθρον τοῦ ἄντρου τῶν Νυμφῶν τῆς Ἡρακλείτσας.

ματική ἐπιγραφή. Ὑψος γραμμάτων 0,015 μ. 0,020 μ. Διάστιχον 0,015 μ., δια-
γραμμάτιον 0,010 μ. Τριπλαῖ ἢ διπλαῖ καθέτως τοποθετημένοι σιγμαῖ χωρίζουν
τὰ κύρια ὀνόματα τῶν ἀναθετῶν. Τύπος γραμμάτων καλῶν χρόνων Ω ἢ ⊚ ΘΚΞ
(εἰκ. 13), τέλος Δ' π. Χ. αἰῶνος πρβ. ἐπιγραφὴν Καβάλας ΑΕ 1936 σ. 34 εἰκ. 50.

Εἰκ. 13. Τὸ ἔκτυπον τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βάρου εἰκ. 12.

[Ν]ΥΜΦΑΙΣ ΑΝΕΘΗΚΕΜ[Ε ὁ δεῖνα]
[καὶ οἱ] ΕΤΑΙΡΟΙ: ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔ[ΗΣ]
[ΣΤΡ]ΑΤΩΝ: ΣΩΣΙΜΕΝΗΣ: ΦΑΝΙ[Σ]
[Σ]ΩΣΙΣ: ΘΑΛΙΑΡΧΟΣ: ΑΛΚΙΜΑΧΟΣ [.]
[Η]ΡΟΓΕΙΤΩΝ

Διοσκουρίδης: IG XII 8, 263, 12. 355, 27.

Στράτων: IG XII 8, 299, 20. 314, 1.

Σωσιμένης: Fick. Die griechische Personennamen σ. 260.

Φάνης: IG XII 7, 422, 10. 424, 9. 451. Fick ἔ. ἀ. σ. 273.

Σῶσις: IG VIII 425 β. Hoffmann, Die Makedonen ihre Sprache... σ. 203. Fick ἔ. ἀ. σ. 260.

Θαλίαρχος: IG XII 9, 787. Fick ἔ. ἀ. σ. 139.

Ἀλκίμαχος: IG XII 8, 287, 17. 291, 15. 298, 20. 354, 32. Fick ἔ. ἀ. σ. 53.

Ἡρογεῖτων: Fick ἔ. ἀ. σ. 84.

Πιθανὸν ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς φθορὰ τοῦ λίθου νὰ ἐστέρησεν ἡμᾶς τοῦ συνήθους τοπικοῦ ἐπιθέτου τῶν ἐν τῷ σπηλαίῳ λατρευομένων Νυμφῶν, δὲν ἀποκλείεται ὅμως καὶ νὰ μὴ ὑπῆρχε τοιοῦτόν τι (πρβ. Πασανίαν V, 15, 6 «βωμὸς Νυμφῶν, ἄς Ἀκμηνάς καλοῦσιν» V, 5, 11 «ἐν τῷ Σαμιακῷ σπήλαιον καλούμενον Ἀνιγρίδων Νυμφῶν». IX, 3, 9 «Νυμφῶν

ἄντρον Κιθαιρωνίδων» X 32, 7, «Κωρυκίων εἶναι ἱερὸν Νυμφῶν καὶ Πανός» I, 31, 4, «βωμὸς Ἴσμηνίδων Νυμφῶν» VI, 22, 7 «Ἴωνίδες Νύμφαι» IX, 34, 4 «Λειβηθρίων Νυμφῶν» I, 40, 1 «Σιθνίδων Νυμφῶν». Στράβωνα IX, 410 X, 471 «τῶν Λειβηθρίων Νυμφῶν ἄντρον» X, 472-475 «Νύμφας Καβειρίδας τρεῖς» πρβ. Δήλου «Νύμφαι Πυρρακιδῶν» BCH 1929 σ. 173. Μινοίδες Délos V 114 ἐξ. Κασταλίδες Θεόκρ. 7, 148. Πηγασίδες Myth. Lex. III, 1726. Δικταῖαι. Καλλίμ. ὕμν. I, 47. Ἰδαῖαι Εὐρ. Ἑλ. 1324. Πausan. X, 127. Πηλιάδες Ἀπολλ. Ρόδ. I, 550 κλπ. PW, RE Bd. XVII σ. 1527 κξξ (Herter). Ἐν Μακεδονίᾳ αἱ Νύμφαι καλοῦνται «Θούριδες» (Bäge de Macedonum sacris σ. 121).

Περὶ τῶν ἐπιθέτων τῶν Νυμφῶν ὡς καὶ τῆς λατρείας τῶν ἐν Θράκῃ βλπ. G. Casarow PW RE λ. Thrake (Religion). Herter ἔ. ἄ. 1544 καὶ M. Ἀποστολίδην Θρακικὰ V σ. 55. Νύμφαι Ἀγχιλαεῖται, Βουρδαπηναί, Νύμφαι Αἴμου, Νύμφαι Κυρίαὶ ἢ ἔνθειαι Βιστόνιαι Νύμφαι καὶ Οἰαγρίδες Ἐπιτάφ. Βίωνος 17-18, σχετιζόμεναι μετὰ τῆς περιφερείας Καβάλας.

Ἡ δοτικὴ Νύμφαις χαρακτηρίζει τὸν προορισμὸν καὶ τῶν ἄλλων ἐν τῷ σπηλαίῳ εὐρημάτων ὡς ἀναθημάτων εἰς τὰς Νύμφας προσθέτει δὲ εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι γνωστὰ μέχρι σήμερον νυμφαῖα ἄντρα καὶ τὸ παρὰ τὴν Ν. Ἡρακλείσαν (Κωρύκιον ἄντρον Ν. Παπαδάκης Ἀρχ. Δελτ. VI, 1920-1 σ. 149. Βάρης AJA VIII 1903 σ. 263 ἐξ. Πανός AE 1900 σ. 38, 1901 σ. 32 (Σκιᾶς). Ρωμαῖος AE 1905 σ. 91 ἐξ. 1906, 89. Ὀρλάνδος, Πιστὰ Κορινθίας Arch. Anzeiger 1934, 194. Ὅσσης καὶ Φαρσάλου AE 1919, 48, καὶ RE ἔ. ἄ. Abschn. 32 Kultstätten. Τὸ νέον βορειότερον τῶν ἐν Ἑλλάδι σπηλαίων ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ὡς εὐρισκόμενον γεωγραφικῶς εἰς τὴν σημερινὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, τὴν κατ' ἀρχαίους Θράκην καὶ μάλιστα ὑπὸ τὸ πλούσιον εἰς μύθους Παγγαῖον ὄρος. Εἶναι δὲ γνωστὸν ἐκ τοῦ Στράβωνος IX 410, καὶ X, 471 ὅτι καὶ τῶν Ἑλικωνιάδων Νυμφῶν καὶ τῶν Λειβηθρίδων ἡ λατρεία ἦτο Θρακικῆς καταγωγῆς («ἐνταῦθα Ἑλικῶνι ἐστὶν τότε τῶν Μουσῶν ἱερὸν καὶ ἡ Ἴππου κρήνη καὶ τὸ τῶν Λειβηθρίδων Νυμφῶν ἄντρον» ἐξ οὗ τεκμαίρουτ' ἂν τις Θράκας εἶναι τοὺς τὸν Ἑλικῶνα ταῖς Μούσαις καθιέρωσαντας, οἱ καὶ τὴν Πιερίδα καὶ τὸ Λειβηθρον καὶ τὴν Πίμπλειαν ταῖς αὐταῖς θεαῖς ἀνέδειξαν» «τόν τε Ἑλικῶνα καθιέρωσαν ταῖς Μούσαις Θράκες οἱ τὴν Βοιωτίαν ἐποικίσαντες, οἵπερ καὶ τὸ Λειβηθριάδων Νυμφῶν ἄντρον καθιέρωσαν, Πιερία γὰρ καὶ Ὀλυμπος καὶ Πίμπλα καὶ Λεῖβηθρα τὸ πῖλαι ἦν Θράκια χωρία καὶ ὄρη, νῦν δ' ἔχουσι Μακεδόνες» πρβ. Πausan. IX - 29, 2'). Καὶ τῶν Μακεδονικῶν Θουρίδων Νυμφῶν ἡ καταγωγὴ εἶναι Θρακικῆ, ἂν ἀποβλέψῃ τις εἰς τὸ δεύτερον συνθετικὸν τοῦ Θρακικοῦ ἐπιθέτου τοῦ Διὸς Σβελλσιούρδου, Σβερθούρδου (Bäge ἔ. ἄ. 121. Seure Rev. ét. gr. XXVI, 248. Μπακαλάκη Θρακικὰ VI σ. 313. O. Hoffmann ἔ. ἄ. σ. 97 σημ. 132 ἄλλως ἄλλως ἐτυμολογεῖ, ἀλλὰ σχετίζει πάλιν τοῦτο πρὸς τὴν Θρακικὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου).

Ἡ πληθώρα τῶν ἐκ τῆς Βουλγαρικῆς Θράκης εὐρημάτων καὶ ἱερῶν τῶν Νυμφῶν τῶν τελευταίων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, χρόνων τῆς ἀρχαιότητος, ἢ ἐν τῇ ἀνεξερευνήτῳ Ἑλληνικῇ Θράκῃ μικρὰ ποσότης ἀναλόγων ἢ μᾶλλον πρώτων εὐρημάτων¹ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ὡς ἄνω πληροφορίας τοῦ Στράβωνος πείθουσι πραγματικῶς περὶ τῆς ἀρχικῶς καθαρᾶς Θρακικῆς πρωτογόνου λατρείας τῶν πηγῶν καὶ τῶν ὀρέων² τὴν ὁποίαν ἢ κατόπιν Ἑλληνικῆ θρησκευτικῆς λεπτότης ἐξύψωσεν εἰς χαριέσσας γλυπτὰς κόρας τοῦ ἐν Λούβρω ἀναπλύφου τοῦ πρυτανείου τῆς Θάσου.

Ἐλατρεύοντο ἐν τῷ σπηλαίῳ Ν. Ἡρακλείτσας αἱ Νύμφαι τιμώμεναι διὰ θυσιῶν καὶ συνεσιάσεων ἴσως, ὡς κατωτέρω θὰ φανῇ. Μαρτυρεῖται τοῦτο ὑπὸ τοῦ πλήθους τῆς τέφρας τῶν κεκαυμένων ὀστῶν καὶ τῶν θαλασσιῶν ὀστρεῶν. Δὲν ἀποκλείεται οἱ ἐκεῖσε μεταβαίνοντες νὰ ἐπίστευον καὶ εἷς τινα θεραπευτικὴν τῶν σταλαγμῶν καὶ τῶν ὑδάτων δύναμιν. (Περβ. Στράβωνα VIII 376... τῶν Ἰωνιάδων Νυμφῶν ἱερὸν τῶν πεπιστευμένων θεραπεύειν νόσους τοῖς ὕδασι». Πανσανίαν VI, 22, 7 «λουομένοις δὲ ἐν τῇ πηγῇ τοῦ ἱεροῦ τῶν Ἰωνίδων Νυμφῶν καμάτων τέ ἐστι καὶ ἀλγημάτων παντοίων ἰάματα» V, 5, 11 «σπήλαιον ἐν τῷ Σαμιακῷ καλούμενον τῶν Ἀνιγορίδων Νυμφῶν, ὃς δ' ἂν ἔχων ἀλφὸν ἢ λεύκην ἐς αὐτὸ ἐσέλθῃ, πρῶτα μὲν ταῖς Νύμφαις εὖξασθαι καθέστηκεν αὐτῷ καὶ ὑποσχέσθαι θυσίαν ὅποιανδήτινα, μετὰ δὲ ἀποσμῆχει τὰ νοσοῦντα τοῦ σώματος· διανηξάμενος δὲ τὸν ποταμὸν ὄνειδος μὲν ἐκεῖνο κατέλιπεν ἐν τῷ ὕδατι αὐτοῦ ὃ δὲ ὑγίης τε ἄνεισι καὶ ὁμόχρως. Βλ. RE ἔ.ἀ. σ. 1551 Abschn. 25 (Herter).

[καὶ οἱ] ἑταῖροι. Ἐκ τοῦ προτασσομένου τοῦ καταλόγου τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν συναναθεσάντων τὸ βᾶθρον καὶ τὸ ἄγαλμα προσηγορικοῦ «οἱ ἑταῖροι» ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται περὶ συλλατρευτῶν, συντρόφων τῶν Νυμφῶν C. Poland Geschichte des griechischen Vereinswesens σ. 7 ὑπόσημ. καὶ σ. 574, B 449 - 450 «οἱ ἑταῖροι καὶ Σαββατισταὶ θεοῦ προνοία Σαββατιστοῦ συνηγμένοι» σ. 536 Nachtr. zu S 52 «οἱ συνήθεις φίλοι καὶ ἑταῖροι» Ziebarth, Das griechische Vereinswesen σ. 172.

2) Θραῦσμα λιθίνης ἐνεπιγράφου στήλης εὐρεθὲν κατὰ τὴν σκαφὴν τῆς ἐπιχώσεως τῆς κόγχης - σχισμῆς τοῦ βράχου E 2 εἰκ. 6, ἄσβεστόλιθος. Ὑψος σφζόμενον 0,17 μ. πλάτος 0,20 μ. πάχος 0,07 μ.. Ἡ ἐνεπίγραφος ἐπιφάνεια καὶ αἱ δύο πλάγαι στεναὶ πλευραὶ εἶναι ἐξειργασμένα, ἢ ὀπισθία ἀδρά.

¹ Περὶ τῆς λατρείας τῶν Νυμφῶν ὑπὸ τῶν Βιστόνων Θρακῶν βλ. Bloch Myth. Lex. III 509, καὶ Ἐπιτάφ. Βίωνος (Μόσχου;) 18 RE ἔ. ἀ. σ. 1546.

² Ἡσιόδ. Θεογν. 130 (Γαῖα) γείνατο δι' οὖρα μακρὰ θεᾶν χαριέντας ἐναύλους Νυμφέων, αἱ ναίουσαν ἂν οὖρα βησσήμενα. 187 Νύμφας Μελίας καλέουσι ἐπ' ἀπέριονα γαῖαν» καθ' ὁμωνυμίαν τῶν δένδρων, οἷς μυθικῶς ἔχαιρον ἐκεῖναι (Εὐστάθιος). Περβ. Ἡσιόδου ἅπαντα ὑπὸ Καρόλου Σίττλ (Ζωγράφειος βιβλιοθήκη Γ') σ. 91 σημ. 187.

Σφύζονται ἕξ στίχοι τῆς ἐπιγραφῆς. Τὸ ἔλλειπον μέρος δὲν πρέπει νὰ τὸ φαντασθῶμεν καὶ πολὺ μέγα. Ὑψος γραμμάτων 0,010 - 0,014 μ. διάστιχον 0,05 μ. διαγραμμάτιον 0,010 μ.. Στοιχηδόν. Τύπος γραμμάτων Δ' π. Χ. αἰῶνος (εἰκ. 14).

Εἰκ. 14. Τὸ ἔκτυπον τῆς ἐπιγραφῆς 2.

(vacat)

ΑΡΑΥΛ[ΟΣ]

ΣΥΝΠΟΤΑΙ

ΕΥΞΑΜ[Ε]ΝΟΙ

ΠΕΛΛΗ[Ω]

ΜΝΗΜΕΟΝ

ΕΘΗΚΑΝ

Φαίνεται ὅτι τοῦ ἐπιθέτου συμπόται προϋτάσσετο σειρά κυρίων ὀνομάτων ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τὸ Ἄπαυλ[ος] ἐσώθη. Παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται τὸ ἐπίθετον ἄπαυλος=ἀπόκοιτος. Τὸ κ. ὄνομα Ἄπαυλ[ος] τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐνταῦθα. πρβ. ὅμως τά: Ἀποικίας Αἰτωλὸς Fick ἔ. ἀ. σ. 63. καὶ Ἀποδήμιος. Τὸ ἐπίθετον συμπόται¹ ἐπιβεβαιώνει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἐγένοντο ἐν τῷ σπηλαίῳ

¹ Εἰς Θρακικὴν ἐπιγραφὴν (Ziebarth ἔ. ἀ. σ. 50, 143, 14) ἀναφέρονται «συμποσιασται θεοῦ Ἀσκληπιοῦ».

κοινὰ θυσίαι καὶ συνεσιάζσεις, σχηματιζομένην καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ὄστῶν, ὄστρέων καὶ ὄστράκων ὀξυπυθμένων ἀμφορέων, ἐπὶ τῶν λαβῶν, τῶν ὁποίων ἀναγινώσκονται τὰ ἐξῆς τρία σφραγίσματα: [ΘΑΣ]ΙΩΝ ΑΡΙΣ[ΤΙΩΝΟΣ] ῥόπαλα δύο χιαστὶ εἰς τὸ μέσον, διαστάσεις σφρ. 0,032×0,025 μ.]ΣΠΥΛΑ[ΔΗΣ] ἀστακὸς ἀνάγλυφος· μῆκος σφραγίσματος 0,045 μ. Τὸ πλάτος του δὲν ἀπετυπώθη ὀλοκλήρως. ΘΑΣΙΩ || ΑΜΦΑΝΔ[Π]ΥΛΑΔΗΣ φαρέτρα καὶ τόξον ἀνάγλυφα· διαστάσεις σφραγίσματος 0,040×0,022 μ. Ἐπὶ μιᾶς ἄλλης λαβῆς ὑπάρχει μελανὴ ταινία στυλπνοῦ βερνικίου, πρβ. M. E. Lambrino, Les vases archaïques d'Histria σ. 119 εἰκ. 85, δύο δὲ ἄλλων τὰ σφραγίσματα δὲν ἀναγινώσκονται ὡς μὴ ἀποτυπωθέντα καλῶς.

Ἀπὸ τὴν ἄποψιν ταύτην ἴσως αἱ Νύμφαι νὰ σχετίζονται καὶ μὲ τὴν Διονυσιακὴν λατρείαν (πρβ. Ἀθήναιον Ε' 28). RE ἔ. ἀ. σ. 1556-1557-1568 διὰ τρίκλεινα ἐπιγραφῆς Συρακουσῶν SGGI 3233· σ. 1573 διὰ τὴν λατρείαν τῶν Νυμφῶν καὶ Διονύσου).

Πελάνοφ εὐξάμενοι. Πέλανος ἦτο μῖγμα τι ἐξ ἀλεύρου, μέλιτος καὶ ἐλαίου προσφερόμενον τοῖς θεοῖς, ἀρκετὰ ὑγρὸν ὥστε νὰ δύναται νὰ χυθῆ (Τίμαιος σοφιστῆς λεξικὸν Πλατωνικὸν ἐκδ. Ruhnken λ. Αἰσχίλ. ΧΟ. 92 Εὐριπ. ἀποσπ. 904), καιόμενον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ (Εὐρ. Ἴων 707. Πausanίας Η 2, 3). Σουΐδας πέλανοι, πέμματα ἐκ παιπάλης, τοῦτέστιν ἀλεύρου λεπτοτέρου εἰς θυσίαν ἐπιτήδεια, καρποὶ μέλιτι δεδευμένοι. Διονύσιος θραῖξ «θεοῖς ἀπαρχαί τινες». Wilamowitz Glaube der Hellenen I σ. 287.

Πέλανος ἐλέγετο καὶ ὁ τῷ μάντει διδόμενος μισθὸς ὀβολὸς κατὰ Σουΐδαν. Ἐὰν κεῖται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἡ λέξις ὑπὸ τὴν τελευταίαν ταύτην σημασίαν τότε πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐμαντεύοντο εἰς τὸ σπήλαιον (πρβ. Pausanίαν XI 3, 9 Κιθαιρωνίδων Νυμφῶν ἐστὶν ἄντρον, σφραγίδιον μὲν ὀνομαζόμενον μαντεύσθαι δε τὰς Νύμφας τὸ ἀρχαῖον αὐτόθι ἔχει λόγος. Διὰ προσφορὰς μέλιτος, κυκεῶνος, καρπῶν, ἀνθῶν κλπ. ταῖς Νύμφαις βλπ. RE ἔ. ἀ. σ. 1556, διὰ μαντείας καὶ νυμφοληψίας σ. 1552 Abschn. 26 (Herter) περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως πελάνου ἐξ ἐπιγραφῶν βλ. Herwerden Lex. Graecum Suppl. λ. πέλανος. Πλείονα ἐν AE 1910, 12 σημ. 2 (Γ. Οἰκονόμος)).

3) Τμῆμα περιφερείας μαρμαρίνης στρογγυλῆς τραπέζης ἢ περιορρανηρίου. Διάμετρος ± 0,50 μ. Πάχος κατὰ τὴν περιφέρειαν 0,05 μ. ἐπιφάνεια λεία πανταχόθεν. Ἐξωτερικῶς ταινία ἐγχάρακτος, ἐσωτερικῶς ἐλαφρῶς κοίλη ἐπιφάνεια. Ἐπὶ τῆς στεφάνης ὑπῆρχεν ἐπιγραφὴ τῆς ὁποίας δυστυχῶς μόνον πέντε γράμματα ἐσώθησαν τύπου καλῶν χρόνων. Ὑψος γραμμάτων 0,020 μ.]ΝΤΩΣΙ[.

4) Τεμάχιον μικροῦ βάθρου ἀγαλματίου ἐκ δύο συνανηκόντων θρασμάτων· τὰ τεμάχια εὐρέθησαν εἰς δύο διάφορα ἀπέχοντα ἀλλήλων σημεῖα τοῦ σπηλαίου. Ἀσβεστόλιθος. Μῆκος 0,27 μ. Ὑψος 0,7 μ. Ὑπῆρχον ἄρα ἐν

τῶ σπηλαίῳ διάφορα μικρότερα μαρμάρινα ἀγαλμάτια ἀνατεθειμένα ἴσως εἰς τινὰς φυσικὰς κόγχας τῶν τοιχωμάτων του.

5) Μακρόστενον δίκην ὀρθοστάτου τετράπλευρον βάθρον (;), φέρον ὡσαύτως ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας του τόρμον. Διαστάσεις $0,050 \times 0,32$ μ. \times $0,32$ Τόρμου $0,18 \times 0,20$ μ. καὶ βάθος $0,08$ μ. Ἐγκατελείφθη ἐν τῷ σπηλαίῳ.

6) Ἐκ τῶν διαφορῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἐπιχώσεως τοῦ θαλάμου Β κατακειμένων ἐξειργασμένων λίθων, ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι καὶ τεχνιτῆ, κτιστῆ, διαρρῦθμισις ἐγένετο ἐν τῷ σπηλαίῳ, ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι μαρμαρίνη πλάξ τετράπλευρος, φέρουσα εἰς τὸ κέντρον τετράπλευρον τορμίσκον. Πλὴν τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς αἰ ἄλλαι πλευραὶ εἶναι ἐξειργασμέναι. Διαστάσεις τοῦ λίθου $0,50 \times 0,51 \times 0,17$ μ. Ἴσως νὰ ἔφερον ἐπ' αὐτῆς ἀνάθημά τι.

Τὴν ἀπόκρημνον καὶ ἐπιβλητικὴν ἄκραν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀνοίγεται τὸ ἄντρον τῶν Νυμφῶν, περιέπλεον οἱ ἀρχαῖοι ταξιδεύοντες, εἴτε ἐκ Θάσου πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Συμβόλου, ὅπου τόσαι ἀποικίαι τῆς νήσου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐκείντο, εἴτε ἀπὸ τὴν μίαν πρὸς τὴν ἄλλην τῶν πόλεων ἐκείνων. Καὶ πεξοποροῦντες ἀκόμη διὰ μέσου τῶν τόσον γραφικῶν ὅσον καὶ εὐφύρων αὐλώνων καὶ χαραδρῶν ἐλάμβανον ἀφορμὴν ἐξ αὐτοψίας νὰ θαυμάσουν τὴν ἐπιβλητικὴν φύσιν τὴν πρὸς τὴν ὁποίαν λατρείαν τῶν ἐτοποθέτησαν ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἑρακλείτσαν, ἤδη εἰς τοὺς Νεολιθικοὺς κατοίκους τῆς χώρας γνωρίμῳ, ἄντρον.

Γ. Ἐρευναι ἐν τῇ Βιβλίᾳ. Ἡ μελέτη τοῦ ἄντρον τῶν Νυμφῶν τῆς Ν. Ἑρακλείτσας ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ εὐρενησῶμεν συστηματικώτερον τὴν ἀπὸ Καλαμίτσας μέχρι Γαληψοῦ¹ περιοχὴν τοῦ Συμβόλου, τὴν ὁποίαν καὶ προηγουμένως πολλάκις διετρέξαμεν.

Ἐκ τῆς ἐρεῦνης ταύτης ἐξήχθη τὸ γενικὸν προτασσόμενον συμπέρασμα ὅτι ἐκτὸς τῶν μεγαλυτέρων συγκροτημάτων, τῶν πόλεων, αἵτινες ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πηγῶν καὶ τὰς ὁποίας προσπαθοῦν νὰ ταυτίσουν οἱ σύγχρονοι ἐρευνηταί, ὑπῆρχον εἰς ὅλους τοὺς αὐλώνας καὶ τὰς μικρὰς καλλιεργησίμους ἐκτάσεις τῶν κρᾶσπέδων τοῦ Συμβόλου Ὅρους ἀγροικίαι ἀκριβῶς ὅπως καὶ σήμερον. Διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἀγροικιῶν ἐκείνων καὶ τῶν ἐκ τῆς παραλίας πρὸς τὴν κοιλάδα τῆς Πιερίας διὰ φαράγγων καὶ χαραδρῶν ἀναγκαίων ὁδῶν ὑπῆρχον, ὅπου αἱ συγκεκροτημέναι πόλεις ἀπεῖχον πολὺ, μεμονωμένοι πύργοι.

Εἰς τὸν σημερινὸν συνοικισμὸν Σύμβολον (τ. Παλιὸ Τσιφλίκι) καὶ εἰς τὸ κτῆμα Ἀποστόλου Χαραλαμπίδου εὐρέθησαν εἰς διανοιχθεῖσαν τάφρον ἐκτὸς διαφορῶν τοίχων ληνὸς ἐκ γρανίτου λίθου, διάφορα ἀγγεῖα καὶ ὄστρακα,

¹ Τὰς περὶ τῆς πόλεως ταύτης παρατηρήσεις ἡμῶν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Ε. Μυλωνᾶ δημοσιεύομεν προσεχῶς εἰς τὴν ΑΕ 1938.

θραύσματα ἀμφορέων, ἐξ ὧν ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι πῆλινον χωνίον καθ' ὅλα ὅμοιον πρὸς τὰ σύγχρονα μετάλλια. Ἐντὸς γραφικῆς χαράδρας τοῦ ἰδίου συνοικισμού ὑπάρχει λιθόκτιστον ἀρχαῖον φρέαρ περὶ δὲ τὴν οἰκίαν τοῦ Γ. Ἀδαμοπούλου καὶ παλαιοχριστιανικὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη εὐρέθησαν. Οἱ χωρικοὶ πάντοτε ἀνευρίσκουν νομίσματα διαφόρων ἐποχῶν.

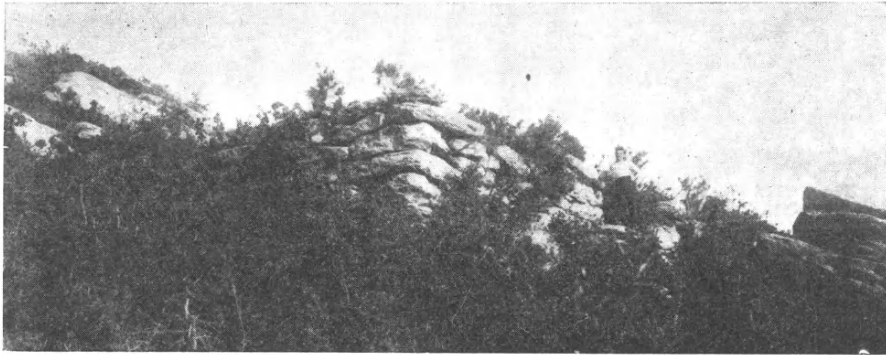
Ἀγροικῶν ἐρείπια ὑπάρχουν ὡσαύτως εἰς τὴν μικρὰν πεδιάδα τῆς Ἡρακλείτσας, ὅπου οἱ χωρικοὶ μεταξὺ ἄλλων ἀνευρίσκουν ἀγνῦθας. Εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ ἱερέως Μιχαὴλ Θεοδωρίδου φαίνεται ὅτι ὑπῆρχον ἀρχαῖαι θέρμαι. Τὴν μικρὰν πεδιάδα τῆς Ἡρακλείτσας διαρρέει κατὰ ΒΔ χεῖμαρος ὀνομαζόμενος τουρκιστὶ *sıcak deré*. Ἡ διὰ τοῦ χεῖμαρρου τούτου πρὸς τὴν Ἐλευθερούπολιν (Πιράβι) ἀτραπὸς συναντᾷ κατὰ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς (ὑψόμετρον 200 μ.) δύο μαρμαρίνους πύργους. Ἐκ τούτων ὁ δεξιὰ τῷ ἀνερχομένῳ εἶναι ἰσοδομικός, ἐκ δόμων Θασίου μαρμάρου. Οἱ δόμοι εἶναι καλῶς ἐξεργασμένοι μὲ ἀναθυρώσεις, ὑποταϊνάς καὶ ἀδρὰν τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιράνειαν (γυφωτὴν *rusticam*). Οἱ γωνιαῖοι φέρουν συνδέσμους καὶ εἶναι ὑπερμεγέθεις 1,40×0,62×0,40 μ. Τεχνικὴ καὶ ἐμφάνισις τῶν πλευρῶν τοῦ πύργου εἶναι ὅμοια πρὸς τὴν τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως Φιλίππων Δ' π. Χ. αἰῶνος. Διαστάσεις τοῦ πύργου 18×15 μ.

Ὁ ἀριστερὰ τῷ ἀνερχομένῳ πύργος κεῖται ἐπὶ ὑψηλοτέρας πωρ κορυφῆς, εἶναι περισσότερον κατεστραμμένος, αἱ ὀλίγαι δὲ θεμελιώσεις του παρουσιάζουν ὄψιν πολυγωνικὴν. Εἶναι κατεσκευασμένοι ἐκ διαφόρων ἐντοπίων ἀσβεστολίθων καὶ κάπου διὰ μαρμαρίνων πελεκητῶν δόμων. Αἱ ὀλικαὶ διαστάσεις τοῦ δευτέρου τούτου πύργου εἶναι ἀσαφεῖς. Εἶναι ἐνδεχόμενον μεταξὺ τῶν δύο πύργων νὰ διήρχετο ἀρχαῖα τις ὁδὸς πρὸς τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ Συμβολοῦ καὶ τὴν Πιερίαν. Ἡ θέσις δεσπάζει τῶν πέριξ.

Ἐκεῖθεν τοῦ ὄρειοῦ ὄγκου τῆς Ἡρακλείτσας, ἐφ' οὗ τὸ ἄντρον τῶν Νυμφῶν, ἀνοίγεται ὁ μέγας φυσικὸς λιμὴν τῶν Ἐλευθερῶν εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἡ Νέα Πέραμος. Τὸ ἀριστερὸν σκέλος τοῦ κυκλικοῦ λιμένος τῶν Ἐλευθερῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐναλλὰξ γραφικοὺς λόφους καὶ ἀμμώδεις ἰσθμούς. Ἐκ τῶν λόφων τούτων ὁ εἷς ὀνομάζεται ὡς γνωστὸν Καλὲ-Τσιφλικ ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ὑψουμένου Βυζαντινοῦ φρουρίου, τὸ ὁποῖον τελευταίως ὁ P. Collart Philippes 84 κέξ. ταυτίζει μὲ τὴν Ἀνακτορόπολιν τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ λόφος οὗτος εἶναι ὁ τρίτος κατὰ σειρὰν, ὁ δὲ πρὸ αὐτοῦ ἰσθμὸς φέρει εἰσέτι τὸ ὄνομα φρεγαδοπήδημα=ὄλκος. Ἐπὶ τοῦ τετάρτου λόφου καὶ ΝΔ τοῦ Βυζαντινοῦ φρουρίου διακρίνονται διὰ μέσου τῆς πλουσίας εἰς θάμνους καὶ πρίνους βλαστήσεως τὰ τεῖχη μιᾶς ἄλλης ἀρχαιοτέρας πόλεως, πιθανὸν τῆς Οἰούμης (εἰκ. 1).

Τοὺς ἀλλεπαλλήλους καὶ πιθανὸν διαφόρων ἐποχῶν ἐκ γρανίτου πολυγωνικοὺς καὶ ἰσοδομικοὺς ἀναλημματικοὺς τοίχους τοὺς κειμένους ἐπὶ τοῦ

λόφου ἐκεῖνου ἐπεσκέφθημεν κατὰ καιρούς, δημοσιεύομεν δὲ ἐνταῦθα δύο παλαιότερας φωτογραφίας τοῦ ἀνατολικοῦ τετραπλεύρου πύργου καὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τετραπλεύρου μεγάλου ποδίου κτηρίου τινὸς ἢ ἀναλημματικοῦ τοίχου. Ἡ θαυμασία κατεργασία τῶν δόμων τοῦ γρανίτου εἶναι μεγάλης ὁμολογουμένως ἐπιμελείας διὰ τὸ τόσον σκληρὸν ὑλικόν. Ὁ λόφος οὗτος δεσπόζει τῶν πέριξ καὶ εὐλόγως ἔπρεπε νὰ ταυτισθῇ μὲ μίαν ἀπὸ τὰς ἀρχαίας παραλιακὰς πόλεις. Ὁ μεταξὺ τῶν ΒΑ πλευρῶν τοῦ λόφου καὶ τῶν πρὸς τὸ βυζαντινὸν φρούριον λαχανοκήπων χῶρος, ὅπου προφανῶς θὰ ἦτο ἡ κάτω πόλις καὶ ἡ ἐμπορικὴ αὐτῆς ζωὴ, εἶναι πλήρης ὄστράκων καὶ θραυσμάτων ὄξυπυθμένων ἀμφορέων. Οἱ πρό-

Εἰκ. 1. Ἀνατολικὸς τετράπλευρος πύργος τῆς Οἰσύμης.

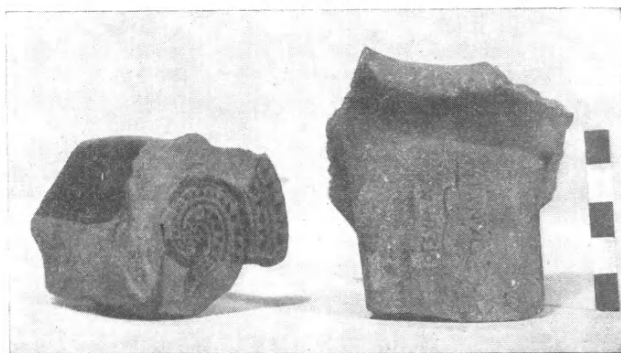
ποδες τοῦ δυτικώτερον τῆς ἀκροπόλεως κειμένου πέμπτου λόφου εἶναι πλήρεις τάφων σεσυλημένων ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Εἶναι σχεδὸν ὅλοι κιβωτόσχημοι, ἐκ πλακῶν γρανίτου καὶ ἐνίοτε μετὰ μαρμαρίνων καλυμμάτων (εἰκ. 2). Ἀφοῦ τὸ περὶ τῆς τέως ἀτατίστου πόλεως τῆς κειμένης εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ἐνδιαφέρον ἡμῶν προέλαβεν ὁ συνάδελφος κ. Collart ἔ. ἄ. σ. 68, προτείνων τὸν ταυτισμὸν τῆς μετὰ τῆς ἀρχαίας Οἰσύμης, ἐνομίσαμεν ἐφέτος καλὸν νὰ προβῶμεν τοῦλάχιστον εἰς μικρὰν σκαφικὴν ἔρευναν ἐσωτερικῶς τοῦ σημείου τοῦ περιβόλου τοῦ πίνακος XVIII, 1 Philippes.

Ἐκ τῆς τάφρου ἐκεῖνης μήκους 8 μέτρων καὶ πλάτους 2, βάθους δὲ μόλις 0,50 μ. διὰ τὸ πτωχὸν τῆς ἐπιχώσεως προέρχονται διάφορα μελαμβαφῆ ὄστρακα, μικροσκοπικὰ μὲν ἀλλὰ ἀσφαλῶς ἐξ ἐρυθρομόρφων ἀγγείων, στόμιον Κορινθιακοῦ ἀρυβάλλου καὶ τὸ ἐν τῇ εἰκόνι 3 παρατεθειμένον θραῦσμα ἐλικοσχήμου λαβῆς κρατῆρος (Voluten—Krater), κοσμουμένης δι' ἰωδῶν καὶ μελανῶν χρωμάτων (O. Broneer Excavations on the North Slope of the Acropolis 1937 Hesperia VII, 2, 1938 σ. 192 εἰκ. 28, ἀρ. 1019). Ἐκτὸς

τούτων ἐν τῇ τάφρῳ εὐρέθησαν ἕξ ὄτα ἐσφραγισμένα ἀμφορέων ὄξυπυθμένων, τοῦ εἴδους δηλαδή τοῦ χαρακτηρίζοντος ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν ἀπέναντι

Εἰκ. 2. Τοῖχος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως τῆς Οἰσύμης.

Εἰκ. 3. Ἑλικόσχημος λαβὴ κρατῆρος καὶ σφράγισμα λαβῆς ἀμφορέως ΟἰΣΥΜΑΙΩΝ ἐκ τάφρου τῆς Οἰσύμης.

τῆς Θάσου παραλίαν, καὶ μικρὸν χάλκινον νόμισμα Θασίων, φέρων ἐφ' ἑνὸς τόξον, ἀμφορέα, ρόπαλον ἐπιγραφὴν ΘΑΣΙΩΝ καὶ μονόγραμμά τι, ἐφ' ἑτέρου δὲ κεφαλὴν Ἑρακλέους· Δ' π. Χ. αἰών.

Ἐν ἐκ τῶν ἀνωτέρω σφραγισμάτων τῶν ἀμφορέων¹ ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἐν λόγῳ πόλιν, διότι ἐπ' αὐτοῦ σαφῶς καὶ καθαρῶς ἀναγινώσκωμεν ΟΙΣΥΜΑΙΩΝ ΠΑΝΤΙΜ[ΟΥ] ἢ [ΟΣ]. ἄροτρον ἀνάγλυφον εἰς τὸ μέσον. Διαστάσεις σφραγίδος 0,038 × 0,021 μ. τύπος γραμμάτων Δ' π. X. αἰῶνος (εἰκ. 3). Ὁ πηλὸς τοῦ ἀγγείου εἶναι ἐρυθρὸς, ἀκάθατος, πλήρης ἄμμου καὶ μαρμαρυγίου. Ἐντόπιος. Βεβαίως τὸ σφράγισμα δὲν ἐπιβεβαιώνει ἀδιασείστως τὸν ταυτισμὸν τῆς πόλεως, ἀλλὰ πρῶτον μὲν αὐξάνει τὰς ἐξ εὐρημάτων περὶ τῆς πόλεως ἐκείνης ὀλίγας γνώσεις μας καὶ δεύτερον συμβάλλει εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἐξαγωγικοῦ της ἐμπορίου. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ πόλις ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων² ὡς κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ Βιβλία ἢ Βιβλίη³, τῆς ὁποίας ὁ οἶνος

¹ Ἐκ τῶν ἄλλων λαβῶν αἱ μὲν δύο φέρουν ἐν συμπλέγματι τὰ γράμματα ΣΕΥΔ ἢ τρίτη τὴν γενικὴν Θασίων, τῶν δὲ δύο ἄλλων τὰ σφραγίσματα εἶναι ὅλως ἐφθαρμένα.

² Ἡ ἀρχαιότερα μνεῖα τῆς πόλεως παρ' Ὀμήρῳ Θ', 304 ὡς πατρίδος τῆς Κασσιανείρας εἶναι Αἰσούμη. Θουκυδ. IV 107, ... Γαληψὸς οὐ πολλῶ ὕστερον καὶ Οἰσούμη εἰσι δὲ αὐταὶ Θασίων ἀποικίαι. Διόδ. XII 68, 4 τῶν δὲ πλησιοχώρων πόλεων ... ἐν αἰς ἦσαν ἀξιολογώτατοι Οἰσούμη καὶ Γαληψὸς ἀμφοτέραι Θασίων ἀποικίαι. Προσεχώρησεν τὸ 424 π. X. τῷ Βρασίδᾳ. Σκυλ. 67 (Müller, Geogr. Gr. Min. I, 545 εἰσι δὲ ἐν Θράκῃ πόλεις Ἑλληνίδες αἱ δε Ἀμφίπολις, Φάγρης, Γαληψὸς, Οἰσούμη, καὶ ἄλλα ἐμπόρια Θασίων. Πτολ. γεωγρ. III, 12, 7. Ἐν τῷ Στρυμονικῷ κόλπῳ Ἡδωνίδος παραλίῳ Νεάπολις ... Οἰσούμη ... Στρυμόνος ἐκβολαί. Plin. N. Hist. IV, 11 § 42: ... a meridie Aegaeum mare, in ora a Strymone Apollonia, Oesyra, Neapolis, Damos, ... Mesti amnis ostium. Ἡ πόλις ἐπὶ Φιλίππου μετωνομάσθη Ἡμαθία. Σκῦμος Περιηγ. 656 (Müller ἔ. ἀ. σ. 221) μετ' Ἀμφίπολιν δὲ ἡ πρότερον Οἰσούμη πόλις Θασίων γενομένη, μετὰ δὲ ταῦτα Μακεδόνων ἀπὸ τῆς Μακέσσης Ἡμαθίας τε λεγομένη ἐξῆς Νέα πόλις ἐστὶ καὶ νῆσος Θάσος. Τὸ πρῶτον ὁμοῦς ὄνομα τῆς πόλεως ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται εἰς δύο ἐπιγραφὰς τῶν Δελφῶν τῶν ἐτῶν 220-175 π. X. SGDI II, 2600, 2580, 76. Παρὰ T. Liv. XLIII, 7, 10 καὶ XLIV 49, 56 ἀναφέρεται ὡς Emathia. Στράβων Γεωγρ. VII, 329 ἀπόσπ. 11 ὅτι Ἡμαθία ἐκαλεῖτο πρότερον ἢ νῦν Μακεδονία ... ἦν καὶ πόλις Ἡμαθία πρὸς θαλάσση. Στέφ. Βυζ. λ. Οἰσούμη· πόλις Μακεδονίας. Θουκυδίδης τετάρτη ἢ νῦν Ἡμαθία. Τὸ ἐθνικὸν Οἰσυμαῖος ταύτην Ὀμηρος ἔφη Αἰσούμη. Ὁ ἴδιος λ. Ἡμαθία· πόλις καὶ χωρίον Ἐφορος παρ' Ἀρποκρ. λ. Οἰσούμη. Τὰ σχόλια εἰς Πτολ. Γεωγρ. III, 12, 7 (Müller 406) Οἰσούμη ἢ Ἀνακτορούπολις = Ἀνακτορόπολις (I. Κατακουζηνὸς IV, 17 ὅστις ταυτίζει ταύτην πρὸς τὴν Ἡϊόνα βλπ. M. Δήμητσα Γεωγραφίαν σ. 557. Collart Philippes σ. 82 ἔξ.

³ Οὕτω ἐκαλεῖτο ἢ ἀπὸ Καλαμίτσας (Ἀντισάρας) μέχρι τῶν Ἐλευθερῶν χώρα τῶν προπόδων τοῦ Συμβόλου. Στέφ. Βυζ. λ. Βιβλίη. Χώρα Θράκης. Ἀπὸ ταύτης ὁ βίβλιος οἶνος. Ἀθήναιος I, 31 α. FHG. IV, 339 ἀπόσπ. 6. Ἀρμενίδας δὲ τῆς Θράκης φησὶν εἶναι χώραν τὴν Βιβλίαν, ἣν Ἀντισάρην καὶ Οἰσούμην προσαγορευθῆναι, ὅπου σαφῆς συμφυρμὸς τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων καὶ τοῦ τῆς χώρας ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔκειντο. Ἐπίχαρμος παρ' Ἡσαχίφ· βίμβλινα ὄρη, βίμβλιος, βίβλιος ποταμὸς Νάξου Μεγ. Ἐτυμ. σ. 197, 39. Βιβλίη ἐκαλεῖτο καὶ εἶδος ἀμπέλου, Ἴππυς παρ' Ἀθην. I, 31. Ἀχιλλεὺς Τάτιος 2, 2 Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι 589 βίβλιος οἶνος ἐκδ. Ζωγραφεῖον βιβλιοθήκης Γ' Κ. Σίττλ. σ. 289 σημ. 589. Ἀθήναιος I, 31 α (F. C. G. 324 ἀπόσπ. 7) Θεόκρ. Εἰδύλλ. 14, 15 βίβλινον εὐώδη τετόρων ἐτέων. Εὐρ Ἰων 1195, ἀνώνυμος κωμικὸς Μεγ. Ἐτυμ. 197, 32. Collart ἔ. ἀ. σ. 89.

ἦτο περίφημος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀντικρύζομεν ἐπὶ τέλους μετὰ χαρᾶς τὸ πρῶτον σφράγισμα, τὸ ὁποῖον ἀμιλλᾶται εἰς μοναδικότητα πρὸς τὸ μόνον ὡσαύτως μέχρι σήμερον γνωστὸν χάλκινον νόμισμα τῆς πόλεως, ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφὴ [ΟΙ] ΣΥΜΑΙΩΝ ¹.

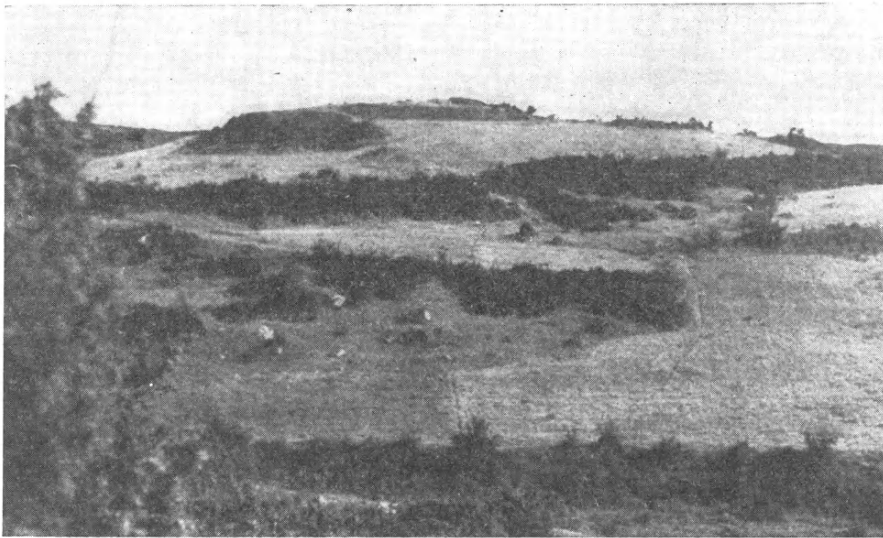
Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι τὰ μελλοντικά εὐρήματα θὰ εἶναι πλουσιώτερα καὶ διαφωτιστικώτερα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ

¹ Head Hist. num² σ. 892. Collart ἔ. ἀ. σ. 85 πίν. XXIII 6.

8. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΕΟΛΙΘΙΚΩΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΩΝ ΑΚΡΟΠΟΤΑΜΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΥΣΤΥΛΟΥ

Ἡ ὕπαρξις προϊστορικῶν συνοικισμῶν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Φιλιππων ἦτο γνωστὴ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1919 ὁπότε ὁ F. B. Welch ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ BSA (τόμ. XXIII, σελ. 44-50) ὄστρακα καὶ εἰδώλια, προερχόμενα ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ Δικελὶ Τάς. Προϊστορικοὶ συνοικισμοὶ ὅμως εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Νέας Πιερίας δὲν ἔχουσι μέχρι τοῦδε σημειωθῆ. Τρεῖς τοιούτους συνοικισμοὺς σημειοῦμεν ἤδη κειμένους εἰς τὰς φυσικὰς τῆς κοιλά-

Εἰκ. 1. Νεολιθικὸς συνοικισμὸς Ἀκροποτάμου.

δος ταύτης ἐξόδους πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὸν συνοικισμὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Ἀκροποτάμου, τὸν συνοικισμὸν τοῦ Ὀρφανίου καὶ τὸν συνοικισμὸν τῶν Λακοβικίων, παρὰ τὴν ὁδόν, τὴν φέρουσαν ἀπὸ Ποδοχωρίου εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Σρυμόνος παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν¹. Ἐκ τῶν συνοικισμῶν τούτων ἠρευνήσαμεν διὰ δοκιμαστικῆς σκαφῆς τὸν παρελθόντα Ἰούλιον τὸν συνοικισμὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Ἀκροποτάμου².

Ὁ συνοικισμὸς οὗτος κεῖται ἐπὶ τοῦ ὄμωνύμου λόφου περὶ τὸ ἓν χιλιόμετρον πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ χωρίου Ἀκροποτάμου, τέως Μπόμπλιανης.

¹ Πλήρη κατάλογον τῶν συνοικισμῶν τῆς περιφερείας Καβάλας θὰ δημοσιεύσῃ προσεχῶς ὁ κ. Γ. Μπακαλάκης.

² Ἡ σκαφή αὕτη ἐγένετο ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Washington University τοῦ St. Louis.

Ὁ λόφος εἶναι φυσικὸς καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ τῶν πολλῶν πηγῶν, αἱ ὁποῖαι καὶ σήμερον ἀκόμη παρέχουσιν ἀφθονον ὕδωρ, ἦτο καταλληλότατος δι' ἐγκατάστασιν προϊστορικῶν φύλων. Ἐν ὄλῳ ἠνοίξαμεν τέσσαρας τάφρους εἰς διάφορα αὐτοῦ σημεῖα, αἱ τάφροι δ' αὐταὶ ἔφερον εἰς φῶς λείψανα, ἀναγόμενα εἰς τὴν νεολιθικὴν περίοδον καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος.

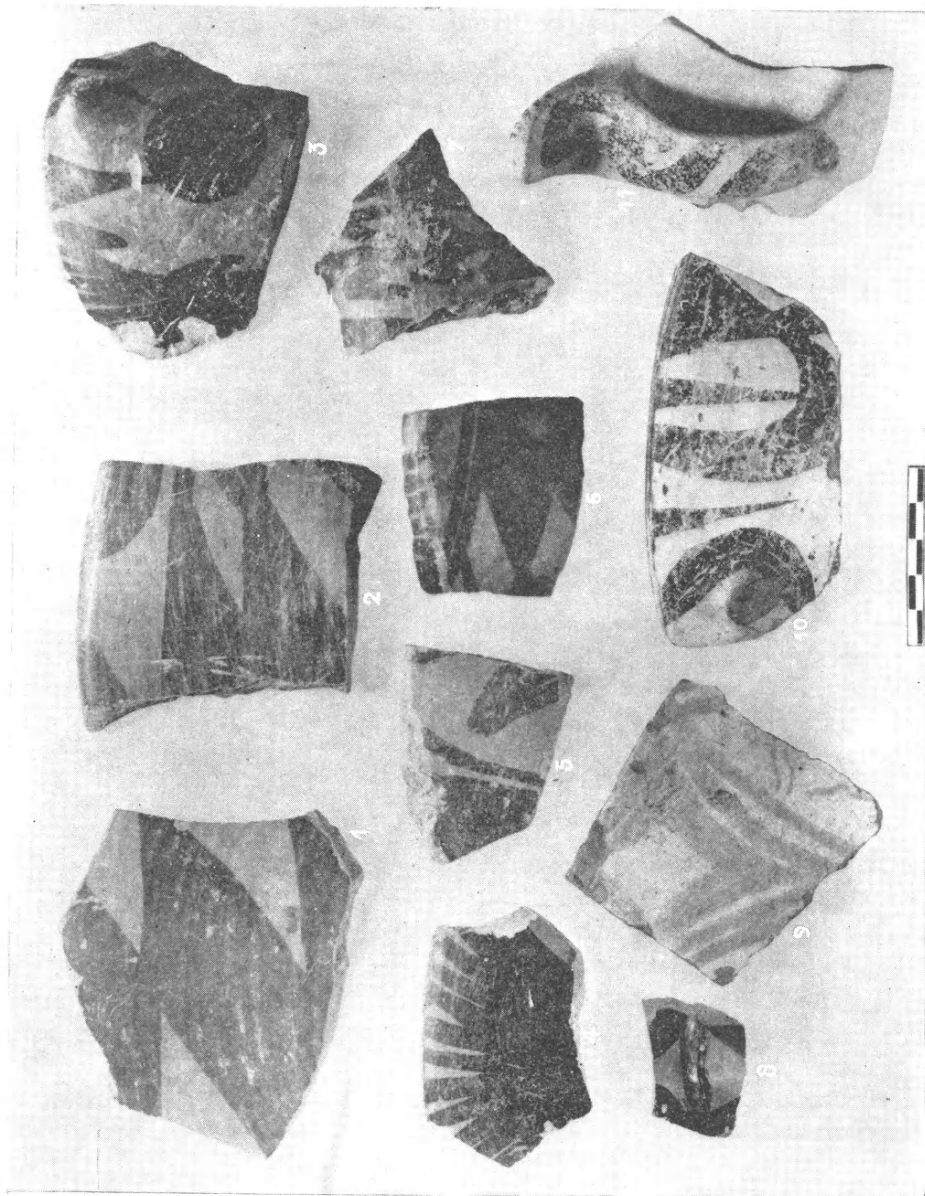
Ἡ νεολιθικὴ ἐπίχωσις εὐρέθῃ ἔχουσα μέσον πάχος 0,95 τοῦ μέτρου καὶ ἦτο βαθυτέρα κατὰ τὸ ΒΑ τοῦ λόφου ἄκρον. Ἐλάχιστα ἴχνη οἰκημάτων ἀνευρέθησαν εἰς τὴν ἐπίχωσιν ταύτην, ἃν καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς τάφρου Α ἀνεσκάφη πλήρως ἱπνὸς κατεσκευασμένος ἐκ πλίνθων. Πλουσία ὅμως ὑπῆρξεν ἡ συγκομιδὴ ὄστράκων. Ἐκ τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ γραπτὰ καὶ δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς Θεσσαλικοὺς ῥυθμοὺς τοῦ Τσοῦντα καὶ τοῦ Wace καὶ Thompson¹. Χαρακτηριστικὰ τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων εἶναι ἀγγεῖα (καλυκόςχημοι φιάλαι ἰδίως), φέροντα καμπυλόγραμμον καὶ σπειροειδῆ διακόσμησιν, γεγραμμένην διὰ στιλπνοῦ μελανοῦ χρώματος ἐπὶ λαμπροῦ ἐρυθροῦ πεδίου (εἰκ. 2, 1-8). Ταῦτα εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ ἀγγεῖα τοῦ Θεσσαλικοῦ ῥυθμοῦ Β^{3α} (2). Ὅστρακα τοῦ ῥυθμοῦ τούτου ἀνευρέθησαν ἀφθονα καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου. Τῶν κατωτέρων στρωμάτων χαρακτηριστικὰ εἶναι ἀγγεῖα, φέροντα ἐπὶ τῆς ὑποκιτρίνου αὐτῶν στιλπνῆς ἐπιφανείας γραμμικὴν διακόσμησιν, γεγραμμένην διὰ στιλπνοῦ χρώματος μελανοῦ πρὸς τὸ καστανὸν (εἰκ. 3, 1-4). Καὶ τὰ ἀγγεῖα τοῦ εἴδους τούτου δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὸν Θεσσαλικὸν ῥυθμὸν Β^{3ε}. Ἀλλὰ καὶ ὄστρακα τοῦ ῥυθμοῦ Β^{3α} (3) (εἰκ. 2, 9-10 καὶ εἰκ. 3, 5-7), καὶ τοιαῦτα μὲ τρίχρωμον διακόσμησιν ῥυθμοῦ Β^{3β}, ὡς καὶ ὄστρακα μὲ γραπτὴν χονδροειδῆ γραμμικὴν διακόσμησιν ῥυθμοῦ Β^{3δ} (εἰκ. 3, 8-10), ἀπαντῶσιν εἰς ὅλα τὰ στρώματα. Ἐκ τῶν ἀγράφων τὰ σπουδαιότερα εἶναι, τὰ ἔχοντα στιλπνὴν μελανὴν ἐπιφάνειαν (ῥυθμὸς Α^{5γ}), τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐν χρήσει εἰς ἐποχὴν ἀρχαιότεραν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζουσι τὰ ἀγγεῖα τοῦ ῥυθμοῦ Β^{3α}. Καὶ ἡ τεχνοτροπία τῶν ἐγκαράκτων ἀντιπροσωπεύεται δι' ἀρκετῶν ὄστράκων, ἀνηκόντων εἰς μικρὰ τριποδικὰ - τριγωνικὰ ἀγγεῖα, ὅμοια τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν εἰς τὴν Ὀλυνθον, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Φωκίδα, εἰς τὸ Δικελὶ Τὰς καὶ ἀλλαχοῦ².

Εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐπίχωσιν ἐκτὸς τῶν ὄστράκων ἀνευρέθησαν καὶ ἀρκετοὶ πελέκει, δυνάμενοι νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς τύπους Β, ΒΓ καὶ Γ, τοὺς γνωστοὺς ἐκ τῶν Θεσσαλικῶν συνοικισμῶν καὶ ἐκ τῆς Ὀλύνθου³ (εἰκ. 5,

¹ Πρβ. Τσοῦντα, Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου, σ. 157 ἐξ. καὶ Wace καὶ Thompson, Prehistoric Thessaly, σ. 13 ἐξ.

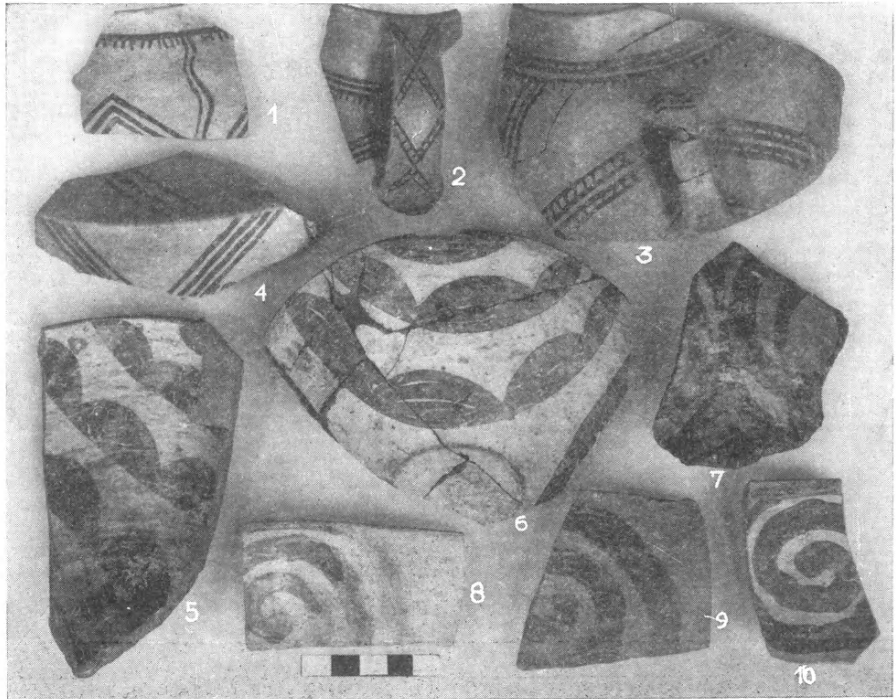
² Mylonas The Neolithic Settlement of Olynthus, 6. 40 ἐξ. εἰκ. 60-63 καὶ Grundman ἐν Ath. Mitt. 57, 1932, σ. 114 καὶ ὑποσημ.

³ Τσοῦντα, ἔ. ἀ., σ. 307 ἐξ. καὶ Mylonas, ἔ. ἀ., σ. 64 ἐξ.

Εἰκ. 2. Γραπτά δοτράκα ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ Ἀκροποτάμου Β³α (2) = 1-8 Β³α (3) = 9-10.

7-11, 13-14, 18-20). Ἐπίσης ἀνευρέθησαν καὶ τρία εἰδώλια πήλινα τοῦ γνωστοῦ γυναικείου στεατοπυγικοῦ τύπου (εἰκ. 5, 1-3). Ἐν τούτων φέρει ποικίλην ἐγγάρακτον διακόσμησιν, ἕτερον δὲ μαστοειδεῖς τριγωνικὰς ἀποφύσεις εἰς τοὺς γλουτούς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠδύνατο νὰ στηρίζηται. Εἰς τὰ εἰδώλια πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ δύο πήλινα ὁμοιώματα ποδῶν (εἰκ. 5, 6). Τὸ ἕτερον τούτων φέρει γραπτὴν διακόσμησιν καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος

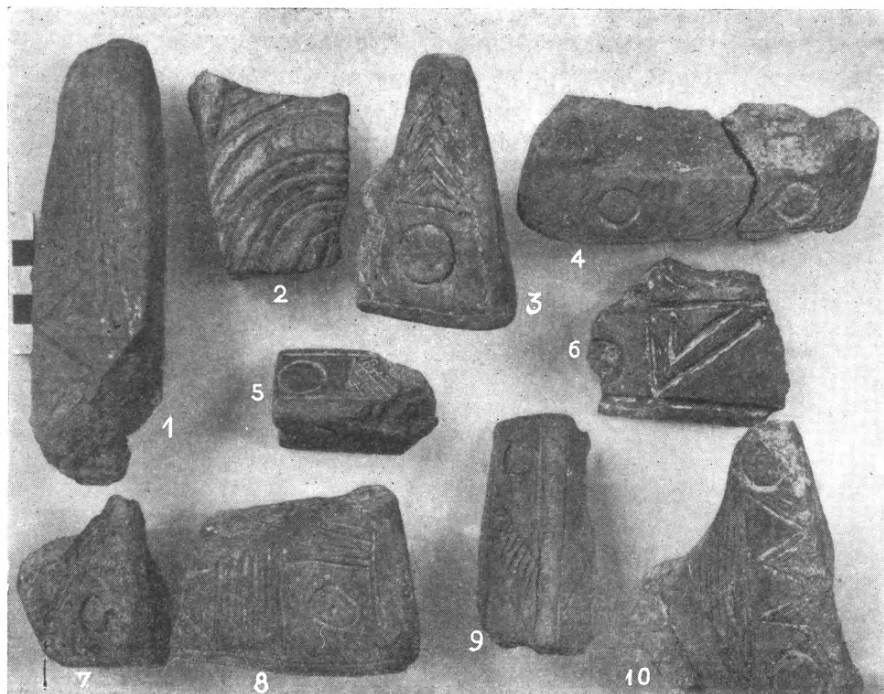

Εἰκ. 3. Γραπτὰ ὄστρακα ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ Ἀκροποτάμου Β^εε = 1-4
Β^αα (3) 5-7 Β^δδ = 8-10.

τῆς πτέρνης διάτρητον θηλήν, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ πους ἠδύνατο νὰ ἀναρτηθῇ ὡς περιάπτον. Ἄξιον ἐπίσης ἰδίας μνείας εἶναι καὶ μέγα μέρος μαρμαρίνης φιάλης. Μετὰ τῶν ὄστράκων καὶ εἰδωλίων ἀνευρέθησαν καὶ πολλὰ ὄστᾶ μικρῶν ζώων, προφανῶς αἰγῶν καὶ χοίρων, μερικὰ τῶν ὁποίων εἶχον χρησιμοποιοηθῆ ὡς καρφίδες, ὡς στυλβωτήρες καὶ ὡς περιάπτα.

Ἡ ἐξετασθεῖσα ἐπίχωσις, ἡ ἀναγομένη εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, εἶχεν ἐλάχιστον βᾶθος, κατὰ μέσον ὅρον 20 ἑκατοστομέτρων, οὐδὲν δὲ σημαντικὸν προσέφερε πέραν τῆς ἀποδείξεως τοῦ οἰκισμοῦ τοῦ λόφου τούτου ἴσως κατὰ

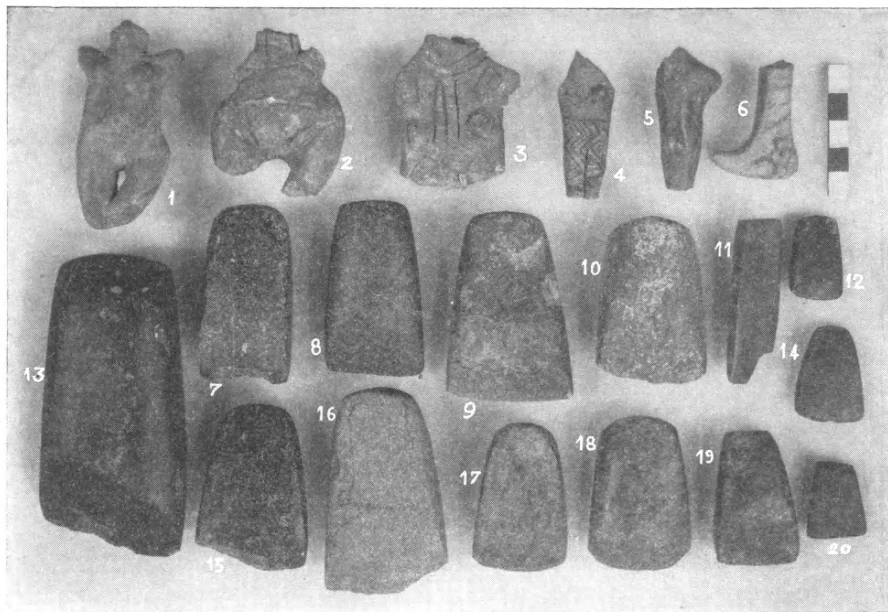
τὸν Δ'. π. Χ. αἰῶνα. Μεταξὺ τῶν πολυαριθμῶν μελαμβαφῶν καὶ ἀγρᾶφων ὄστράκων, τῶν εὐρεθέντων εἰς τὴν ἐπίχωσιν ταύτην, καταλέγεται καὶ οὗς ἀγρᾶφου ὀξυπυθμένου ἀμφορέως, φέρον ἐπὶ τοῦ ὤμου του σφραγίδα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΜΙΚΙ/ΩΝΟΣ. Ἐπὶ γειτονικοῦ λόφου, χωριζομένου διὰ χαράδρας τοῦ συνοικισμοῦ, ἀνευρέθη νεκροταφεῖον ἀνήκον ἀσφαλῶς εἰς τὸ χωρίον τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Κατὰ κανόνα οἱ τάφοι τοῦ νεκροταφείου τούτου εἶναι

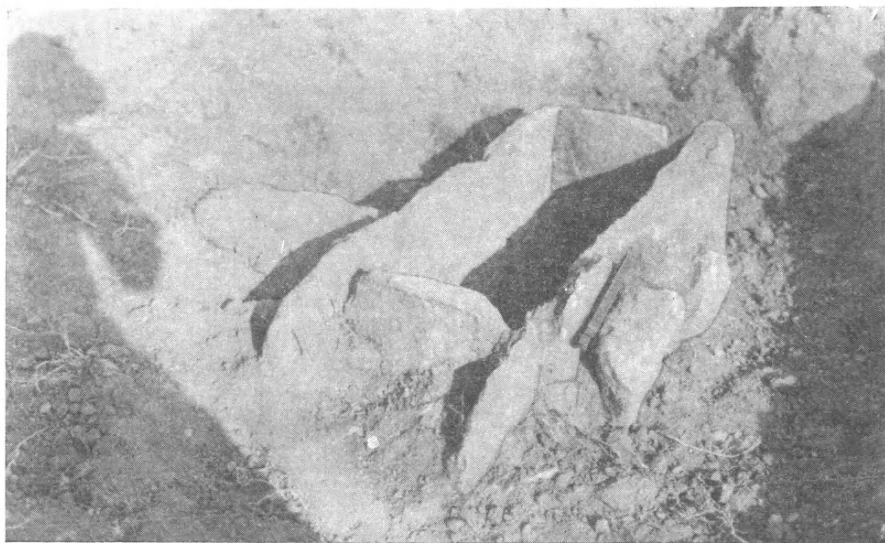
Εἰκ. 4. Ἐγχάρακτα Νεολιθικὰ ὄστρακα Ἀκροποτάμου 1-6 Πολυστύλου 7 - 10.

κιβωτιόσχημοι, εἶναι κατεσκευασμένοι ἐκ πλακῶν καθέτως τεθειμένων, ἔχουσι πολὺ μικρὰς διαστάσεις καὶ εὐρίσκονται εἰς ἐλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας βάρθους¹ (εἰκ. 6). Ὡς ἐκ τούτου σχεδὸν πάντες οἱ ἐξερευνηθέντες τάφοι εἶχον ἤδη συληθῆ ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ νεκροταφείου καὶ εἰς βάθος 40 ἑκατοστομέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου ἀνευρέθη πλάξ, καλύπτουσα τὸ στόμιον μελαμβαφοῦς κρατῆρος, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου δὲν εἶχε διαταραχθῆ (εἰκ. 7). Μετὰ τῆς σποδοῦ καὶ τῶν ὀλίγων ὄστῶν, τὰ

¹ Αἱ διαστάσεις ἑνὸς τῶν τάφων τούτων, τοῦ μᾶλλον χαρακτηριστικοῦ, εἶναι: μῆκος 0,85, πλάτος 0,30 καὶ βάθος 0,35 μ.

Εἰκ. 5. Νεολιθικά εἰδώλια καὶ πελέκειες Ἀκροποτάμου 1 - 3, 6 καὶ 7 - 11, 13 - 14
18 - 20 Πολυστύλου 4 - 5 καὶ 12, 15 - 17.

Εἰκ. 6. Κιβωτόσχημος τάφος νεκροταφείου Ἀκροποτάμου.

ὅποια δὲν εἶχον τεφροποιηθῆ πλήρως, ἀνευρέθησαν καὶ δύο αἰχμαὶ λογχῶν ἐκ σιδήρου, τεμάχια σιδηρᾶς μαχαίρας, ἔλασμα χαλκοῦν, φέρον διάκοσμον ἐξ ὑελομάζης καὶ τεμάχια στρεπτοῦ χαλκίνου ἐλάσματος. Ἐξω δὲ τοῦ κρατήρος ἀνευρέθησαν μικρὰ ἀντικείμενα ἐκ χαλκοῦ, χαλκοῦς δακτύλιος καὶ τεμάχια ἀγγείων. Καὶ ὁ κρατῆρ καὶ τὰ εὐρήματα δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὸ τέλος τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος καὶ εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους πρέπει νὰ ἀναχθῆ καὶ τὸ νεκροταφεῖον ὡς καὶ ὁ συνοικισμός, εἰς τὸν ὅποιον τοῦτο ἀνήκει. Οἱ χρόνοι οὗτοι συμφωνοῦσι καὶ πρὸς τοὺς ὑποδεικνυομένους ὑπὸ τῆς σφραγίδος τοῦ Μικίωνος. Καὶ οἱ χριστιανικοὶ χρόνοι ἀντιπροσωπεύονται ἐπὶ τοῦ λόφου διὰ τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εὐρισκομένου εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλαγιάν. Πέντε κίονας τοῦ ἐκκλησιδίου τούτου ὡς καὶ τρία κιονόκρανα ἐκαθάρισάμεν ἀπὸ τὴν περιβάλλουσαν ταῦτα βλάστησιν. Τὰ σπουδαιότερα ὅμως λείψανα τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀσφαλῶς εἶναι τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν, ἐκ τούτων δὲ τὰ γραπτὰ ἀγγεῖα εἶναι τὰ χαρακτηριστικότερα.

Εἰκ. 7. Μελαμβαφῆς κρατῆρ ἐκ τοῦ νεκροταφείου Ἀκροποτάμου· (α) κάλυμμα κρατήρος.

Τὰ ἄγραφα μονόχρωμα ὄστρακα εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ ἐνὸς τῶν συνοικισμῶν τῆς πεδιάδος τῶν Φιλίππων, τῆς «Τούμπας» τοῦ Πολυστύλου. Ἡ μαστοειδὴς κατὰ τὸ σχῆμα Τούμπα αὕτη κεῖται κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ ὁμωνύμου χωρίου, τὸ ὅποιον εὐρίσκεται πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς ἀπὸ Καβάλας εἰς Δράμαν ὁδοῦ καὶ κατὰ τὸ 12^{ον} χιλιόμετρον. Ἡ Τούμπα, ὕψους

τεσσάρων μέτρων, ἐσχηματίσθη καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ ἐπάλληλα λείψανα ἀρχαιοτάτων οἰκισμῶν. Τὰ δύο πρῶτα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς μέτρα ἔχουσιν ἐπίχωσιν τεταραγμένην καὶ χαρακτηρίζονται ὑπὸ προϊστορικῶν ἀλλὰ καὶ Ῥωμαϊκῶν καὶ Βυζαντινῶν ὀστράκων. Τὰ ὑπολειπόμενα δύο μέτρα σχηματίζονται ἀπὸ καθαρὰν νεολιθικὴν ἐπίχωσιν. Ἐκ ταύτης προέρχονται ἄφθονα ὄστρακα κυρίως ἄγραφα. Τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἔχοντα μελανὴν

Εἰκ. 8. Γραπτὰ ὄστρακα συνοικισμοῦ Πολυστύλου.

στιλπνὴν ἐπιφάνειαν, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν ῥυθμὸν Α⁵γ, γνωστὸν ἐκ τῶν λοιπῶν συνοικισμῶν τῆς βορειότερας Ἑλλάδος. Τὰ ἀγγεῖα τοῦ ῥυθμοῦ τούτου, εἰς τὰ κατώτερα στρώματα παρουσιάζουσι μονόχρωμον μελανὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν. Εἰς τὰ ἀνώτερα ὁμοῦ στρώματα ἢ ἐπιφάνειά των γίνεται πολυχρωμος. Εἶναι μελανὴ στιλπνὴ μέχρι τοῦ ὤμου τοῦ ἀγγείου καὶ ἐρυθρὰ στιλπνὴ ἢ ἀμαυρὰ ἀπὸ τοῦ ὤμου τοῦ πυθμένος¹. Ἐπίσης εἶναι συνήθη τὰ μονόχρωμα ἀγγεῖα μὲ ἱριδίζουσαν ἐπιφάνειαν, τὰ ὑπὸ τῆς Κ^αs L. Walker

¹ Πρβ. καὶ Mylonas, ἔ. ἀ., σ. 37 ἐξ. διὰ παραδείγματα ἐξ Ὀλύνθου καὶ διὰ τὴν τεχνοτροπίαν τῶν ἀγγείων τούτων.

Κοσμοπούλλου ὀνομασθέντα rainbow-ware. Φιάλαι μετὰ ἢ ἄνευ βάσεως, κύπελλα, μικραὶ καὶ μεγάλαι πρόχοι καὶ σκύφοι εἶναι τὰ συνηθέστερα σχήματα ἀγγείων.

Μικρὰ τριποδικὰ ἀγγεῖα τοῦ γνωστοῦ τριγωνικοῦ σχήματος μετὰ ποικίλης ἔχχαράκτου διακοσμήσεως δὲν εἶναι ἄγνωστα μολονότι σπανίζουσι (εἰκ. 4, 7-10). Τὰ γραπτὰ εἶναι πολὺ ὀλίγα καὶ ἐκ τούτων τὰ περισσότερα φέρουσι μᾶλλον ἀμελῆ καὶ πρωτόγονον γραμμικὴν διακόσμησιν χρώματος καστανοῦ πρὸς τὸ μελανόν, γεγραμμένων ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ (εἰκ. 8). Ἐν καὶ μόνον ὄστρακον τοῦ ῥυθμοῦ Δικελὶ Τὰς ἀνευρέθη, μολονότι ὁ συνοικισμὸς ἐκεῖνος καὶ σύγχρονος ἦτο καὶ εἰς μικρὰν τοῦ Πολυστύλου ἀπόστασιν ἔκειτο.

Ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ Πολυστύλου ἔχομεν καὶ δύο πῆλινα γυναικεῖα εἰδῶλια τοῦ γνωστοῦ νεολιθικοῦ τύπου (εἰκ. 5, 4-5), ἀρκετοὺς πελέκεις τῶν τύπων Δ, Β καὶ Γ (εἰκ. 5, 12, 15-17), ὀστεῖνα ἐργαλεῖα καὶ δύο τεμάχια μαρμαρίνων βραχιόνων. Καὶ εἰς τοὺς δύο συνοικισμοὺς ἀνευρέθησαν ὀλίγοι σχετικῶς πεσσοὶ σφενδονῶν καὶ σφονδύλια τοῦ γνωστοῦ κωνικοῦ τύπου.

Τὰ ἐκ τῶν συνοικισμῶν τοῦ Ἀκροποτάμου καὶ τοῦ Πολυστύλου προερχόμενα λείψανα παρουσιάζουσιν ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον, θὰ συμβάλωσι δὲ κατὰ πολὺ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μακεδονίας, διὰ τὸν ὅποιον ἐλαχίστας σχετικῶς ἐξηκριβωμένας πληροφορίας ἔχομεν παρὰ τὰς πολυπληθεῖς τούμπας, αἱ ὁποῖαι πλημμυροῦσι τὰς πεδιάδας τῆς περιοχῆς ἐκείνης τῆς Ἑλληνικῆς γῆς τῆς τόσον σημαντικῆς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν προῖστορίαν.

9. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Ἐφέτος ἀπεκάλυψα διὰ σκαφικῆς ἐρεύνης δλόκληρον τὸν νάρθηκα καὶ τὸ αἶθριον τῆς μεγάλης βασιλικῆς τῆς Νικοπόλεως τῆς κειμένης κατὰ τὸ μέσον τῆς Ἰουστινιανείου πόλεως καὶ δεξιὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Πρεβέζης-Ἰωαννίνων, τὸ κύριον σῶμα τῆς ὁποίας ἀνεσκάψαμεν πέρυσι μετὰ τοῦ κ. Ὁρλάνδου (ΠΑΕ 1937 σ. 78 ἔ). Πλὴν τοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ αἵθριου ἀπεκάλυψα καὶ μέγα μέρος τῆς πρὸ τοῦ αἵθριου στοᾶς, ἣτις πιθανώτατα περιβάλλει τὸ ὅλον συγκρότημα τῆς βασιλικῆς μετὰ τῶν προσκτισμάτων αὐτῆς.

Εἰκ. 1. Γλυπτὰ μέλη τῆς κεντρικῆς πύλης τοῦ νάρθηκος.

Πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐκκαθαρίσεως ἀπὸ τῶν μεγάλων ἐπιχωματώσεων χώρου 50 περίπου μέτρων μήκους καὶ 35 πλάτους ἐνίσχυσε καὶ ἐφέτος ὁ Δήμος Πρεβέζης τὴν παραχωρηθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας δαπάνην διὰ 25.000 δραχμῶν.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργηθείσης ἐφέτος ἀνασκαφῆς ἦσαν ἱκανοποιητικώτατα.

1) **Νάρθηξ.** Ἀπεκαλύφθη πρῶτον ὁ νάρθηξ τοῦ μεγάλου ναοῦ, εἰς ὃν ὄδηγοῦσι πέντε πύλαι μὲ εὐρυτέραν καὶ μεγαλοπρεπεστέραν τὴν μέσην πύλην ἐκ τοῦ διακόσμου τῆς ὁποίας διεσώθησαν: τὸ κατώφλιον παισιούμενον διὰ γλυφῆς (διακρίνονται εἰσέτι καὶ οἱ τόρμοι) καὶ τὰ μεγάλα μαρμάρινα

μετὰ γλυφῶν περιθυρώματα εἰς τεμάχια, ὧν ἓν διακρίνεται παρὰ τὸ κατώφλιον εἰς τὴν (εἰκ. 1). Τὸ σχῆμα τοῦ νάρθηκος τούτου εἶναι ἱκανῶς πρωτότυπον, καθ' ὅσον ἐκτείνεται ἐκατέρωθεν τοῦ σώματος τοῦ ναοῦ, ἀνοιγομένων τριβήλων εἰσόδων, διακοσμεῖται δὲ καὶ ἡ κυρία πύλη τοῦ ναοῦ διὰ τετρακιονίου.

Εἰκ. 2. Γενικὴ ἄποψις τοῦ ἀποκαλυφθέντος νάρθηκος τῆς μεγάλης βασιλικῆς τῆς Νικοπόλεως.

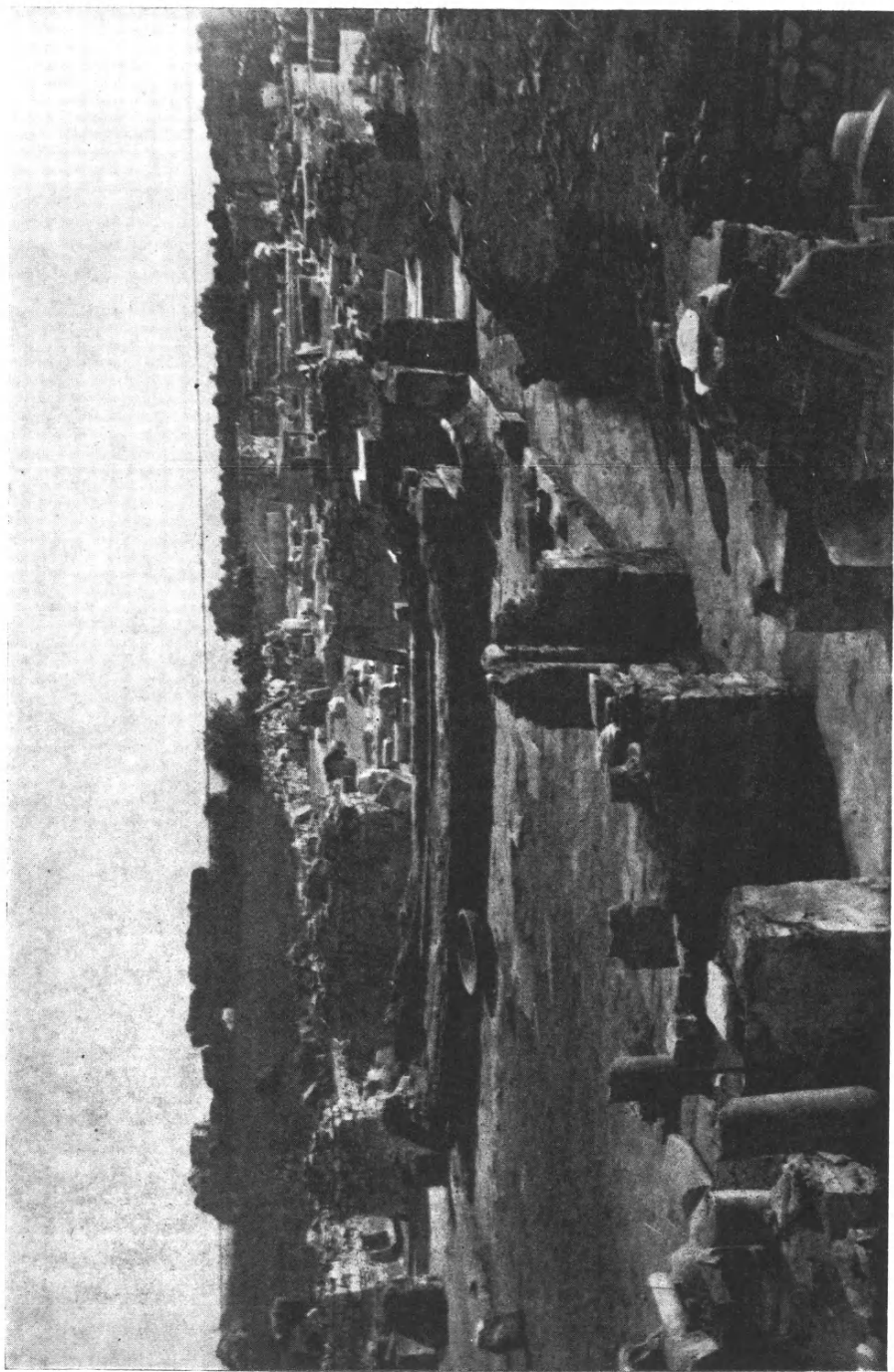
Ἄριστερὰ ἐκτείνεται προσέτι μικρὸν διαμέρισμα, πιθανῶς τὸ κάτω μέρος κλιμακωτάσιον τῶν ὑπερώων τοῦ ναοῦ (εἰκ. 2). Ἡ τριμερὴς αὕτη διαίρεσις τοῦ νάρθηκος καὶ τὸ πρὸ τῆς κυρίας πύλης τετρακιόνιον πλὴν τοῦ διακοσμητικοῦ χαρακτηριστοῦ εἶχε πιθανώτατα καὶ πρακτικώτερόν τινα σκοπὸν. Ὡς

γνωστόν, πλὴν τῶν κατηγουμένων, ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ αἱ τάξεις τῶν προσκλαιόντων, ὑποπιπτόντων κ. ἄ., ἤτοι τῶν ὑποκειμένων εἰς δημοσίαν μετάνοιαν διὰ βαρέα ἁμαρτήματα· εἰς τούτους δὲν ἐπιτρέπετο ἡ εἴσοδος ἐν τῷ ναῷ ἀλλὰ παρέμενον, ὡς καὶ οἱ κατηγούμενοι, εἰς τὸν νάρθηκα. Ὡς ὑπόθεσιν ἐκφέρω ὅτι ἡ διαίρεσις αὕτη τοῦ νάρθηκος ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὰς ἀνωτέρω τάξεις.

Τὸ δάπεδον τοῦ νάρθηκος εἶναι ὀλόκληρον ἐπεστρωμένον διὰ μωσαϊκῶν διατεταγμένων οὔτων· τὸ ὅλον ψηφιδωτὸν περιβάλλουσι δύο παρυφαί, ἐξ ὧν ἡ πρώτη πλατυτέρα, πληρουμένη διὰ τόξων βαινόντων ἐπὶ κομφῶν κιονίσκων καὶ ἐνὸς μεγάλου φύλλου κισσοῦ εἰς ἕκαστον τόξον, ἡ δὲ δευτέρα στενωτέρα, ἔχουσα ἐναλλὰξ τετράγωνα καὶ στρογγύλα σχήματα μετὰ μικρῶν σταυρῶν. Αἱ παρυφαί αὗται περικλείουσι γεωμετρικὰ κοσμήματα, συγκείμενα ἐκ τετραγώνων (διαστάσεις ἔχει ἐκάστη πλευρὰ 1 μ.) περιβαλλομένων διὰ πλοχμῶν καὶ πληρουμένων μὲ διαγωνίους ἢ ἰσοσκελεῖς σταυρούς, σχηματιζομένους διὰ μεγάλων λογοχειδῶν φύλλων κοσμομένων καὶ διὰ μικρῶν κισσοφύλλων μὲ φολιδωτὰ ἢ ζικ-ζακ κοσμήματα, ῥόμβους μὲ πλέγματα κ. λ. π. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τέχνην των, τὰ διαγράμματα τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου διακόσμου εἶναι μαῦρα ὡς καὶ οἱ σταυροί, τὰ χρώματα δὲ τῶν γεωμετρικῶν διακοσμήσεων ἀπλᾶ (λευκά, δύο ἀποχρώσεις ἐρυθροῦ, πράσινα καὶ φαιά).

Κατὰ τὴν ἀποχωμάτωσιν τοῦ νάρθηκος ἀνευρέθησαν πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἤτοι μεγάλα μαρμάρινα περιθυρώματα μὲ γλυφὰς (πρβ. εἰκ. 1) κορμοὶ κίωνων (ὧν οἱ τοῦ τετρακιονίου τῆς μεσαίας πύλης τέσσαρες ραβδωτοί, εἰλημμένοι ἐκ ρωμαϊκῶν κτισμάτων), πέντε κιονόκρανα Κορινθιακὰ ρωμαϊκῶν χρόνων (καὶ ταῦτα εἰλημμένα ἐκ παλαιότερων κτισμάτων), γεῖσα κ. λ. π. ἅτινα εἶχον καταπέσει ἐπὶ τοῦ μωσαϊκοῦ δαπέδου καὶ προξενήσει εἰς αὐτὸ μεγάλα ρήγματα καὶ καθιζήσεις.

2) **Αἶθριον καὶ περίβολος.** Μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ νάρθηκος ἀνεσκάφη τὸ αἶθριον τοῦ ναοῦ. Ἡ ἔρευνα αὐτοῦ ἔφερεν εἰς φῶς ἀξιολογώτατον αἶθριον παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς μὲ ἀληθῶς πρωτότυπα γνωρίσματα. Ἀντιθέτως πρὸς τὰ συνήθη αἶθρια τῶν βασιλικῶν, τοῦτο σχηματίζει ἐκατέρωθεν τοῦ ὑπαίθρου χώρου δύο στοὰς διὰ δύο κιονοστοιχιῶν, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἔχει ὀκτὼ κίονας καὶ ἐτέρους δύο ἐπικεκολλημένους εἰς τὰς παραστάδας τῶν κιονοστοιχιῶν, ἐν ᾧ ἡ δυτικὴ κιονοστοιχία ἔξ ἑπτὰ κίωνων συνενοῦται μὲ τὴν πρὸ τοῦ αἰθρίου στοὰν (εἰκ. 3). Ἡ στοὰ αὕτη (ἧς ἀπεκαλύψαμεν ἱκανὸν τμήμα πρὸ τοῦ αἰθρίου) εἶναι εὐρὺς διάδρομος, σχηματιζόμενος διὰ τόξων καὶ σταυροθολίων, ὡς δεικνύουσιν αἱ παραστάδες τοῦ ἐσωτερικοῦ του, καὶ εἰς μέρη τινὰ διὰ κιονοστοιχιῶν παρὰ τοὺς τοίχους. Μεγαλοπρεπῆς πύλη δεξιὰ (ἧς διεσώθησαν τὰ μαρμάρινα κατώφλια καὶ αἱ

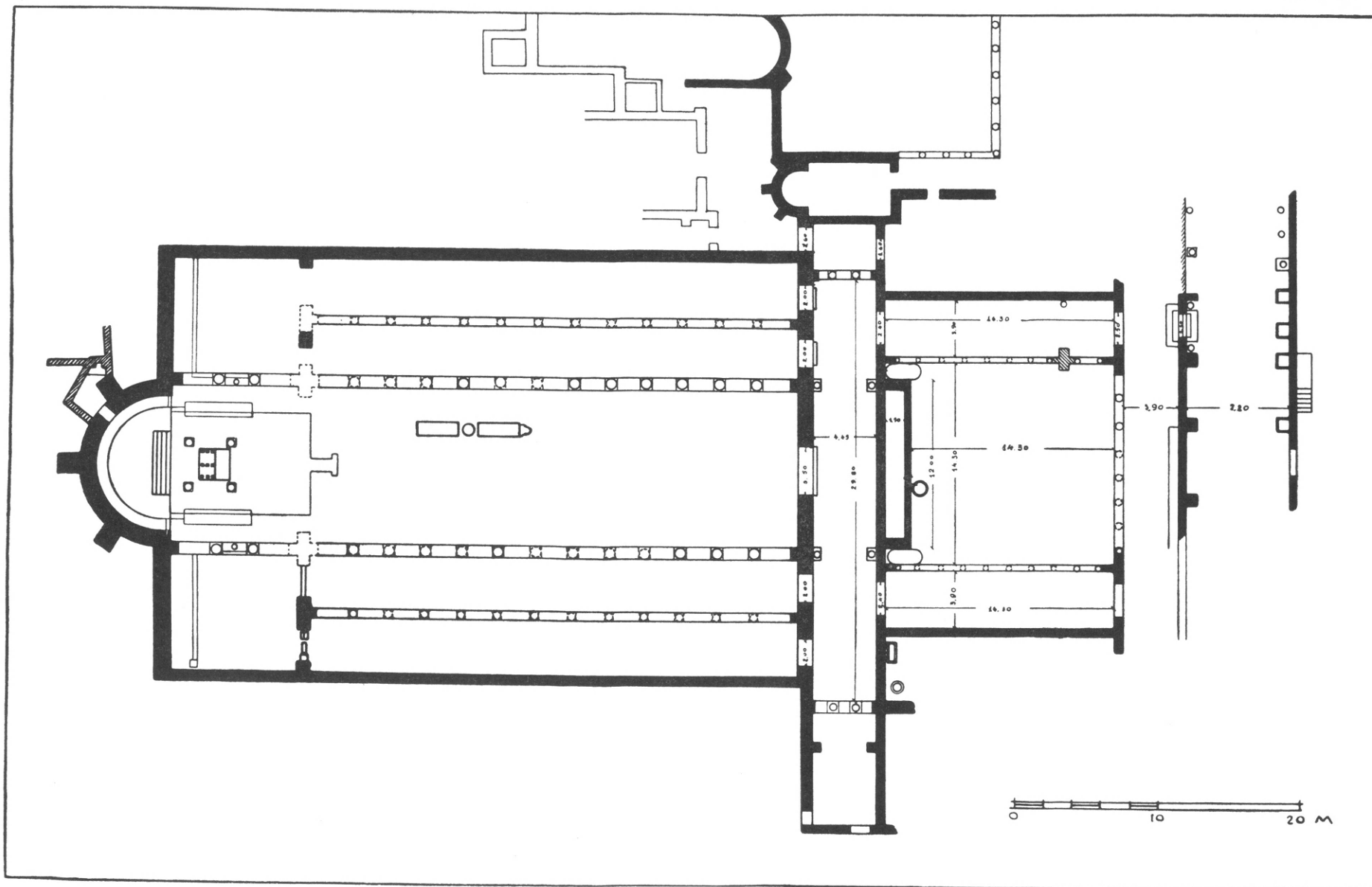
Εικ. 3. Γενική άποψις του άποκαλυφθέντος αϊθριου τής μεγάλης βασιλικής τής Νικοπόλεως
(άνατολικώς ή φιάλη έχουσα έκατέρωθεν λουτήρας).

δύο βαθμίδες) κοσμουμένη διὰ δύο κίωνων ἑκατέρωθεν, ὀδηγεῖ εἰς τὸ αἶθριον, ἀνταποκρίνεται δὲ πρὸς πύλην τῆς δεξιᾶς στοᾶς τοῦ αἶθριου, ὅπερ ἔχει ὁμοίαν πύλην καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν στοᾶν. Ἀπὸ τοῦ αἶθριου πάλιν εἰς τὸν νάρθηκα ὀδηγοῦσιν αἱ δύο ἀνατολικαὶ πύλαι τῶν στοῶν, καταλαμβάνει δὲ ὁλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πρόσοψιν τοῦ αἶθριου ἢ ὅλως πρωτό-τυπος *φιάλη*.

3) *Φιάλη καὶ λουτήρες*. Αὕτη συνίσταται ἐκ κτιστῆς ἀποθήκης ὕδατος ἐπεστρωμένης διὰ πλίνθων καὶ κορασανίου (διασωθὲν ὕψος 1,10 μ.) καὶ ἐκτεινομένης εἰς μῆκος 12 μέτρ. μὲ πλάτος 1,50 μέτρ. Ἐπὶ τοῦ μαρμαρο-στρώτου δαπέδου τοῦ ὑπαίθρου χώρου τοῦ αἶθριου ὑπῆρχε κάτωθεν τῆς φιάλης σειρὰ μεγάλων στρογγύλων μαρμαρίνων λεκανῶν (διεσώθη μία ἀκε-ραία διαμέτρου ἑνὸς μέτρου, ἀνευρέθησαν δὲ καὶ τινὰ τμήματα ἕξ ὁμοίων λεκανῶν), δι' ὧν δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ σχῆμα τῆς φιάλης, ἥτις φαί-νεται ὅτι εἶχεν εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ ὕδατος κρουνοὺς (πιθανῶς μεταλλίνους σωλῆνας μετὰ στροφάλων), δι' ὧν ἐχύνετο τὸ ὕδωρ πρὸς ἀπόνηψιν χειρῶν καὶ ποδῶν, (εἰκ. 3). Τὸ τοιοῦτον μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων (βλέπε Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν 10, 40 «εἶσω δὲ παρελθόντι πνλῶν οὐκ εὐθὺς ἀφῆκεν ἀνάγκοις καὶ ἀνίπτοις ποσὶ τῶν ἔνδον ἐπιβαίνειν ἀγίων» πρβ. καὶ κατωτέρω: «ιερωῶν δὲ ἐνταῦθα (ἐν τῷ αἶθρῳ) καθαρσίαν ἐτίθει σύμβολα, κρήνας ἀντικρως εἰς πρόσωπον ἐπισκευάζων τοῦ νεῶ πολλῶ τῷ χεῦματι τοῦ νάματος τοῖς περιβόλων ιερωῶν ἐπὶ τὰ ἔσω προϊοῦσι τὴν ἀπόρρυψιν παρεχομένης» (ἐν ἐκδ. Schwartz Leipzig, 1910, σ. 380). Τὸ πρωτοτυπότερον ὅμως σημεῖον εἶναι ὅτι ἑκατέρωθεν τῆς φιάλης καὶ παρὰ τὰς κιονοστοιχίας ἦλθον εἰς φῶς δύο μεγάλοι μαρμάρῃνοι λουτήρες (μῆκους 2,80 καὶ πλάτους 1,10 μ.), χρησιμεύοντες πιθανώτατα διὰ ἱαματικᾶς λούσεις (εἰκ. 3). Τὸ τοιοῦτον δὲν παρατηρήθη μέχρι τοῦδε εἰς αἶθρια ἑτέρων χρι-στιανικῶν βασιλικῶν, καθόσον τοῦλάχιστον γνωρίζω.

Τέλος ἀριστερὰ καὶ ἔξω τοῦ αἶθριου ἀνευρέθη κατὰ χώραν μεγάλη μαρμαρίνη σκάφη καὶ παρ' αὐτὴν φρέαρ, οὗτινος τὸ μαρμάρῃνον στόμιον διατηρεῖται καλῶς.

Τὸ δάπεδον τοῦ αἶθριου ἔχει τὸν μὲν ὑπαιθρον χῶρον μαρμαρόστρωτον, τὰς στοᾶς δὲ διὰ μωσαϊκῶν, ὁμοίων σχεδὸν κατὰ τὴν τέχνην πρὸς τὸ ἀνωτέρω περιγραφέν ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ νάρθηκος. Ἐκ τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου αἶθριου τῆς βασιλικῆς τῆς Νικοπόλεως διασφύζονται ἐλάχισται βάσεις κίωνων κατὰ χώραν, ἱκαναὶ ὅμως νὰ ἀποκαταστήσωσι τὰς κιονοστοιχίας,

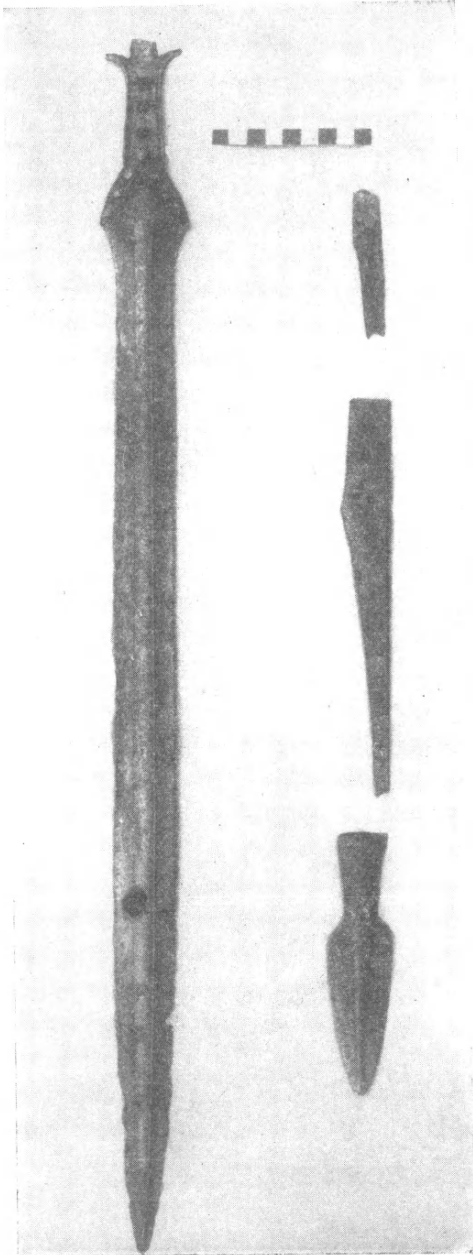
ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ ΑΝΕΥΡΕΘΕΝΤΩΝ ΜΕΡΩΝ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ (ΗΠΙΕΙΟΥ).

παρατηροῦνται δὲ καὶ ἐπισκευαὶ αὐτῶν, ὡς ἡ προσθήκη ἰσχυροῦ πεσσοῦ εἰς τὴν δεξιὰν κιονοστοιχίαν (πρβ. εἰκ. 3) κ. ἄ.

Τὴν ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν διάταξιν νάρθηκος, αἰθρίου καὶ περιβόλου μετὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντων προκτισμάτων εἰκονίζει ἡ προσαγομένη γενικὴ κάτοψις εἰς τὸν παρατιθέμενον πίνακα.

Οὕτω διὰ τῶν ἐφετεινῶν ἀνασκαφῶν συνετελέσθη ἡ ἀποκάλυψις τῶν μερῶν τῆς μεγάλης βασιλικῆς τῆς Νικοπόλεως, ἣτις μετὰ τοῦ νάρθηκος τοῦ αἰθρίου καὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ στοᾶς ἔχει μέγιστον μῆκος 80 περίπου μέτρων καὶ ἣτις ἦτο προφανῶς ἡ Μητροπόλις τῆς παλαιᾶς πρωτεύουσας τῆς Ἑπείρου. Διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἐρεύνης τῆς βασιλικῆς ὑπολείπεται νῦν ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἐχόντων ὁμοίως μεγάλην σπουδαιότητα προκτισμάτων τοῦ ναοῦ εἰς ἓν τῶν ὁποίων εἶχε πρὸ ἐτῶν ἀνευρεθῆ ἡ ψηφιδωτὴ ἐπιγραφή τοῦ ἐπισκόπου Ἀλκίσοнос, ἔνεκα τῆς ὁποίας ὀνομάζομεν τὴν βασιλικὴν ταύτην «*Βασιλικὴν τοῦ Ἀλκίσοнос*», ὡς ὀνομάζεται καὶ ἡ πλησίον ἐπὶ ὑψώματος ἀνευρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Φιλαδελφέως βασιλική, ἔνεκα τῶν ἐπιγραφῶν τῶν σπουδαιοτάτων μωσαϊκῶν τῆς δαπέδων, «*Βασιλικὴ τοῦ Δουμετίου*». Αἱ δύο αὗται χριστιανικαὶ βασιλικαὶ τῆς Νικοπόλεως, ὡς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Ὁρλάνδου ἀνευρεθεῖσα πέρυσι ἄριστερὰ τῆς δευτέρας μικρὰ βασιλική, μὲ τὰ μωσαϊκά των δάπεδα, τὸν γλυπτικὸν των διάκοσμον, τὴν ἰδιόρρυθμον ἔν πολλοῖς διάταξιν τῶν μερῶν των, καθιστῶσι νῦν τὴν Νικόπολιν ἀξιολογώτατον τόπον σπουδῆς καὶ μελέτης, πρέπει δὲ νὰ καταβληθῆ φροντὶς συντηρήσεως αὐτῶν, ἀποστελλομένων ἐκεῖ, ὅσφ τὸ δυνατὸν ταχύτερον, συγκολλητοῦ καὶ ἐτέρου εἰδικοῦ τεχνίτου διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων.

10. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΜΥΚΗΝΑΪΚΩΝ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΩΝ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΧΑΪΑΣ

Καὶ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1938 ἐξηκολούθησα τὴν ἔρευναν τοῦ Μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου, τὸ ὁποῖον καθώρισα ὡς ἀνήκον εἰς τὴν τρίτην προϊστορικὴν πόλιν τῶν Πατρῶν, τὴν Ἄνθειαν. (ΠΑΕ τοῦ 1933 σελ. 90-93 καὶ τοῦ 1936 σ. 90-99 καὶ τοῦ 1937 σ. 84-93).

Ἦρεύνησα περὶ τοὺς τέσσαρας τάφους ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λόφου, ἐφ' οὗ εὔρον καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη, ἐπὶ τοῦ κτήματος τοῦ Ἀντωνίου Σκόντρα, παρὰ τὰ ἐργοστάσια τοῦ Klauss καὶ εὔρον ἐν αὐτοῖς, ὡς καὶ πρότερον, πληθὺν ἀγγείων ὑστερομυκηναϊκῶν παντοίων σχημάτων καὶ ποικίλου μεγέθους.

Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἀτυχῶς μένουσι μέχρι σήμερον ἀκαθάριστα καὶ ἀσυγκόλλητα τὰ ἐξ αὐτῶν τεθραυσμένα, δι' ὃ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀποστείλω φωτογραφίας αὐτῶν καὶ λεπτομερεστέραν αὐτῶν περιγραφὴν.

Ἐκ τῶν ἐξεχόντων εὐρημάτων ἀναφέρω μόνον τὴν εὔρεσιν χαλκῶν ἀντικειμένων, ξίφους, αἰχμῆς δόρατος καὶ λεπίδων μαχαιρίων μικρῶν καὶ μεγάλων, ὧν εἰκόνα παραθέτω, διότι κομίσας ταῦτα εἰς Ἀθήνας πρὸς καθαρισμὸν ἠδυνήθην νὰ λάβω φωτογραφίαν αὐτῶν.

Ἐκ τούτων τὸ ξίφος εἶναι

ἀρίστης διατηρήσεως καὶ ἔχει μῆκος 0,65 μ. καὶ μέγιστον πλάτος 0,05 μ. Ἡ λαβὴ ἦτο πιθανώτατα ἐξ ὄστοῦ καὶ προσηρμόζετο δι' ἤλων, οἵτινες πάντες σφύζονται ἄριστα.

Ἐλπίζομεν, ὅτι τὰ εὐρήματα ταῦτα μετὰ τῶν τυχόν εὐρημάτων τῆς προσεχοῦς ἀνασκαφῆς θέλομεν δημοσιεύσει εἰς τὴν ἔκθεσιν περὶ αὐτῆς, ἐὰν κατορθώσωμεν νὰ καθαρίσωμεν, συγκολλήσωμεν καὶ φωτογραφήσωμεν τὰ εὐρήματα ἡμῶν.

Αἱ νέαι θέσεις, ἃς μέλλομεν νὰ ἀνασκάψωμεν κεῖνται ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἀρχαίᾳ Ἀχαΐᾳ¹, εἰς τὸ κατ' ἐξοχὴν δηλ. κέντρον τῶν Ἀχαιῶν, αἵτινες ὀνομάζονται «Ἀχλαδιές» «Χαιζῆ» «Μαμουσά».

Δεκέμβριος 1938

Ν. ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ

11. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΣΙΚΥΩΝΟΣ

Αἱ κατὰ τὸ 1938 ἐνεργηθεῖσαι ἐν Σικυῶνι ἀνασκαφαὶ ἐστράφησαν κατ' ἄρχας εἰς τὴν περαιτέρω ἀπελευθέρωσιν τοῦ σκάμματος τοῦ Γυμνασίου ἀπὸ τῆς καλυπτούσης αὐτὸ παχείας ἐπιχώσεως. Διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως νέου

Εἰκ. 1. Ἡ νοτία πλευρὰ τοῦ Βουλευτηρίου.

ὄγκου χωμάτων ἐφάνη πλέον εὐκρινῶς ἢτε βόρειος κρήνη καὶ ἡ μέση κλιμαξ καὶ τὸ ἀνάλημμα, τὸ μεταξὺ τοῦ κάτω καὶ τοῦ ἄνω ἀνδῆρου. Δυστυχῶς κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν ταύτην οὐδὲν ἐγένετο εὑρημα πλὴν ἀσημάτων τινῶν τεμαχίων κεράμων. Ἴνα μὴ δ' ὀλόκληρον τὸ διαθέσιμον χρηματικὸν ποσὸν διατεθῆ εἰς τὴν ἀποχωμάτωσιν, διέκοψα ταύτην διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἐτράπην δ' εἰς τὴν ἐκ νέου σκαφὴν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ὑποστύλου κτίσματος, ὅπερ ἀνασκαφὴν ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ κ. Φιλαδελφῆως τῷ 1926, ἐχαρακτηρίσθη ὀρθῶς ὑπ' αὐτοῦ ὡς Βουλευτήριον¹. Καὶ δὴ πρῶτον μὲν ἐξέχωσα ἐκ νέου τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ οἰκοδομήματος (εἰκ. 1),

¹ Ὅρα πρόχειρον αὐτοῦ δημοσίευσιν ἐν BCH 1926 σ. 174 ἑ.

βληθέντος κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους εἰς λουτρόν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ παρουσία δύο λουτήρων καὶ τῶν σχετικῶν ὀρεγμάτων. Ἐκ τῶν λίθων τῶν δύο ἄνω στρώσεων οἱ μὲν τῆς κάτω εἶναι περίπου ἰσοῦψεῖς πρὸς τοὺς ὑπὲρ τὴν εὐθυνητηρίαν (0,43) φέρουσι δὲ περίξ λείαν ταινίαν, οἱ δὲ τῆς ἄνω ἔχουσι πάντες καταπέσει. Ὡς δ' ἡ μελέτη τῶν τε ἀναθυρώσεων καὶ τῶν συνδέσμων τῶν λίθων ἀπέδειξεν, ἀπήριζον οὗτοι ὀρθοστάτας ὕψους 0,935, οὓς προσεχῶς θέλομεν ἀναστηλώσει, θὰ ἐμφανισθῇ δ' οὕτω ὁ νότιος τοῖχος τοῦ οἰκοδομήματος, διατηρῶν τέσσαρας στρώσεις ὀλικοῦ ὕψους 1,81 μ.

Κατὰ τὴν σκαφὴν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς εὐρέθησαν δύο μεγάλα τεμάχια πηλίνων σιμῶν τομῆς μεγάλου λεσβίου κυματίου, φέροντος ἐξωτερικῶς ἔγχρωμα ἀνθέμια.

Ἐτέρα μικρὰ δοκιμαστικὴ σκαφή δυτικῶς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἀπεκάλυψε τὰ θεμέλια στωικοῦ οἰκοδομήματος, βαίνοντος παραλλήλως πρὸς τὴν δυτικὴν τοῦ ναοῦ πλευράν, ἧς ἀπέχει περὶ τὰ 23 μέτρα. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἔχει μῆκος 25 μ. φέρει δὲ κατὰ τὸ νότιον αὐτοῦ πέρασ ἐξέχουσαν πτέρυγα, ὅπισθεν δὲ καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἡμικυκλικὴν ἐξέδραν. Ἐκατέρωθεν τῆς ἐξέδρας ὑπῆρχον δωμάτια εἰς δύο σειρὰς τεταγμένα. Ἡ ἐργασία τῶν θεμελίων φαίνεται ἀρκούντως ἐπιμελής. Ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα δυστυχῶς δὲν εὐρέθησαν ἀλλὰ καὶ ἡ σκαφή δὲν ἐπερατώθη εἰσέτι.

Διευθετουμένου τοῦ νοτίως τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος χώρου ἀπεκαλύφθη μαρμαρίνη βάσις (εἰκ. 2) μήκους 1,35 σφζ. πλάτους 0,65 καὶ πάχους 0,23. Ἐπὶ τῆς ἄνω αὐτῆς ἐπιφανείας φέρει βαθεῖαν λάξευσιν ἐν σχήματι, πέλματος καὶ δύο ἄλλας ὀπάζ, ἐξ ὧν εἰκάζεται ὅτι ἦτό ποτε ἐπ' αὐτῆς ἰδρυμένον χαλκοῦν ἄγαλμα. Ποῖον δὲ ἦτο τὸ ἄγαλμα τοῦτο ὑποδηλοῖ ἡ ἐπὶ τῆς προσθίας στενῆς πλευρᾶς τῆς βάσεως ἐπιμελῶς κεχαραγμένη ἐπιγραφή ἔχουσα οὕτω:

L(ucius) CORNELIVS L(uci) F(ilius) SVLLA IMPER(ator)
MARTEI

Εἰκ. 2. Μαρμαρίνη ἐνεπίγραφος βάσις ἀγάλματος.

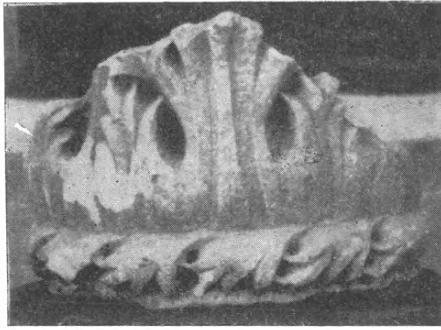
Εἰκ. 3. Ψαρδιωτὸν δάπεδον οἰκίας.

Πρόκειται λοιπὸν πιθανώτατα περὶ ἀγάλματος τοῦ Ἄρεως, ἀνατεθέντος ὑπὸ τοῦ Σύλλα. Ἐπειδὴ δ' οὗτος φέρει ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὸν τίτλον τοῦ Αὐτοκράτορος, ὃν ἔλαβε μετὰ τὸ 82 π. Χ., ἔπεται ὅτι καὶ τὸ ἄγαλμα ἀνιδρύθη μετὰ τὸ 82 π. Χ.

Τελευταῖον δὲ τῆς ἐφεταινῆς σκαφῆς εὗρημα ἐγένετο ἐν τῷ ἀνατολικῷ τοῦ Βασιλικοῦ, παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου, τμήματι τῆς ἀρχαίας Σικυῶνος. Ἐνταῦθα ἐντὸς σταφίδαμπέλου ἀπεκαλύφθη ψηφιδωτὸν δάπεδον διαστάσεων 3.50×3.50 κατεστραμμένον ἐν μέρει δι' αὐλακος ἀνοιχθείσης ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ ἀμπελώνος. Τὸ δάπεδον τοῦτο, ὅπερ μετεκομίσθη ἤδη καὶ ἀνιδρύθη εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Σικυῶνος (εἰκ. 3), εἰκονίζει ἐντὸς κυκλικῆς ζώνης ἕξ κενταύρους, (ὧν σήμερον σφάζονται μόνον οἱ τέσσαρες) καλπάζοντας καὶ διώκοντας ἀλλήλους. Διὰ τῆς ἀριστερεᾶς κρατοῦσι κλαδοφόρα ξύλα, οἷα συχνάκις βλέπομεν νὰ κρατῶσι κένταυροι ἐπὶ ἀγγειογραφῶν, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς χειρονομοῦσιν. Ἡ ζώνη τῶν Κενταύρων περιβάλλει κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰκονίζονται αἴγαγρος, γρῦψ καὶ ἄλλο τι κατεστραμμένον ζῶον, διώκοντα καὶ πάλιν ἄλληλα. Τέλος κατὰ τὰς γωνίας, αἵτινες καταλείπονται μεταξὺ τοῦ κύκλου καὶ τοῦ τετραγώνου, εἰκονίζονται καλλιγράμμα ἀνθήμια. Τὸ ψηφιδωτὸν εἶναι κατεσκευασμένον διὰ θαλασσίων μικροῦ μεγέθους ψηφίδων, λευκῶν καὶ ὑπομελαίνων. Ἡ ἀκρίβεια τοῦ σχεδίου καὶ τῆς ἀνατομικῆς διαπλάσεως τῶν ζώων, ἡ ἀλήθεια καὶ ζωηρότης τῶν κινήσεων καὶ τὰ ὄραϊα ἐσχεδιασμένα ἀνθήμια τῶν γωνιῶν πείθουσιν, ὅτι πρόκειται περὶ ἔργου τοῦ τετάρτου π. Χ. αἰῶνος ἀρχομένου ἢ ἴσως καὶ αὐτοῦ τοῦ τέλους τοῦ 5^{ου}. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ λείψανα τοῦ προπέρυσιν εὐρεθέντος ψηφιδωτοῦ ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος εἰς ὃ καὶ τὸ νέον κατ' ἀσφαλεῖς δὲ πληροφορίας ὑπάρχουσι κάτωθι τῶν γειτονικῶν ἀμπελώνων καὶ ἄλλα ψηφιδωτὰ δάπεδα μετὰ παραστάσεων, συμπεραίνω ὅτι πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ μεταθέσεως, ἡ πύλις (τοῦ 4^{ου} αἰῶνος) θὰ ἔκειτο ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν προβούνων τοῦ ὄροπεδίου, ἐφ' οὗ ἰδρύθη ἡ Νέα Σικυῶν.

12. ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΣΠΕΤΣΑΙΣ

Ἐφέτος συνεπλήρωσα τὴν ἀνασκαφὴν τῆς ἀνευρεθείσης πέρουσι εἰς θέσιν «ὁ μῦλος τοῦ Βρούστη» βασιλικῆς διὰ τῆς ἐρεῦνης τοῦ δυτικοῦ αὐτῆς μέρους. Ἦλθεν εἰς φῶς ὁλόκληρος ὁ νάρθηξ τῆς βασιλικῆς, ἐκτεινόμενος καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ναοῦ. Τὸ μῆκος τοῦ νάρθηκος ἐσωτερικῶς εἶναι 3,50 μ. τὸ πάχος δὲ τοῦ τοίχου 0,60 μ. Ὁ νάρθηξ ἔχει δυτικῶς κεντρικὴν πύλην ἐκατέρωθεν δὲ εἰς τὰς στενὰς πλευρὰς πυλίδας πλάτους 1 μ. Δυτικῶς τοῦ νάρθηκος ἐκτείνεται πλακόστρωτον δι' ἀκατεργά-

Εἰκ. 1. Κορινθιακὸν κιονόκρανον τεθραυσμένον τοῦ 5^{ου} αἰῶνος, ἀνευρεθὲν ἐν Σπέτσαις.

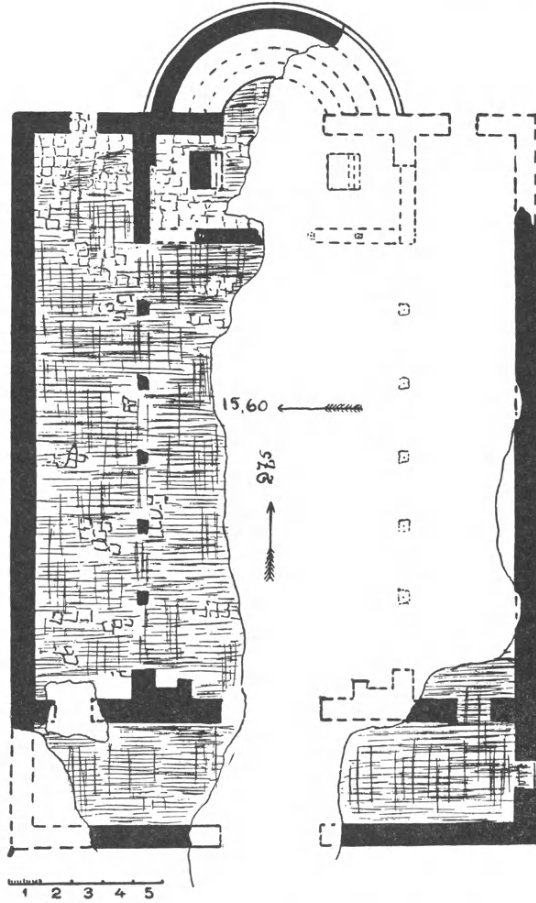
στων λίθων, ἥτοι αὐτὴ ἀντὶ τοῦ αἰθρίου τῶν μεγάλων βασιλικῶν (βλ. κάτωσιν εἰκ. 2).

Οὕτως ἔχομεν πρὸ ἡμῶν παλαιохριστιανικὴν βασιλικὴν ἐπαρχιακοῦ τύπου, διαιρουμένην ἐσωτερικῶς διὰ δύο κιονοστοιχιῶν ἐκ πέντε κίωνων καὶ ἔχουσαν μέγιστον μῆκος μετὰ τῆς ἀψίδος καὶ τοῦ νάρθηκος 27 μ. καὶ πλάτος 15,60 μέτρα.

Τὸ ἀνευρεθὲν ἐν Σπέτσαις μνημεῖον ἐν τῇ περυσινῇ μου ἐκθέσει ἐχρονολόγησα εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 5^{ου} αἰῶνος, κυρίως ἔνεκα τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ του τύπου καὶ τοῦ σχήματος τῆς ἀψίδος, ὅπου βλέπομεν τὴν συνύπαρξιν τοῦ ἡμικυκλικοῦ συνθρόνου μὲ τρεῖς βαθμίδας καὶ τῶν ἐπιμήκων ἔξωθεν αὐτοῦ βάθρων τῶν πρεσβυτέρων, περιοριζομένων εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἥτοι εἰς μικρὸν βάθρον μὲ μίαν μόνον βαθμίδα, ὡς βλέπομεν τοῦτο εἰς ἑτέραν μορφήν καὶ εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς Λοκρίδος.

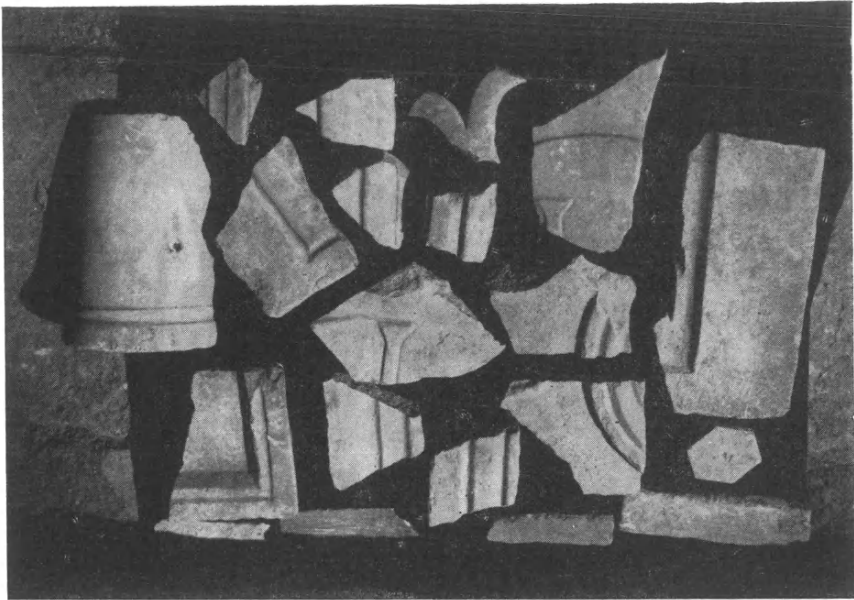
Τὴν χρονολογίαν ταύτην στηρίζει καὶ ἡ ἀνεύρεσις ἐφέτος πολλῶν τεμαχίων ἐκ θωρακίων καὶ τμήματος ἐκ κιονοκράνου, δυναμένων ἀσφαλέστερον νὰ χρονολογήσωσι τὸν ναὸν εἰς τὸν 5^{ον} αἰῶνα. Τὰ θωράκια ταῦτα εἶναι ἀμφιπρόσωποι μαρμαρίνοι πλάκες μετ' ἀναγλύφων σταυρῶν (ἀπλῶν ἐντὸς τετραγώνων πλαισίων μετὰ γλυφῶν ἢ ἐντὸς ἀναγλύφων στεφάνων) ἐκ τῶν συνήθων θωρακίων τοῦ 5^{ου} αἰῶνος (εἰκ. 3). Ὁμοίως τὸ τμήμα τεθραυσμένου Κορινθιάζοντος κιονοκράνου μετ' ἀναγλύφου στεφάνης κατὰ τὴν βασιν εἶναι χαρακτηριστικὸν δεῖγμα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς (εἰκ. 1).

Πλὴν τούτων περισυνελέγη ἐκ τῆς πλησίον συνοικίας τῆς Ἀναλήψεως καὶ μέγα τμήμα ἐκ μαρμαρίνου ρωμαϊκῶν χρόνων ἐπιστεγάσματος μετὰ τεσσάρων φατνωμάτων πληρουμένων διὰ ροδάκων, χρησιμοποιηθέντος δὲ τῷ 1857 ὡς ἐπιτυμβίου πλακὸς τοῦ ἱερέως τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναλήψεως Γεωργίου Μανούσου ὡς ἀναγράφει ἡ ἀριστερὰ κεχαραγμένη ἐπιγραφή. Ἡ πλάξ αὕτη (εἰκ. 4), εἰλημμένη προφανῶς ἐκ μιᾶς τῶν ἀνευρεθεισῶν βασιλικῶν, προδίδει ὑπαρξιν προχριστιανικῶν ρωμαϊκῶν κτισμάτων ἐν τῇ νήσῳ, ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς διακόσμησιν τῶν χριστιανικῶν βασιλικῶν, ὡς παρατηρεῖται τοῦτο ἐν τοῖς χριστιανικοῖς μνημείοις τῆς Νικοπόλεως καὶ τῆς Ἡπείρου καὶ ἀλλαχοῦ. Τέλος ἀνευρέθησαν καὶ νομίσματα (τεσσαράκοντανούμια τῶν περὶ τὸν Ἰουστινιανὸν χρόνων), ἠγοράσθη δὲ παρ' ἐμοῦ παρὰ γυναικός, κατοικούσης παρὰ τὴν παραλίαν κάτωθεν τῆς ἀνασκαφείσης βασιλικῆς (ἀνευρεθὲν ὑπ' αὐτῆς εἰς βράχον τῆς παραλίας ἐπικεκολλημένον) χρυσοῦν νόμισμα, εἰκονίζον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψεως προτομὴν τοῦ Ἀυτοκράτορος Ἰουστίνου τοῦ Α' (518 - 527) καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας Νίκην ἔχουσαν ἐκατέρωθεν τὸ μονογράφημα τοῦ Χριστοῦ ἔχον τὸν τύπον ρ.

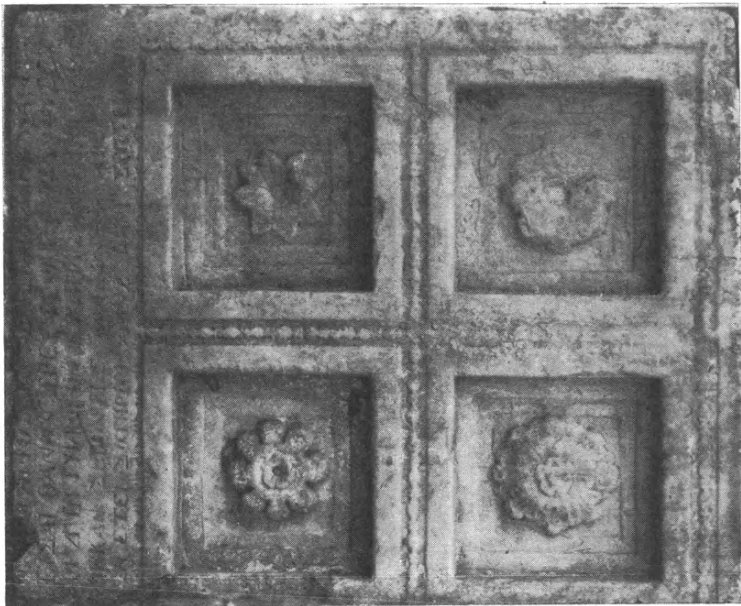

Εἰκ. 2. Κάτοπις τῆς βασιλικῆς εἰς θέσιν «ὁ μῦλος τοῦ Βρούστη» ἐν Σπέτσαις.

Πάντα τ' ἀνωτέρω μετέφερον καὶ ἐταξινόμησα εἰς τὴν καταρτισθεῖσαν ἐν διαμερίσματι τοῦ δωρηθέντος μεγάρου Μέξη ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν.

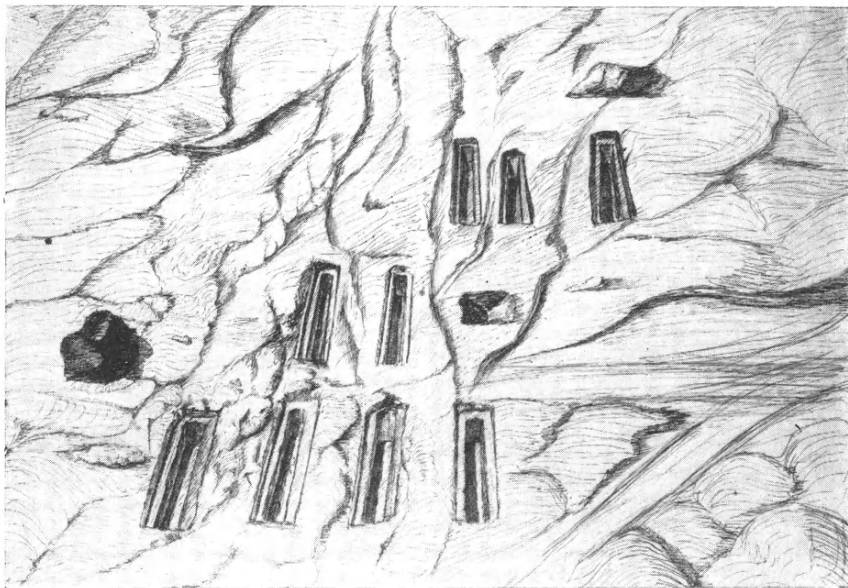
Εἰκ. 3. Ἄνευρεθέντα τμήματα παλαιοχριστιανικῶν θωρακίων.

Εἰκ. 4. Μαρμάρινα φατνώματα περισυλλεγένητα ἐκ τῆς συνοικίας Ἀναλήψεως παρὰ τὸν χώρον τῆς ἀνασκαφῆς.

Περὶ τοῦ Μεγάλου Μέξη καὶ τῆς καταλληλοτέρας χρησιμοποίησεως αὐτοῦ ὑπέβαλον ἰδίαν ἔκθεσιν εἰς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον.

Ἐτέραν σκαφικὴν ἔρευναν ἐνήργησα εἰς θέσιν δυτικῶς τῆς συνοικίας Ἀναλήψεως μεταξὺ τῶν οἰκιῶν: Ἀγγελῆ Κουτρομπῆ καὶ Κ. Καλογεροπούλου, ἔνθα διεκρίνοντο ἐπὶ πωρίνου ἐδάφους τάφοι. Ἡρεύνησά τινες τούτων ἀπὸ μακροῦ σεσυλημένους καὶ πλήρεις χωμάτων (εἰς δύο τούτων ἀνευρέθησαν τεταραγμένα ὄστᾶ) καὶ προσδιώρισα τὸ σχῆμά των (βλ. σχέδιον εἰς εἰκ. 5).

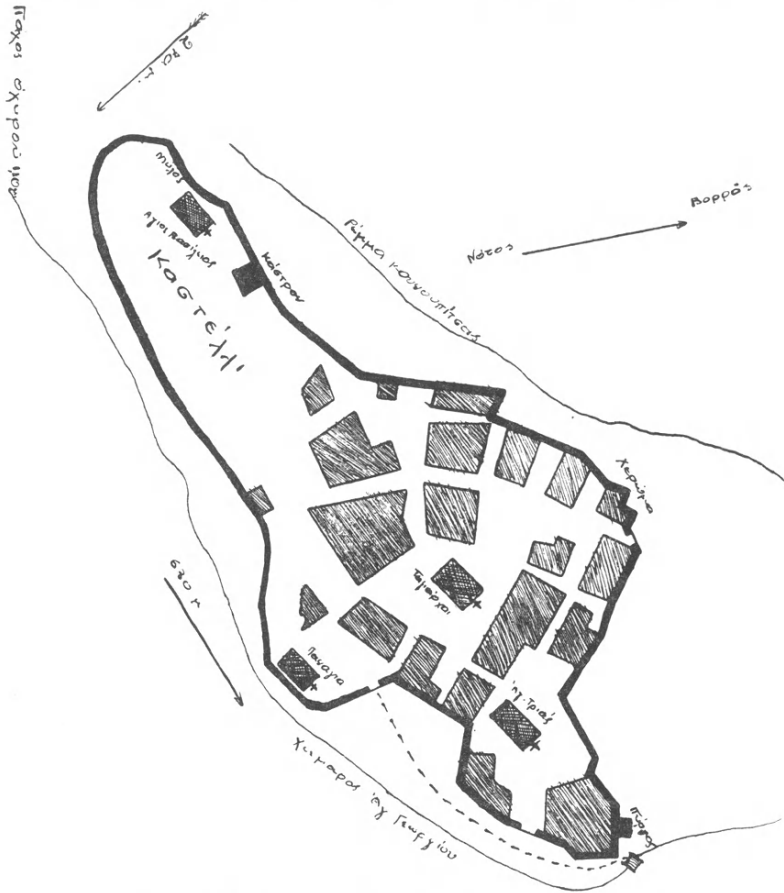
Εἰκ. 5. Σχεδιογράφημα τοῦ ἀνευρεθέντος νεκροταφείου ρωμαϊκῶν χρόνων ἐν Σπέτσαις.

Οἱ τάφοι ἔχουσιν ἐπιμελῶς λαξευθῆ ἐπὶ τοῦ πώρου ($1,80 \times 0,72$ μ. καὶ βάθος $0,56 \times 0,60$ μ.), σχηματίζουσι δὲ χεῖλος ($0,20$ μ.) ἄνω (εἰς βάθος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους $0,15$ μ.) οὕτως, ὥστε ν' ἀφίνεται πλάτος τοῦ τάφου $0,50$ μ. Οἱ τάφοι οὗτοι ἔνεκα τοῦ σχήματός των δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς ἢ τοὺς παλαιοχριστιανικοὺς χρόνους. Ἡ θέσις τοῦ νεκροταφείου ὑποβοηθεῖ νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἔκτασιν τῆς παλαιοχριστιανικῆς πόλεως τῆς νήσου.

Συντελεσθείσης οὕτω πρὸς τὸ παρὸν τῆς ἐρέυνης τῶν παλαιοχριστιανικῶν μνημείων τῆς νήσου ἔστρεψα τὴν προσοχὴν μου εἰς τὴν ἀνεύρεσιν ἰχνῶν τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς.

Πλήν περιορισμένου ἀριθμοῦ τεμαχίων ἐκ βυζαντινῶν ἀγγείων δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω ἴχνη συνοικισμοῦ τῶν κυρίων βυζαντινῶν χρόνων (ἀπὸ τοῦ 9^{ου} αἰῶνος μέχρι τῆς Ἀλώσεως).

Τοῦτο ἄγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἐνωρὶς ἡ νῆσος, ἔνεκα βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, παρέμεινεν ἔρημος. Τὰ πρῶτα ἴχνη ζωῆς τῆς νήσου κατὰ τοὺς

Εἰκ. 6. Σχεδιάσμα τοῦ μεταβυζαντινοῦ συνοικισμοῦ εἰς τὴν νῆσον τῶν Σπετσῶν.

χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας συναντῶνται τὸν 16^{ον} αἰῶνα, ὅτε βλέπομεν μεταβυζαντινὸν συνοικισμὸν «εἰς θέσιν Καστέλλι», πολὺ ἀπέχοντα τοῦ λιμένος καὶ ἐκτεινόμενον ἐπὶ βορνοσειρᾶς κειμένης βορειοδυτικῶς τῆς νήσου παρὰ τὴν συνοικίαν τῆς Κουνουπίτσας, διασφύζοντος δὲ εἰσέτι καὶ τὸ ὄνομα (=Καστέλλι), βάσεις πύργου ἀνατολικῶς τοῦ ναϊδρίου τοῦ ἀγίου Βασιλείου καὶ ἐπὶ τῆς

κορυφῆς ἐνὸς τῶν λόφων, θέσιν καλουμένην νῦν «*Χέρωμα*» (ὄχυρωμα). Ἀκολουθήσας τὴν διαδρομὴν τῆς παλαιᾶς ταύτης συνοικίας τῆς πόλεως τῆς νήσου ἀναπαριστῶ διὰ τοῦ συνημμένου σχεδίου τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ προεπαναστατικοῦ τούτου συνοικισμοῦ (εἰκ. 6) ¹.

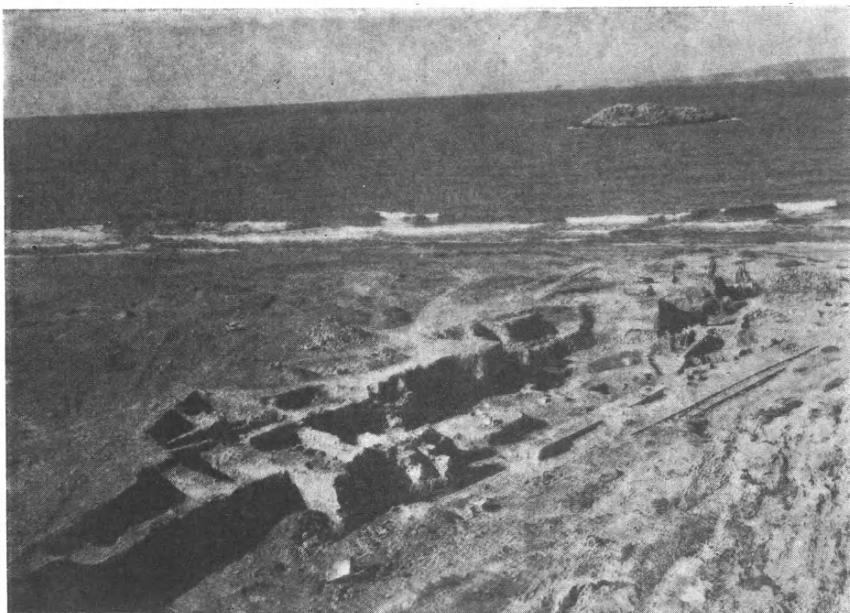
Ὁ συνοικισμὸς οὗτος ἐκτείνεται μεταξὺ δύο χειμάρων παρὰ τοὺς ναοὺς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (μεταβυζαντινοῦ μετὰ τρουλλοῦ ναοῦ τοῦ τέλους τοῦ 16^{ου} αἰῶνος διασφύζοντος καὶ μέγα μέρος τῶν τοιχογραφιῶν του) καὶ τοὺς ναοὺς τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀναγομένους ἐξ ἐπιγραφῆς εἰς τὸν 18^{ον} αἰῶνα. Σήμερον ἐλάχιστα τμήματα τοῦ περιβόλου τούτου ὑφίστανται, ἰδιαίτατα παρὰ τὸν χεῖμαρον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ὑπάρχει καὶ ἡ γέφυρα, ἣτις ἄλλοτε ἀνεσύρετο ἐν καιρῷ πολιορκίας καὶ ἔναντι αὐτῆς Πύργος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πλακόστρωτος ὁδὸς ἄγει εἰς τὸν ἀρχαιότερον ναὸν τῆς νήσου, τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Ἐγκαταλειφθέντος τοῦ συνοικισμοῦ τούτου εἰς τοὺς προεπαναστατικούς χρόνους (ὀπότε ἔνεκα τῆς συμμετοχῆς τῶν Σπετσιοτῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὁρλώφ κατεστράφη οὗτος ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1769) καὶ ἔκταθεις τῆς νέας πόλεως εἰς τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ πολισματος τῆς νήσου παρὰ τὸν λιμένα καὶ μάλιστα περὶ τὴν ἀνακαινισθεῖσαν τῷ 1801 παλαιὰν μονὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου, τὴν σημερινὴν Μητρόπολιν τῆς νήσου, παρέμειναν ἐλάχισται οἰκίαι, χρησιμοποιοῦσαι ὡς στηρίγματα τμήματα τοῦ περιβόλου τοῦ παλαιοῦ συνοικισμοῦ. Οὕτω δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἀρχαιολογία τῆς ἡρωϊκῆς νήσου ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν καὶ παλαιοχριστιανικῶν χρόνων μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

¹ Τὰ σχεδιογραφήματα τῶν εἰκ. 2, 5 καὶ 6 ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου καὶ καθηγητοῦ τῆς Ἀναγνωρείου σχολῆς κ. Βύρωνος Κεσσέ, ὅστις πολλαχοῦ ἐβοήθησεν ἡμᾶς κατὰ τὰς ἐρεῦνας τῆς νήσου.

13. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΑΜΝΙΣΟΥ (ΚΡΗΤΗΣ)

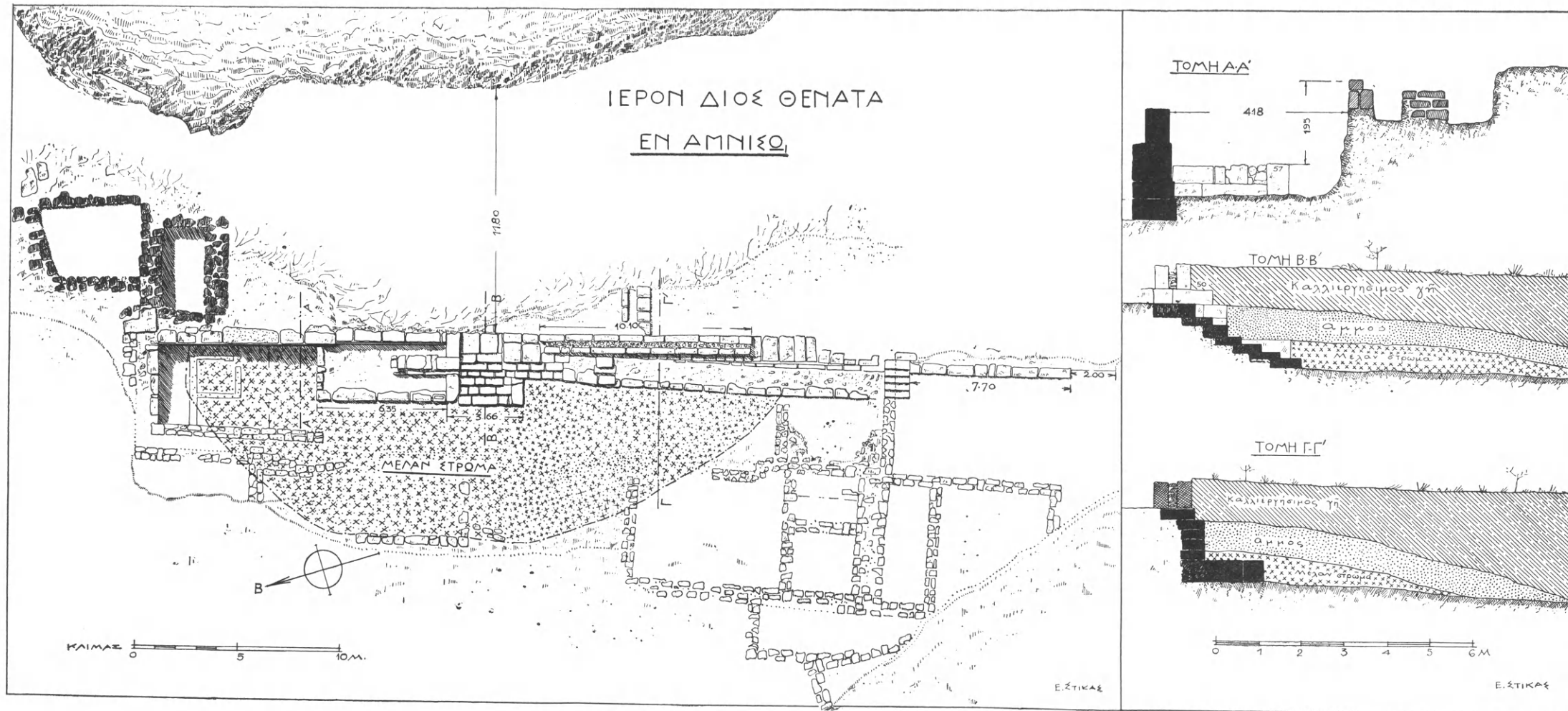
Αἱ κατὰ τὸ ἔτος 1938 ἐν Ἀμνισῷ ἀνασκαφαὶ ἤρχισαν, κατόπιν βραχείας προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας, κατὰ τὴν 12^{ην} Σεπτεμβρίου καὶ διεκόπησαν κατὰ τὴν 19^{ην} Ὀκτωβρίου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τούτων ἐπώπτευε καὶ ὁ ἐπιμελητὴς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου κ. Χρ. Πέτρου, ἀπὸ δὲ τῆς 27^{ης} Σεπτεμβρίου καὶ ὁ ἔκτακτος ἐπιμελητὴς κ. Ἰω. Ρίζος. Ἐπίσης ὁ Διευθυντὴς τῆς

Εἰκ. 1. Ἀμνισός. Ἡ ἀνασκαφὴ ἀφ' ὕψηλου.

Ἀναστηλώσεως κ. Ἀναστ. Ὀρλάνδος ἐπεσκέφθη ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὰς ἀνασκαφὰς μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ε. Στίκα, ὅστις καὶ ἐξεπόνησε τὰ σχέδια. (Πρβ. παρένθετον πίνακα).

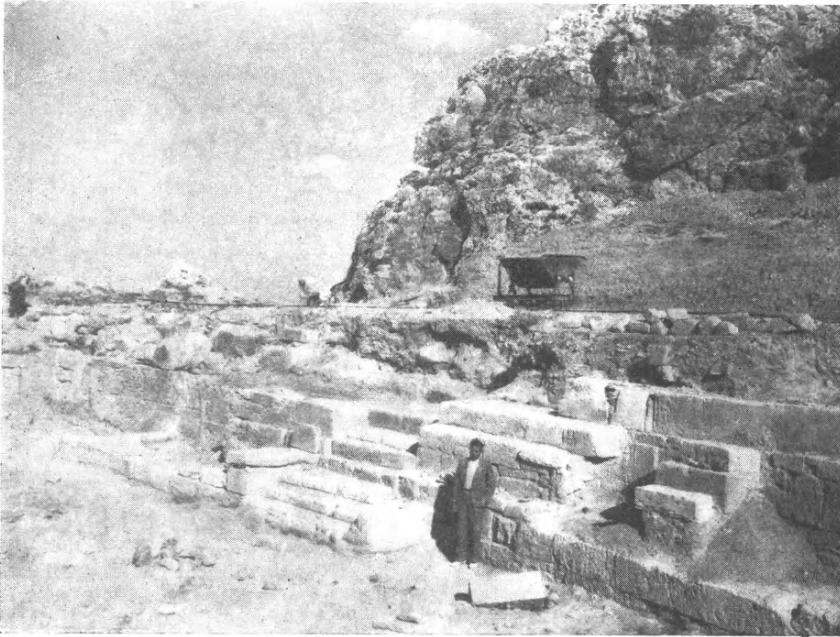
Ἐφέτος εἶχομεν τὴν καλὴν τύχην, χάρις εἰς τὴν πρόθυμον καὶ εὐγενῆ συνδρομὴν τοῦ ἐργολάβου τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου κ. Ἐμμ. Δερμιτζάκη, νὰ δυνηθῶμεν νὰ διαθέσωμεν μηχανικὰ μέσα πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν ἐπιχώσεων. Δύο σιδηροτροχιαὶ ἐγκατεστάθησαν, μήκους περὶ τὰ 60 μ., τὰ δὲ χῶματα καὶ λίθοι διὰ σιδηρῶν βαγονίων μεταφέροντο καὶ ἀπερρίπτοντο πρὸς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης. Ἐκ τῶν βαθέων στρωμάτων βεβαίως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκομισθοῦν διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὰ χῶματα, διὰ τοῦτο ἐχρησιμοποιήθησαν ἐκ παραλλήλου καὶ ἐργάτιδες μεταφέρουσαι ταῦτα διὰ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΤΟΜΑΙ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ ΑΜΝΙΣΟΥ ΥΠΟ Ε. ΣΤΙΚΑ.

δοχείων ἐπ' ὤμου. Ὅπως δὴποτε ὁμως, τὰ βαγόνια παρέσχον μεγάλας ὑπηρεσίας καὶ ἡ παρουσία των ἐπέτρεψεν εἰς ἡμᾶς νὰ μεταφέρωμεν μεγάλους ὄγκους ἐπιφανειακῶν ἐπιχώσεων. Ἐκαθαρίσθη σχεδὸν ὁλόκληρος ἡ ἀνασκαπτέα περιοχὴ μέχρι βάρθους ἑνὸς μέτρου, πραγματοποιηθείσης οὕτω σημαντικῆς μελλοντικῆς οἰκονομίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον διετέθησαν καὶ οἱ πλεῖστοι πόροι τῆς ἀνασκαφῆς εἰς ἀπομάκρυσιν τῶν ἐπιχώσεων.

Εἰς ὅσα μέρη ἐπροχωρήσαμεν μέχρι πραγματικῆς σκαφῆς, ἀνεφάνη ἡ ἐκ τῶν παλαιότερων ἐτῶν γνώριμος ἤδη εἰκὼν τῶν ἀρχαιολογικῶν στρω-

Εἰκ. 2. 'Αμνισός. Ὁ Μινωϊκὸς τοῖχος ἐκ ΝΔ.

μάτων: Μέχρι βάρθους 1 μ. κατὰ μέσον ὄρον, ἐπιχώσις περιέχουσα οἰκοδομήματα ῥωμαϊκῆς καὶ πιθανῶς πρωίμου χριστιανικῆς ἐποχῆς, ἐκτισμένα ἐκ παλαιότερου ὑλικοῦ. Ἀκολουθεῖ στρῶμα καθαρᾶς ἄμμου, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἐν μέρει θεμελιωμένα τὰ ἐν λόγῳ οἰκοδομήματα. Ἐπειτα τέλος τὸ μελανὸν στρῶμα, περιέχον ἀφθονίαν τεμαχίων ὀστῶν κεκαυμένων καὶ ἀκαύτων.

Ὁ μέγας Μινωϊκὸς τοῖχος παρηκολουθήθη ἐφέτος περαιτέρω κατὰ τὴν φορὰν του ἐκ Β πρὸς Ν μέχρι 44 μέτρων ἐν συνόλῳ, χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι συνητήσαμεν τὸ ἀναμφισβήτητον τέλος του. Ἡ περίεργος αὐτῆ καὶ σκοτεινοῦ πάντοτε προορισμοῦ οἰκοδομὴ εἶναι ἐφωδιασμένη κατὰ διαστήματα διὰ κλιμάκων (εἰκ. 2). Πάντως ἐφ' ὅσον ὁ τοῖχος βαίνει πρὸς Νότον, ἐπὶ τοσοῦτον

ἡ κατασκευὴ του ἀποβαίνει εὐτελεστέρα καὶ οἱ λίθοι εἶναι μικρότεροι. Ὑλικὸν ἔξακολουθεῖ νὰ εἶναι πάντοτε ὁ πῶρος λίθος.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφετεινῆς ἀνασκαφῆς τείνουν ν' ἀποδείξουν, ὅτι ὀλόκληρος οὗτος ὁ τοῖχος ἀνήκει εἰς τὴν Μινωικὴν ἐποχὴν. Ἀκόμη καὶ ἐν

Εἰκ. 3. Ἀμνισός. Ὁ Μινωικὸς τοῖχος ἐκ Δ.

εἶδος μικροῦ περιβόλου, πλησίον τῆς πρώτης (ἀπὸ Βορρᾶ) κλίμακος φαίνεται νὰ εἶναι Μινωικόν. Πάντως εἶναι θεμελιωμένον ἐντὸς Μινωικοῦ στρώματος (εἰκ. 3). Εἶναι πιθανόν, ὅτι τὸ βορειότατον τμῆμα τοῦ μεγάλου τούτου τοῖχου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκτισμένον διὰ πελωρίων πωρίων (εἷς λίθος ἔχει μῆκος 2,80, εἷς ἕτερος 2,10) ἀνήκει εἰς τὴν Μεσομινωικὴν ἐποχὴν. Ἡ συνέχεια φαίνεται νὰ εἶναι προσκτίσματα τῆς Ὑστερομινωικῆς περιόδου καὶ ἐν μέρει ἴσως τῆς ὑστάτης τοιαύτης.

Ἐπὶ τοῦ Μινωικοῦ τούτου κτηρίου ἐκτίσθη κατὰ τὴν πρώιμον ἑλληνιστικὴν περίοδον (ἴσως μάλιστα καὶ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα) εἷς τοῖχος ἀποκλίνων ἐλαφρότατα τοῦ Μινωικοῦ τοιούτου (εἰκ. 4). Σύγκειται ἔξ ἐπιμελῶς πελεκημένων πωρίων, φερόντων ἀκόμη τὸ ἕξεργον τὸ ὕποϊον ἐχρησίμευε πρὸς μετακίνησίν των. Μία μόνον σειρὰ τῶν λίθων τούτων ὑπάρχει, φέρουσα ἐν μέρει μόνον ὑποδομὴν μιᾶς δευτέρας σειρᾶς, ἣτις ἐχρησίμευεν ἀπλῶς, ὅπως ὁμοῦ μετὰ τῶν σφζομένων Μινωϊκῶν λίθων σχηματίσῃ κανονικὴν εὐθυνητήριαν.

Εἰκ. 4. 'Αμνισός. Ὁ Ἑλληνικὸς τοῖχος ἐπικαθήμενος τοῦ Μινωικοῦ.

Ἡ ἐργασία τοῦ τοίχου τούτου εἶναι ἐπιμελεστάτη, ἀλλ' ἡ χρῆσις του σκοτεινὴ, διότι οὐδαμοῦ φέρει συνέχειαν ἢ γωνίας, ἵνα ὑποτεθῇ ὅτι ἀνῆκεν εἰς ναὸν ἢ συναφὲς οἰκοδόμημα. Ἡ ὁμοιότης τοῦ σκοποῦ του πρὸς τὸν τοῦ ὑποκειμένου Μινωικοῦ οἰκοδομήματος εἶναι οὕτω προφανής, διότι ἀποτελεῖ μίαν εὐθεῖαν γραμμὴν, ἔχουσαν ὀπισθεν μὲν τὸν λόφον τῆς Παλαιοχώρας, ἔμπροσθεν δὲ τὴν ἀνασκαπτομένην ἐπιφάνειαν, ἣν κατελάμβανεν ὁ μέγας ὑπαίθριος χώρος θυσιῶν (εἰκόνες 1-4). Πάντα ταῦτα εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὰ διὰ τὴν συνέχειαν τῆς παραδόσεως (καὶ τῆς λατρείας προφανῶς) ἀπὸ τῆς Μινωικῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς.

Καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν πρὸ τοῦ μεγάλου τούτου τοίχου ἔκτασιν ἀναφαί-

νονται τὰ ἴχνη τοῦ μεγάλου ὑπαιθρίου βωμοῦ ὑπὸ τὸ στρώμα τῆς ἄμμου, ἀλλ' ἡ καρδία τοῦ βωμοῦ ἀντεστοίχει πρὸς τὴν βορειότεραν καὶ σπουδαιότεραν κλίμακα εἰκ. 2 καὶ ἐξετείνεται κατὰ τι βορειότερον. Κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην ἀνεκαλύψαμεν ἐφέτος μερικὰ τοιχάρια πρόχειρα, συγκείμενα ἐκ μιᾶς μόνης σειρᾶς λίθων καὶ φέροντα πρόσωπον μόνον ἔξωθεν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἦσαν ἀναλήμματα πρόχειρα πρὸς συγκράτησιν τῶν χωμάτων τοῦ βωμοῦ, καταχωσθέντα βραδύτερον ὑπὸ τὰ διαρκῶς αὐξανόμενα στρώματα τῆς τέφρας, ὀστῶν καὶ λοιπῆς ἐπιχώσεως τῶν θυσιῶν. Κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην ἀνεύρομεν καὶ ἐφέτος μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀναθήματα. Χαλκᾶ μὲν κυκλοτερές τεμάχιον ἐκ γεωμετρικοῦ τρίποδος, ἕτερα ἄμορφα τεμάχια, ἕτερον τεμάχιον ἐκ τρίποδος καταλήγον εἰς ἔλικα, ἀκέφαλον εἰδώλιον γυμνῆς γυναικός, πῆλινα δὲ μικρὸν πτηνόν, τὸ ἥμισυ διπλοῦ πελέκεως καὶ μικρὸν ἀναθηματικὸν ἀσπίδιον μετὰ προτομῆς λέοντος ἐν τῷ μέσῳ, ὡς τὰ ἐκ τοῦ Ἰδαίου ἄντρου καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν μνημειωδέστερα παραδείγματα.

Εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ μελανοῦ στρώματος εὐρέθησαν γεωμετρικὰ ὄστρακα καὶ τινα σχεδὸν ἀκέραια μικρὰ ἀγγεῖα, μικρὸς χρυσοῦς ρόδαξ, ἀντικείμενα ἐκ χαλκοῦ, φαγεντιανῆς καὶ ὑαλομάζης, εἰδώλια κολοβά, κατὰ δὲ τὰ δυτικὰ ἄκρα τοῦ στρώματος, ἐκεῖ ὅπου λήγει ἡ περιοχὴ τοῦ βωμοῦ, πλήθος Ἑλληνιστικῶν ἀρυβαλλοειδῶν ληκυθίων.

Τὰ μεταγενέστερα οἰκοδομήματα, τὰ ὅποια εἶχον ἰδρυθῆ ἐπὶ τῆς περιοχῆς τοῦ βωμοῦ, ἀφοῦ οὗτος προηγουμένως εἶχε καλυφθῆ ὑπὸ τοῦ στρώματος τῆς ἄμμου, φαίνονται ἐν μέρει ἐπὶ τῆς εἰκ. 1, ἥτις ἐλήφθη ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ παρακειμένου λόφου τῆς Παλαιοχώρας. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦσαν ἄλλο τι ἢ κατοικίαι, τοῦλάχιστον κατὰ μέγα μέρος. Ὁ τρόπος τοῦ κτισίματος τῶν τοίχων ὡς καὶ τὸ ὕλικόν εἶναι λίαν ἀνομοιομερῆ καὶ εἶναι προφανές ὅτι τὰ διαμερίσματα ἐκεῖνα ἐκτίζοντο βαθμηδὸν καὶ συνετελέσθησαν εἰς διάστημα ἀρκούντως μακροῦ χρόνου. Κατὰ κανόνα οἱ τοῖχοι εἶναι λίαν ἀμελῶς ἐκτισμένοι, πολλὰκις δὲ ἐντελῶς πρόχειροι καὶ κακότεχνοι, δὲν φαίνεται δὲ πιθανὸν νὰ εἶναι προγενέστεροι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς εἰς οὐδὲν σημεῖον τῆς ἀνασκαφῆς.

Τὰ ἐν τῷ στρώματι τούτῳ σημειωθέντα εὐρήματα εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ τῶν προηγουμένων ἐτῶν, ἥτοι πλήθος λύχνων, ἀγγείων ἀχρώμων ἢ καλυπτομένων ὑπὸ ἀραιοῦ γανώματος, πρῶτων καὶ χυτρῶν ὁμοίων πρὸς τὰς δημοσιευθείσας ἤδη ἐν ΠΑΕ 1935 202 εἰκ. 5, τεμαχίων ἐξ ὠραίας ἀρρετινῆς κεραμεικῆς μετ' ἀναγλύφου διακοσμῆσεως, διαφόρων χαλκῶν μικρῶν ἀντικειμένων κλπ. Ἰδιαιτέρως δέον νὰ σημειωθῆ ἑλεφάντινον μικρὸν ἀντικείμενον ἐν σχήματι ἀνθρωπίνου σκέλους (μέχρι τοῦ γόνατος) φέροντος εἶδος ἐνδρομίδος. Λόγῳ ἐγκοπῆς ὑπαρχούσης κατὰ τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν καὶ ὀπῆς διατηρούσης ἔτι λείψανον τοῦ ἥλου, οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία,

ὅτι ἔχομεν πρὸ ἡμῶν μικρὸν πολυτελὲς «κονδυλομάχαιρον» (κοινῶς σουγιάν). Ἄξιον μνημόνευτον ἐπίσης εὖρημα εἶναι πώρινος ἀετός, οὗ ἀνεκαλύφθη καὶ ἡ βάσις, καταλήγουσα εἰς ἔλικα. Ὁ ἀετός εἶναι σχεδὸν ἀκέραιος καὶ μεγέθους περίπου φυσικοῦ. Εὐρέθη ἐπίσης ἕτερον τεμάχιον ὁμοίου πτηνοῦ, τὸ ὁποῖον προσαρμόζεται ἐπὶ θραύσματος ἀνακαλυφθέντος κατὰ τὰς προηγουμένας ἀνασκαφικὰς περιόδους. (Ὅρα ΠΑΕ 1934 131 εἰκ. 3).

Παρὰ τὸν μνημονευθέντα ὠραῖον Ἑλληνικὸν τοῖχον ἐκ πελεκητῶν λίθων ἀνεκαλύφθη στενώτατον διαμέρισμα περικλειόμενον ἐντὸς δύο μικρῶν τοίχων, ὅπερ ἦτο πλήρες μικρῶν τεμαχίων κεκαυμένων ὀστῶν ἐξ ἐριφίων ἢ ἀρνίων γαλαθηνῶν (οἱ ἀστράγαλοι τῶν μικρότατοι). Εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα εὐρέθησαν σειρὰ μικρῶν μονώτων κοτυλίσκων καὶ ἄλλα τεμάχια ἀγγείων, ἔτι δὲ μολύβδινος μικρὸς ὀβελίσκος. Ἀναμφιβόλως πρόκειται περὶ βύθρου θυσιῶν, ὃν τὰ εὐρήματα χρονολογοῦσιν ὡς Ἑλληνιστικόν. Πανταχοῦ ὅπου ἐσκάψαμεν κάτωθεν

Εἰκ. 5. Πώρινος ἀετός.

τοῦ μελανοῦ στρώματος τοῦ μεγάλου βωμοῦ ἀνεύρομεν ὄστρακα μόνον Μινωικῆς ἐποχῆς, ἅτινα ἀρχίζουσι εὐθὺς ὑπὸ τὸ μελανὸν στρώμα. Οὐδεμία ἀπομένει ἀμφιβολία περὶ τῆς ἄνευ διακοπῆς τῆς λατρείας ἐγκαταστάσεως τοῦ μεγάλου ὑπαιθροῦ βωμοῦ ἀμέσως ἐπὶ τῶν Μινωϊκῶν στρωμάτων.

Εἰς ἓν σημεῖον (ἀκριβῶς πρὸ τῆς μεγάλης κλίμακος) ἐσκάψαμεν ὀρθογώνιον δοκιμαστικὸν λάκκον διὰ μέσου τῆς Μινωικῆς ἐπιχώσεως, προωθηθέντα μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου. Οὗτος ἀνεκαλύφθη εἰς βάθος 4,40 ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ. Πρόκειται περὶ συμπαγοῦς βράχου ὁμοίου πρὸς τὰ πετρώματα τοῦ γειτονικοῦ λόφου τῆς Παλαιοχώρας, ἰσοπεδωμένου

ὅμως τεχνητῶς καὶ διατετανομένου ὑπὸ τεχνητῶν ἀυλακώσεων, ὧν ὁ προορισμὸς εἶναι εἰσέτι ἄγνωστος. Αἱ ἀυλακώσεις εἶναι 0,15 μ. πλατεῖαι καὶ ἐξ ἴσου βαθεῖαι. Ἐντὸς αὐτῶν εὗρέθησαν ὀλίγα ὄστρακα ἐξ ἑνὸς τυπικοῦ ΜΜ Ι ἀγγείου (περὶ τὸ 2.000 π. Χ.), ὅπερ ἦτο πρόχους μετὰ τριφύλλου στομίου καὶ τριῶν λαβῶν. Φέρει γραμμικὴν διακόσμησιν δι' ἐρυθροῦ βαθέος χρώματος ἐπὶ τοῦ μελαμβαφοῦς ἐδάφους. Τὸ συνολικὸν πάχος τοῦ Μινωικοῦ στρώματος εἶναι ἐνταῦθα 1,10 μ. περίπου, περιέχει δὲ Μεσομινωικὰ ὄστρακα εἰς τὸ βαθύτερον τμήμα του καὶ Ὑστερομινωικὰ ὄλων τῶν ὑποδιαίρεσεων εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος, ἅτινα εἶναι πολλῶ ἀφθονώτερα τῶν Μεσομινωικῶν.

Ἐφέτος εὗρέθη ἐπὶ τέλους ἡ ἀπὸ τόσων ἐτῶν ἀναμενομένη ἐπιγραφή, ἣτις προσεδοκᾶτο νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς περὶ τῆς λατρευομένης ἐν Ἀμνισῶ θεότητος. Εἰς τὰς δεκάδας τῶν εὗρεθειῶν ἤδη ἐπιγραφῶν κατὰ τὰς προηγουμένας ἀνασκαφικὰς περιόδους προσετέθησαν ἐφέτος ἐπτά, πᾶσαι τοῦ αὐτοῦ γνωστοῦ ἤδη τύπου, ἀναφέρονσαι μόνον ὀνόματα κόσμων. Μία ἐξ αὐτῶν ἔχει ὡς ἑξῆς:

Οἱ κόσμοι οἱ σὺν Ὑπε
ργένει τῷ Κ
οίχιος Τηνὶ Θε
νάτα.

Ἦδη κατὰ τὸ 1935 (14^{ην} Αὐγούστου) εἶχε εὗρεθῆ ἐπιγραφή «Ἐπὶ κόσμων τῶν σὺν Ὑπεργένει τῷ Κοίχιος τὸ δεύτερον» (ἔρα ΠΑΕ 1935 σ. 202). Κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον ἀνευρέθη ἐπομένως ἡ ἐπιγραφή τῆς πρώτης «ἀρχίας» τῶν σὺν Ὑπεργένει, ἣτις εἶναι πολυτιμοτάτη δι' ἡμᾶς ὡς ἀναφέρουσα τὸν λατρευόμενον θεὸν καὶ συγχρόνως μνημονεύουσα ἐπαννυμίαν τούτου πρωτοφανῆ: Ζεὺς Θενάτας. Νῦν μόνον καθίσταται νοητὴ μία ἐπιγραφή ἐπὶ τεμαχίῳ μαρμαρίνου ἀγγείου, εὗρεθέντος ἤδη τῷ 1934, ἣτις ὅμως τότε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατανοηθῆ (ΠΑΕ 1934 σ. 132) καὶ ἣτις δέον προφανῶς νὰ ἀναγνωσθῆ:

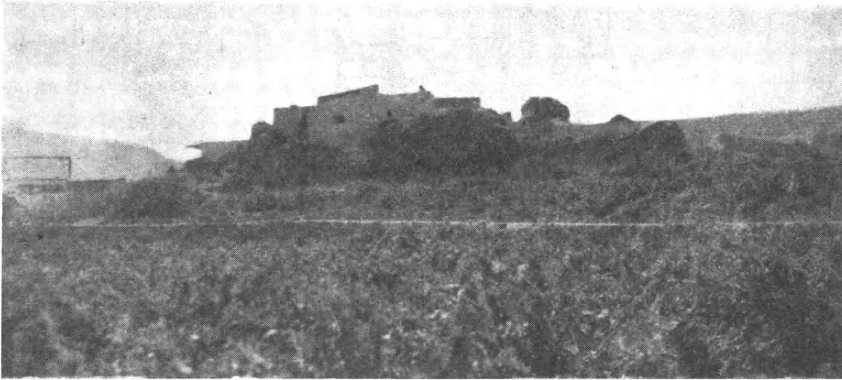
Τηνὶ] Θενάτα
ΠΑΙ|ΔΕΡΩΣ ?

Καὶ ἀκολουθίαν πιστοῦται διὰ δύο ἐπιγραφῶν τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ὑπαίθριον ἱερόν τοῦ Ἀμνισοῦ ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν Δία Θενάταν. Τὸ ἐπώνυμον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας συνάπτεται πρὸς τὰς Θενάς, πόλιν τῆς Κρήτης, περὶ ἧς ἀναφέρει Στέφανος ὁ Βυζάντιος: «Θεναί, πόλις Κρήτης τὸ ἐθνικὸν Θεναῖος...» Ἔτι δέ: «Ὀμφάλιον τόπος Κρήτης πλησίον Θεῶν καὶ Κνωσοῦ». Κατὰ ποῖον τρόπον αἱ δύο αὗται μαρτυρίαι συνάπτονται πρὸς ἀλλήλας θὰ διδάξωσιν ἡμᾶς δύο ἕτερα χωρία. Τὸ ἐν εὗρίζεται παρὰ Διοδώρῳ (V, 70, 4): «Φερομένου μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν Κουρήτων αὐτοῦ (sc. τοῦ Διὸς) νηπίου φασὶν ἀποπεσεῖν τὸν ὀμφαλὸν περὶ τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Τρίτωνα καὶ τὸ χωρίον... Ὀμφαλὸν προσαγορευθῆναι καὶ τὸ περιεῖμενον πεδίον ὁμοίως Ὀμφάλειον». Τὸ ἕτερον καὶ σπουδαιότερον εἶναι ὁ ὕμνος τοῦ Καλλιμάχου εἰς Δία (42 ἐξ.):

Εὔτε Θενάς ἀπέλειπεν ἐπὶ Κνωσοῖο φέρουσα,
 Ζεῦ πάτερ, ἦ νύμφη σε (Θεναὶ δ' ἦσαν ἐγγύθι Κνωσοῦ)
 Τουτάκι τοι πέσε, δαῖμον, ἅπ' ὄμφαλός, ἔνθεν ἐκεῖνο
 Ὅμφάλιον μετέπειτα πέδον καλέουσι Κύδωνες.

Κατὰ ταῦτα αἱ Θεναὶ συνήπτοντο πρὸς τὸν Δία, διότι ἐμυθολογεῖτο ὅτι παρὰ τὴν πόλιν ταύτην ἀπέπεσεν ὁ ὄμφαλός του καθ' ὃν χρόνον νήπιον μετεφέρετο. Θενάτας ἀντὶ Θεναῖος ἔχει γλωσσικῶς ὡς τὸ ἐπιγραφικῶς πιστούμενον Φιδάτας παρὰ τὸ Ἴδαϊος.

Ἡ πιστοποίησις αὕτη, προκειμένου περὶ ἑνὸς ἱεροῦ, ὅπου ἡ λατρεία πιστοῦται ὡς ἀδιάπτωτος συνέχεια ἀπὸ τῆς Μινωϊκῆς μέχρι τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἐνέχει δι' ἡμᾶς μεγάλην σπουδαιότητα. Τὸ ἐπώνυμον Θενάτας καὶ αἱ

Εἰκ. 6. Ἀμνισός. Ἡ τοποθεσία Μέσα Καρτερός. Ὅμφάλιον πεδῖον.

ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι σχετικαὶ παραδόσεις καθιστῶσι βέβαιον, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ νηπίου, ἧτοι τοῦ Κρηταγενοῦς καλουμένου Διός, ὅστις εἶναι μία Μινωϊκὴ ὑπόστασις οὐδεμίαν ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὸν Ἰνδογερμανικὸν Δία τῶν Ἑλλήνων.

Ἐὰν καὶ κατὰ πόσον προάγεται καὶ ἡ τοπογραφία τῆς Κρήτης διὰ τῆς πιστοποιήσεως τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διὸς Θενάτα ἐν Ἀμνισῷ, εἶναι ζήτημα τὸ ὁποῖον δεόν νὰ ἐξετασθῇ λεπτομερέστερον. Τὰς Θενάς ἐτοποθέτησαν εἰς πολλὰ μέρη πέριξ τῆς Κνωσοῦ οἱ διάφοροι συγγραφεῖς. Τελευταία ἡ Μ. Guarducci, βάσει τῆς διηγήσεως περὶ ἑνὸς θαύματος τοῦ Ἁγίου Μύρωνος, ἐπισκόπου τῆς Ραύκου, τοποθετεῖ τὸν Τρίτωνα πρὸς Δυσμὰς τοῦ Ἁρακλίου (ἐπομένως καὶ τοῦ Ἀμνισοῦ), ἀναγνωρίζει δ' αὐτόθι καὶ τὸ Ὅμφάλιον πεδῖον. (Historia 8, 1934, 627 ἔξ.). Ἡ παρατήρησις εἶναι ὁμολογουμένως εὐστοχος, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης περιέργον τὸ ἀκόλουθον γεγονός: Εἰς τὸ ἐνδότερον μέρος τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀμνισοῦ (σήμερον λεγόμενον «Μέσα Καρτερός») ὑψοῦται ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου βραχῶδες ἔξαγμα, κατειλημμένον σήμερον ὑπὸ μερικῶν οἰκοδομῶν (εἰκ. 6), ὅπερ ἄριστα καὶ οἶονεὶ φυσιολογικῶς θὰ ἦδύ-

νατο νὰ ὀνομασθῆ Ὀμφαλὸς καὶ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν τοῦ σχετικοῦ μύθου. Ἡ ἀνακάλυψις δὲ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διὸς Θενάτα εἰς ἀπόστασιν ἐλάσσονα τοῦ χιλιόμετρον ἐκείθεν, συνδυαζομένη πρὸς τὰς ἄκρωτες ἀσαφεῖς καὶ ἀντιφατικὰς τοπογραφικὰς τῶν ἀρχαίων εἰδήσεις περὶ Κρήτης, θὰ ἐπέτρεπε νὰ ἐξετασθῆ τὸ ζήτημα, μήπως αἱ Θεναὶ ἦσαν πολίχνιον παρὰ τὸν Ἀμνισόν. Τρίτων θὰ ἦτο τότε ὁ αὐτὸς ποταμὸς, ὅστις παραδίδεται καὶ ὡς Ἀμνισὸς κατὰ συνωνυμίαν πρὸς τὴν ὅλην τοποθεσίαν.

Πρὸς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην θὰ συμφώνει τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἀμνισὸς πάντοτε (καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ὀδυσσεΐας, τ 188·9 καὶ πολὺ μεταγενέστερον ἀκόμη) ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς τύπος προσορμίσσεως τῶν ἐρχομένων, ὅταν ἰδίως ἐπρόκειτο νὰ μεταβοῦν πρὸς τὴν Κνωσόν. Ἐπομένως ἡ νύμφη Νέδα, ἣτις ἐκόμιζε κατὰ Καλλίμαχον τὸ θεῖον νήπιον ἐξ Ἀρκαδίας «ἐπὶ Κνωσοῖο», φυσικὸν ἦτο νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἐπίνειον τῆς Κνωσοῦ, τὸν Ἀμνισόν. Ἐὰν ὁ Τρίτων ἦτο ὄντως ὁ ποταμὸς τοῦ Ἀμνισοῦ, ἐκεῖ ἔκειτο, παρὰ τὰς πηγὰς του, ἐν ἄλλο παμπάλαιον ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς, θεότητος Μινωικῆς καταγωγῆς, ἣτις ἐπιστεύετο γεννηθεῖσα ἐκεῖ. Ὁ Διόδωρος βεβαιοῖ, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ὑπῆρχεν ἀκόμη «παρὰ τὰς πηγὰς ταύτας ἱερὸν ἅγιον τῆς θεοῦ» (Διόδ. V, 72, 15). Πιθανώτατα ἦτο τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τῆς «Ἀθηνᾶς Μινωίδος», ὅπερ ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἔκτισαν οἱ Ἀργοναῦται, οἵτινες καὶ οὗτοι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσήγγισαν ἀλλαχοῦ ἢ ἐν Ἀμνισῷ. (Ἀπολλ. Ροδ. IV, 1689). Ὅποια σύμπτωσις ὡς πρὸς τὴν ἐπωνυμίαν «Ἀθηνᾶ Μινωίς», ἣτις προλαμβάνει κατὰ εἴκοσι καὶ δύο πού αἰῶνας τὴν ὀρολογίαν τοῦ Sir Arthur Evans!

Ὁ Διόδωρος ἀναφέρει καὶ ἕτερον ἱερὸν «ἐν τῇ Κνωσίῳν χώρα» παρὰ τὸν Θήρηνα ποταμόν, ὅπου ἔλαβε χώραν ὁ ἱερὸς γάμος τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, καὶ ὅπου μέχρι τῶν ἡμερῶν του συνετελοῦντο ἅγιοι θυσίαι ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καὶ ἐγένετο μίμησις τοῦ ἱεροῦ δράματος τῶν γάμων, «καθάπερ ἐξ ἀρχῆς γενέσθαι παρεδόθησαν» (Διόδ. V 72, 20).

Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ὑπαιθροῦ ἱεροῦ τοῦ Διὸς Θενάτα, δεικνύοντος ἀδιάπτωτον τὴν συνέχειαν τῆς λατρείας ἀπὸ τῶν Μινωικῶν χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ πρώτου χριστιανισμοῦ, ἐνώπιον ἐνὸς πελωρίου ἀναλημματικοῦ τοίχου, ὅστις ἔχει τὰ παράλληλά του μόνον ἐν τῇ Μινωικῇ περιόδῳ, μᾶς δίδει μίαν ἰδέαν καὶ τῶν ἀνωτέρω μνημονευμένων ἱερῶν. Αἱ μαρτυρίαι αὗται μᾶς παρέχουν συγχρόνως βασίμους ἐλπίδας, ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς Θενάτα δὲν εἶναι τὸ μόνον ὑπάρχον καὶ ὅτι ἕτεροι τοιοῦτοι ἱεροὶ χῶροι μέλλουν νὰ ἀνακαλυφθοῦν, οἵτινες θὰ πιστώσουν τὴν ὑπαρξίν ἀκαταλύτου τῆς λατρείας τῶν Μινωικῶν θεοτήτων διὰ μέσου τῆς Ἑλληνορρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος ἐν Κρήτῃ.

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Δωρεαί. Εὐχαρίστως ἀναγράφοντες κατωτέρω τὰ πρὸς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἴτε ὑπ' αὐτῶν τῶν συγγραφέων εἴτε ὑπ' ἄλλων φίλων αὐτῆς ἀποσταλέντα κατὰ τὸ ἔτος 1938 βιβλία, καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἐνταῦθα πρὸς πάντας τοὺς φιλόφρονας δωρητὰς τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν.

[Εἰς τὸ τέλος τοῦ τίτλου ἐκάστου βιβλίου τίθεται ἐντὸς παρενθέσεως τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ. Ὅπου δὲν ὑπάρχει παρένθεσις, δωρητὴς εἶναι ὁ συγγραφεὺς].

1. **Λ'Acropole.** Table générale des t. 1-10 (1926-1935) Monaco 1935 (Ch.Vellay).
2. **Ἀμαριώτεω, Μαρία:** Ἰω. Π. Κοκκώνης ὁ πρῶτός μας παιδαγωγός. Ἀθήναι 1937. (Ἀλ. Ι. Κοκκώνης).
3. **Ἀγγελάκι, Ἐμμ. Σ.:** Ἡ «φυλλάδα γιὰ τζοὶ Τούρκους τῆς Κρήτης». Ἀθήναι 1938. Ἀπ.: «Ἐπ. Ἐτ. Κρητ. Σπ.» Τ. 1.
4. **Antonsson, Oscar:** The Praxiteles marble group in Olympia. (Stockholm: 1937) (Diss. In.).
5. **Ἀποστολάκι, Ἄννης:** Εἰκὼν τοῦ Ἀράτου ἐπὶ ὑφάσματος. Ἐν Ἀθ. 1938 (Μουσεῖον Μπενάκη) (Ἄντ. Μπενάκης).
6. **Ἀπουληῖου, Λουκίου:** Ἔρωσ καὶ Ψυχὴ. Μετάφρ. Παλμύρας Χονδροδήμου. Ἀθήναι 1936. (Ἄ. Φιλαδελφεύς).
7. **Ἀρχεῖον Πόντεω.** Τ. 8: Ἀθήναι 1938 (Ἐπιτροπὴ Ποντιακῶν Μελετῶν).
8. **Ἀριστόφρονος, Π.:** Πλάτωνος Ἀκαδημία: Ὁμολογία ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει τοῦ Περιπάτου. Ἐν Ὁξφόρδῃ 1937.
9. **Βαγενᾶ, Θ. Κ.:** Ἰω. Ἀναγνώστης Κοντάκης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς Κυνουρίας Ἀθήναι 1938.
10. **Bezdeih, St.:** La genèse des «Bacchantes» d'Euripide. (Paris 1931) Ἀπ.: «L'Acropole» 1931.
11. **Blegen, C. W.:** Prosymna 1-2: Cambridge 1937.
12. **Χατζῆ, Ἄντ. Χ.:** Μεθοδολογικά. Κοιτῶ-κοιτάζω καὶ τὸ praecceptum aureum τοῦ Scaliger. Ἀθήναι 1938. Ἀπ. «Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχ. Πανεπ. Ἀθ.» 2. 1938.
13. **Χουδαβερδύγλου, Σ. Α.:** Beiträge zur Geschichte der Kurzschrift. Ἀπ.: «Archiv f. Schreib- u. Buchwesen», Tübingen 1937.
14. **Μικρασιατικὰ Χρονικά.** Τ. 1: Ἀθήναι 1938 (Ἐνωσις Σμυρναίων).
15. **Collart, P.:** Philippes, ville de Macédoine. [Texte]. [καὶ] Planches. Paris 1937 (Γαλλ. Ἀρχ. Σχολή).
16. **Δαυῖδ, Ἐμμ. Ι.:** Ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ Ἐρεσοῦ 1937. Ἀπ.: «ΑΕ» 1936.
17. **Δεκαετηρίς** τοῦ Ἐθν. Συνδέσμου 1926-1936. Ἐν Ἀθ. 1938 (Ἐθν. Σύνδεσμος).
18. **Ἀρχαιολ. Δελτίον.** Τ. 13, 1930-31: Ἐν Ἀθ. 1933 [2 ἀντίτ.] [καὶ] Τ. 15, 1933-35: Ἐν Ἀθ. [2 ἀντίτ.] (Ἰπουργ. Ἐθν. Παιδείας).

41. **Κονιδάρη, Γ. Ι.**: Ἐπίτομος ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος (49/50-1938). Ἐν Ἀθ. 1938. Ἀπ.: «Θρησκ. καὶ Χριστιαν. Ἐγκυκλοπαιδεία».
42. **Kossina, Gustav** zum Gedächtnis von seinen Freunden u. Schülern. Leipzig 1932. Ἀπ.: «Mannas» Bd. 24.
43. **Lacroix, Léon**: La faune marine dans la décoration des plats à poissons. Verviers (Belgique) (1937).
» » Noms de poissons et noms d'oiseaux et Grec ancien. Bruxelles 1937. Ἀπ.: «Antiquité classique» T. 6.
44. **Lambrino, M. F.**: Les vases archaïques d'Histria. Bucuresti 1938.
45. **Λαμέρα, Κ. Γ.**: Οἱ ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας ἀγωνεῖς τῆς νήσου Τήνου. Ἀθήναι 1929 [2 ἀντίτ.] (Μ. Ἀσπιώτης).
46. **Lavachery, H.**: Easter island, Polynesia. Washington 1937. Ἀπ.: «Smithson Rep.» 1936. (Smithson. Institution).
47. **Λαζαρίδου, Λ. Α.**: Ἀδράστεια ἦτοι ὕμνοι πρὸς τὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἐκδ. 2.: Ἀλεξανδρούπολις 1931.
48. » » » Le conte grec. P. 1: Athènes 1938. [2 ἀντίτ.]
49. **Λυκούδη, Στυλ. Ἐμμ.**: Ὅλιγα τινὰ διὰ τὸν μέγαν τοῦ ναυτικοῦ μαε εὐεργέτην, τὸν ποτὲ Λεωνίδα Χ. Παλάσκαν. Ἀπ.: «ΠΑΑ» 13, 1938 (2 ἀντίτ.).
50. » » » Ἐπὶ ἀρχαιοτάτου τινὸς προτύπου ναυτικοῦ διαγράματος. Ἐν Ἀθ. 1938. Ἀπ.: «Πραγματ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», T. 1, Ἀρ. 1.
51. **Μακαρόνα, Χ. Ι.**: Ἐκ τῆς Ἑλιμείας καὶ τῆς Ἐορδαίας ἀρχαιολ. συλλογὴ Κοζάνης. 1937. Ἀπ.: «ΑΕ» 1936 [2 ἀντίτ.]
52. **Makryjannis, I. Général**: Histoire picturale de la guerre de l'indépendance hellénique [Texte καὶ Planches] Genève. Paris: (1926) (Ἄντ. Ε. Μπενάκης).
53. **Μαλτέζου, Κ.**: Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ παρ' ἡμῖν παλαιοῦ συστήματος μέτρων καὶ σταθμῶν. Ἀθήναι 1938. Ἀπ.: «Πραγματεῖα Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», T. 7, ἄρ. 2.
54. **Mathiassen, Th.**: The Eskimo archeology of Greenland. Washington, 1937 Ἀπ.: «Smithson. Rep.» 1936 (Smithson. Institution).
55. **Meritt, B. D.**: Documents on Athenian tribute. Cambridge, Mass., 1937.
56. **Μιχαηλίδου, Νουάρου, Μ. Γ.**: Δημοτικὰ τραγοῦδια Καρπάθου. Ἀθ. 1928 (Μιχαηλίδου Ν., Μ. Γ.: Καρπαθιακὰ μνημεῖα, 1).
57. » » » Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Καρπάθου. T. 2: Ἀθ. 1934.
58. **Μιτσοῦ, Μ.**: Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀρκαδίας, Ἐπιδαυρίας καὶ Κορινθίας 1937. Ἀπ.: «ΑΕ» 1936 [2 ἀντίτ.]
59. **Μωῦσείδου, Μ.**: Εὐγονικὴ καὶ παιδοκομία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν. Ἀθ. 1925.
60. » » Ἡ ἔκτρωσις κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἀρχαιότητα Ἐν Ἀθ. 1928. [2 ἀντίτ.]
61. **Μπακαλάκη, Γ.**: Ἀρχαῖα εὐρήματα ἐκ Νέου Σκοποῦ (Σερρῶν) 1937. Ἀπ.: «ΑΕ» 1936.
62. » » Περὶ Ἀλμώπων καὶ Ἀλμωπίας θεᾶς. Ἀπ.: «ΠΑΑ» 1937.

63. **Οικονόμου, Γ. Π.:** Ἐκθεσις περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1936 ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας πεπραγμένων. Ἐν Ἀθ. 1937 [2 ἀντίτ.].
64. » » » Ἐκθεσις περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1937 ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας πεπραγμένων. Ἐν Ἀθ. 1938 [2 ἀντίτ.].
65. **Ὀρλάνδου, Ἀναστ.:** Ἐπιγραφαὶ Σικωνίας. Ἀθήναι 1938. Ἀπ.: «Ἑλληνικά», 10.
66. **Pace, B.:** Arte e civiltà della sicilia antica V. 2 Milano 1938.
67. **Pallat Ludwig:** Ματιακοῖς ὑδάτεσι γεγῶς γείτων ἀγανοῖσιν, ... οἱ δὲ Ἕλλη-
νες ἐτίμησαν Παλλάδιον τὸν ἑβδομηκοντούτην Boehm, Busch [κ. ἄ. πολλ.].
[Zum 70. Geburtstag v. Ludwig Pallat].
68. **Παπαδάκι, Ν. Γ.:** Ὕμνος τοῦ Δικταίου Διός. Χανιά 1938.
69. **Papadimitriou, J.:** Ausgrabungen auf Skyros. Ἀπ.: «Jahrb. d. D. Arch. Inst.» Arch. Anzeiger, 1936.
70. » » Fr. Triersch und die Gründung der Athener Univer-
sität. Ἀπ.: «Jahrb. d. D. Arch. Inst.» Archäol. Anzei-
ger, 1937.
71. **Παπαδοπούλου, Ν. Π.:** Ὁ Ἀθηναίων Μελέτιος καὶ ὁ «Ἱερὸς Σύνδεσμος». Ἀθήναι 1938. Ἀπ.: «Ἱερ. Σύνδεσμος» 1938.
72. **Paribeni, R.:** Architettura dell'oriente antico. Bergamo (1937).
73. **Φιλαδελφέως, Α.:** Ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους. [Ἀθήναι] ἄ. ἔ.
74. » » The Museums of Athens. Athens 1935.
75. » » La réorganisation et l'extension du Musée National Archéologique. [Paris] 1935. Ἀπ.: «L'Acropole» 1935.
76. » » Nicopolis. Athènes 1938.
77. **Φωτεινοῦ, Γ. Θ.:** Ὁ προορισμὸς τοῦ φοιτητοῦ. Λόγος ἐκφων. τῇ 20 Νοεμβρίου 1937 ὑπὸ τοῦ Πρωτάνεως Γ. Θ. Φωτεινοῦ πρὸς τοὺς πρωτοετείς φοιτητὰς καὶ ἡ προσφώνησις τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως Ι. Μεταξᾶ. (Πανεπιστ. Ἀθηνῶν).
78. **Πολίτη, Α.:** Χαλκὴ ὑδρία ἐξ Ἐρετρίας. 1937. Ἀπ.: «ΑΕ» 1936. [2 ἀντίτ.].
79. **Πρακτικά Συνεδριῶν (Ἑλλην. Ἀνθρωπολ. Ἑταιρείας) 1936-37.** Ἀθήναι (Ἑλλ. Ἀνθρωπολ. Ἑταιρεία).
80. **Προβελεγγίου, Ἀριστομ.:** Ἴριγένεια ἐν Αὐλίδι. Ἀθήναι 1936 (Α. Φιλαδελφεύς).
81. **Ros, Jan.:** Die μεταβολὴ (variatio) als Stilprinzip des Thukydidēs. Paderborn, 1938 (Rhetor. Stud. hrsg v. E. Drerup, Ergänzungsbd. 1.).
82. **Schrader, H.:** Zu den Kopien nach dem Schildrelief der Athena Parthenos. Ἀπ.: «Corolla Lud. Curtius dargebr.» Stuttgart 1937.
83. **Segall, Berta:** Katalog der Goldschmiede-Arbeiten ([des] Museum[s] Benaki Athen) Athen 1938 (Ἀντ. Ε. Μπενάκης).
84. **Σμπαρούνης, Ἀθαν. Ι.:** André M. Andréadés: Necrologie. Ἀπ.: «Bull. de l'Inst. Intern. de statistique» T. 29 [2 ἀντίτ.].
85. » » » André M. Andréadés, fondateur de la science de finances en Grèce. Paris 1936.
86. **Σοφοκλέους Αἰ Τραγίαι, Μετάφρ. Παλμύρας Χονδροδήμου.** Ἀθήναι 1936 (Α. Φιλαδελφεύς).
87. **Sotiriades, G.:** Le lion de Chéronée. Ἐν: «Messenger d'Athènes» 7 Août 1938.
88. **Στεργιανοπούλου, Π.:** Ἀρχαῖκόν δωρικὸν κιονόκρανον 1937. Ἀπ.: «ΑΕ» 1936.
89. **Steward J. H.:** Petroglyphs of the United States. Washington, 1937. Ἀπ.: «Smithson. Rep.» 1936 (Smithson. Institution).

90. **Γενικὸν Συμβούλιον Βιβλιοθηκῶν τῆς Ἑλλάδος.** 14-15: Ἑλλην. Βιβλιογραφία. Τχ. 7-8. Ἐν Ἀθ. 1937-38 (Γ. Σ. Β. Ε).
 91. **Tanaka, H.:** Lexicon sententiarum Graecarum et Latinarum. [Kyoto: 1938].
 92. **Thiersch, H.:** Die Athena Areia des Phidias und der Torso Medici in Paris, Göttingen 1938. Ἀπ.: Nachr. v. d. Gesellsch. d. Wiss. 2, Gött., Phil. - hist. Kb. N. F. Bd. 2.
 93. **Θρακικά.** Τ. 9: Ἐν Ἀθ. 1938 [καί] Τ. 10: Ἀθῆναι 1938 («Θρακ. Κέντρον»).
 94. **Ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος.** Ἀθῆναι 1938 (Ἡ Διοίκησης).
 95. **Wilbur, C. M.:** The history of the crossbow illustrated from specimens in the Un. St. National Museum. Washington 1937. Ἀπ. «Smithson. Rep.» 1936. (Smithson. Institution).
 96. **Zervos Skévos:** Inauguration de la statue d'Hippocrate offerte à l'Académie par Skévos Zervos. Paris (1937).
- Ἀγοραὶ καὶ Ἀνταλλαγαί.** Εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1938 ἕξ ἀγορᾶς 147 νέοι τόμοι καὶ ἕξ ἀνταλλαγῆς 121.

ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1938

Τῇ 10^ῃ Ἀπριλίου 1938 ἡμέρα Κυριακῆ καὶ ὥρα 5 1/2 μ. μ. συνήλθον οἱ ἑταῖροι εἰς τακτικὴν συνέλευσιν, ἵνα συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 32 τοῦ Ὁργανισμοῦ ἐκλέξωσι τὸ τε Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν πενταμελῆ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπεῖαν διὰ τὸ ἀρξάμενον ἔτος 1938 ἀκούσωσι δὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπεῖας περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ 1937, ὡς καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ 1937.

Παρήσαν ἑταῖροι τεσσαράκοντα τρεῖς. Γενομένης φανεραῆς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν: Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ὁ κ. Παναγιώτης Πουλίτσας, Ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Κωνστ. Μέρμηγκας, Α΄ Γραμματεὺς ὁ κ. Κ. Δ. Παπακωνσταντίνου καὶ Β΄ Γραμματεὺς ἡ Δ^{ῖς} Εὐανθία Δουκάκη.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Συνελεύσεως κ. Κωνστ. Δ. Παπακωνσταντίνου ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπεῖας περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως κατὰ τὸ ἔτος 1937 ἢ δὲ Συνέλευσις ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν διαχείρισιν ταύτην. Εἶτα διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς καὶ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπεῖας διὰ τὸ ἔτος 1938 οἱ κ. κ. Β. Αἰγινήτης, Ε. Κρητικός, Γ. Παπαϊωάννου, Μιλτ. Πουρῆς καὶ Ἀγγελος Σταυρόπουλος.

Διακοπείσης μετὰ ταῦτα τῆς συνεδρίας καὶ ἐπαναληφθείσης τὴν 6 1/4 ὁ Γραμματεὺς τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας κ. Γεώργιος Π. Οἰκονόμος ἀνεκοίωσε τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1937 μετὰ προβολῶν φωτεινῶν εἰκόνων ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας γενομένων ἀνασκαφῶν.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1938

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΝ
ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Κύριε Πρόεδρε,

Οἱ ὑπογεγραμμένοι ἀποτελοῦντες τὴν Ἐξελεγκτικὴν Ἐπιτροπεῖαν τῆς Ἑταιρείας διὰ τὸ ἔτος 1938, προσκληθέντες διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23 τῆς 18 Μαρτίου 1939 ἐγγράφου τοῦ κ. Προέδρου ἐπελήφθημεν τοῦ ἐλέγχου τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας τοῦ λήξαντος ἔτους 1938, ἐκ τῶν λογιστικῶν καὶ ταμιακῶν βιβλίων τῆς ὁποίας ἐξάγονται τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

Α' Χρηματικόν.

Ταμείον.

α) Χρέωσις:

1) Ὑπόλοιπον μετρητῶν εὐρεθὲν ἐν τῷ Ταμείῳ τὴν 31 ^{ην} Ἰανουαρίου 1938	Δρχ.	21.275.95
2) Εἰσπράξεις ἀπὸ ἔσοδα γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ χρή- σεως 1938	»	2.460.440.05
3) Ἀκίνητα κτήματα	»	16.529.50
4) Ἀναλήψεις ἐκ τῶν ἐπ' ἀνοικτῶν λογαριασμῶν καταθέσεων τῆς Ἑταιρείας παρὰ τῆ Ἐθνικῆ Τραπέζῃ	»	3.334.250.30
5) Ἐπιστροφαὶ χρημάτων	»	165.—
6) Κεφαλαιοποιήσις ἀντιτίμου ἐκ πωλήσεως ἀκινήτων	»	16.529.50
Σύνολον . . . Δρχ.		<u>5.849.190.30</u>

β) Πίστωσις:

1) Πληρωμαὶ εἰς ἔξοδα γενικοῦ Προϋπολογισμοῦ χρή- σεως 1938	Δρχ.	1.585.702.25
2) Καταθέσεις εἰς τὸν ἐπ' ἀνοικτῶν λογαριασμῶν παρὰ τῆ Ἐθνικῆ Τραπέζῃ λογαριασμὸν τῆς Ἑταιρείας	»	2.150.834.30
3) Ἀκίνητα κτήματα	»	16.529.50
Εἰς μεταφορὰν . . . Δρχ.		<u>3.753.066.05</u>

	Ἐκ μεταφορᾶς . . Δρχ.	3.753.066.05
4.	Ὁμολογίας Ἐθν. Δανείου 1914, 5 %, τῶν 500 ἑκατομ. »	379.134.—
5.	Μετοχὰς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος »	751.665.50
6.	Ὁμολογίας Δαν. Κτηματικῆς, 1930 »	556.664.60
7.	Ὁμολογίας Δαν. Κτηματικῆς, 1927 »	371.110.40
8.	Ἐπιστροφὰς χρημάτων, τὰ μεταφερθέντα εἰς ἀνασκαφὰς γεν. προϋπολογισμοῦ »	165.—
	Ἐπίλοιπον μετρητῶν εὑρεθὲν ἐν τῷ ταμείῳ τῇ 15/2/39 »	37.384.75
	Σύνολον . . Δρχ.	<u>5.849.190.30</u>

Ἀνάλυσις Ἐσόδων καὶ Ἐξόδων

α) Ἐσοδα.

1)	Ἀπὸ μερίσματα καὶ τόκους Δρχ.	553.884.05
2)	» μισθώματα »	30.650.—
3)	» ἀντίτιμον δημοσιευμάτων »	140.472.—
4)	» εἰσφορὰς ἐταίρων »	3.255.—
5)	» δικαιώματα ἐκ τοῦ λαχείου τοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων »	500.000.—
6)	» φωτογραφίας καὶ φωτογραφικὰ δελτάρια κλπ. . . »	203.489.—
7)	» καθαρὸν κερδος πωλήσεως φωτ. δελταρ. χρ. 1937 »	23.157.—
8)	» ἕκτακτον χορηγίαν τοῦ Δημοσίου, πρὸς ἑορτασμὸν τῆς 100οῦς »	1.000.000.—
9)	» πώλησιν ἀχρήστου ὑλικοῦ καὶ ἐξ ἄλλων ἀπρο- βλέπτων ἐσόδων »	5.533.—
	Σύνολον . . Δρχ.	<u>2.460.440.05</u>

β) Ἐξοδα.

1)	Εἰς μισθοὺς, ἐπιδόματα καὶ συντάξεις Δρχ.	200.640.—
2)	» ἐξοδα γραφείων »	78.799.50
3)	» ἐξοδα βιβλιοθήκης »	83.931.—
4)	» ἐπισκευὰς καὶ ἐπιπλώσεις »	46.606.—
5)	» κατασκευὴν 3 προτομῶν κλπ. »	65.000.—
6)	» ἀνασκαφὰς καὶ μελέτας »	183.558.50
7)	» » Ἰω. Μαρκοπούλου »	— —
8)	» δημοσιεύματα »	68.947.50
9)	» » «Ἀρχαιολογικοὶ Τόποι καὶ Μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος» »	— —
	Εἰς μεταφορὰν . . Δρχ.	<u>727.482.50</u>

	Ἐκ μεταφορᾶς . . Δρχ.	727.482.50
10)	Εἰς προμήθειαν χάρτου ἰλλουστρασιὸν τῆς Ἀρχαιο λογικῆς Ἐφημερίδος »	27.500.—
11)	» ποσοστὰ συγγραφέων «Ἀρχαιολογικοὶ Τόποι καὶ Μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος» »	2.252.—
12)	» συνδρομὰς εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικά »	5.100 —
13)	» διδασκαλίαν »	975.—
14)	» φωτογραφίας καὶ φωτογραφικὰ δελτάρια . . . »	129.952.—
15)	» ἀμοιβὰς φυλάκων Μουσείων Ν. 4823 »	7.345.—
16)	» σύστασιν καὶ πλουτισμὸν βιβλιοθηκῶν Μουσείων κλπ. Ν. 4823 »	967.—
17)	» ἀπόδοσιν καθαροῦ προϊόντος ἐκ φωτ. δελτ. 1938 »	23.157.—
18)	» διάφορα ἔξοδα »	42.921.55
19)	» ἔξοδα διὰ ἀρχαιολογικὰς σπουδὰς ἐν Ἑσπερίᾳ . »	5.000.—
20)	» ἔξοδα δι' ἑορτασμὸν τῆς 100ρίδος τῆς Ἐταιρείας ἐκ τοῦ Ταμείου της »	83.118.—
21)	» ἑορτασμὸν τῆς 100ρίδος ἐκ τοῦ δημοσ. ταμείου »	518.240.50
22)	» διάφορα ἔξοδα παρελθουσῶν χρήσεων »	11.691.70
	Σύνολον . . Δρχ.	1.585.702 25
	Περίσσευμα ἐσόδων καὶ ἐξόδων χρήσεως 1938 . . . »	874.737.80
	Σύνολον . . Δρχ.	<u>2.460.440 05</u>

Γ' Γενικὸς Ἰσολογισμὸς.

Α' Ἐνεργητικόν.

	Τὸ Ἐνεργητικὸν τῆς Ἐταιρείας τῇ 15 ^ῃ Φεβρουαρίου	
1939	ἀνήρχετο εἰς Δρχ.	<u>5.738.829 80</u>
	ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἑξῆς:	
1)	Ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ Δρχ.	37.384.75
2)	» τὸ μέγαρον τῆς Ἐταιρείας »	259.863.80
3)	» ἀκίνητα κτήματα »	17.847.50
4)	» 70 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς »	157.190 25
5)	» 405 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. 1889, 4% Πάγιον . »	88.154.25
6)	» 75 » » 1890, 5% Σιδ. Λαο. »	20.193 75
7)	» 121 » » Ἀμύνης, 1907, 5% »	8.315 20
8)	» 235 » » 500 ἑκατ. 1914, 5% »	546.601.65
	Εἰς μεταφορὰν . . Δρχ.	<u>1.135.551,15</u>

		Ἐκ μεταφορᾶς . . Δρχ.	1.135 551.15
9)	Ἀπὸ 1 ὄμολογίαν Κεφαλαιώσεως, 1893, 5%, μετὰ μιᾶς ἀποδείξεως φράγκ. 140 »		640.—
10)	» 30 ὄμολ. Δανείου Πατριωτικοῦ »		25.—
11)	» 25 » Ἐθν. Δαν. Προσφυγικοῦ 1924, 7% »		183 047.50
12)	» 4098 » » » Ἀναγκαστ. 1922, 6 1/2 % κληροδοτήματος Ἰω. Μαρκοπούλου »		329 095.15
13)	» καταθέσεις ἐπ' ἀνοικτῶ λ/σμῶ παρ' Ἐθν. Τραπέζῃ »		871.165.80
14)	» προκαταβολὰς »		1.932.—
15)	» 180 μετοχὰς Κτηματικῆς Τραπέζης »		180.000.—
16)	» 210 » Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος »		1.299.609 20
17)	» 150 ὄμολογ. Δαν. Ἑλληνοβουλγαρ. Μεταν. 1923 »		52.733.60
18)	» 150 » Ἐθν. Δαν. Κτηματ. 1930 »		1.313 920.—
19)	» 40 » » » Κτηματικῆς, 1927 »		371.110.40
		Σύνολον . . Δρχ.	<u>5 738 829 80</u>

Β' Παθητικόν.

Τὸ δὲ Παθητικόν τῆς Ἐταιρείας τῆ 15 ^η Φεβρουαρίου 1939 ἀνήρχετο εἰς Δρχ.		<u>5 738.829 80</u>
ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἑξῆς:		
1)	Ἐκ τοῦ Κεφαλαίου τῆς Ἐταιρείας Δρχ.	4.350 186.55
2)	Ἐκ τῆς Μερίδος ὑπὲρ τῶν Μουσείων Ν. 4823 »	98.490 05
3)	Ἐκ τῆς Κεφαλαιοποιήσεως ἀντιτίμου πωλήσ. ἀκινήτων »	<u>1.290.153 20</u>
	Σύνολον . . Δρχ.	<u>5 738 829 80</u>

Δ' Περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

Ἡ περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τῆ 15 ^η Φεβρουαρίου 1939, ἀνήρχετο εἰς Δρχ.		<u>5.738 829 80</u>
ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἑξῆς στοιχείων:		
1)	Ἀπὸ μετρητὰ ἐν τῷ Ταμείῳ Δρχ.	37.384.75
2)	» τὸ μέγαρον τῆς Ἐταιρείας »	259.863.80
3)	» ἀκίνητα κτήματα »	17 847.50
4)	» 70 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης »	157.190 25
5)	» 405 ὄμολογίας Ἐθν. Δαν. 1889, 4% Πάγιον »	88.154 25
6)	» 75 ὄμολογίας Ἐθν. Δαν. 1890, 5% Σιδ. Λαορ. »	<u>20 193.75</u>
	Εἰς μεταφορὰν . . Δρχ.	580.634.30

	Ἐκ μεταφορᾶς . . Δρχ.	580 634.30
7)	Ἀπὸ 121 ὄμολ. Ἐθν. Δαν. Ἀμύνης, 1907, 5% . . . »	8 315.20
8)	» 235 » » » 500 ἑκατ. 1914, 5% . . . »	546.601.65
9)	» 1 » Κεφαλαιώσεως, 1893, 5% μετὰ μιᾶς ἀποδείξεως φράγκ. 140	640.—
10)	» 30 ὄμολ. Δανείου Πατριωτικοῦ »	25 —
11)	» 25 » Ἐθν. Δαν. Προσφυγικοῦ 1924, 7% . . . »	183 047.50
12)	» 4098 » » » Ἀναγκαστ. 1922, 6 1/2 %, κληροδοτήματος Ἰω Μαροπούλου »	329.095.15
13)	» καταθέσεις ἐπ' ἀνοικτῶ λ/σιμῶ παρ' Ἐθν. Τραπεζῆς »	871.165.80
14)	» πρακαταβολὰς »	1.932.—
15)	» 180 μετοχὰς Κτηματικῆς Τραπεζῆς »	180.000.—
16)	» 210 » Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος »	1.299.609.20
17)	» 150 ὄμολογ. Δαν. Ἑλληνοβουλγαρ. Μεταν. 1923 »	52 733.60
18)	» 150 » Ἐθν. Δαν. Κτηματ. 1930 »	1.313.920.—
19)	» 40 » » » » 1927 »	371.110.40
	Σύνολον . . Δρχ.	<u>5.738 829.80</u>

Περαίνουσα τὴν ἔκθεσιν ταύτην ἡ Ἐπιτροπεία προτείνει εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅπως ἐγκρίνη τὴν προκειμένην διαχείρισιν, ὡς ὀρθῶς ἔχουσαν καὶ ἐπικυρώσῃ τὸν τε Ἴσολογισμόν καὶ Ἀπολογισμόν τοῦ λήξαντος ἔτους 1938.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Μαρτίου 1939.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεία

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΙΓΗΝΙΤΗΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΡΗΤΙΚΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΠΟΥΡΗΣ
ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ

Κεφάλαια	Αρθρο	Είδος έσόδων	Προϋπο- λογισθέντα	Είσοπρα- χθέντα	Διαφορά	
					Επί πλέον	Επί έλαττον
A'	1-1-31	Μερίσματα και τόκοι	585498	553884 05	—	31613 95
»	2 1	Μισθώματα	40000	30650	—	9350
»	3-1	Αντίτιμον δημοσιευμάτων . .	40000	140472	100472	—
B'	1-1	Είσοφοι έταιρων	3000	3255	255	—
»	2-1	Δικαιώματα έκ του Λαχ. του Στόλου και Αρχαιοτήτων	500000	500000	—	—
Γ'	1- 1	Φωτογραφίαι και Φωτογρα- φικά δελτάρια	127000	203489	76489	—
»	1- 2	Έκ πωλήσ. φωτ. δελτ. καθα- ρόν κέρδ. (N. 4823) χρ. 1937	23157	23157	—	—
»	2- 1	Έκτακτος χορηγία του Δημο- σίου προς έφορτασμόν της 100ρίδος	1000000	1000000	—	—
»	2- 2	Έκ πωλήσεως άχρήστου ύλι- κού, και άλλων άπροβλέ- πτων έσόδων	60000	5533	—	54467
Σύνολον			2378655	2460440 05	177216	95430 95

Ανάλυσις του Κεφαλαίου Α', άρθρου 3.

Αντίτιμον δημοσιευμάτων.

1) Αρχαιολογική Έφημερίς	Δραχ. 118920.—
2) Πρακτικά της Αρχαιολογικής Έταιρείας	» 2960.—
3) Β. Λεονάρδου. Η Όλυμπία. 1901	» 200.—
4) Comptes rendus des congrès international d'archéol. 1905	» 90.—
5) X. Τσουντα. Αί Προϊστορικά Άκροπόλεις Διμηνίου και Σέσγλου. 1908	» 600.—
6) Γ. Παπαβασιλείου. Περί τών έν Εύβοία άρχ. τάφων. 1910.	» 150.—
7) Βαλ. Σταη. Το Σούνιον και οί Ναοί του Ποσειδώνος και Άθηνάς. 1920	» 150.—
8) Αντ. Κεραμοπούλλου. Ο Άποτυμpanισμός. 1923	» 80.—
9) Γ. Μυλωνά. Νεολιθική Έποχή. 1928	» 450.—
10) Άπ. Άρβανιτοπούλου. Γραπτάι Στήλαι Δημητριάδος Παγασών. 1928	» 2400.—
11) Γ. Σωτηρίου. Χριστιανικά Θήβαι. 1931	» 1000.—
12) Ίωσ. Χατζηδάκι. Ιστορία του Κρητικού Μουσείου. 1931 .	» 120.—
13) Αντ. Κεραμοπούλλου. Οδηγός τών Δελφών. 1935	» 9008.—
14) Κ. Κουρουνιώτου. Οδηγός Έλευσίνος. 1936	» 4164.—
15) Το Έργον της Αρχαιολογικής Έταιρείας. 1938	» 180.—
Σύνολον . . . Δραχ.	140472.—

Έν Άθήναις τῆ 28 Φεβρουαρίου 1939.

Ο ΤΑΜΙΑΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΑ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1938

ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	Κεφαλά.	Αριθμ.	Είδος εξόδων	Προϋπολογισθέντα	Δαπανηθέντα	Διαφορά	
						επί έλαττον	επί πλέον
A'	1-1-7		Μισθοί και επίδοματα	200640	200640	—	—
»	2-1		Έξοδα γραφείων	90000	78799	50	11200
»	3-1		Έξοδα βιβλιοθήκης	120000	83931	—	36069
»	4-1		Έπισκευαί και επίπλωσεις	59670	46606	—	13064
»	4-2		Διά την κατασκευήν 3 προτομών κλπ.	65000	65000	—	—
B'	1-1		Άνασκαφαί και μελέται	210000	183558	50	26441
»	1 2		» Γω. Μαρκοπούλου	19000	—	—	19000
»	2 1		Δημοσιεύματα	120000	68947	50	51052
»	2 2		» Αρχαιολ. τόποι και Μουσ. Ελλάδ	40000	—	—	40000
»	2-3		Διά την προμήθ. χάριτου Illustration AE	27500	27500	—	—
»	2-4		Ποσοστά συγγραφέων « Αρχαιολογ. τόποι και Μουσεία της Ελλάδος »	15000	2252	—	12748
»	3-1		Συνδρομαί εις περιод και βιβλία αρχαιολ.	10000	5100	—	4900
»	4-1		Διδασκαλία	3000	975	—	2025
Γ'	1-1		Φωτογραφίαι και φωτογραφικά δελτάρια	130000	129952	—	48
»	1-2		Άμοιβαί φυλάκων Μουσείων. Νόμος 4823	8000	7345	—	655
»	1-3		Πρός σύστασιν και πλουτισμόν Βιβλιοθηκών Μουσείων κλπ. Νόμος 4823	62688	967	—	61721
»	1-4		Πρόδ. απόδ. καθ. προϊόντ. έκ φ.δ. χρ. 1937	23157	23157	—	—
»	2-1		Διάφορα έξοδα	43000	42921	55	78
»	3-1		Έξοδα δι' αρχαιολ. σπουδάς εν Έσπερία	30000	5000	—	25000
»	4-1		» δι' έορτασμόν 100ηίδος της Έταιρείας	100000	83118	—	16882
»	4 2		» δι' έορτασμόν 100ηίδος έκ του Δημοσίου Ταμείου	1000000	518240	50	481759
»	5-1		Διάφορα έξοδα παρελθουσών χρήσεων	45000	11691	70	33308
			Σύνολον	2421655	1585702	25	835952

Ανάλυσις του κεφ. Β' άρθρου 1.

Άνασκαφαί.

	Πιστώσεις	
	Διατεθεισαι	Αδιάθετοι
1) Νέας Άγχιάλου	20000	—
2) Δυτ. Μακεδονίας	20723	50
3) Άρχαίας Άχαΐας	15000	—
4) Σικυώνος	20000	—
5) Μεσσήνης	—	15000
6) Νικοπόλεως	35000	—
7) Άμνισσοῦ Κρήτης	15000	—
8) Έλευσίνος	25000	—
9) Καβάλας	10000	—
10) Έρεάς Όδοῦ	6000	—
11) Θεσσαλονίκης	10000	—
12) Έλευθερωῶν	4000	—
13) Νάξου	—	15000
14) Σπετσῶν	3000	—
15) Μαραθῶνος	—	10000
Σύνολον	1837350	40000

Σύγκρισις πραγματοποιηθέντων εσόδων και έξόδων.

A' Έσοδα	Δρ. 2.460440	05
B' Έξοδα	» 1.585702	25
Περίσσευμα	Δρ. 874737	80

Διαχειρίσις Φωτογρ. Δελταρίων δυνάμει του Νόμου 4823.

Προκήψαν καθ. κέρδος Δρ. 73537.—
 Έξ αυτού: (N. 4823)
 ύπερ των φ. Μουσ. 10%/ Δρ. 7353.70
 » των Μουσείων 50%/ » 38768.50
 » της Αρχ. Έταιρ. 40%/ » 29414.80 Δρ. 73537.—

Σημ. Η εμφανιζομένη διαφορά εκ δραχμῶν 43 0 0.— μεταξύ των κονδυλίων προϋπολογισθέντων εσόδων και έξόδων προέρχεται εκ συμπληρωματικῶν πιστώσεων.

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Α' ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ

1) Ἀρχαιολογική Ἐφημερίς 1936	εἰς σώματα	500
2) , , , Ἀ' μέρος 1937	, , ,	1000
3) Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 1837	, , ,	800
4) Τὸ ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἑκατονταετίαν 1837-1937	, , ,	1500

Β' ΠΩΛΗΘΕΝΤΑ

1) Ἀρχαιολογική Ἐφημερίς					1) Ἀρχαιολογική Ἐφημερίς				
Σειρὰ τόμων	Πωληθέν- τες τόμοι	Τιμὴ τόμου	Εἰσπραχθέν ποσόν		Σειρὰ τόμων	Πωληθέν τες τόμοι	Τιμὴ τόμου	Εἰσπραχθέν ποσόν	
1937 α'	39	1000	—	39 000	Ἐκ μεταφ.			113920	
19 6	72	500	—	35 750	18:2	1	500	—	500
1934-1935	8	500	—	3 750	1891	1	500	—	500
1933	6	500	—	2 750	1890	1	500	—	500
1 32	7	500	—	3 250	1889	1	500	—	500
19 31	4	500	—	2 000	1888	1	500	—	500
1930	4	500	—	1 855	1887	1	500	—	500
1929	6	500	—	2 855	1886	1	500	—	500
1927-1928	4	500	—	1 855	1885	1	500	—	500
1925-1926	3	500	—	1 355	1884	1	500	—	500
1924	2	500	—	1 000	1883	1	500	—	500
1923	2	500	—	1 000					
1922	2	500	—	1 000	Ἀθροισμα				118920
1921	2	500	—	1 000					
1920	2	500	—	1 000					
1919	1	500	—	500					
1918	1	500	—	500					
1917	1	500	—	500					
1916	1	500	—	500					
1915	2	500	—	1 000					
1914	2	500	—	1 000					
1913	1	500	—	500					
1912	1	500	—	500					
1911	1	500	—	500					
1910	1	500	—	500					
1909	1	500	—	500					
1908	1	500	—	500					
1907	1	500	—	500					
1906	1	500	—	500					
1905	1	500	—	500					
1904	1	500	—	500					
1903	1	500	—	500					
1902	1	500	—	500					
1901	1	500	—	500					
1900	1	500	—	500					
1899	1	500	—	500					
1898	1	500	—	500					
1897	1	500	—	500					
1896	1	500	—	500					
1895	1	500	—	500					
1894	1	500	—	500					
1893	1	500	—	500					
Εἰς μεταφ.			—	113920	Ἀθροισμα				2960

2) Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας

Σειρὰ τόμων	Πωληθέν- τες τόμοι	Τιμὴ τόμου	Εἰσπραχθέν ποσόν	
1937	6	80	—	480
1936	14	80	—	1120
1935	6	80	—	480
1934	1	80	—	80
1933				
1932				
1931	1	80	—	80
1930	1	80	—	80
1929	1	80	—	80
1928	1	80	—	80
1927	1	80	—	80
1925-1926	1	80	—	80
1922-1924	1	80	—	80
1921	2	80	—	160
1920				
1916-1919				
1915				
1875	1	80	—	80
Ἀθροισμα				2960

3) Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.					
Ἀριθμὸς ἀριθμῶν	Ἐπιγραφή Συγγράμματος	Πωληθέντα σώματα	Τιμὴ σώματος	Εἰσπραχθέν ποσόν	
1	Β. Λεονάρδου: Ἡ Ὀλυμπία. 1901 . . .	2	100 —	200	—
2	Comptes rendus du congrés international d'archéologie 1905.	1	90 —	90	—
3	Χρ. Τσοῦντα: Αἱ προϊστορικαὶ Ἀκροπόλεις Διμηλίου καὶ Σέσκλου. 1908	1	600 —	600	—
4	Γ. Παλαβασιλείου: Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων. 1910	1	150 —	150	—
5	Βαλ. Στάη: Τὸ Σούνιον καὶ οἱ Ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. 1920	3	50 —	150	—
6	Ἄντ. Κεραμοπούλλου: Ὁ Ἀποτυμπανισμὸς 1923	1	80 —	80	—
7	Ἄπ. Ἀρβανιτοπούλου: Γραπταὶ στήλαι Δημητριάδος-Παγασῶν. 1928	2	1200 —	2400	—
8	Γεωργ. Μυλωνᾶ: Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928	2	225 —	450	—
9	Γ. Σωτηρίου: Χριστιανικαὶ Θῆβαι. 1931	2	500 —	1000	—
10	Ἰωσ. Χατζηδάκι: Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου. 1931	2	60 —	120	—
11	Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας. 1938	2	90 —	180	—
	Ἄθροισμα	19		5420	—
12	Ἄντ. Κεραμοπούλλου: Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν. 1935	179	—	9008	—
13	Κ. Κουρουνιώτου: Ὁδηγὸς τῆς Ἑλευσίνος ἀγγλιστί. 1936	84	—	4164	—
	Ἄθροισμα	282		18592	

Ἀνακεφαλαίωσις.

1	Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς	Δρ. 118920.—
2	Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας	» 2960.—
3	Διάφορα δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας	» 18592.—
	Σύνολον	Δρ. 110172.

ΔΙΑΝΕΜΗΘΕΝΤΑ

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.

Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων
1934/35	1
1936	156
1937	94

Σύνολον 251

2) Πρακτικά Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας

Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων
1925/26	1
1927	1
1928	1
1929	1
1930	1
1931	1
1932	1
1933	2
1934	2
1935	3
1936	4
1937	95

Σύνολον 113

3) Τὸ Ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας
κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἑκατονταετίαν 1837-1937 σῶμ. 154

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1938.

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΑ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΤΗΣΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡ. ΔΕΛΤΑΡΙΩΝ

ΕΤΗΣΙΑ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ -

ΕΝ ΤΟΙΣ

ΕΘΝΙΚΟΝ - ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ - ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ - Μ. ΔΑΦΝΙΟΥ - ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ - ΔΕΛΦΩΝ

	Δραχ.	Λ.	
Δαπανηθέντα			
Είς 5510 Φωτ. Δελτ. Μουσείου Ἐθνικοῦ	96 ⁹⁵		
» 4675 » » » Ἀκροπόλεως	8181	25	
» 1695 » » » Βυζαντινοῦ	2966	25	
» 3085 » » » Δαφνίου	5398	75	
» 12858 » » » Δελφῶν	22501	50	
» 1275 » » » Μυκόνου	2231	25	
» 2100 » » » Σπάρτης· Μυστρά	3675	—	
» 2860 » » » Ἐλευσίνος	5005	—	
» 7839 » » » Ὀλυμπίας	13718	25	
» 225 » » » Σουνίου	393	75	73766.—
» 6462 Φωτογραφίας Ν ^ο 1	32310	—	
» 117 » Ν ^ο 2	2853	—	
» 78 Ν. πλάκες φωτογραφ.	3900	—	39063.—
» 6 ἀνάγλ. Κεφ. Θεοῦ	420	—	112829.—
» Ἀνάγλ. δελτ. 1, 2, 3, πίνακας, Album	3910	—	
» 181 Λευκώματα Ἀθηνῶν	4800	—	
» 20 » Ἀρχαιοτήτων Perillas	900	—	
» Διάφορα ἔξοδα (Βιβλίον Καθολικόν)	1675	—	
» Φωτογρ. Πολυτελ. Β. Παλαιῶννου	4119	—	
» Διαχειριστικὸν ἐπίδομα εἰς φύλακας	1300	—	17124.—
			12.953.—
Κέρδος καθαρὸν — Πρὸς ἐξίσωσιν			73536.—
Διανομὴ κέρδους - Ν. 4823.			
50 ⁰ / ₀ Ὑπὲρ τῶν Μουσείων δρχ.	36768.—		
40 ⁰ / ₀ » τῆς Ἀρχ. Ἐταιρ. »	29114.40		
10 ⁰ / ₀ » τῶν Φυλάκ. τῶν Μ. »	7553.60		
Κέρδη καθ. δρχ.	73536.—		
Σύνολον δρχ.			203489.—

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΕΛΤΑΡΙΩΝ ΚΛΠ.

ΜΟΥΣΕΙΟΙΣ

- ΜΥΚΟΝΟΥ - ΣΠΑΡΤΗΣ - ΟΛΥΜΠΙΑΣ - ΣΟΥΝΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1938

Είσοπραχθέντα	Δραχ.	Λ.
Ἀπὸ 4783 Φωτογρ. Δελτ. <i>Μουσείου Ἐθνικοῦ</i>	19132	—
» 194 » Ν° 1	1552	—
» 179 » Ν° 2	2685	—
» 9 Ἀνάγλ. Ν° 1	54	—
» 140 » Ν° 2	1650	—
» 2 » Ν° 3	30	—
» 16 » Πίνακες	640	—
» 2 » Κορνίζ.	40	—
» 14 Album Ἀθηνῶν	700	—
» 20 » »	800	—
» 3 » Μαργαρίτου	45	—
» 3 » Perillas	180	—
» 4 Ἀνάγλυφον Κεφ. Θεοῦ	400	—
» 3 Φωτογρ. Πολυτελ. Ν° 1	120	—
» 2 » » Ν° 2	90	—
» 2 » Καρτ	40	—
» 3 Ἐκμαγεία	140	—
4714 Φωτογρ. Δελτ. <i>Μουσείου Ἀκροπόλεως</i>	18856	—
» 428 » Ν° 1	4280	—
» 68 » Ν° 2	996	—
» 37 Album Ἀθηνῶν	1850	—
» 114 » » τῶν 40	4560	—
» 333 » Δελ. Ἀναγλ. Ν° 2	3310	—
» 21 » » Ν° 3	252	—
» 17 Πίνακ. Ἀναγλ.	680	—
» 22 Album Perillas	1320	—
» 3 Ἀγαλμ. Κ Θεοῦ	300	—
» 799 Φωτογρ. Δελτ. <i>Μουσείου Βυζαντινοῦ</i>	3196	—
» 6 » Ν° 1	60	—
» 1570 Φωτογρ. Δελτ. <i>Μονῆς Δαφνίου</i>	6280	—
» 73 Φωτογρ. Ν° 1	584	—
» 32 » Ν° 2	480	—
» 11436 Φωτογρ. Δελτ. <i>Μουσείου Δελφῶν</i>	45744	—
» 994 » Ν° 1	9940	—
» 1285 Φωτογρ. Δελτ. <i>Μουσείου Δήλου-Μυκόνου</i>	4930	—
» 1000 » Ν° 1	8000	—
» Φωτογρ. Δελτ. <i>Μουσείου Σπάρτης - Μυστρά</i>	5807	—
» Φωτογρ. Δελτ. <i>Μουσείου Ἐλευσίνος</i>	8910	—
» 5599 Φωτογρ. Δελτ. <i>Μουσείου Ὀλυμπίας</i>	22396	—
» 2241 » Ν° 1	22410	—
Σύνολον δραχ.		28328.—
		36424.—
		3256.—
		7344.—
		55684.—
		12930.—
		5807.—
		8910.—
		44806.—
		203489.—

Ἀθῆναι τῆ 31 Δεκεμβρίου 1938.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου
Μ. Ι. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΚΙΝΗΣΙΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΕΛΤΑΡΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1938

ΕΝ ΤΟΙΣ ΜΟΥΣΕΙΟΙΣ ΚΑΙ ΤΩ ΓΡΑΦΕΙΩ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Χρονολογία προμηθειάς	Φωτογρ. δελτάρια											Φωτογραφία			Διάφορα		Παρατηρ.
	M. Έθν.	M. Ακαδ.	M. Βυζ.	M. Δαρν	M. Δεληρ.	M. Ολυμ.	M. Μονον.	M. Σπαρ.	M. Ελευσ.	M. Σουν.	M. Βολ.	№ 1	№ 2	№ 3	Φωτ. Καθον.	Φωτ. Βοτσανας	
Υπόλοιπα τῆ 31/12/1937	8383	13172	1700	3637	1944	—	333	1255	473	—	12	2918	695	6	130	60	601
Προμήθεια κατά τὸ 1938	5540	4675	1695	3085	12858	7839	1275	2100	2860	225	—	6462	317	—	—	—	78
Σύνολον	13873	17847	3395	6722	14802	7839	1608	3355	3333	225	12	9380	1012	6	130	60	679
Πωλήσεις κατά τὸ 1938	4783	4714	799	1570	11436	5599	1235	1452	2455	—	—	4936	279	—	—	—	—
Υπόλοιπα τῆ 31/12/1938	9190	13133	2596	5152	3366	2240	373	1905	878	225	12	4444	733	6	130	60	679
Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ὑπολοίπων																	
α) ἐν τῆ ἀποθ. τοῦ Γραφ.	1110	8691	1507	4588	—	160	—	—	—	—	12	581	106	1	60	—	679
β) ἐν τοῖς Μουσείοις . . .	8080	4442	989	1561	3766	2080	711	1910	917	255	—	3863	627	5	70	93	—
	9190	13133	2496	6152	3766	2240	711	190	917	255	12	4444	733	6	130	93	679

Ἀθῆναι τῆ 31 Δεκεμβρίου 1938.

Ὁ Διευθυντῆς τοῦ Γραφείου

Μ. Ι. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
(1837 - 1939)

1. *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς* 1837-1937 (ΑΕ 1-75: πρβ. πινάκιον παρὰ *Δραχμαὶ*
(Β. Λεονάρδω), Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος λεύκωμα, σ. 1-3). Σχῆμα 4ον.
- (Περίοδος Α΄): τόμος 1-16 (1837-1860).
- 1-7 (1837-1843): τεύχη α΄-ιβ΄, ιγ΄ (καὶ ιδ΄), ιε΄ (τεύχος ιϛ΄ ἴδιον δὲν ἐξε-
δόθη), ιζ΄-κθ΄ 8-16 (1852-1860): τεύχη λ΄-νέ: πωλοῦνται τάδε τὰ
τεύχη: α΄, β΄, γ΄, δ΄ ἕκαστον τεύχος 45.—
- Περίοδος Β΄: τόμος 17-21 (1862-1874).
- 17 (1862): τεύχη α΄-ιβ΄ (τὰ τεύχη θ΄-ιβ΄ ἐξεδόθησαν τῷ 1863) ἕκαστον τεύχος. 45.—
18-21 (1869): τεύχος ιγ΄ 19 (1870): τεύχος ιδ΄ 20 (1872): τεύχη ιε΄ καὶ ιϛ΄
(τὸ ιϛ΄ ἐξεδόθη τῷ 1873) 21 (1874): τεύχος ιζ΄. ἕκαστον τεύχος 45.—
- Περίοδος Γ΄: τόμος 22-62 (1883-1923).
- 22-62 (1883-1923): εἷς τόμος κατ' ἔτος, ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος:
ἕκαστος τόμος. 500.—
- Περίοδος Δ΄: τόμος 63 κέ. (1924 κέ.).
- 63-75 (1924-1937): 1924, 1925-1926 (εἰς ἓνα τόμον), 1927-1928 (εἰς ἓνα
τόμον), 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934/35 (εἰς ἓνα τόμον) 1936, εἷς
τόμος κατ' ἔτος μετὰ μονοστήλου κειμένον ἕκαστος τόμος 500.—
76 (1937) πανηγυρικός τόμος τῆς ἑκατονταετηρίδος εἰς δύο τεύχη ἑκατὸν
περίπου τυπογραφικῶν φύλλων. Ἐκαστον τεύχος 1000.—
2. *Ἐδρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου* ὑπὸ Ἀλε-
ξάνδρου Δαμπρούλου. τόμος 1ος: 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες
η + στήλαι 550. 1902 80.—
3. *Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας* 1837-1937 (ΠΑΕ 1-92: πβ. πινά-
κιον ἐν ΠΑΕ 1921, σ. 77-79).
- (Περίοδος Α΄): τόμος 1-13 (1837-1848 9).
- 1-3 (1837, 1837/8, 1838/9): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν (τῆς Α΄—Γ΄ συνεδριά-
σεως) τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. (Ἐκδοσις 1η).
Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 93. 1840. (Δὲν πωλεῖται). —
4 (1839/40): Πρακτικὰ τῆς Δ΄ συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολο-
γικῆς ἑταιρείας. (Ἐκδοσις 1η). Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον,
σελίδες 77. 1840. (Δὲν πωλεῖται). —
5 (1840/41) Πρακτικὰ τῆς Ε΄ Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις
Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. (Ἐκδοσις 1η). Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί.
Σχῆμα 16ον, σελίδες 87. 1841. (Δὲν πωλεῖται). —
6 (1841/42): Πρακτικὰ τῆς Ζ΄ (γράφει: Γ΄) Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν
Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. (Ἐκδοσις 1η). Ἑλληνιστὶ καὶ
γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842 50.—

- 7-11 (1842/43-1846 47): Δὲν ἐξετυπώθησαν ἰδιαιτέρως. *Δραχμαὶ*
- 1-11 (1837-1846/7): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν (τῆς Α' — ΙΑ' Γενικῆς συνεδριάσεως) τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. ("Ἐκδοσις 2α.) Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, πίναξ 1. 1846 (1847). (Δὲν πωλεῖται) —
- 12 (1847/48): Πρακτικά τῆς ΙΒ' Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848 50.—
- 13 (1848,9): Πρακτικά τῆς ΙΓ' Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849 50.—
- (Περίοδος Β'): τόμος 14-25 (1858 9-1869 70).
- 14 (1858/59): Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες α' + 43. 1859 50.—
- 15-25 (1859 60-1869/70): Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 1859,60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864). 1863 4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865,6, 1866/7, 1867 8, 1868,9, 1869/70. Σχῆμα 8ον. ἕκαστον τεύχος 50.—
- (Περίοδος Γ'): τόμος 26 κέ. (1870 71 κέ.).
- 26-74 (1870/71-1919): Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1870/71 (δὲν πωλεῖται), 1871 2, 1872/3, 1873/4, 1874 5, 1876, 1877 κέ.—1902, 1903 κέ.—1909 (δὲν πωλοῦνται), 1907 κέ.—1915, 1916—1919 (εἰς ἓνα τόμον). Σχῆμα 8ον. ἕκαστος τόμος 80.—
- 75-93 (1920-1938): Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1920, 1921, 1922/4 (εἰς ἓνα τόμον), 1925 6 (εἰς ἓνα τόμον), 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938. Σχῆμα 8ον. ἕκαστος τόμος 80.—
- 3Α. Ὁργανισμὸς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. (Τεύχος 1ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 16. 1848. (Τεύχος 2ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 8. 1876. (Τεύχος 3ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24, 1894. (Τεύχος 4ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 48, 1896. (Τεύχος 5ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1899. (Τεύχος 6ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 41. 1912. (Δὲν πωλοῦνται). —
4. Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Φυλλάδιον 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες 1α' + 22 + 5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον 50.—
5. Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθίου ἐπιτροπείας ἢ ἀναγραφή τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθίου, γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Σχῆμα 4ον, σελίδες 21, πίνακες 8. 1853. (Δὲν πωλεῖται) —
6. Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι. Φυλλάδιον α' (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες β' + 34, πίνακες 9. 1860 50.—
- 6Α. Ὁ περὶ ἀρχαιοτήτων νόμος καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτὸν ἐγκύκλιαι ὑπουργικαὶ καὶ ἄλλα τινά, ἐκδιδομένα ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πρὸς χρῆσιν τῶν κατὰ τὸ Βασιλεῖον ἀρχῶν καὶ αὐτῶν τῶν πολιτῶν. Σχῆμα 8ον σελίδες 43. 1872 —

7. **Εὐθύμιος Καστόρηγης**: Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς τῷ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευταῖου. Σχῆμα 8ον, σελίδες F' + 130. 1879 45.—
- 7A. Κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. (Τεῦχος 1ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 124, 1887. (Τεῦχος 2ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 126, 1906. (Δὲν πωλοῦνται) —
8. **H. G. Lolling**. Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφικοῦ μουσείου· τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, τεῦχος α': Ἀρχαῖκα ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελίδες η' + στήλαι 152 + η', πίναις 1, 1899 180.—
9. **Π. Καββαδίας**: Τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίναις 10, ὧν εἰς τοπογραφικὸς. 1900. (Δὲν πωλεῖται) —
10. **Π. Καββαδίας**: Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900. Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900 45.—
- 10A. <Βαλέριος Στάης>: Τὰ εὐρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων (=AE 1902, στήλη 145-173 4), εἰκόνες 21, πίναις 8 (παρένθετοι) + 11 75.—
11. *Comptes rendus du congrès international d'archéologie, 1ère session: Athènes 1905*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905 90.—
12. Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος· τόμος 1ος: Γλυπτὰ ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (συντάκται: **Καββαδίας, Καστριώτης, Κουρουνιώτης, Lechat, Λεονάρδος, Schrader, Schroeder, Στάης, Σωτηριάδης, Wolters**). Σχῆμα 4ον, σελίδες β' + στήλαι 118, πίναις 36 (ἀρ. 1-33). 1906 400.—
13. **P. Cavadias + G. Kawerau**: *Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890*. — **Π. Καββαδίας + Γ. Καβερᾶου**: Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890. Ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ. Σχῆμα φύλλου, στήλαι 150 + σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίναις 13. 1906/7 600.—
14. **Χρῆστος Τσουντας**: Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηγίου καὶ Σέσκλον. Σχῆμα 4ον, στήλαι 1F' + 432, εἰκόνες 312, πίναις 47. 1908 600.—
15. **Γεώργιος Α. Παπαβασιλείου**: Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παρατήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν. Σχῆμα 4ον, στήλαι β' + 108, εἰκόνες 53, πίναις 21. 1910 150.—
16. **Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης**: Κατάλογος τοῦ μουσείου Ἀντισσούρας. Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911 60.—
- 16A. <Βασίλειος Λεονάρδος>: Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος ἀναγραφή. Σχῆμα 4ον, σελίδες 4. 1912. (Δὲν πωλεῖται) —
- 16B. <Βασίλειος Λεονάρδος>: Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος λεύκωμα. Σχῆμα 4ον, σελίδες 8. 1912. (Δὲν πωλεῖται) —
17. **Γεώργιος Π. Οἰκονόμος**: Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας· τεῦχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915 60.—
18. **Γεώργιος Κ. Γαρδίας**: Μελετήματα ἀρχαιολογικά. Σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1915 15.—
19. **Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος**: Τοπογραφία τῶν Δελφῶν· τεῦχος 1ον. Σχῆμα 8ον, σελίδες 113, εἰκόνες (παρένθετοι) 11, πίναις 3. 1912-1917 50.—
20. **Βαλέριος Στάης**: Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. Σχῆμα 8ον, σελίδες 55, εἰκόνες 14, πίναις 5. 1920 50.—

21. **Georgios P. Oikonomos** *De profusionum receptaculis sepulchralibus inde ab antiquissimis temporibus usque ad nostram fere aetatem usitatis*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 63, εἰκόνες 17. 1921 Δραχμαὶ 60.—
22. **Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος**: Ὁ ἀποτυπωτισμὸς, συμβολὴ ἀρχαιολογικῆ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 144, εἰκόνες 21, ὧν 7 παρένθετοι. 1923 80.—
23. **Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος**: *Γραφαὶ σιῆλαι Δημητριάδος—Παγασῶν*. Σχῆμα 2ον, σελίδες 179, εἰκόνες 203, πίνακες παρένθετοι 7, πίνακες ἐν τέλει ἔγχρωμοι 10 1928 1200.—
24. **Γεώργιος Ε. Μυλωνᾶς**: *Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 174, εἰκόνες 86, πίνακες 2, γεωγραφικοὶ χάρται 3. 1928 225.—
25. **Ἰωάννης Γ. Γεννάδιος**: Ὁ Λόφος Ἐλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1440-1837. Σχῆμα 8ον, σελίδες κF' + 257, πίνακες 5. 1930 250.—
26. **Ἰωσήφ Χατζιδάκης**: *Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Κρήτῃ*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 74. 1931 60.—
- 26 A. **Γεώργιος Σωτηρίου**: *Χριστιανικαὶ Θῆβαι*. (= ΑΕ 1929). Σχῆμα 4ον, σελίδες 256, εἰκόνες 270 πίνακες 5. 1931 500.—
27. **[Γεώργιος Π. Οἰκονόμος]**: *Τὸ ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἑκατονταετίαν 1837-1937*, ἐν ἀλφαβητικῇ διατάξει. 100.—

Νέα σειρὰ ἐκδόσεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὸν τίτλον:
Ἀρχαῖοι τόποι καὶ μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος.

- Ἀριθ. 1. **Α. Δ. Κεραμόπουλλος**: *Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν* σελ. 144 εἰκ. 100 Χάρται 3 Σχῆμα 16ον 1935 65.—
- Ἀριθ. 2. **Κ. Κουρουνιώτης**: *Ὁδηγὸς τῆς Ἐλευσίνας, Ἀγγλιστί*, σελίδες 127 εἰκόνες 71. Χάρτης 1. Σχῆμα 16ον 1936. 60.—

Ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πωλοῦνται καὶ τὰ ἐξῆς συγγράμματα:

1. **Βασιλείου Δεονάρδου**: *Ἡ Ὀλυμπία*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 352, πίνακες 2. 1901 δραχμαὶ 100.—

Αἱ ἀνωτέρω τιμαὶ τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας ἰσχύουσι διὰ τὴν πώλησιν αὐτῶν ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτῆς (Λεωφόρος Πανεπιστημίου 20)· περὶ δὲ τῆς ἐκτὸς τοῦ μεγάρου τῆς Ἑταιρείας ἀποστολῆς τῶν ἀγοραζομένων παρακαλοῦνται νὰ φροντίσωσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι.

Ἐξεδόθη ὁ παρῶν (93ος) τόμος τῇ 30ῇ Σεπτεμβρίου 1939.